

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Bernardka Prašnikar

Koncept odgovornost zaščiti in njegova uporaba na primeru Libije

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Bernardka Prašnikar
Mentor: red. prof. dr. Anton Grizold

Koncept odgovornost zaščiti in njegova uporaba na primeru Libije

Magistrsko delo

Ljubljana, 2014

»Številne definicije in velikokrat ponovljena beseda – odgovornost – dajejo upanje, da se uresniči »tisti« »nikoli več«. Retorika in dejanja v mednarodni skupnosti ostajajo daleč od zapisanih želja in definicij, žal.«

»Tisti« »nikoli več« bi potreboval strokovno razlago in definicijo, saj sem v času študija, posebej pa pri pisanju tega magistrskega dela velikokrat prebrala/slišala ti dve besedi, pa naj je šlo za starejšo literaturo, za najnovejše članke, ki se nanašajo na koncept odgovornost zaščititi, ali pa na zadnje dogodke v Siriji. Ali pa kot piše Florence Hartman (2008, 79) v svoji knjigi, smo sedaj v dobi obljube »tega pa nikdar več«.

»Obljuba še ni izpolnjena, ta doba še traja ...«

POVZETEK

Koncept odgovornost zaščititi in njegova uporaba na primeru Libije

Magistrsko delo prispeva k poglobljenemu razumevanju normativnega urejanja uporabe oborožene sile zunanje države (mednarodne skupnosti) v notranje zadeve države, s ciljem zaščititi civilno prebivalstvo, najprej z opredeljevanjem vsebine, razvoja in kritik humanitarne intervencije, nato pa z vsebino, razvojem in vlogo koncepta odgovornost zaščititi. Tako zastavljen predmet raziskovanja vključuje uporabo disciplin mednarodnih odnosov, mednarodnega prava in obramboslovja ter iskanje odgovorov na raziskovalna vprašanja, ali je koncept odgovornost zaščititi učinkovitejše pravno sredstvo, kot je to bila humanitarna intervencija, ter preverjanje vsebine koncepta odgovornost zaščititi na primeru krize v Libiji leta 2011. Delo je razdeljeno na dva dela, teoretični del in praktični del. Prvi, teoretični del naloge, obsega opredeljevanje temeljnih pojmov, upoštevanje ter povezovanje različnih teoretičnih pristopov varnosti v mednarodnih odnosih ter opredeljevanje in proučevanje vsebine sistema kolektivne varnosti. Drugi del pa obsega preverjanje in uporabo teoretičnih izhodišč na primeru krize v Libiji leta 2011. Na tem primeru bodo raziskani vzroki konflikta, ki so pripeljali do interveniranja mednarodne skupnosti na podlagi resolucij Varnostnega sveta Združenih narodov 1970 in 1973. Z magistrskim delom odkrivam omejitve zahodnih institucij 21. stoletja pri zagotavljanju mednarodnega miru in varnosti. Gre za neapologetično raziskovanje primera vojaške intervencije v Libiji, njenih dogodkov, odločitev in posameznikov.

Ključne besede: kolektivna varnost, humanitarna intervencija, odgovornost zaščititi, Libija.

SUMMARY

The Concept of Responsibility to Protect and its Application to the Case of Libya

This Master's degree thesis contributes to a deeper understanding of the normative regulation of the use of armed forces of foreign countries (international community) in the internal affairs of a state with the aim of protecting the civilian population, first by defining the content, evolution and criticisms of humanitarian intervention and then with the content, evolution and role of the concept of responsibility to protect. Accordingly, the subject of my research involves disciplines of international relations, international law and defence studies, plus the search for answers to the research questions, i.e., whether the concept of responsibility to protect is a more effective legal remedy than a humanitarian intervention was, and the testing of contents of the concept of responsibility to protect in the case of 2011 Libya crisis. The work is divided into two parts, a theoretical part and a practical part. Definitions of fundamental concepts, consideration and integration of various theoretical approaches to security in international relations and identifying and examining the contents of a collective security system comprises the first, i.e., the theoretical part. The second part consists of testing and using theoretical principles in the case of 2011 Libya crisis. The causes of conflict, which led to the intervention of the international community, in particular on the basis of Security Council of the United Nations Resolutions 1970 and 1973, will be investigated in the case of Libya crisis. This Master's degree thesis finds the limits of the 21st century Western institutions, as regards the provision of international peace and security. It is a non-apologetic exploration into the case of military intervention in Libya, its events and decisions of different subjects of international law.

Key words: collective security, humanitarian intervention, responsibility to protect, Libya

KAZALO

| | |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| SEZNAM KRATIC | 8 |
| UVOD | 10 |
| 1 METODOLOŠKI OKVIR | 13 |
| 1.1 Predmet raziskovanja | 13 |
| 1.2 Raziskovalni cilji in pomen magistrskega dela | 13 |
| 1.3 Raziskovalna vprašanja | 14 |
| 1.4 Metodologija | 14 |
| 2 TEORETIČNI OKVIR | 15 |
| 2.1 Temeljni pojmi | 16 |
| 2.1.1 Teorija sistema kolektivne varnosti | 16 |
| 2.1.2 Humanitarna intervencija kot temelj koncepta odgovornost zaščititi | 19 |
| 2.1.3 Uporaba oborožene sile v mednarodnih odnosih kot bistveni element drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi | 24 |
| 2.1.4 Sredstva za preprečevanje in reševanje sporov med državami v luči prvega in drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi | 25 |
| 2.2. Koncept odgovornost zaščititi v okviru proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih | 27 |
| 2.2.1 Zgodnji pristopi | 27 |
| 2.2.2 Klasična politična filozofija | 27 |
| 2.2.3 Krščanska politična misel | 28 |
| 2.2.4 Teorije sodobne politične misli | 28 |
| 2.2.4.1 Liberalizem | 28 |
| 2.2.4.2 Realizem | 29 |
| 2.2.4.3 Teorija mednarodne družbe – angleška šola | 30 |
| 2.2.5 Drugi pogledi na mednarodno in globalno varnost | 30 |
| 2.3 Uporabnost teoretičnega okvira za verifikacijo raziskovalnih vprašanj | 30 |
| 3 VSEBINA SISTEMA KOLEKTIVNE VARNOSTI | 33 |
| 3.1 Pravni temelj sistema kolektivne varnosti | 33 |
| 3.2 Mehanizmi zagotavljanja kolektivne varnosti | 34 |
| 3.3 Mednarodne sankcije | 35 |
| 3.4 Uporaba sile na podlagi odločitev Varnostnega sveta Združenih narodov | 37 |
| 3.4.1 Humanitarna intervencija in zaščita civilistov po koncu hladne vojne | 39 |
| 3.4.2 Kritike humanitarne intervencije | 44 |
| 3.4.3 Odgovornost zaščititi – koncept, doktrina, norma? | 46 |

| | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------|
| 3.4.3.1 Definicija koncepta odgovornost zaščititi, kot jo definira Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost | 53 |
| 3.4.3.1.1 Odgovornost preprečiti | 54 |
| 3.4.3.1.2 Odgovornost reagirati | 54 |
| 3.4.3.1.3 Odgovornost obnoviti | 57 |
| 3.4.3.2 Definicije koncepta odgovornost zaščititi v drugih dokumentih | 58 |
| 3.4.4 Kritike koncepta odgovornost zaščititi | 63 |
| 3.5 SKLEP | 65 |
| 4 KONCEPT ODGOVORNOST ZAŠČITITI NA PRIMERU LIBIJE | 66 |
| 4.1 Odgovornost preprečiti konflikt v Libiji | 66 |
| 4.1.1 Vzroki konflikta v Libiji | 66 |
| 4.1.1.1 Zgodovina množičnih zločinov | 68 |
| 4.1.1.2 Nerešene napetosti iz preteklosti | 68 |
| 4.1.1.3 Zmogljivosti države za soočanje z napetostmi | 70 |
| 4.1.1.4 Dojemljivost države za zunanji vpliv | 71 |
| 4.1.1.5 Dobro vladanje | 71 |
| 4.1.1.6 Orožje za množično uničevanje – OMU | 72 |
| 4.1.1.7 Arabska pomlad | 73 |
| 4.1.2 Analiza vzrokov krize na primeru Libije in zgodnje opozarjanje | 73 |
| 4.1.3 Potek libijskega upora | 74 |
| 4.1.4 Neposredni preventivni ukrepi prvega stebra odgovornosti zaščititi na primeru Libije | 75 |
| 4.1.4.1 Uporaba mirnih (nevojaških) sredstev reševanja sporov | 76 |
| 4.1.4.2 Resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 1970 | 78 |
| 4.2 Odgovornost reagirati na primeru Libije | 78 |
| 4.2.1 Resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 1973 | 78 |
| 4.2.2 Kriteriji, ki odločajo o uporabi vojaške sile | 80 |
| 4.2.2.1 Pravičen razlog | 80 |
| 4.2.2.2 Pravičen namen | 82 |
| 4.2.2.3 Diplomatska in nevojaška sredstva rešitve krize – zadnje sredstvo | 83 |
| 4.2.2.4 Sorazmernost uporabe sredstev | 83 |
| 4.2.2.5 Utemeljena verjetnost za uspeh vojaške intervencije | 84 |
| 4.2.2.6 Legitimnost intervencije | 85 |
| 4.2.3 Kritike vojaškega posredovanja v Libiji | 85 |
| 4.3 Odgovornost obnoviti na primeru Libije | 87 |
| 4.3.1 Graditev miru in dobre vlade | 89 |
| 4.3.2 Varnost in zaščita | 91 |
| 4.3.3 Pravica in sprava | 92 |
| 4.3.4 Ekonomski razvoj | 93 |
| 4.3.5 Pomoč civilni družbi pri vključevanju in zagovarjanju njihovih interesov | 93 |
| 4.3.6 Uspešnost postintervencijske strategije na primeru Libije | 94 |
| 4.4 Odziv subjektov mednarodnega prava na krizo v Libiji | 95 |
| 4.4.1 Severnoatlantsko zavezništvo | 96 |
| 4.4.2 Afriška unija | 98 |
| 4.4.3 Arabska liga | 99 |
| 4.4.4 Združene države Amerike | 100 |
| 4.4.5 Skupina držav Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika – BRICS | 101 |

| | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|
| 4.4.5 Evropska unija – EU | 103 |
| 4.4.6 Organizacija islamske konference | 104 |
| 4.4.7 Avstralija | 105 |
| 4.4.8 Odziv civilne družbe | 105 |
| 4.6 Odgovornost zaščititi in zaščita civilistov v Libiji | 106 |
| 5 SKLEP | 107 |
| 5.1 Verifikacija raziskovalnih vprašanj | 107 |
| 5.2 Spoznanja iz analize | 112 |
| 6 LITERATURA | 117 |
| Priloga A: Tabela – Temeljne karakteristike humanitarne intervencije in koncepta odgovornost zaščititi | 134 |
| Priloga B: Uporaba vseh mirnih sredstev (nevojaških) sredstev | 136 |
| Priloga C: Kriterij prave avtoritete | 137 |
| Priloga Č: Kriterij pravičnega razloga | 137 |
| Priloga D: Kriterij pravičnega namena | 139 |
| Priloga E: Kriterij zadnjega sredstva (izkoriščenje vseh diplomatskih in nevojaških sredstev) | 140 |
| Priloga F: Kriterij sorazmernosti uporabe sredstev | 141 |
| Priloga G: Legitimnost intervencije | 142 |
| Priloga H: Graditev miru in dobre vlade | 142 |
| Priloga I: Varnost in zaščita | 143 |
| Priloga J: Pravica in sprava | 144 |
| Priloga K: Ekonomski razvoj | 144 |
| SEZNAM SLIK | |
| SLIKA 3.1: Sosledje dogodkov, ki vodijo do humanitarne intervencije | 42 |
| SLIKA 3.2: Življenjski cikel norme odgovornosti zaščititi | 50 |
| SLIKA 3.3: Koncept odgovornost zaščititi v sistemu kolektivne varnosti | 62 |

SEZNAM KRATIC

| | |
|-------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| AFRICOM | <i>United States Africa Command</i> , Ameriško vojaško poveljstvo za Afriko |
| AQIM | <i>Al-Qaeda in the Islamic Maghreb</i> , Al kKaida v islamskem Magrebu |
| AU | Afriška unija |
| BRICS | <i>Brazil, Russia, India, China and South Africa</i> , Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika |
| CPJ | <i>Committee to Protect Journalists</i> , Odbor za zaščito novinarjev |
| EU | Evropska unija |
| EUFOR Libya | <i>European Union military operation in support of humanitarian assistance operations in response to the crisis situation in Libya</i> , vojaška operacija Evropske unije za podporo dejavnostim humanitarne pomoči kot odgovor na krizne razmere v Libiji |
| DN | Društvo narodov |
| GS ZN | Generalna skupščina Združenih narodov |
| HRW | <i>Human Rights Watch</i> , Organizacija za človekove pravice |
| IBSA | <i>India, Brazil, South Africa</i> , Indija, Brazilija, Južna Afrika |
| ICISS | <i>International Commission on Intervention and State Sovereignty</i> , Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost |
| LIFG | <i>Libyan Islamic Fighting Group</i> , Libijska islamska borbena skupina |
| MENA | <i>Middle East and North Africa</i> , Bližnji vzhod in severna Afrika |
| MKS | Mednarodno kazensko sodišče |
| MORK | Mednarodni odbor rdečega križa |
| MWL | <i>The Muslim World League</i> , Muslimanska liga |
| Nato | <i>North Atlantic Treaty Organisation</i> , Organizacija severnoatlantske pogodbe |
| NFA | <i>National Forces Allience</i> , Zavezništvo nacionalnih sil |
| NPS | Nacionalni prehodni svet, <i>National Transition Council (NTC)</i> |
| OIC | Organizacija islamske konference |
| OMU | Orožje za množično uničevanje, <i>weapons for mass destructio (WMD)</i> |
| OVSE | Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi |
| R2P | <i>Responsibility to Protect</i> , odgovornost zaščititi |
| RP | <i>Responsible Protection</i> , odgovorna zaščita |

| | |
|---------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| RWP | <i>Responsibility While Protecting</i> , odgovornost med zaščito |
| SEVOP | Skupna evropska varnostna in obrambna politika |
| SSC | <i>Supereme Security Committee</i> , Vrhovni varnostni odbor |
| SZ | Sovjetska zveza |
| UL | Ustanovna listina |
| UN OCHA | <i>UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs</i> , Urad Združenih narodov za usklajevanje humanitarne dejavnosti |
| UNSMIL | <i>United Nations Support Mission in Libya</i> , Misija Združenih narodov v Libiji |
| VB | Velika Britanija |
| VS | Varnostni svet |
| ZDA | Združene države Amerike |
| ZN | Združeni narodi |

UVOD

Si vis pacem, para bellum. Če si želiš miru, se pripravi na vojno. Latinski citat, ki se je tako ali drugače uresničeval tekom celotne zgodovine človeštva. Željo po miru je v vseh zgodovinskih obdobjih spremljalo vprašanje kako ga ohranjati oziroma kako vojno omejiti in preprečiti.

Vse do 20. stoletja področje normativnega omejevanja vojn in uporaba oborožene sile med državami ter posredovanje v notranje zadeve države ni bilo uspešno urejeno in omejeno. To se spremeni po prvi, posebej pa po drugi svetovni vojni.

Leta 1914 se je začela prva svetovna vojna, po njej pa ustanovitev kolektivne organizacije Društvo narodov (DN). V Pakt DN (1919)¹ so članice zapisale zavezo, da se bodo vzdržale uporabe sile v svojih mednarodnih odnosih. Še trdnejšo zavezo so države podpisale leta 1928, ko so sprejele Splošni sporazum o odpovedi vojne kot instrumentu nacionalne politike (imenovan tudi Briand-Kelloggov pakt ali Pariški pakt o odpovedi vojne)², kjer so zapisale, da vojno kot sredstvo reševanja sporov obsojajo in se ji odpovedujejo. Vojna je tako prepovedana. Dobrih deset let kasneje sledi druga svetovna vojna in milijoni mrtvih.

Leta 1945, po koncu druge svetovne vojne, države sprejmejo Ustanovno listino Združenih narodov (UL ZN)³ in ponovno sprejmejo zavezo, da je vojna prepovedana, še več, da je prepovedana grožnja s silo (2. člen UL ZN). UL ZN prepoveduje vojno in vsakršno ozemeljsko pridobitev. Državam dovoljuje le, da v primeru samoobrambe uporabijo silo oziroma da uporabo sile lahko avtorizira Varnostni svet (VS), s ciljem vzdrževanja in ohranjanja mednarodnega reda in miru (Wheeler 2000).

Obema svetovnim vojnama je sledilo obdobje hladne vojne. To obdobje je zaznamovalo tekmovanje med dvema velesilama, Sovjetsko zvezo (SZ) in Združenimi državami Amerike (ZDA). Čas hladne vojne je prekinil delovanje sistema kolektivne varnosti, saj ga je zamenjal sistem kolektivne obrambe v okviru vojaško-političnih in obrambnih zvez, ki naj bi odvrčal oboroženo agresijo na eno ali več članic od zunaj, v primeru agresije pa bi zagotavljal skupno obrambo (Grizold 2001). Države (predvsem SZ in ZDA) niso želele tvegati neposrednega vojaškega spopada, zato pride do posrednih vojaških merjenj.

Po koncu hladne vojne intervencije v notranje državne konflikte predstavljajo izziv načelom, ki so veljali v času hladne vojne. Novo varnostno okolje, spremenjene mednarodno-

¹ Pakt Društva narodov – *The Covenant of the League of Nations*. 1919. Sprejet 28. aprila 1919 (dopolnjen decembra 1924), veljati je začel 10. januarja 1920.

² Splošni sporazum o odpovedi vojne kot instrumentu nacionalne politike – *General Treaty for the Renunciation of War*. 1928. Podpisan v Parizu 27. avgusta 1928, veljati je začel 24. julija 1929.

³ Ustanovna listina Združenih narodov – *Charter of the United Nations*, podpisana 26. junija 1945 v San Franciscu, v veljavi od 24. oktobra 1945.

varnostne paradigme, katere značilnost naj bi bil kooperativni model varnosti, so močno vplivale na uporabo sile. Vpliv medijev, t. i. *CNN efekt* in poročanje s kriznih žarišč povzročajo, da države, ki intervenirajo nimajo več samo naloge, da prekininejo ogenj, ampak so vključene v različne naloge.⁴ Iščejo se novi načini in nove norme reševanja sodobnih konfliktov. Ponovno se je začelo definirati vojaško posredovanje, intervencija je postala način ukrepanja proti državam kršilkam človekovih pravic.

Intervencija »v splošno korist« za reševanje človeških življenj se imenuje 'humanitarna intervencija' (*humanitarian intervention*) (Žabkar 2003, 391). V zgodovini uporabe humanitarne intervencije je prišlo do velikih napak in zlorab tega koncepta ter hudih kritik, zato je Kofi Annan, nekdanji generalni sekretar ZN, v svojem govoru Generalni skupščini ZN (GS ZN) postavil izziv: »Če je humanitarna intervencija resnično nesprejemljiv napad na suverenost, kako naj bi se mednarodna skupnost odzvala na Ruando, Srebrenico, na hude in sistematične kršitve človekovih pravic?« (ICISS 2001, vii). To vprašanje pomeni izziv mednarodni skupnosti, saj so velike kritike skoraj porazile humanitarno intervencijo, ki je v sistemu kolektivne varnosti poskušala upravičiti posredovanje velesil v notranje zadeve držav. Koncept humanitarne intervencije se je v mednarodni skupnosti večinoma uporabljal kot *ad hoc* sredstvo reševanja konfliktov med državami. Kot odgovor na to pa se je, konec 90tih oblikoval nov koncept, koncept 'odgovornost zaščititi' (*responsibility to protect – R2P*).

Odgovornost za zaščito civilnega prebivalstva se v zadnjem desetletju prelaga od suverenih držav na mednarodno skupnost. Velika ovira tega prenosa pa je državna suverenost, načelo, na katerem temelji UL ZN in sistem kolektivne varnosti. Odgovor na izjavo Kofija Annana je podal zunanji minister Kanade, Lloyd Axworthy, z iniciativo Mednarodne komisije za intervencijo in državno suverenost (*International Commission on Intervention and State Sovereignty – ICISS*). ICISS je pričela z delom septembra 2000 in v manj kot enem letu objavila poročilo z naslovom Odgovornost zaščititi (*Responsibility to Protect*) (Evans 2008, 38).

Današnji problem za svetovni mir in varnost ne predstavljajo več velesile, ampak male, nestabilne države. Vojne ne potekajo med državami, ampak znotraj njih. Tak primer je bila intervencija mednarodne skupnosti v Libiji leta 2011. Konflikt v Libiji je zelo hitro spomnil mednarodno skupnost na koncept odgovornost zaščititi, ki ga je sprejela na svetovnem vrhu leta 2005, z njo so upravičili posredovanje mednarodne skupnosti na temelju humanitarnih

⁴ Naloge, ki zajemajo organizacijo volitev, 'reforme v varnostnem sektorju' (*security sector reform SSR*) in podobne naloge, kot so 'razorožitev, demobilizacija in reintegracija' (*disarmament, demobilisation and reintegration DDR*) (Friesendorf 2012, 17).

ciljev. Namen koncepta odgovornost zaščititi je bil, da bi postal prvi del novega mednarodnega okvira za ustavitev vojnih zločinov po desetletju *ad hoc* humanitarizma. Vprašanje, ki se je postavljalo ob sprejetju resolucije VS ZN 1970, s katero so odprli prosto pot konceptu odgovornost zaščititi na primeru Libije, je bilo, ali bi odstavitev Gadafija in zaustavitev zločinov, ki jih je izvajal nad svojim ljudstvom, pomenilo novo ero ali pa bo koncept odgovornost zaščititi samo še eno »neuporabno« sredstvo, ki je imelo le lepo ime. Vzporedno s krizo v Libiji se je pričela kriza v Siriji. Mednarodno-pravni strokovnjaki so pričakovali, da bo Libija močno utrdila koncept odgovornost zaščititi kot primerno sredstvo reševanja sporov, Sirija, pa bo »dobro« zasnovan koncept le še potrdila. V Siriji državljanska vojna še traja, o uporabi koncepta odgovornost zaščititi pa je čedalje manj oziroma skoraj nič besed.

Arabska pomlad, kot so imenovali množične demonstracije in spopade prebivalcev regije Bližnji vzhod in severna Afrika (*Middle East and North Africa – MENA*), predstavlja aktualno krizo, ki naj bi jo mednarodna skupnost rešila z mirnimi sredstvi. »/R/azočarana arabska mladina je najbolj glasno protestirala ravno proti tistim despotom, ki so (bili) v najboljših odnosih z Zahodom in v najslabših s svojim ljudstvom« (Videmšek 2011, 15). Mednarodna skupnost, z velesilami Zahoda na čelu, je podpirala arabske diktatorje iz več razlogov, od dostopa do poceni nafte do vplivnega izraelskega lobija v zahodnih državah ter z namenom nadzora nad regijo, vendar ta politika sedaj počasi propada. Kot kaže, bo Zahod končno izgubil nadzor nad tem delom sveta; s tem se kolonizacija počasi končuje (Dabashi 2012). Kako se bo Zahod prilagodil in sprejel to izgubo, je ključno politično vprašanje današnjega časa, ideologija humanitarne intervencije pa je del te dolge zgodovine obnašanja Zahoda do ostalega sveta (Bull 1984, 193).

Geopolitična slika sodobnega sveta je večdimenzionalna in dinamična, za to, da bi obvladovali ta današnji svet, pa je treba imeti jasne teoretične koncepte in vedno preverjene informacije. Za uresničevanje načel današnjega sistema kolektivne varnosti mora mednarodna skupnost reševati konflikte z uporabo najmanjše možne sile, če se le da pa brez nje. Uporaba oborožene sile je tako prepuščena *ultima ratio regis* (skrajni kraljevi možnosti).

1 METODOLOŠKI OKVIR

1.1 Predmet raziskovanja

Predmet raziskovanja magistrskega dela je koncept odgovornost zaščititi na primeru Libije. V okviru tega opredeljenega predmeta se delo osredotoča na raziskovanje normativnega razvoja, vsebine in vloge koncepta odgovornost zaščititi, ki ga ima koncept pri reševanju sodobnih konfliktov v mednarodni skupnosti ter raziskovanje, kako uspešno je bil koncept odgovornost zaščititi uporabljen na primeru reševanja krize v Libiji leta 2011.

1.2 Raziskovalni cilji in pomen magistrskega dela

Glavni raziskovalni cilj magistrskega dela je povezati teoretsko zasnovo humanitarne intervencije z njeno konceptualno nadgradnjo v okviru koncepta odgovornost zaščititi ter pojasniti, kako je bil ta koncept apliciran na primeru vojaške intervencije zveze Nato v Libiji leta 2011.

Na podlagi glavnega raziskovalnega cilja pa so zastavljeni posebni raziskovalni cilji tako teoretičnega, kot empiričnega dela.

V teoretičnem delu so glavni cilji: (1) ugotoviti, katera teoretična izhodišča so podlaga za oblikovanje in razvoj koncepta odgovornost zaščititi, (2) ugotoviti, kakšno mesto zavzema koncept odgovornost zaščititi v okviru varnosti v mednarodnih odnosih, (3) ugotoviti, kako je opredeljena vsebina kolektivne varnosti, predvsem z vidika mednarodnega prava, (4) ugotoviti, kako je bila teorija humanitarne intervencije oblikovana, kako je vplivala na oblikovanje in definiranje koncepta odgovornost zaščititi ter kakšne so razlike med omenjenima konceptoma ter (5) ugotoviti, kako so kritike humanitarne intervencije vplivale na koncept odgovornosti zaščititi in kako kritike koncepta odgovornost zaščititi vplivajo na uporabnost koncepta v praksi.

Cilj empiričnega dela pa je študija aktualnega primera, kjer je bil uporabljen koncept odgovornost zaščititi, in sicer na primeru vojaške intervencije v Libiji leta 2011. V okviru tega dela bodo glavni cilji (1) ugotoviti in raziskati vzroke konflikta v Libiji, ki je pripeljal do posredovanja mednarodne skupnosti, na podlagi resolucij VS ZN 1970 in 1973; (2) ugotoviti, kako je bila teorija koncepta odgovornost zaščititi uporabljena na primeru Libije, cilj je, da se preverijo vsi stebri koncepta odgovornost zaščititi (odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnoviti), s čimer bo v delu predstavljeno, kakšno vlogo ima koncept odgovornost zaščititi (kot nadgradnja humanitarne intervencije) v procesu oblikovanja in utemeljevanja odločitev o uporabi vojaške intervencije v Libiji leta 2011; (3) ugotoviti, kaj je

razlog uspeha ali neuspeha intervencije, ugotoviti, kako je bila vojaška intervencija v primeru Libije izvedena, ali je bila uspešna, kakšen je bil potek, in (4) ugotoviti, ali je lahko ta primer zgled za nadaljevanje procesa humanitarne intervencije (oziroma koncepta odgovornost zaščititi) kot norme mednarodnega prava, poskušati razumeti omejitve zahodnih institucij 21. stoletja in dati kredibilen primer te intervencije mednarodni skupnosti kot celoti in posameznim državam. Gre za neapologetično raziskovanje primera vojaške intervencije v Libiji, njenih dogodkov, odločitev in posameznikov (držav, mednarodnih institucij).

1.3 Raziskovalna vprašanja

Magistrsko delo obsega dve med seboj povezani raziskovalni vprašanji, ki se nanašata na koncept odgovornost zaščititi.

Prvo raziskovalno vprašanje je: *ali je VS ZN s konceptom odgovornost zaščititi dobil učinkovitejše pravno sredstvo (utemeljeno na podlagi UL ZN) zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti v sistemu kolektivne varnosti, kot je to bila humanitarna intervencija?*

Drugo raziskovalno vprašanje je: *ali so bili vsi trije stebri koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnoviti – na primeru Libije uporabljeni kot jih definira Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost v svojem poročilu? Ali je koncept odgovornost zaščititi s primerom Libije postal pomemben in ključen primer, na podlagi katerega se bo nadaljevala njegova praksa, ali pa je to samo primer sui generis?*

1.4 Metodologija

Metodološki pristop k zastavljenemu predmetu proučevanja temelji na treh znanstvenih disciplinah: znanstveni disciplini mednarodnih odnosov, znanstveni disciplini mednarodnega prava in znanstveni disciplini obramboslovja.

Magistrsko delo temelji na uporabi kvalitativnih metod raziskovanja.⁵ Uporabljene bodo naslednje kvalitativne metode raziskovanja: z analizo vsebine zagotavljanja kolektivne varnosti v sodobni mednarodni skupnosti bosta raziskana vsebina in pomen sistema kolektivne varnosti (Flere 2000, 94); z razlago formalnih pravnih virov mednarodnega prava (predvsem UL ZN) bodo opredeljeni pravni temelj kolektivne varnosti ter mehanizmi zagotavljanja mednarodne varnosti; ker humanitarna intervencija ni norma mednarodnega prava, ampak koncept, bo analiziranje tega koncepta, ki izhaja iz ravnanja držav, mednarodne

⁵ Kvalitativno raziskovanje si prizadeva ustvariti prikaze na temelju poglobljenega, podrobnega vedenja o primerih, zato da bi popravili napačne ali ponudili nove prikaze predmeta raziskovanja (Ragin 2007, 107).

skupnosti in ga spremlja normativno prepričanje (*opinio juris*) o pravni naravi tega ravnanja, temeljilo na induktivni analizi dejanske prakse držav,⁶ pri tem bo merodajen širok obseg empiričnih podatkov, kot so konkretni ukrepi in odločitve državnih organov, njihove izjave, resolucije GS in VS ZN, notranja zakonodaja, politični dokumenti (ICISS 2001; Secretary-General's High Level Panel 2004), dokumenti, sprejeti na mednarodnih konferencah (Generalna skupščina ZN 2005) in mednarodne pogodbe. Koncept odgovornost zaščititi bom analizirala s študijo primera, ki omogoča celostno in globinsko proučitev enega primera (Flere 2000, 95) in v kateri je en sam primer predmet raziskave ter ga raziskujemo glede na vso njegovo kompleksnost in spremembe v daljšem časovnem obdobju (Toš in Hafner-Fink 1998, 154). Pri tem bom uporabila primarne vire, predvsem nacionalne in mednarodne politične dokumente ter uradne izjave oblikovalcev politik. Temeljni namen proučevanja primera Libije je preverjanje splošnih teoretičnih spoznanj ter njihova ponazoritev in empirična nadgraditev.

Metodološka pomanjkljivost magistrskega dela pa je študija samo enega primera – vojaška intervencija v Libiji leta 2011, ki je primer, kjer je bil uporabljen koncept odgovornost zaščititi. Kljub temu bo podrobno proučevanje enega primera dalo kakovostne in natančne podatke o posameznih segmentih koncepta.

2 TEORETIČNI OKVIR

V tem poglavju bodo opredeljeni temeljni pojmi, kar je osnova nadaljnega raziskovanja teme magistrskega dela. Temu bo sledila analiza teoretičnih izhodišč koncepta odgovornost zaščititi v okviru proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih, na podlagi katerih se je razvil in oblikoval koncept odgovornost zaščititi. Pregled zgodovinskih virov proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih je nujen za razumevanje današnjega opredeljevanja koncepta odgovornost zaščititi. Namen te geneze razvoja omejevanja uporabe oborožene sile in zagotavljanja varnosti je pregledati, kako se je postopoma razvijalo področje, ki je preko doktrine pravične vojne in humanitarne intervencije pripeljalo do današnjega koncepta odgovornost zaščititi. Zgodnji pristopi, klasična politična filozofija, krščanska politična misel in sodobna politična misel so glavni zgodovinski viri proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih. V okviru sodobne politične misli sta za opredeljevanje koncepta odgovornost zaščititi bistvena realizem (suverenost držav) in neorealizem (pomen struktur mednarodnega političnega sistema) ter liberalizem (ideje, koncepti in institucije, razvoj meril obnašanja). Za celoten teoretični okvir pa je nujna tudi teorija mednarodne družbe (definicija mednarodne

⁶ Proces indukcije bo uporabljen, ker bom uporabila izkustveno gradivo kot podlago za razvijanje in definiranje pojma humanitarne intervencije (Ragin 2007, 202).

družbe). Zadnji del poglavja je namenjen opredeljevanju vloge vseh navedenih teorij za koncept odgovornost zaščititi, ki je bil uporabljen na primeru Libije.

Teoretična izhodišča so namenjena pojasnjevanju nastanka in geneze koncepta odgovornost zaščititi.

2.1 Temeljni pojmi

2.1.1 Teorija sistema kolektivne varnosti

*»Varnost predstavlja cilj, kolektivnost določa naravo sredstev, sistem pa označuje institucionalno komponento prizadevanja, da sredstva služijo cilju«
(Claude 1956, 250).*

Prizadevanje za ohranitev miru je v zgodovini mednarodnih odnosov ustvarilo naslednje tri temeljne modele organiziranosti: svetovno državo,⁷ ravnotežje sil⁸ in kolektivno varnost (Türk 2007, 504).

Ideja kolektivne varnosti je bila protest proti netolerantnemu obstoju sveta, polnega vojn (te zahteve so se pojavljale v času in po koncu prve svetovne vojne) in zahteva, ki bi zagotovila, da se vojne ne bi nikoli več dopustile. Nujno je bilo najti nek simbol upanja (Stromberg 1956). Prva svetovna vojna je dokončno razvrednotila tradicionalno zasnovo nacionalne obrambe kot najuspešnejše varnostne strategije, s katero so nacionalne države zagotavljale nacionalno in mednarodno varnost (Grizold 2001, 147). Nacionalno zagotavljanje varnosti je dopolnila ideja kolektivne varnosti. Eden od utemeljiteljev ideje kolektivne varnosti v mednarodnih odnosih, 28. ameriški predsednik Woodrow Wilson, je zagovarjal institucionalno zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti na načelih kolektivne varnosti,⁹ pri čemer naj varnost sveta ne kliče po obrambi nacionalnih interesov, ampak po miru kot pravnem konceptu (Grizold 2001, 148). Na teh temeljih je bilo aprila leta 1919 ustanovljeno Društvo narodov (DN), ki pa je kmalu razpadlo, vzrok (za razpad in preprečitev druge svetovne vojne) pa je bila njegova neučinkovitost, togost sistema.¹⁰

⁷ Model svetovne države sta predstavljala rimski in kitajski imperij, kjer je vsak obvladoval svoj »zunanji« svet. Vsaka od teh svetovnih držav je razvila svoj centralizirani politični sistem (Türk 2007, 504–505).

⁸ Model ravnotežja sil temelji na pluralnosti držav, kjer vsaka zase pomeni monopol nad sredstvi prisile (Türk 2007, 505).

⁹ Woodrow Wilson je poleg tega predvideval tudi, da bi lahko oblikovanje sistema kolektivne varnosti, poudarjanja in širjenja pravice ljudstev do samoodločbe ter odstranitev politike moči preprečilo vojno (Karns in Mingst 2004, 36).

¹⁰ DN je imelo posebna pravila in institucije, ki naj bi bile sposobne vzdrževati in ohranjati mednarodni mir in varnost. DN je bila prva mednarodna organizacija, ki je imela jasno oblikovano organiziranost, sekretariat, redna srečanja, vodstvo, pravila. V UL DN so bile prvine prvega sistema kolektivne varnosti: omejevanje pravice držav do vojne, oblikovanje mednarodnega sistema sankcij ob kršitvah UL, javnost diplomacije, spoštovanje mednarodnega prava in pravilo soglasja za sprejemanje odločitev DN (Grizold 2001, 149–150). Ker je bila

Sistem kolektivne varnosti DN je deloval do jeseni leta 1939, ko je druga svetovna vojna pokazala vse pomanjkljivosti obstoječega sistema. Dejansko so resne krize na nemoč DN pokazale že pred začetkom druge svetovne vojne. Kljub temu neuspehu pa bi bila vrnitev k nekdanjemu sistemu ravnotežja sil še slabša rešitev.¹¹

Na teh temeljih je bila leta 1945 podpisana UL ZN, s katero so države modificirale idejo kolektivne varnosti.

Zgoraj je bila predstavljena geneza razvoja ideje kolektivne varnosti, ki je pripeljala do sistema kolektivne varnosti v okviru ZN. Na tem mestu bi bila potrebna definicija: kaj kolektivna varnost je. V mednarodni skupnosti ni enotne definicije, obstaja pa več predpostavk, domnev in načel, na katerih je kolektivna varnost utemeljena.

Karen Mingst (1999) zatrjuje, da je bila kolektivna varnost rojena iz naslednjih domnev: da se vojne lahko prepreči z uporabo vojaške sile; agresorja je treba ustaviti; agresorja je enostavno identificirati; agresor nikoli nima prav; agresor ve, da bo mednarodna skupnost ukrepala proti njemu.¹² Podobno definirata tudi Kupchan Charles in Clifford (1992), da države v pogojih kolektivne varnosti spoštujejo določena pravila igre, vrednote, norme, da bi tako ohranile stabilnost in, ko je potrebno, skupaj nastopile zoper agresorja oziroma agresijo.

Rourke in Boyer (1998) pa določita, da je kolektivna varnost utemeljena na štirih načelih: (1) vse države prisežejo, da bodo uporabile silo izključno v samoobrambi; (2) vsi se strinjajo, da je mir nedeljiv, napad na enega je napad na vse; (3) vsi prisežejo, da se bodo združili za zaustavitev agresije in obnovitev miru, in (4) vsi se strinjajo, da bodo podpirali tako materialne kot vse morebitne človeške vire, ki so potrebni za oblikovanje sile kolektivne varnosti, ki je povezana z ZN ali neko nevladno organizacijo, za poraz agresorja in obnovo miru. Načelo kolektivne varnosti pa je zapisano tudi v UL ZN, v 48. in 49. členu, kjer piše, da

uveljavitev UL DN neučinkovita, so bile neučinkovite tudi njene oborožene sile (ki niti niso bile dejansko vzpostavljene) in resolucija, da se uporabi takšno silo, kot je razpoložljiva. Poleg tega pa so velesile dvomile v načelo kolektivne varnosti (Stromberg 1956), med takratnimi glavnimi akterji v mednarodni politiki pa je primanjkovalo tudi politične volje.

¹¹ DN je pomenilo pomemben korak pri organiziranju svetovne politične skupnosti v smeri institucionalizacije različnih mehanizmov za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti (Grizold 2001, 150).

¹² Podobno Stromberg (1956) navaja naslednje domneve, povezane s kolektivno varnostjo: (1) vsi mednarodni spori so predmet mirovnih, pravičnih, zadovoljivih sporazumov; (2) narodi so v največji možni meri povezani z mirom in ne z vojno; (3) do vojne pride samo takrat, ko je vsaj ena stran kriva namernega agresivnega dejanja; (4) ker so vojne vedno povzročene s strani namernega agresorja, bo začetni zločin zagotovo postal še hujši, če se ga ne ustavi pravočasno, in (5) nanašajoč se na (3) in (4) imajo vse države očiten delež/vlogo v vojni, ne glede na to, kje se vojna dogaja, in se bodo, če pravilno razumejo svoje interese, vključile v vojno in pomagale pri njenem končanju.

ukrepe za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti izvajajo vsi člani ZN in da si člani organizacije med seboj pomagajo.¹³

Na podlagi teh domnev, načel in predpostavk pa so naslednji avtorji jasneje definirali kolektivno varnost kot koncept. Konceptualna jasnost je vidna v definiciji Onyemaechi Eke (2007), ki pravi, da je »kolektivna varnost idealen koncept, katerega temelj je preprečiti sovražnosti z oblikovanjem velikanske vojaške sile držav članic za zaustavitev agresije ali da uporabi povračilni napad na neposlušnega člana.«¹⁴

Za to magistrsko delo pa je najbolj uporabna in primerna definicija kolektivne varnosti kot sistem (mehanizma, sredstva), sistem kolektivne varnosti, v okviru katerega se danes zagotavljata mednarodni mir in varnost.¹⁵

Kot je dejal Van Dyke (1957), so s sistemom kolektivne varnosti želeli, da bi države zapustile svoje ozke koncepte lastnih interesov kot vodilno politiko in same sebe obravnavale kot enotne v svetovni družbi, ki ima interes ohranjanja miru in reda vsepovsod. Kolektivna varnost je, kot pravi Schwarzeberger (1964), »mehanizem za skupno akcijo z namenom preprečiti ali odvrniti kakršenkoli napad proti oblikovanemu mednarodnemu redu.« Van Dyke (1957) vidi kolektivno varnost kot sistem, v katerem je povezano število držav, da se vključi v kolektivne napore na temelju individualne varnosti vsake države posebej.

¹³ Kolektivno varnost kot načelo definira tudi Claude (1956, 251): Kolektivna varnost je načelo v odnosih med državami, je mednarodni prevod slogana: »eden za vse in vsi za enega«, je izjava, ki pravi, da bo agresivna in nezakonita uporaba sile s strani kateregakoli naroda proti kateremukoli narodu soočena z združeno silo vseh ostalih narodov.

¹⁴ Tej je podbna naslednja definicija: kolektivna varnost je vmesna stopnja stanja med stanjem mednarodne anarhije (tj. brez naddržavne avtoritete), sistemom zvez, sistemom ravnotežja moči in idejo oblikovanja svetovne vlade. Kolektivna varnost ne priznava nobenega tradicionalnega prijateljstva niti hudega sovraštva niti ne dovoljuje zavezništva *za* ali zavezništva *proti* (Claude 1956, 257–263), saj predstavlja sredstva za doseganje mednarodne varnosti in svetovni red, ki ostane, ko je varnost preko izolacije zavržena kot anahronizem, varnost preko samopomoči zapuščena kot praktična neverjetnost, varnost preko zavezništva odpovedana kot zanka in iluzija in ko je varnost preko svetovne vlade upoštevana kot sanje, ki so irelevantne za realnost. Medtem ko ravnotežje moči postavlja dva ali več svetov v konfrontacijo, kolektivna varnost postavlja en svet v sodelovanje. Pri ravnotežju moči je konflikt splošen in stalen, sodelovanje je le izjema, za kolektivno varnost pa je konflikt izjema, ker ga sodelovanje preprečuje in omejuje (Veršnik 1996, 16). Kolektivna varnost je poseben koncept, tehnični termin v slovarju mednarodnih odnosov. Njena definicija je bližje procesu eliminacije.

¹⁵ Sistem kolektivne varnosti ZN obsega na podlagi UL ZN naslednje elemente: (1) prepoved uporabe sile in/ali grožnje s silo v odnosih med subjekti mednarodnih odnosov in ničnost pridobitev, ki so posledica protipravne uporabe sile; (2) uporaba treh skupin mehanizmov za zagotavljanje mednarodnega miru in varnosti: sredstva mirnega reševanja sporov (VI. poglavje UL ZN), akcije v primeru ogrožanja mednarodnega miru in varnosti (VII. poglavje UL ZN) ter mirovne operacije ZN (lahko jih uvrstimo med VI. in VII. UL ZN, sicer pa niso eksplicitno definirane v UL); (3) sodelovanje v okviru in z vojaško-obrambnimi zvezami (51. člen in VII. poglavje UL ZN); (4) poseben položaj stalnih članic VS, njihova pravica veta, ki jim omogoča preprečiti sprejem pomembnih odločitev; (5) pravna zavest držav članic, ki naj bi zagotavljala, da bodo slednje ne le sodelovale pri oblikovanju in sprejemu pravnih norm s področja mednarodne varnosti, ampak jih bodo uresničevale tudi v praksi; (6) načelo medsebojne soodvisnosti ter sodelovanja med članicami sistema in (7) vloga mednarodnega prava pri urejanju hkratnega skupnega obstoja vseh članic (Ustanovna listina Združenih narodov 1945, Türk 2007, Morgenthau 1948/2006).

Kolektivna varnost je tako sredstvo, s katerim se zagotavljata mednarodni mir in varnost in s katerim se preprečuje in omejuje meddržavne spore. Temeljna predpostavka oblikovanja kolektivne varnosti je, poleg univerzalnega članstva, enotnosti držav glede zagotavljanja miru in enotnosti v prepričanju, da sta mir in varnost nedeljiva,¹⁶ kar pogojuje kolektivno akcijo proti morebitnim državam kršiteljicam teh vrednot. Za delovanje sistema kolektivne varnosti je bistvenega pomena univerzalnost članstva in doseganje konsenza za kolektivno akcijo (Grizold 1999, 42–43).¹⁷

Potrebna predpostavka kolektivne varnosti je preprosto ta, da se bodo vojne po vsej verjetnosti še dogajale in jih bo treba preprečiti. Sistem kolektivne varnosti se je pokazal kot iluzoren že od vsega začetka. Mirna sredstva in procesi za reševanje sporov so se prav tako izkazala kot iluzorna. Največji prispevek ZN k miru in varnosti v času hladne vojne so bile mirovne operacije. Po koncu hladne vojne se je to razširilo na večdimenzionalne mirovne operacije, ki so odražale zahtevo kompleksnih humanitarnih kriz. V vmesnem času, pa so se človekove pravice in agenda človekove varnosti razširile in se v 90-tih letih odražale v obliki tako imenovanega izziva humanitarne intervencije.

2.1.2 Humanitarna intervencija kot temelj koncepta odgovornost zaščititi

*»Kitajci pravijo, da je humanitarnost dobra, intervencija pa slaba, in da je 'humanitarna intervencija' enako, kot če bi se poročila zlo in dobro«
(ICISS 2001).*

Ideja humanitarne intervencije izhaja iz politične filozofije in diplomatske prakse zgodnjih evropskih držav.¹⁸

V času srednjega veka so krščanski teologi in filozofi,¹⁹ ki so izhajali iz tradicije sv. Avgušтина in Tomaža Akvinskega, verjeli, da so naravne pravice univerzalne in da je tuja

¹⁶ Enako pišeta tudi Karns in Mingst: kolektivna varnost temelji na prepričanju, da je mir nedeljiv in da imajo vse države kolektivni interes pri zatiranju agresije kjerkoli in kadarkoli se pojavi (Karns in Mingst 2004, 297).

¹⁷ Pojem kolektivne varnosti se je prek različnih mehanizmov in instrumentov institucionaliziral samo v DN in kasneje v ZN (mehanizmov, namenjenih preprečevanju ali zatiranju oborožene agresije med državami. Določba 4. odst. 2. člena UL ZN prepoveduje uporabo sile ali grožnje s silo v mednarodnih odnosih, v primeru kršitve te prepovedi pa se aktivira mehanizem kolektivnih ukrepov po VII. poglavju UL ZN (Sancin in dr. 2009, 31)).

¹⁸ Evropski suvereni so imeli moč in ambicijo po širjenju svojega vpliva preko kontinenta in tako so prišli v diplomatski kontakt z vedno več sveta. To je pomenilo, da se je evropska družba srečala z nekrščanskimi pravili, poleg tega pa so v nekaterih delih sveta z evropskimi osvajalci zelo kruto ravnali. Zaradi takšnih okoliščin so takratne evropske sile vojaške grožnje in intervencijo upravičevale kot legitimni odgovor. V času reformacije so evropske sile pogosto uporabile silo ali pa diplomatski pritisk ena proti drugi, da so zavarovale enakomisleče verske manjšine pred preganjanjem. Tako je, kot je pisal Manouchehr Ganji (1962), velika večina zgodovine humanitarne intervencije, humanitarna intervencija v imenu zaščite verskih manjšin. Takšne intervencije niso bile samo odraz verske solidarnosti ali prepričanja, da so nekrščanske družbe slabše. Legitimnost, ki je zanje veljala v mednarodnem pravu in politični filozofiji mednarodne družbe, je izhajala iz doktrine o naravnem pravu, naravnih pravicah in pravični vojni in humanitarna intervencija se je neposredno osredotočala na »humanost«, humanitarne cilje (Ganji 1962).

intervencija lahko upravičljiva, če se jo vodi v interesu humanitarnosti. Pravna osnova humanitarne intervencije v srednjem veku je bilo naravno pravo.²⁰ Proti koncu 18. stoletja je bila humanitarna intervencija opredeljena kot *izjema* splošnemu načelu neintervencije. V 19. stoletju pa je humanitarna intervencija postala standard diskusij mednarodnega prava.²¹ Ameriški mednarodni pravnik Henry Wheaton je leta 1836 po kolektivni intervenciji evropskih velesil v Grčiji (1827–30), ki je bila upravičena na humanitarnih temeljih, zapisal, da takšno vpletanje velesil potrebuje nadaljnje pojasnjevanje načel mednarodnega prava, ko gre za avtoriziranje intervencije v notranje zadeve držav (Wheaton 1916, 102–3). Wheaton dokaj jasno definira pravico do humanitarne intervencije kot splošno sprejeto izjemo pravila neintervencije, kar potrjujejo avtorji v 19. in začetku 20. stoletja (Brownlie 1963). Za pozitivistične in pluralistične pisce 19. stoletja, je mednarodna moralnost delovala kot nespreten način upravičevanja in priznanja pravice do humanitarne intervencije. To je vidno v delu Halla, ki je priznal, da je pravica do humanitarne intervencije splošno sprejeta v mednarodnem pravu, medtem ko istočasno vztraja, da je edino opravičilo za takšno intervencijo *moralno* in ne pravno (Knudsen 1999).²²

Preden sta bili podpisani UL DN in UL ZN je bil glavni vir mednarodnega prava praksa držav in način kako so to prakso države zapisale v mednarodne pogodbe. Da bi humanitarna intervencija postala samostojno načelo in ne le izjema nekega drugega načela je bil potreben pregled humanitarnih intervencij v praksi držav. Vprašanje je, ali je humanitarna intervencija *načelo*, ki je igralo pomembno vlogo v mednarodni politiki, na podlagi katerih *norm* in

¹⁹ Filozofi in teologi: Francisco de Vitoria, Francisco Suarez, Alberic Gentili in Hugo Grotius.

²⁰ Naravno pravo vključuje pravičnost, po definiciji naravnega prava je pravo moralni sistem, ki temelji na absolutnih vrednotah ter poudarja skrb za dobrobit posameznika in zagovarja primat mednarodnega prava pred domačim (notranjim) pravom (Pavčnik 2011).

²¹ »Oče« mednarodnega prava Hugo Grotius je zagovarjal reguliranje mednarodnih odnosov, to pa je podkrepil s predstavitvijo novih političnih in moralnih standardov, med ostalimi določili, da je treba spoštovati suverenost in podpisane dogovore. Z namenom širjenja ideje mednarodnega reda je natančneje definiral doktrino »pravične vojne«, poudaril, da je vojna dovoljena le, če temelji na posebnih utemeljenih pravnih vzrokih. Po njegovem mnenju obstaja pravica do revolucije le v ekstremnih primerih npr. tiranije. Če v tem primeru ljudstvo zaprosi za pomoč tujo silo, je to lahko upravičeno. Njegova podpora humanitarni intervenciji je povezana z doktrino legitimnega upora proti nasilju; temelji pa na dejstvu, da prepoved uporabe sile ni obstajala do 20. stoletja (Danish Institute of International Affairs 1999, 11).

²² Takšne definicije so avtorji pisali v času, ko sta bili temeljni načeli enakost in neintervencija. Glavni problem naravnega prava, na katerem je bilo najprej oblikovano sodobno naravno pravo narodov, je bil, da je doktrina pravične vojne intervencijo skoraj odpravila. Tako so morali filozofi izjemo humanitarne intervencije oblikovati kot nekaj, kar je nad pravom in ki mora obstajati znotraj visoko moralnih standardov. Harcourt, Hall in Lawrence oblikujejo doktrino humanitarne intervencije, ki priznava pravico do uporabe oborožene sile, s ciljem ustaviti nasilje nad posamezniki, še vedno pa ostaja humanitarna intervencija izjema načela neintervencije (Knudsen 1999, 10).

procedur, če sploh katerih, se je izvajala in do kakšne razsežnosti se je izkazala kot delujoč in vreden institut za mednarodno skupnost.²³

V času reformacije so evropske velesile uporabile silo in intervenirale v tuje države s ciljem zaščite svojih verskih manjšin. V 19. in 20. stoletju je načelo ne-intervencije glavno načelo, legitimna intervencija pa izjema. Za državo oziroma za koalicijo držav, ki je (so) intervenirala(e), je bilo tako njuno, da je (so) jasno izrazila(e) motive in jih branila(e) pred obtožbami. Od ustanovitve Evropskega Koncerta pa do prve svetovne vojne je bilo v mednarodni skupnosti več intervencij.²⁴ 19. stoletje tako predstavlja številne primere diplomatskega vpletanja po načelu humanitarne intervencije v krvavih in izjemno nasilnih okoliščinah. Martin Wight (1966) je izjavil, da je v zgodovini intervencije 19. stoletja »h/umanitarizem postal glavni motiv /.../.« Za načelo humanitarne intervencije je ta čas pomemben, ker je pokazal, da odsotnost učinkovitega kolektivnega ogrođja pomeni neuspeh in veliko tveganje za uspešno humanitarno intervencijo.

Na podlagi opisane geneze izhajajo naslednje značilnosti humanitarne intervencije: da bi upravičili uporabo sile, morajo biti zagrešeni zločini dovolj resni, da šokirajo mednarodno skupnost; legitimnost humanitarne intervencije izhaja iz univerzalnega vira pravice – načela humanosti in pravične vojne; države se morajo postaviti proti vladi, ki je odgovorna za zločine; s ciljem, da se zaustavi zločine, se lahko uporabi sila, ki je potrebna za to, da se konča zločine nad posamezniki ali skupino; humanitarna intervencija pa mora biti vedno kolektivno dejanje, s ciljem, da se izogne zlorabam.²⁵ Vse naštetje značilnosti humanitarne

²³ Kar je podobno raziskovalnemu vprašanju tega magistrskega dela, le da se vprašanje nanaša na koncept odgovornost zaščiti.

²⁴ Kolektivna intervencija Velike Britanije, Francije in Rusije v Grčiji 1827–30, s ciljem ustaviti pobijanje in nasilje Turčije nad grškim prebivalstvom; intervencija Francije v Libanonu 1860–61, ki je bila avtorizirana in nadzorovana s strani petih evropskih velikih sil, s ciljem, da se ustavi pobijanje krščanske manjšine; kolektivno vpletanje evropskih velikih sil in ruska intervencija 1875–78 na Balkan, s ciljem pomagati vstaji kristjanov v Bosni, Hercegovini in Bolgariji, potem ko so bili predmet hudega nasilja in pobijanja pod turško oblastjo, idr. (Knudsen 1999, Wheeler 2001).

²⁵ Nekateri avtorji pa kot skupno osnovo pri definiciji humanitarne intervencije obravnavajo: (1) nasilna akcija držav(e), da bi v drugi državi preprečila ali ustavila množično kršenje človekovih pravic ljudi, ki niso državljani države, ki posreduje, (2) pri čemer se uporabljajo oborožene sile brez soglasja države kršilke človekovih pravic in (3) za to akcijo obstaja ali pa tudi ne obstaja pooblastilo ZN (Žabkar 2003, 391; Kardas 2001, 120–137). Teoretiki mednarodnega prava intervencije ne opredeljujejo na enak način. Za tradicionaliste je intervencija zgolj uporaba oboroženih sil na ozemlju drugih držav, medtem ko vsa druga vmešavanja v notranje zadeve drugih držav obravnavajo izven pojma intervencije in jih dopuščajo. Vsaka intervencija nujno vsebuje prisilo, zato nenasilnih oblik delovanja države ali mednarodne organizacije, kot so prepričevanje, diplomacija ne moremo šteti za intervencijo. Legalizacija intervencije se praviloma doseže tako, da zakonito izvoljena vlada države, ki jo ogroža vstaja opozicije, prosi drugo državo, da posreduje na njenem ozemlju in ji s tem pomaga ohraniti obstoječe stanje (pri čemer je včasih težko ugotoviti, ali gre za dejanski poziv vlade ali pa le za zaigrani poziv zarotniške skupine, ki se je sama razglasila za edino legalno vlado) (Žabkar 2003, 380 – 88). (Tukaj je treba izpostaviti tudi razmerje med moralnim in pravnim vidikom humanitarne intervencije. Priznanje doktrine humanitarne intervencije bi pomenilo ogrožanje načel suverenosti in neintervencije v svetu, v katerem ne obstaja dogovor, katera moralna načela naj usmerjajo humanitarno intervencijo (Bull 1984, 193)).

intervencije so bile bistvene za definiranje koncepta odgovornost zaščititi. Zgodovina humanitarne intervencije le to prikazuje le kot *legitimno možnost* in ne kot *dolžnost* interveniranja za humanitarne cilje. To je glavna in bistvena vrzel, ki jo je pustila humanitarna intervencija, koncept odgovornost zaščititi pa jo poskuša zapolniti.

V samem razvoju nastanka humanitarne intervencije so zapisane opredelitve kaj humanitarna intervencija je. Enotna definicija, kaj humanitarna intervencija je, pa ni bila sprejeta.²⁶ Zato je primerno najprej opredeliti, kaj je intervencija.²⁷ Türk (1984, 11) definira intervencijo kot pojav, ki pomeni samovoljo in bolj ali manj nasilno vmešavanje države v zadeve, ki spadajo v notranjo in zunanjo pristojnost druge države.²⁸

Ideja humanitarne intervencije se je razvila iz mednarodnopravnega načela o nevmešavanju.²⁹ ICISS definira intervencijo kot akcijo, ki se izvaja proti državi ali njenim voditeljem brez njenega oziroma njihovega soglasja z nameni, ki so humanitarni oziroma zaščitni (ICISS 2001, 8).³⁰ Po koncu hladne vojne je intervencija postala način ukrepanja proti državam kršilkam človekovih pravic.³¹ Oliver Ramsbotham in Tom Woodhouse (1996, 226)

²⁶ »P/redmet intervencije je eden izmed najbolj nejasnih vej mednarodnega prava. Rečeno nam je bilo, da je intervencija pravica; da je zločin; da je pravilo; da je izjema; da ni nikoli dovoljena /.../« (Winfield v Chesterman 2001).

²⁷ Intervencija, iz latinske besede *intervenire*, pomeni »priti vmes«. *Inter* – med ne pomeni mesta, kjer si sedaj, kdo oziroma kaj je okrog ali zraven tebe ali narave odnosa s temi ljudmi in stvarmi, ki so okrog tebe. Pogosto ima ta beseda nevtralen pomen, »samo biti nekje« ali pa »dati skupaj stvari«. Druga polovica besede – *venire* – še bolj povečuje nejasnost. Ni jasno določeno, kako prideš: tečeš, hodiš ali se voziš v Hamweeju. Ko pa se beseda »priti« doda predlogu (kot na primer priti vmes, priti čez ali iti mimo), pogosto pomeni priti slučajno. »V osnovnem pomenu priti sem – priti vsebuje dobrodošlico, povabilo s strani tistega kamor greš/si prišel. Vendar pa v resnici, ko interveniramo, nismo tja niti povabljeni niti nismo tam po nesreči. Niti nismo tam samo pasivno. Pripeljemo vojake, odvržemo bombe in se borimo, da ločimo dve strani. Izbrali smo, da gremo tja proti željam suverene vlade. Nismo samo tisti, ki interveniramo, ne samo tisti, ki so »prišli vmes«, smo tudi tisti, ki »motijo.« (Stewart in Knaus 2011, x-xi).

²⁸ Pravno načelo neintervencije spada skupaj z mednarodno prepovedjo agresije v obča pravila mednarodnega prava. Sodobno mednarodno pravo predpostavlja tudi morebitne izjeme od načela neintervencije, na primer: humanitarna intervencija, intervencija ob pristanku prizadete države, intervencija kot dejanje samoobrambe in represalij (Türk 1984, 11). Bull (1984) pa jo je označil za prisilno vmešavanje zunanjega akterja (akterjev) na pristojnosti sodne oblasti kake države ali širše neodvisne politične skupnosti. Sama intervencija je »pojav v mednarodnih odnosih, katerega subjekt oziroma akter je država (in to tako na aktivni kot pasivni strani) in pomeni uporabo vojaške sile ali političnega oziroma gospodarskega pritiska, katerega dejanski cilj je strateška ali katera druga politična ali gospodarska korist intervenienta in ogroža neodvisnost ter suverenost države, ki je predmet intervencije« (Hehir 2000, 18). Humanitarna intervencija je ukrep, ki temelji na enem največjih splošno civilizacijskih dosežkov s konca 20. stoletja in je upanje človeštva za 21. stoletje. Sklop človekovih pravic namreč uveljavlja kot univerzalne nad državo, nacijo in narodom, celo nad interesi lokalnega miru (Hehir 2000, 30).

²⁹ Načelo nevmešavanja pomeni »mednarodnopravno prepoved tistih samovoljnih, nasilnih dejanj države, ki pomenijo vmešavanje v notranje ali zunanje zadeve druge države in ogrožajo suverenost te države.« (Türk 1984, 24).

³⁰ ICISS priznava pomembnost humanitarne intervencije, vendar v vsej svoji nadaljnji opredelitvi ostaja pri izrazu intervencija oziroma vojaška intervencija in ne uporablja termina humanitarna intervencija. S konceptom odgovornost zaščititi želi komisija, »da se z novim pogledom (*with fresh eyes*) ozremo na resnične izzive, ki se pojavljajo v odnosu med suverenostjo in intervencijo« (ICISS 2001, 9).

³¹ Spoštovanje temeljnih človekovih pravic in svoboščin vključuje danes tudi zagotovitev varnosti državljanov, saj so človekove pravice neodtujlive in neodrekljive ter neodvisne od subjektivne presoje zakonodajalcev v

pravita, da se lahko neko akcijo/posredovanje označi za humanitarno le v primeru, da so cilj, pristop, sredstva, konec in posledice humanitarnega značaja.³²

Wheeler (2000, 33) ravno tako poda kriterije, ki jim mora intervencija zadostiti, da bi se lahko imenovala humanitarna, in izhaja iz tradicije pravične vojne. Obstajati mora pravičen vzrok, uporaba sile mora biti zadnje sredstvo, zadostiti mora kriteriju sorazmernosti in obstajati mora visoka verjetnost, da bo uporaba sile dosegla pozitivne humanitarne rezultate.

Grizold (2005, 30) definira humanitarno intervencijo kot intervencijo v notranje zadeve države z namenom zaščititi varnost in blaginjo njenih državljanov. Definicija humanitarne intervencije kot jo definira Danski inštitut za mednarodne odnose, je prisilna akcija držav³³ z uporabo vojaške sile v drugi državi brez soglasja te države, z ali brez avtorizacije VS ZN, z namenom preprečevanja ali ustavitve dejanj hudih kršitev človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava (Danish Institute of International Affairs 1999, 11).

Če za humanitarno intervencijo ne obstaja pravna obvezujoča podlaga, ker v mednarodni skupnosti niti ne obstaja univerzalno razumevanje pojmov varnosti in morale, pa so si države sveta vendarle edine, da obstajajo izjemni primeri humanitarne krize, kot so genocid, suženjstvo, množična mučenja, ki humanitarno intervencijo upravičujejo.³⁴ Problematiko uporabe pojma humanitarna intervencija problematizira tudi Grizold (2005), ki jo sicer označi kot enega največjih civilizacijskih dosežkov s konca 20. stoletja (ker postaja prelomnica v razumevanju razmerja mednarodna skupnost – država – suverenost), a ob tem dodaja, da kot humanitarne lahko opredelimo le tiste intervencije, katerih namen je res zaščita varnosti in blaginje ljudi. Ta teza je zelo blizu pojmovanju humanitarne intervencije po Chomskem (1999), ki opozarja, da je humanitarna intervencija v zahodnih državah postala sredstvo

posameznih državah. Mednarodna skupnost se srečuje z vprašanjem, ali je humanitarna intervencija v notranje zadeve države sprejemljiva, če so človekove pravice in svoboščine kršene množično in na grozovit način (Grizold 2005, 28).

³² Avtorja tako ne definirata samo humanitarne intervencije, ampak razširita pojem in podata definicijo, kaj je treba izpolnjevati za 'pravično intervencijo' (*just interventio*). Podobno, kot veljajo kriteriji, ki določajo pravično vojno (*just war*) obstajajo kriteriji za pravično intervencijo. Intervencija mora imeti pravičen razlog, upoštevati mora načelo proporcionalnosti sredstev, intenzivnosti in dolžine, imeti mora realno možnost končnega uspeha, mednarodna skupnost mora določiti ciljno državo, za katero je intervencija odobrena. ZN imajo legitimno avtoriteto za vodenje mednarodne intervencije. Upoštevati je treba tudi načelo zadnjega sredstva, ki ga vojaška intervencija predstavlja za rešitev krize. Teorija pravične vojne je tako podlaga za definiranje pravične intervencije (Williamson 1998).

³³ Humanitarna intervencija se v mednarodnih odnosih običajno nanaša na uporabo vojaške sile držav proti suvereni avtoriteti, z namenom zaščite civilistov. Humanitarna intervencija pa lahko pomeni tudi aktivnosti, kot so preskrba s hrano, vodo, zatočiščem, obleko in zdravstveno oskrbo, kar vse služi takojšnji pomoči prebivalstvu v tiski (Lu 2011, 137).

³⁴ Ian Brownlie pravi, da je humanitarna intervencija dovoljena – v primeru, grožnje z uporabo sile ali uporabe sile s strani države, bojujoče skupine ali mednarodne organizacije, s ciljem zaščititi človekove pravice (Chesterman 2001, 1). Ena izmed definicij humanitarne intervencije je: ko država zagreši zločine proti svojemu prebivalstvu na način, da zanika njihove temeljne človekove pravice in s tem »šokira« zavest človeštva, je to lahko predmet intervencije, ki je zakonito dovoljena v interesu človeštva (Chesterman 2001, 2).

zunanje politike in je zato ne moremo obravnavati ločeno od drugih fenomenov (brez upoštevanja vpetosti v obstoječi doktrinarni in normativno-pravni sistem).

Vprašanje dileme, kaj narediti s tujci, ki so predmet grozljive krutosti svojih vlad, ostaja nerešeno tudi v novem spremenjenem varnostnem okolju po koncu hladne vojne. Vprašanje, ki ga zastavi Wheeler (2000, 1), ostaja enako, spreminja se le normativni kontekst odgovora.

Tako je bil do 90-tih koncept humanitarne intervencije definiran in uporabljen kot edino upravičljivo sredstvo, s katerim je mednarodna skupnost lahko intervenirala.

2.1.3 Uporaba oborožene sile v mednarodnih odnosih kot bistveni element drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi

Uporaba oborožene sile je v mednarodnih odnosih definirana v mednarodnem pravu, kjer so določeni vsebinski in institucionalni kriteriji pravno dopustne uporabe sile s strani držav in v odnosu med državami. Temeljni okvir mednarodnega prava uporabe sile je opredeljen v UL ZN. Uporaba oborožene sile ali grožnja z oboroženo silo je v odnosih med državami prepovedana (4. odst. 2. člena UL ZN) oziroma na podlagi odločitve VS ZN v primeru grožnje miru, kršitve miru ali agresije (39. člen in 42. člen UL ZN), ali na podlagi pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada (51. člen UL ZN).

Uporaba sile pomeni uporabo ali grožnjo z uporabo fizičnih sredstev za doseg cilja. Oborožena sila pa pomeni uporabo kateregakoli orožja, vključno s strelnim orožjem in bajoneti cilja (Sancin in dr. 2009, 42).³⁵ Definicija uporabe oborožene sile v mednarodnih odnosih je postavljena v okvir UL ZN, ki pomeni vrhunec zgodovinskih procesov normativnega urejanja uporabe oborožene sile v mednarodnih odnosih.

Danes je uporaba sile prepovedana s kogentno oziroma peremptorno normo mednarodnega prava *ius cogens*, kar pomeni, da se je *ius ad bellum* (zakoniti načini začetni vojno) spremenil v *ius contra bellum*. Kljub tej prepovedi pa so dovoljene izjeme v primeru individualne ali kolektivne samoobrambe, ukrepov VS ZN za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti ter v primeru uveljavljanja pravice do narodove samoodločbe (Türk 2007 in Sancin in dr. 2009, 53–4).

Koncept odgovornost zaščititi uporabo oborožene sile upravičuje v okviru ukrepov VS ZN za ohranitev ali vzpostavitev mednarodnega miru in varnosti. Ta izjema je vir pravne podlage

³⁵ Uporaba oborožene sile pomeni, da posameznik ali skupina (subjekt) izvaja neko agresivno dejanje v odnosu do drugega posameznika ali skupine (objekta) in s tem skuša uveljaviti svoje cilje. Obravnavani koncept uporabe vojaške sile je po definiciji iz terminologije avstrijskega vojaškega šolskega sistema za mirovne operacije ZN »/a/pplikacija vpliva, moči in/ali sile na osebo in/ali objekt s ciljem vsiliti svojo voljo.« Glavni pomen uporabe sile je dejstvo, da gre za vsiljevanje (svoje) volje (Friesendorf, 2012 18–26, 15.OC-PSO, 1999).

definiranja uporabe oborožene sile in drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi. ICISS uporabe oborožene sile eksplicitno ne opredeli, opredeli pa jo v okviru drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost reagirati.³⁶ Vojaška intervencija v okviru drugega stebra zahteva uporabo tolikšne sile, kot je potrebna, da se doseže uspeh z najmanj civilnimi žrtvami, kot je mogoče in najmanjšo možno materialno škodo kot je mogoča (ICISS 2001, 57).³⁷ Pravna podlaga ukrepanja je zapisana v 39. in 42. členu UL. Edina legalna in legitimna uporaba sile, ki je dovoljena v mednarodni skupnosti, je *kolektivna* uporaba sile.

Načelo prepovedi uporabe sile je bilo definirano tudi v Deklaraciji načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju,³⁸ kjer je zapisano, da je uporaba sile izrecno opredeljena kot kršitev mednarodnega prava.

UL ZN večkrat definira predvsem, kdaj se (vojaška) sila *ne* sme uporabiti, oziroma navede postopke, kdaj se (v izjemnih primerih) sila lahko uporabi. Od tod izhaja sklep, da morajo biti vsi napor in cilji mednarodnih subjektov usmerjeni v iskanje alternativ oziroma mirnih sredstev za preprečevanje in reševanje sporov med državami.

2.1.4 Sredstva za preprečevanje in reševanje sporov med državami v luči prvega in drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi

UL ZN v svojem 2. členu med načeli definira splošno obveznost reševanja vseh mednarodnih sporov z *mirnimi* sredstvi. Ta opredelitev pušča državam zelo široko polje izbire sredstev, kar vpliva na naslednje pravne posledice: obveznost mirnega reševanja sporov zahteva določeno ravnanje, ne pa rezultata; opozorilo po skrbnem premisleku o tem, katero sredstvo uporabiti, saj bo izbira sredstva vplivala na sam izid; pravna posledica o svobodni izbiri sredstev za mirno reševanje sporov pa je tudi v tem, da spodbuja razvoj novih metod (Economides 2001).

³⁶ Odgovornost reagirati kot drugi steber pomeni odgovornost mednarodne skupnosti, da reagira z vsemi razpoložljivimi sredstvi, ki so dovoljena v okviru UL ZN. Uporaba oborožene sile je omejena s šestimi kriteriji: prava avtoriteta, pravičen vzrok, pravi namen, zadnje sredstvo, sorazmernost sredstev in realna možnost uspeha (ICISS 2001, 32).

³⁷ Uporaba oborožene sile v okviru koncepta odgovornost zaščititi ne pomeni, da sta presenečenje in ogromna vojaška sila dovoljeni. Namesto tega je nujno zadostiti kriteriju sorazmernosti uporabe sile. Uporaba sile v okviru drugega stebra ne pomeni, da se vodi vojno in je treba premagati nasprotno stran, ampak nasprotno, sprejeti je treba vse omejitve in jih preko uporabe sile demonstrirati tako, da se zaščiti prebivalstvo in, če je mogoče, osvoji njihova srca in misli (*to win hearts and minds*). Države in organizacije, ki intervenirajo in uporabljajo svoje oborožene sile, se morajo zavedati, da ne gre za vojno, ampak za operacije drugačne od vojne (*operations others than war*) (ICISS 2001, 63).

³⁸ Deklaracija načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju med državami v skladu z UL ZN – *Declaration on Principles of International Law concerning friendly Relations and Cooperation among States in accordance with charter of the United Nations*, sprejeta 24. oktobra 1970.

Mirna sredstva reševanja sporov se delijo na pravna in na politična oziroma diplomatska sredstva reševanja sporov med državami.³⁹ V UL ZN so v 33. členu navedena sredstva, ki naj jih države uporabijo pri reševanju sporov: pogajanje, anketa, posredovanje, sprava, razsodništvo, sodna rešitev, obračanje na regionalne ustanove ali regionalne dogovore ali pa druga sredstva po lastni izbiri.

ICISS ne definira eksplicitno sredstev za preprečevanje sporov med državami, jih pa opredeli v okviru prvega in drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost preprečiti in odgovornost reagirati. V prvem stebru ICISS navede preventivne ukrepe, ki naj jih države in mednarodna skupnost izvajajo, da se prepreči vzroke kriz. Navede, da ima preprečevanje temeljnih vzrokov več dimenzij, kjer naj se to izvaja: politično, ekonomsko, pravno in vojaško (ICISS 2001, 23). Temelje za definiranje teh dimenzij najde v drugem odstavku 55. člena UL ZN: »D/a bi se ustvarili pogoji za stabilnost in blaginjo, ki sta potrebni za mirne in prijateljske odnose med narodi, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe, naj se Združeni narodi zavzemajo za: /.../ (b) urejanje mednarodnih ekonomskih, socialnih, zdravstvenih in sorodnih problemov ter mednarodno sodelovanje na kulturnem in prosvetnem področju /.../.« V primeru da ti ukrepi niso uspešni, v drugem stebru ICISS navaja nevojaške ukrepe, ki obsegajo naslednje ciljne sankcije: na vojaškem področju (embargo na orožje, prekinitve vojaškega sodelovanja), na ekonomskem področju (finančne sankcije, omejitve dohodka, omejitve dostopa do nafte, omejitve letenja), in na političnem ter diplomatskem področju (omejitve na področju diplomatskega predstavništva, omejitve potovanj, izključitev ali zavrnitev članstva v mednarodnih organizacijah (ICISS 2001, 21–31). V primeru, da ti ukrepi prvega stebra niso uspešni, sledi vojaška intervencija. Poleg mirnih sredstev pa UL vsebuje še eno sredstvo reševanja sporov, to je uporaba oborožene sile (definirana zgoraj), vendar le v primeru, če se mirna sredstva izčrpajo ali pa izkažejo za neuspešna.

³⁹ Pravni spori naj bi vsebovali nasprotujoče si zahteve, ki jih je mogoče pravno opredeliti in so takšne narave, da narekujejo uporabo enega od pravnih sredstev. Pravna sredstva so zavezujoča, diplomatska sredstva pa nezavezujoča za strani v sporu. Diplomatski spori pa vsebujejo politične zahteve, ali pa so tako politično občutljivi, da morajo stranke zagotoviti poln nadzor nad reševanjem in zato spora ne morejo poveriti organu, ki o njem odloča na podlagi prava (Merrills 1998 in Pogačnik 2000). Diplomatska sredstva so pogajanje, dobre usluge, mediacija/posredovanje, anketne komisije, spravi postopek/koncilacija, poravnava. Pravna sredstva pa so arbitražna in meddržavno sodišče, ki je poglavitni sodni organ ZN.

2.2. Koncept odgovornost zaščititi v okviru proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih

Avtorji, ki se ukvarjajo z vprašanjem koncepta odgovornost zaščititi in njegovih predhodnih konceptov, humanitarne intervencije in pravične vojne, so te koncepte raziskovali v okviru varnostnih študij in mednarodnih odnosov. To poglavje je namenjeno kratkemu pregledu tistih zgodovinskih virov proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih, ki so bistveni za to magistrsko delo.

Cilj vseh teorij in študij strokovnjakov (v nekem delu pa tudi tega magistrskega dela), ki se ukvarjajo s preučevanjem varnosti v mednarodnih odnosih, je poleg znanstvenega dela tudi doseganje končne varnosti, miru, idealistično rečeno svetovnega miru. Vprašanje svetovnega miru in njegova uresničitev pa naj bi bila na poti doseganja odgovora. Koncepti humanitarne intervencije, koncept človekovih pravic in koncept odgovornost zaščititi se razvijajo v novo normo mednarodnih odnosov.

2.2.1 Zgodnji pristopi

Zgodnji pristopi so za opredeljevanje koncepta odgovornost zaščititi pomembni, ker je bila v tem času razvita ideja o pravični vojni. Idejo so razvili Rimljani, ki so zagovarjali pravično vojno, ki so jo sami vodili z drugimi državami. Vzroki za pravično vojno so bili: (1) napad na ozemlje rimske države, (2) fizični napad na diplomatske predstavnike rimske države, (3) dajanje pomoči sovražnikom Rima, (4) onečaščenje svetih rimskih krajev in (5) zavračanje predaje tistih, ki so napadli rimsko ozemlje (Grizold 2001, 93). Ta rimska pravna načela o pravični vojni so bila vir nadaljnjega razvoja doktrine pravične vojne, ki so jo razvijali krščanski misleci srednjega veka.

2.2.2 Klasična politična filozofija

Klasični politični filozofi Machiavelli, Montesquie, Hobbes, Lock, Rousseau in dr. so v svojih delih na prvo mesto postavljali posameznika in njegovo svobodo ter varnost v odnosu do širše družbe, vojno pa definirali kot družbeno-zgodovinski pojav in instrument zunanje politike države (Grizold 2001, 94). Za koncept odgovornost zaščititi je teorija tega obdobja pomembna, ker so filozofi razmišljali in zagovarjali tezo, da je sodelovanje bistveno za ohranjanje miru, zato so oblikovali načrte mednarodne organizacije. Mednarodne organizacije so v sodobni mednarodni skupnosti bistvene pri zagotavljanju mednarodnega reda in miru.

2.2.3 Krščanska politična misel

Za magistrsko delo je bistvena predvsem doktrina o pravični vojni, ki se je razvijala v krščanski politični misli. Zgodnji kristjani so prva tri stoletja zgodovine krščanstva močno zagovarjali pacifizem. Kasneje pa krščanski misleci podajo idejo o pravični vojni, pri kateri niso začetniki, ampak so jo prevzeli iz grške in rimske politične misli. Sveti Ambrož je oblikoval krščansko etiko o pravični vojni tako, da je poudaril, da je vojna veliko zlo. Ta nauk dopolni sveti Avguštín, ki pravi, da se lahko vojna vodi zaradi »krščanske ljubezni« (zaščita slabotnih, nedolžnih, zaustavitev nosilcev zla, zagotovitev pravičnosti in miru). Tudi temelje, kjer so strokovnjaki mednarodnega prava iskali kriterije za vodenje vojaške intervencije s humanitarnimi cilji oziroma kasneje za definiranje kriterijev koncepta odgovornost zaščititi, je podal sveti Avguštín: pet temeljnih kriterijev, ki veljajo za pravično vojno: (1) cilj vojne mora biti vzpostavljanje miru; (2) pravičnost se zagotovi z zmernostjo; (3) upoštevati je treba notranje stališče krščanske ljubezni; (4) vojno vodi vladar; (5) vodenje vojne mora biti pravično (spoštovati je treba dano besedo sovražniku; maščevanju, brutalnosti in povračilu se je treba odpovedati) (Grizold 2001, 98–99). Nauk o pravični vojni dopolnita in nadalje razvijeta Tomaž Akvinski in Francisco de Vitoria. Tradicionalna krščanska doktrina o pravični vojni razlikuje pravico do vodenja vojne – *jus ad bellum* in moralno obnašanje v vojni – *jus in bello*.

2.2.4 Teorije sodobne politične misli

2.2.4.1 Liberalizem

Najpomembnejša teorija sodobne politične misli za koncept odgovornost zaščititi je liberalizem, pa tudi njegova ekstremna različica idealizem. Liberalizem v svoji teoriji poudarja pomen idej, konceptov in institucij, ki so zelo pomembni dejavniki v okviru prizadevanj za boljši in bolj miren svet. Z razvojem meril obnašanja postane tudi politično obnašanje primerno in obvladljivo. Bistveni del teorije je tudi, da liberalizem predvideva, da stabilnost mednarodnega sistema ne izvira iz ravnotežja moči, ampak iz interakcij med mnogimi veljavnimi nivoji (kamor spadajo sporazumi, dogovori, skupne dogovorjene norme in institucionalna pravila). Eden izmed predstavnikov liberalizma, Kegley (1995, 4), pravi, da se oboroženim konfliktom, vojnám in drugim problemom mednarodne skupnosti lahko upremo s kolektivno akcijo kar pa je mogoče le, če se mednarodna skupnost institucionalno reorganizira tako, da je anarhičnost presežena. Liberalizem izpostavlja pomen države kot

pomembnega akterja mednarodnih odnosov, poleg tega izpostavlja tudi soodvisnost in sodelovanje med različnimi subjekti za doseg skupnih ciljev (Malešič 1994).

Poleg glavne teorije liberalizma pa imajo za teorije tega dela pomembno vlogo tudi že omenjeni idealizem, teorija kompleksne soodvisnosti, neoliberalni institucionalizem, teorija režimov in teorija kolektivne varnosti.

Idealizem – se je kot prva teoretska šola neposredno osredotočal na vprašanje zagotavljanja miru in preprečevanja oboroženih konfliktov (država bi formulirala svojo lastno, na etiki in idealih utemeljeno politično filozofijo, na osnovi katere bi nadalje vodila svojo politiko (MacMillan 2007, 21)).

Teorija kompleksne soodvisnosti – bistvo te teorije je, da so države izrazito odvisne druga od druge. Pomembni so predvsem nevojaška povezovanja in nevojaški vidiki svetovne politike, bistvenejša je ekonomska povezanost (Keohane in Nye 1971).

Neoliberalni institucionalizem – poudarja pomen in delovanje mednarodnih institucij in njihov pomen ter vpliv na delovanje držav. Ena izmed glavnih teoretikov sta Keohane in Martin.

Teorija režimov – teoretik Krasner (1983, 2) definira teorijo režimov kot »/n/iz eksplicitnih in implicitnih načel, norm, pravil in postopkov odločanja, h katerim se usmerjajo pričakovanja dejavnikov tedaj, ko gre za kako področje mednarodnih odnosov«. Bistvene so torej pogodbe med državami ter državami in mednarodnimi vladnimi organizacijami.

Teorija kolektivne varnosti – je ena izmed liberalističnih teorij, ki vsebuje temeljno predpostavko o nedeljivosti miru in varnosti (Claude 1956). Natančnejša definicija teorije kolektivne varnosti je definirana v poglavju Temeljni pojmi.

2.2.4.2 Realizem

Temeljna ideja realizma, ki vpliva na koncept odgovornost zaščititi, je ideja suverenih držav, ki so glavni akterji v mednarodni politiki. Glavna ideja koncepta suverenosti je, da nad državo ni nobenega akterja, ki bi jo lahko prisilil v določena dejanja. Najpomembnejše sredstvo države – po teoriji realizma – za uresničevanje njene zunanje politike, je vojaška sila. Bistvo teorije realizma je argument, da med državami, ki so glavni akterji mednarodnih odnosov, vladajo hierarhični odnosi, države med seboj tekmujejo in poskušajo doseči svoje nacionalne interese. Realisti tako izpostavljajo pomen moči in interesov posamezne države (Grizold 2001, 112). Še več pomena za razlago in uporabnost koncepta odgovornost zaščititi pa ima *strukturni realizem* ali *neorelaizem*, ki izpostavlja pomen strukture mednarodnega političnega sistema in njen učinek na delovanje sodobnih držav. Države kot glavni subjekti

mednarodnih odnosov sprejemajo odločitve tudi kot članice oziroma v okviru mednarodnih povezav in organizacij (Waltz 1990).

2.2.4.3 Teorija mednarodne družbe – angleška šola

Bistvo in osrednja pozornost angleške šole sta namenjena sistemu držav, ki obsega tri med seboj povezane elemente: mednarodni sistem, mednarodno družbo in svetovno družbo. Bistveno za razumevanje mednarodnih odnosov pa je po tej teoriji razmerje med mednarodnim sistemom in mednarodno družbo (Little 1995). Definicija mednarodne družbe je: »Mednarodna družba je skupina držav, zavedajoča se skupnih interesov in vrednot, ki ustvarja družbo na način, da se samostojno zaveže, da se bo v medsebojnih odnosih držala določenih pravil in bo soustvarjala skupne institucije« (Bull 1977/1995, 13). Na tej točki je nujno opozoriti na solidaristično in pluralistično definiranje mednarodne družbe. Teoretiki, ki zagovarjajo solidarnost, izhajajo iz pravne tradicije naturalizma in zagovarjajo pravna pravila, ki odražajo solidarnost, sodelovanje in enotnost. Pluralisti pa pozitivistično zagovarjajo le tista pravna pravila, ki imajo dosežen minimalni pristanek držav (Knudsen 2000). Solidarizem se kaže kot pomembna teorija za to delo, saj predvideva medsebojno pomoč in soodvisnost držav v mednarodni skupnosti s ciljem varnosti in blaginje za celotno mednarodno skupnost.

2.2.5 Drugi pogledi na mednarodno in globalno varnost

Po koncu hladne vojne se v pogojih nastajajoče globalne družbe pojavijo alternativni pogledi na varnost. Baylis in Smith (2003) navajata naslednje teorije: teorija socialnega konstruktivizma (temeljne strukture mednarodnih odnosov so družbene in ne materialne tvorbe), kritična teorija varnosti in feministični pristopi k varnosti (predstavniki obeh teorij skušajo zmanjševati pomen države, ker naj bi države dejansko zagotavljale varnost sebi, obenem pa so lahko tudi vir ogrožanja), postmoderni pristopi k varnosti (poudarjajo diskurz miru in harmonije) in globalistično pojmovanje varnosti (pomen vpliva globalizacije na družbo).

2.3 Uporabnost teoretičnega okvira za verifikacijo raziskovalnih vprašanj

Teorija je podstat, temelj, na katerem in v katerega je umeščeno magistrsko delo. Pomeni vir in okvire, iz katerih izhaja vsa kasnejša izpeljava teorij in na njej osnovanih povezav. Za natančno in popolno razlago in obravnavo magistrskega dela bi bilo treba upoštevati vse temeljne zgodovinske vire proučevanja varnosti in njene pristope, vendar sem se osredotočila samo na bistvo teorij, ki so najbolj pomembne pri razlagi koncepta odgovornost zaščititi.

Zgodnji pristopi in krščanska politična misel, predvsem doktrina o pravični vojni, sta prva in glavna vira za iskanje izvora koncepta odgovornost zaščititi. Iskanje razlogov, opravičil, kdaj in kako se lahko uporabi silo za rešitev spora, so v zgodovini najbolj jasno oblikovali krščanski misleci. Oblikovali so kriterije pravične vojne, na katere so se sklicevali vsi teoretiki koncepta odgovornost zaščititi. Ta v drugem stebru vsebuje kriterije pravične vojne in se jim poskuša čim bolj približati. V analizi bodo doktrina pravične vojne in njeni kriteriji, ki so vsebovani v konceptu odgovornost zaščititi, analizirani na primeru Libije.

Danes se mednarodna varnost zagotavlja v okviru sistema kolektivne varnosti, ki jo institucionalno zagotavljajo ZN. Mednarodna organizacija predstavlja okvir sodelovanja in povezovanja med državami. Osnove zanjo so postavili klasični politični filozofi. Koncept odgovornost zaščititi je bil oblikovan s ciljem zaščititi posameznika pred hudimi zločini. Tudi varnost posameznika so na prvo mesto postavili klasični politični filozofi.

Bistvenega pomena za nadaljnje raziskovanje pa je sodobna politična misel in tri glavne teorije: liberalizem, realizem in angleška šola (teorija mednarodne družbe).

Glavna teorija, pomembna za magistrsko delo je liberalizem. Prvič, ker verjame v mir, ki se ga lahko doseže. Najbolj idealen tip liberalizma – idealizem – predvideva svet brez vojn. Cilj koncepta odgovornost zaščititi je preprečiti vojne ali pa jih vsaj omejiti. Na primeru Libije so se subjekti mednarodnih odnosov trudili najti skupne okvire in jih posredovali s ciljem preprečitve državljanske vojne. Preprečili so vojno, miru pa (še) niso dosegli. Drugič, ker izpostavlja pomen mednarodnih organizacij, v okviru katerih države oblikujejo svojo politiko. Koncept odgovornost zaščititi je bil sprejet v okviru ZN na njegovem svetovnem vrhu. Mednarodne organizacije so imele v primeru Libije izredno velik vpliv, saj Libija sama ni mogla rešiti hudih napetosti. Tretjič, preko teorij liberalizma, predvsem teorije kolektivne varnosti, bo razdelana vloga posameznih mednarodnih organizacij pri doseganju cilja te teorije, da je mir nedeljiv in ga je mogoče doseči le kolektivno.

Vpliv teorij realizma bo viden predvsem pri posameznih državah, ki so preko mednarodnih organizacij prikrito, pa tudi odkrito poskušale uresničiti svoj (nacionalni) interes. Regija MENA je posebno (konfliktno) območje, kjer se vseskozi poskuša vzpostavljati neko ravnotežje moči med vplivom zahoda in vzhoda, nadzora nad energetskimi viri in oboroževanjem ter verskimi napetostmi. Politika moči, vpliva, konfliktov, (nacionalnih) interesov, vojaške moči in varnosti so bistveni elementi pri razlagi primera Libije. Realizem je preko teh elementov nujna teorija, ki bo pripomogla k celostnejši obravnavi teme magistrskega dela.

Teorija mednarodne družbe pa bo uporabna/vidna preko dejanj posameznih držav, da lahko le preko mednarodnih organizacij dosežejo višje civilizacijske norme. Primer Libije so nekateri označevali kot najboljši primer koncepta odgovornost zaščititi, ki bo končno presegal dobo obljube »nikoli več« in postal norma, ki se bo spoštovala, predvsem pa uporabljala pri vzdrževanju in ohranjanju mednarodnega reda in miru.

Alternativni pogledi na mednarodno varnost po koncu hladne vojne izpostavljajo pomen globalnega povezovanja in pospešen proces globalizacije. Vpliv tega procesa je (bil) viden tudi v arabski pomladi. Libija, ki je le en del tega velikega procesa, kjer so globalna družbena gibanja predstavljala odgovor na (stare) grožnje – revščino, zatiranje prebivalstva s strani diktatorja, neodzivanje subjektov mednarodnih odnosov na njihove pozive po pomoči. Nove grožnje, nove oblike nevarnosti predstavljajo velik problem za mednarodno skupnost – ali intervenirati v notranje zadeve suverenih držav, da bi zaščitili človekove pravice. Alternativni pogledi izpostavljajo in v ospredje svojih razprav postavljajo posameznika in razvoj globalne odgovornosti. Vse navedeno je zajeto v teoriji koncepta odgovornost zaščititi – zaščita posameznika in odgovornost mednarodne skupnosti, da zaščito zagotavlja.

3 VSEBINA SISTEMA KOLEKTIVNE VARNOSTI

3.1 Pravni temelj sistema kolektivne varnosti

Temeljna pravna podlaga, na kateri temelji sistem kolektivne varnosti, je UL ZN.⁴⁰ UL ZN v 43. členu vsebuje zapis temeljnih elementov kolektivne varnosti: »/D/a bi pripomogli k ohranitvi mednarodnega miru in varnosti, se vsi člani ZN zavežejo, da bodo VS na njegov poziv v skladu s posebnim dogovorom ali s posebnimi dogovori dali na razpolago za ohranitev mednarodnega miru in varnosti potrebne oborožene sile, pomoč in olajšave, vključno s pravico do prehoda.« (UL ZN 1945, 1. odstavek, 43. člena). Dogovori, ki so zapisani v tem členu, bi VS omogočili, da od držav članic kadarkoli zahteva, da sodelujejo v kolektivni vojaški prisilni akciji na podlagi VII. poglavja.⁴¹ Dejstvo je, da je politika v času hladne vojne povzročila, da se takšni dogovori niso nikoli uporabili, posledično pa je tako zasnovan sistem kolektivne varnosti ostal le neuporabljen zapis v UL ZN.⁴² VII. poglavje UL ZN bi lahko označili kot poglavje kolektivne varnosti, cilj sistema kolektivne varnosti, kot je osnovan na podlagi VII. poglavja, je predvsem odpraviti tradicionalno potrebo držav po enostranski uporabi sile za uveljavljanje in zaščito njihovih interesov, razen v strogo omejenem obsegu kot je nujna samoobramba, kadar mirna sredstva ne bi bila učinkovita, kolektivna akcija s strani VS pa bi bila prepozna.

Kar potrebuje današnji svet, je celovit sistem kolektivne varnosti, ki obravnava nove in stare grožnje. Današnji sistem kolektivne varnosti temelji na treh temeljih: (1) današnje grožnje ne poznajo nacionalnih meja, (2) grožnje so med seboj povezane in (3) se jih mora obravnavati na globalni, regionalni in nacionalni ravni (Secretary-General's High Level Panel 2004, 1).

⁴⁰ Glavne tri značilnosti UL ZN so: nadnacionalnost, neenakost in »povabilo k boju«, ki nujno kliče k dialogu med članicami (Doyle 2011, 602). UL ZN ni bila napisana kot ustava ampak s ciljem, s posebnim namenom, da »/o/bvaruje bodoče rodove pred strahotami vojne /.../«. Temelji na suvereni enakosti vseh članic (člen 2 (1)), članstvo pa je odprto za vse miroljubne države (člen 4 (1)). UL odraža razčlenjen in decentraliziran karakter mednarodnega reda ni pa pravni vir celotnega mednarodnega prava. Številni pravni dokumenti so bili oblikovani in sprejeti pred UL ali pa so bili sprejeti skupaj z njo. UL vsebuje člen, ki ji daje prevlado nad ostalimi mednarodnimi dokumenti (člen 103). Ta prevlada pa ne obsega celotnega mednarodnega prava, ampak samo tiste vidike listine, ki nalagajo obveznosti, le te pa se nanašajo predvsem na *mir* in *varnost*. Kljub temu pa zavezuje vse države, naj so članice ali pa ne, k miru in varnosti (člen 39).

⁴¹ VS od držav članic ne more zahtevati takšnega sodelovanja v kolektivnih vojaških akcijah, kot lahko to stori v primeru ukrepov brez uporabe oborožene sile, kar je določeno v 41. členu, če se države k temu niso zavezale s posebnim dogovorom, kar določa 43. člen.

⁴² Po koncu hladne vojne se narava mednarodnega pravnega reda še vedno oblikuje. Notranje vladne strukture držav niso bile predmet razprave v bipolarni svetovni ureditvi zavezništev. Kako države obravnavajo in ravnaajo s svojim prebivalstvom, je stvar držav. Vmešavanje drugih držav v notranje zadeve je pomenilo hudo kršitev suverenosti (Finnemore 1998, 134–5). Sistem kolektivne varnosti v času hladne vojne je bil še dodatno ohromljen zaradi pomanjkanja soglasja med velesilami ter večkratne zlorabe uporabe veta oziroma grožnje z vetom na odločitve VS s strani velesil. Posledično so bili postopki VII. poglavja nadomeščeni s strategijo ravnotežja moči.

Zakaj je bila kolektivna varnost ZN že od osnovanja tako dramatično zapletena? Ena izmed pomanjkljivosti sistema kolektivne varnosti je, da VS *ne* razpolaga z lastnimi vojaškimi silami, ker dogovor⁴³ med VS in državami članicami, predviden v 43. členu ni bil nikoli zaključen.⁴⁴ Odgovor na zgoraj zastavljeno vprašanje dajeta tudi Riggs in Plano (1994, 100), ki pravita, da je razlog v treh vzrokih: konsenzu, zavezi in organizaciji, ki so nujni, da kolektivna varnost deluje. UL ZN zagotavlja državam članicam organizacijo, vendar konsenz in zaveza med stalnimi članicami VS ZN ne obstajata. Pomanjkanje konsenza ne temelji samo na praktičnem vprašanju, kdo prispeva kaj in koliko, ampak tudi na temeljni razliki, kako naj bo svetovni red urejen.⁴⁵ Najbolj osnovna ovira, da bi sistem kolektivne varnosti deloval, je, da kolektivna varnost ne pozna *nobenega* verjetnega agresorja, ampak domneva, da *vse* države lahko postanejo agresorji.

3.2 Mehanizmi zagotavljanja kolektivne varnosti

Najpomembnejši in glavni cilj ZN je »varovati mednarodni mir in varnost /.../«. ⁴⁶ Ustanovne članice ZN so v ta namen v UL predvidele tri temeljne mehanizme ohranjanja in vzpostavljanja mednarodnega miru in varnosti: (1) splošno in skoraj absolutno prepoved enostranske uporabe sile v mednarodnih odnosih; (2) sredstva mirnega reševanja sporov, opredeljena v VI. poglavju UL ZN, in (3) sistem kolektivne varnosti, opredeljen v VII. poglavju UL ZN (Sancin in dr. 2009, 207).

Kolektivna varnost se nanaša na predlog, da so nevojaška merjenja dovolj, da se zaduši agresijo, ekonomske sankcije pa odvisne od univerzalnega sprejetja njihove učinkovitosti. Kolektivna varnost ni bila oblikovana zato, da bi organizirala koalicijo za bojevanje, ampak kot načrt za organiziranje mednarodne politike odzivanja.⁴⁷ Zgodovinske izkušnje kažejo, da

⁴³ 43. člen UL ZN: »1. Da bi pripomogli k ohranitvi mednarodnega miru in varnosti, se vsi člani ZN zavežejo, da bodo VS na njegov poziv v skladu s *posebnim dogovorom* dali na razpolago za ohranitev mednarodnega miru in varnosti posebne oborožene sile, pomoč in olajšave, všteti pravico do prehoda.«

⁴⁴ Odsotnost takšnih dogovorov izključuje zavezujočo odločitev VS pri izvajanju akcij, ki vključujejo tudi vojaške sile, v skladu z 42. členom UL ZN. To pomeni, da nobena država članica ZN ni obvezana, da mora dati VS svoje vojaške sile na razpolago.

⁴⁵ Za sistem kolektivne varnosti je ključno, da se preventivni ukrepi izvajajo učinkovito. Potreben je nov konsenz med zaveznicami, ki je šibak, med bogatimi in revnimi in med narodi, ki so obtičali v nezaupanju do svetovne ureditve. Bistvo konsenza je preprosto: »vsi delimo odgovornost za varnost vsakega izmed nas«, test tega konsenza pa je ukrepanje (Secretary General's High Level Panel 2004, 10).

⁴⁶ »/.../ ter v ta namen: izvajati učinkovite kolektivne ukrepe, da se preprečijo in odvrnejo grožnje miru in da se zatrejo agresivna dejanja ali druge kršitve miru in si prizadevati, da se mednarodni spori ali pa situacije, ki bi utegnile privedi do kršitve miru, zgladijo ali uredijo z mirnimi sredstvi in v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava.« (1. odstavek 1. člena UL ZN).

⁴⁷ Vsebina sredstev kolektivne varnosti so diplomatska, ekonomska in vojaška, to je oprema za racionalno odločanje, s čimer bi se izognili škodi, ki bi se povzročila. Osnovna zahteva kolektivne varnosti je, da deluje nepristransko in je instrument, ki se ga uporablja proti kateremukoli agresorju. To je ena izmed pomembnejših razlik med kolektivno varnostjo in sistemom ravnotežja moči, saj je bila v sistemu ravnotežja moči aktivnost

je ključno vprašanje mednarodne skupnosti, kako zagotoviti, da so velike sile na strani zaščitnika mednarodnega prava in mednarodne varnosti, ne pa na strani njihovih kršiteljev (Grizold 2002, 33).

Vsi trije navedeni mehanizmi, ki so v UL ZN predvideni za ohranjanje mednarodnega miru in varnosti, so tako ali drugače del definicije koncepta odgovornost zaščititi. Definicija koncepta popolnoma sledi UL ZN in navedenim mehanizmom; hkrati navaja, da je uporaba vojaške sile le izjema, določi sredstva mirnega reševanja sporov ter predvidi kolektivno odzivanje in vojaško reagiranje, če prva dva mehanizma nista uspešna.

Vprašanje na tem mestu je, kaj je koncept odgovornost zaščititi v odnosu do mehanizmov zagotavljanja mednarodne varnosti.

Koncept odgovornost zaščititi negira temeljno načelo UL ZN, saj nikjer ne prepoveduje uporabe vojaške sile, ampak izpostavi odgovornost držav in mednarodne skupnosti, da zaščitijo posameznika. Koncept izpostavlja posameznika in ne mednarodno varnost, le ta je na drugem mestu. Koncept odgovornost zaščititi predstavlja enega od alternativnih mehanizmov zagotavljanja varnosti posameznika in posredno varnosti v mednarodni skupnosti.

3.3 Mednarodne sankcije

»Vprašanje, ki se postavlja, je, ali so sankcije nadomestilo, dodatek ali predhodnik vojne?« Sankcije imajo zelo negativno preteklost, saj povzročijo veliko bolečine navadnim prebivalcem, medtem ko nalagajo vprašljive stroške in omejitve voditeljem.⁴⁸ Opredeljevanje definicije mednarodnih sankcij se med državami razlikuje, prav tako njihova uporaba.⁴⁹ Johan

sodelovanja vodena proti pretirani moči, medtem ko sistem kolektivne varnosti nastopa proti agresivni politiki. Zmogljivost nekaterih instrumentov kolektivne varnosti se je večkrat izkazala za slabo. Primer so pokonfliktne operacije, ki so bile označene kot slabo vodene, slabo koordinirane, prekrivale so se z bilateralnimi programi in programi ZN, tekmovanjem notranjih agencij itn. Največji vir nezmožljivosti institucij kolektivne varnosti je nepripravljenost preprečevati velike zločine.

Kredibilnost sistema kolektivne varnosti je odvisna od tega, v kolikšni meri je kolektivna varnost zagotovljena vsem njenim članom, brez ozira na naravo njenih upravičencev, njihovo lokacijo, vire ali odnose z velesilami. Nujna je nediskriminacija pri odzivanju na grožnje mednarodni skupnosti. Nujno je izpostaviti še počasnost odzivanja institucij kolektivne varnosti na množične zločine človekovih pravic (Secretary Generals' High Level Panel 2004, 16–19).

⁴⁸ Pogosto so voditelji obogateli in pridobili moč na račun osiromašenega in zatiranega prebivalstva. Vplivna študija 115 primerov, v obdobju med prvo svetovno vojno in letom 1990, je pokazala, da so bile sankcije le delno uspešne. Razlog neproduktivnosti sankcij se kaže zaradi dveh vplivov: političnega in ekonomskega. Politični cilj je zmanjšati podporo voditeljem, ki se jih sankcionira, s strani njegovega ljudstva, ekonomska škoda pa je povzročena s strani tujih držav, ki nalagajo sankcije in imajo hkrati slabe namene (Thakur 2006, 140).

⁴⁹ Velika Britanija (VB) in ZDA zagovarjajo stališča, da morajo sankcije trajati toliko časa, dokler ciljni režim ne spremeni obnašanja. Kontroverznost sankcij zakriva tekmujoče poglede glede vloge in moči stalnih članic VS. Francosko-ruski vidik, ki prevladuje od leta 2000, zagovarja, da je pripravljenost na tveganje brez sankcij boljša kot pa nalaganje neomejenih sankcij kakršen koli poskus obnove sankcij je predmet veta. Vidik ZDA-VB pa kakršenkoli poskus dviga sankcij, ko so enkrat že naložene, bo predmet veta (Thakur 2006, 136).

Galtung je že davno definiriral naivno teorijo sankcij, ki jim primanjkuje empirične podpore in na podlagi katerih ekonomska škoda v ciljnih državah »skrivnostno« povzroča politični vpliv držav, ki so sankcije naložile (Thakur 2006, 137).⁵⁰

Javna in politična podpora sankcijam je rezultat dojetja le teh kot humane alternative in so verjetno uvod vojni, ki je vedno zadnje sredstvo za rešitev problema. Za razliko od vojn pomenijo sankcije največjo škodo za civilno prebivalstvo, predvsem za ženske in otroke.⁵¹ Povzročijo smrt in trpljenje preko »strukturnega nasilja« (stradanje, podhranjenost in bolezni) s sredstvi (sankcijami), ki so »čistejša« oblika od vojne. Če so sankcije naložene zaradi velikih, dolgotrajnih kršitev človekovih pravic s strani vlade, potem je civilno prebivalstvo dvakratno oškodovano.⁵² John in Karl Mueller (1999, 43–53) sta zapisala, da so sankcije v 20. stoletju povzročile več smrti kot vse orožje za množično uničevanje v celotni zgodovini, zato se mora to imenovati »ekonomsko bojevanje«, z namenom, da se jih uvrsti znotraj zakonov bojevanja. Če bi bile sankcije resnično miroljubne, ne bi sprožale nobene etične dileme, če pa se jih razume kot dejanje agresije, potem mora okvir njihovih pravil ponuditi vodenje za uporabo. Veliko problemov, ki je povezanih s sankcijami, se lahko zmanjša preko nalaganja 'pametnih sankcij' (*smart sanctions*), ki prizadenejo le člane vladajoče elite (na primer: omejitve potovanja, finančnih transakcij, zamrznjenje sredstev v tujini). Težava pri sankcijah, ki jih naložijo ZN, je, da bi morale biti »prevedene« v nacionalno zakonodajo (Thakur 2006, 152).

ICISS je v svojem poročilu zapisala, da so sankcije kot prisilni nevojaški ukrepi lahko uporabljeni s ciljem (zagotovitev mednarodnega miru in varnosti), da se izogne uporabi vojaške intervencije (ICISS 2001, 8). Poleg tega pa izpostavlja grožnjo z uporabo pravnih sankcij, ki so v zadnjih letih postali novo »orožje« v okviru mednarodnopravnih sredstev (ustanovitev posebnih vojaških tribunalov za sojenje zločincem). Kot učinkovite ukrepe, ki bi lahko preprečili uporabo vojaške sile, navaja tudi ekonomske sankcije (ICISS 2001, 24–5). V

⁵⁰ Sankcije so povezane z interesi velikih sil. Instrumentalni cilj sankcij vključuje spremenjeno vedenje ciljnih držav preko odvrčanja ali prisile, strmoglavljenja režima preko ekonomskih sankcij, ki vodijo v masovne socialne motnje in političnega upora, simboličnega protesta, ki označuje nestrinjanje z določenim obnašanjem (Thakur 2006, 137).

⁵¹ Neuspeh sankcij je pogosto rezultat nezainteresiranosti in nejasnosti namena sankcij, dejstva, da jih ne odobri VS, nezadostne podpore v mednarodni skupnosti, premajhne zmogljivosti pri izvajanju sankcij. Zaradi velike skrbi, ki so jih povzročale sankcije na humanitarni ravni, je VS ustavil nalaganje sankcij po primerih Iraka, Jugoslavije, Haitija in se osredotočil na finančne, diplomatske, »oborožitvene« sankcije, letalske sankcije, omejitve potovanj, osredotočanje na upornike in politike ter tiste, ki so najbolj odgovorni nosijo največ odgovornosti za nastalo stanje (Secretary Generals' High Level Panel 2004, 32).

⁵² Večinoma so velike in razvite ekonomije dokaj imune na sankcije, saj lahko plačajo visoke stroške v kratkem obdobju in izvedejo strukturne spremembe v daljšem obdobju. Na drugi strani pa so šibkejša in manj razvita gospodarstva bolj dovzetna za sankcije (Thakur 2006, 143).

poglavju Odgovornost reagirati (*The Responsibility to React*) ICISS navede sankcije na vojaškem, ekonomskem in politično-diplomatskem področju (ICISS 2001, 29–30).

3.4 Uporaba sile na podlagi odločitev Varnostnega sveta Združenih narodov

Uporaba sile je z zapisom v 2. členu UL ZN postala del vladavine prava v veliko bolj jasni obliki, kot je bila zapisana v preteklih mednarodnopравnih dokumentih. Organizacija ZN je bila ustanovljena z namenom, da »o/bvarujemo bodoče rodove pred strahotami vojne /.../« (preambula UL ZN).⁵³ VII. poglavje UL ZN zagotavlja pravno osnovo za akcije,⁵⁴ ki jih lahko avtorizira VS, z namenom ohranitve ali ponovne vzpostavitve mednarodnega reda in miru. Ukrepi, ki jih lahko odobri VS, so lahko uporaba nevojaških sredstev, kot so ekonomske sankcije ali pretrganje diplomatskih odnosov (41. člen). Samo če ti ukrepi niso ustrezni, lahko ukrepa na podlagi 42. člena UL ZN.

V UL ZN pa ni zapisanih jasnih določil za odločanje o intervenciji v primerih humanitarnih katastrof znotraj držav (Grizold 2005, 27). Poleg VII. poglavja UL ZN, ki dovoljuje uporabo sile na podlagi avtorizacije VS, se lahko uporabi silo tudi na podlagi 51. člena UL ZN.⁵⁵ VIII. poglavje UL ZN pa daje še eno zakonito podlago, ki priznava varnostno vlogo regionalnih in subregionalnih organizacij in dogovorov. VIII. poglavje tako le še utrjuje premoč VS ZN nad ostalimi institucijami.⁵⁶

Številna nesoglasja in spori med stalnimi članicami VS ZN in pogoste uporabe veta so rezultat neuspešnega in neučinkovitega izpolnjeval nalog VS. Leta 1950 je Generalna

⁵³ 2. (4.) člen jasno določa namen ZN: »Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti teritorialni nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države ali pa bi bila kako drugače nezdržljiva s cilji ZN.« Samo dve izjemi sta dovoljeni: samoobramba (51. člen) in uporaba vojaških sredstev avtoriziranih s strani VS, kot odgovor na »o/grožanje miru, kršitve miru ali agresivno dejanje /.../« (VII. poglavje).

⁵⁴ Akcije ki se izvajajo na podlagi VII. poglavja UL ZN, je treba ločiti od priporočil na podlagi poglavja VI, ki govori o mirnih sredstvih reševanja sporov. Organi ZN, predvsem VS, so na podlagi VI. poglavja v številnih primerih oblikovali mirovne sile in skupine opazovalcev, z namenom ohranitve mednarodnega miru. Zakonita osnova za mirovne sile je vsebovana v VI. poglavju, kakorkoli pa instrument mirovnih sil ni izrecno predviden v UL ZN. Mirovne sile se včasih označijo kot poglavje VI in 1/2. Glavna in temeljna razlika med operacijami mirovnih sil in vojaškim posredovanjem je, da mirovne sile temeljijo na privolitvi in sodelovanju države, kjer delujejo.

⁵⁵ »Nobena določba te UL ne krati naravne pravice do individualne ali kolektivne samoobrambe v primeru oboroženega napada na člana ZN /.../« Kljub jasni določbi 51. člena o samoobrambi pa ta ne pomeni neposrednega vira zakonite avtoritete za »humanitarno intervencijo«, gre namreč za posredni vir, v okoliščinah, ki kažejo na jasn primer, ki bi opravičil dejanje po 51. členu.

⁵⁶ S tem je dodan še del nujnega določila, ki ohranja strukturo in hierarhijo organov ZN jasno, to je da se »brez pooblastila VS ne sme izvesti nobena prisilna akcija na temelju regionalnih dogovorov ali z regionalnimi dogovori /.../« To premoč pa v neki meri »krši« UL Afriške unije (AU), ki v svojem 4. členu med načeli določa (f) prepeved uporabe sile ali grožnje s silo med državami članicami unije, (g) nevpletanje v notranje zadeve katerekoli države članice in (h) *pravico Unije, da intervenira* v državo članico, če je to v skladu s Skupščino, in gre za velike zločine, vojne zločine, genocid in zločine proti človečnosti. UL AU tako postavlja AU na enako raven kot je UL ZN, saj jasno določa, da lahko AU intervenira kar pa ruši hierarhijo pravnih virov mednarodnega prava.

skupščina ZN (GS ZN) sprejela resolucijo 377 (V) – Združeni za mir (*Uniting for Peace*), na podlagi katere ima nalogo ohranjanja in vzdrževanja miru tudi GS.⁵⁷

Očetje ZN niso bili naivni pri oblikovanju novega pravnega reda: »Vse je odvisno od aktivnega sodelovanja, mirovnih namenov in dobre vere velikih pet.« (Stevenson v Evans 2008, 130). Korak naprej, tako pri zavezi institucijam kolektivne varnosti in pripravljenosti sprejeti in prilagoditi te institucije, da se bodo lahko soočale z novimi vrstami groženj, je bil storjen s soglasnim sprejetjem resolucije VS ZN 1368 12. septembra 2001, dan po napadih na ZDA.⁵⁸ Z odločitvijo ZDA in njenih koalicijskih zaveznikov, da napadejo Irak, marca leta 2003, pa se je ta zavest popolnoma spremenila. Temu napadu je nasprotovala večina članov VS. Šestdeseta obletnica ZN je bila leta 2005 obeležena s Svetovnim vrhom, kjer naj bi pokazali novo stopnjo zaveze institucionalni obnovi sistema ZN.⁵⁹ Edino soglasno določitev, ki so jo zapisali v Sklepem dokumentu Svetovnega vrha, je bila o odzivanju na množične zločine. Za razumevanje, zakaj mednarodna zaščita podpira nedemokratične, brutalne vlade in ne ljudstev, ki jih ti režimi zatirajo, je odgovor v zgodovini ZN.⁶⁰ Na koncu pa se postavlja vprašanje zakonite avtoritete (ki bi lahko avtorizirala uporabo vojaške sile) zunaj določil UL ZN. Odgovor je v treh širših argumentih, ki jih našteje Evans (2008), in sicer predlaga institucionalne reforme, navaja argumente drugih virov avtoritet v običajnem pravu, kot tretje pa navede najbolj ekstremne izzive avtoriteti VS ZN, ko pravi, da ne obstaja pravila in da je celoten sistem, ki ga je določil UL ZN, propadel.

⁵⁷ V resolucijo Združeni za mir so zapisali, da lahko v primeru neučinkovitosti VS GS ZN skliče nujno izredno zasedanje, kjer se lahko razpravlja o vprašanju, ki pomeni grožnjo miru, kršitev miru ali dejanje agresije, in na katerem lahko GS ZN da državam članicam priporočila o kolektivnih ukrepih za ohranitev ali vzpostavitev miru. Vendar pa tovrstne resolucije ne morejo imeti enakega pravnega učinka kot resolucije, ki jih sprejema VS, ki so tudi edine obvezujoče za države članice.

⁵⁸ Z resolucijo se je sprejelo oziroma uporabilo 51. člen, ki dovoljuje samoobrambo, razširjen pa je bil tudi na uporabo sile proti nedržavni teroristični organizaciji kot tudi tistim, ki so odgovorni za pomoč, podporo ali spodbujanje napadalcev, organizatorjev ali sponzorjev napada oziroma, kot piše, v resoluciji 'dejanja terorizma' (*acts of terrorism*). Dva tedna kasneje pa je bil sprejet globalni nadzor z namenom preprečevanja financiranja in rekrutiranja teroristov. Zavest o fleksibilnosti sistema ZN je bila takrat izjemno velika.

⁵⁹ Kar pa se ni zgodilo. Ni bil dosežen sporazum o »posodobitvi« članstva VS, ki bi odražal realnost sveta v 21. stoletju, namesto da odraža tistega iz leta 1945; ni bilo enotnega mnenja, kako se soočiti z orožjem za množično uničevanje; niti ni bilo pripravljenosti obravnavati vprašanja uporabe sile na splošno.

⁶⁰ ZN so, bolj kot karkoli drugega, več kot štirideset let »služili« enemu najbolj destruktivnih režimov Sovjetski zvezi, ki je lahko uporabila pravico veta za kakršnokoli omejevanje suverenosti države. Drugi tak režim je Kitajska. Dejstvo je, da je bilo članstvo ZN v vsej svoji zgodovini v večjem delu diktatorsko. Do leta 1987 je bilo takšnih članic 60 odstotkov, pod 50 odstotkov je padlo po letu 1991. Diktatorstvo je tako dominiralo v Generalni skupščini ZN. Tudi po padcu Sovjetske zveze in njenem razpadu odstotek diktatur ni padel močno pod 40 odstotkov. Leta 2009 jih je bilo 38 odstotkov. V vsej zgodovini je kultura in birokracija ZN temeljila na predstavnih režimov, ki so hoteli imeti proste roke pri ohranjanju njihove nelegitimne vladavine, vključno z uporabo eliminacijskega nasilja proti tistim, ki bi hoteli ogroziti obstoječi režim. V zadnjih desetih letih se je število demokratičnih držav gibalo okrog 120, kar predstavlja 63 odstotkov vseh držav in je največ od ustanovitve ZN in več kot dvakrat več, kot jih je bilo pred dvajsetimi leti. Po koncu hladne vojne, z vojno, ki ni več možno sredstvo reševanja sporov in imperializmom, so danes ZN na točki, ko bi lahko prekinili z eliminacijsko politiko. Ena izmed novosti v današnjem sistemu kolektivne varnosti se je pokazal koncept odgovornost zaščiti (Goldhagen 2009, 536, 538).

Potek dogodkov je sledil leta 2011, ko se je mednarodna skupnost in VS še posebej izjemno hitro odzvala na krizo v Libiji. Že 26. februarja 2011 je bila sprejeta resolucija VS ZN 1970, ki je pozivala k ustavitvi nasilja.

3.4.1 Humanitarna intervencija in zaščita civilistov po koncu hladne vojne

»Danes nimamo več vojn, ampak imamo le »humanitarne intervencije«, ki temeljijo na predpostavki moralne superiornosti.«

Ob koncu hladne vojne, po letu 1989, so humanitarne intervencije postale zelo pogosto sredstvo reševanja sporov.⁶¹ V tem času se je povečala ogroženost držav z notranjimi konflikti, želja po neodvisnosti, samostojnosti posameznih narodov.⁶² Razpad komunistične SZ je pomenil zmago in prevlado demokratične ureditve sveta. ZN so po letu 1990 ponovno oživili mehanizme kolektivne varnosti in prisilnih akcij, in sicer zaradi hudih medetničnih spopadov⁶³ na območju nekdanje Jugoslavije in genocida v Ruandi, preganjanja in nasilja nad Kurdi v Iraku in državljanske vojne ter humanitarne katastrofe v Somaliji. To je spodbudilo veliko razprav o humanitarni intervenciji (Grizold 2005, 31). Človeško trpljenje in velike izgube med civilnim prebivalstvom so povzročile, da se je konflikte znotraj držav pričelo obravnavati kot grožnje mednarodnemu miru in varnosti.

Po koncu hladne vojne so intervencije zahodnih držav odprle vprašanje, ali so bile te intervencije dejansko upravičene na humanitarnih temeljih. Poleg tega pa ostaja vprašanje, ali so bile zahodne države odgovorne za vse posledice, ki so nastale po koncu njihovih humanitarnih intervencij v teh državah.

Vojaško posredovanje v Iraku, ki so ga izvedle ZDA, VB in Francija sprva ni bila ena izmed rešitev za hudo trpljenje Kurdiv, dokler niso mediji in javno mnenje izsilili intervencije. Kot piše Wheeler (2000, 165), so mediji, posebej televizija, naložili moralno odgovornost zahodnim vladam, da ne smejo zapustiti kurdskega prebivalstva in morajo

⁶¹ VS ZN je bil glede humanitarne intervencije nepopisan list, vse dokler ni med letoma 1990 in 1994 sprejel dvakrat več resolucij kot pa v prvih 45 letih svojega obstoja (Weiss 2004, 136).

⁶² Poleg tega pa še druge številne napetosti, dekolonizacija, ponovno iskanje sodelovanja med narodi in blokoma, kar je vrglo senco dvoma na institut humanitarne intervencije (Rieff 1994, 7). Prednost pred humanitarno intervencijo sta imeli načeli samoodločbe narodov in človekovih pravic. Med letoma 1990 in 1999 pa so hudi zločini nad človekovimi pravicami in neuspešno reševanje le teh s strani mednarodne skupnosti povzročili pomemben premik.

⁶³ Etnično nasilje je bilo preko medijev predstavljeno kot, (1) da so storilci tega nasilja »nori«, (2) da so opazovalci in Zahod razumevajoči in (3) je humanitarna intervencija v teh »norih« okoliščinah, preprosto najboljša, kar lahko uporabimo. Politiki pa se tudi niso odzivali oziroma se ne odzivajo na realne dogodke in na realna krizna žarišča, ampak samo na »medijske dogodke«, krize, ki (so) jih izpostavljali mediji in o njih poročali (Pieterse 1997).

intervenirati. Resolucija VS ZN 688,⁶⁴ je bila prva, kjer je VS priznal, da ima represija znotraj držav lahko hude posledice, ki lahko ogrozijo mednarodni mir in varnost, kljub temu pa resolucija ni bila sprejeta na podlagi VII. poglavja UL ZN. VS takrat še ni bil pripravljen preseči vodilnih norm in avtorizirati grožnje ali uporabe sile, z namenom zaščititi človekove pravice znotraj državnih meja (Roberts 1993 in Wheeler 2000, 169).

Poleg humanitarne intervencije v Iraku je bila po koncu hladne vojne intervencija ZDA v Somaliji naslednji pomembni primer v razvoju humanitarne intervencije. Pomembnost intervencije ZDA v Somaliji je v tem, da je bila to prva intervencija, ko je VS avtoriziral intervencijo na podlagi VII. poglavja UL ZN, brez soglasja suverene vlade, na humanitarnih temeljih. Naslednji dogodek, ki je v 90-tih letih prejšnjega stoletja vplival na razvoj humanitarne intervencije, je bil genocid v Ruandi. Afriške države so bile nepripravljene in slabo opremljene, da bi ustavile genocid, odgovornost je tako padla na tiste zahodne države, ki so imele vojaške zmogljivosti in bi lahko ustavile pobijanje. Tako v Iraku kot Somaliji je bil vpliv medijev bistven za interveniranje zahodnih držav. V Ruandi pa takšnega pritiska, s strani medijev, da bi takratna Clintonova administracija ukrepala, ni bilo.⁶⁵

Humanitarna intervencija na Kosovu je prav tako primer humanitarne intervencije brez soglasja VS, Nato se je namreč odzval na humanitarno krizo in uporabil vojaško silo, da bi končal etnično čiščenje Albancev na Kosovu. Razlogi za intervencijo so bili humanitarni (Chesterman 2001). Ta intervencija ni imela pravne podlage, argumenti, ki jih je navajal Nato niso prepričali vseh kritikov, kljub temu pa je večina članic VS ZN moralno podpirala intervencijo.⁶⁶ Primeri uporabe humanitarne intervencije po koncu hladne vojne imajo skupno značilnost, da je pri večini primanjkovalo politične volje⁶⁷ za ukrepanje ali pa je bila prepozna

⁶⁴ Resolucija je Iraku po zalivski vojni prepovedala izvajati vojaške operacije in nadzor nad severnim in južnim delom države, kamor so se umaknili kurdski in šiitski vstajniki, ki so se leta 1991 odzvali pozivu ZDA in začeli vstajo proti režimu Sadama Huseina. Na severu Iraka so se začele mednarodne humanitarne operacije (*Provide Comfort I, II*), ZDA, Velika Britanija in Francija so zagotovile Kurdom zavetišče (*safe zone*), s tem pa preživetje in varnost pred maščevalnimi pohodi iraških sil (Žabkar 2003, 392).

⁶⁵ Ameriški časopis New York Times, je takrat priznal, da se odvija genocid, hkrati pa je podpiral pogled predsednikove administracije, da ni jasnih političnih in vojaških ciljev, ki bi opravičili tveganje za življenje ameriških vojakov. Edino Francija je izrazila, da bi bilo primerno ukrepati. Vendar je bilo tveganje zanjo preveliko. Wheeler (2000, 240) piše, da »/z/austavitev genocida zahteva pripravljenost uporabiti silo in tvegati vojake«, vendar ne prva in ne druga zahteva v primeru Ruande nista bili izpolnjeni. Če bi izpolnili ti dve zahtevi, v Ruandi ne bi prišlo do genocida, svet pa bi bil končno pripravljen ponovno podpreti Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida iz leta 1948 in uporabiti silo.

⁶⁶ Po tej intervenciji je takratni britanski premier Tony Blair v Chicagu v svojem govoru predstavil svoj pogled na suverenost in odgovornost. Poudari je (1999), da je treba ponovno definirati suverenost držav, s poudarkom na odgovornosti.

⁶⁷ Na politično voljo pa vpliva tudi (nacionalni) interes posameznih subjektov. Politiko moči, ki opredeljuje apatičnost politične volje pri reševanju konfliktov, bi lahko označili tudi kot »igro«, saj velike sile niso videle nobenega nacionalnega interesa, ukrepale so prepozno ali pa sploh ne (Lucarelli 2000, 227). Na tej točki poskuša koncept odgovornost zaščititi nadgraditi koncept humanitarne intervencije, saj vsem državam nalaga odgovornost.

(Rieff 1999). Politiki se bojijo posledic, ki bi jih utegnili imeti določena intervencija na njihovo nadaljnjo politično kariero, predvsem z vidika (civilnih) smrtnih žrtev ter vprašanja samega uspeha oz. neuspeha intervencije. Glede pomanjkanja bolj odločnega ukrepanja mednarodne skupnosti ne gre iskati vzroka v slabih normativnih določilih UL ZN in drugih dokumentih ampak v pomanjkanju politične volje (Reisman 1993).

V primeru humanitarnih intervencij v Iraku, Somaliji, Ruandi in na Kosovu so izpostavljeni bistveni vidiki, ki so pomembni za nadaljnji razvoj interveniranja za zaščito človeških življenj. Na podlagi teh primerov je spodaj opisano sosledje dogodkov, ki jim sledi mednarodna skupnost pri odločanju o uporabi humanitarne intervencije.

Najprej mora prihajati do hudih kršitev človekovih pravic ali zločinov v neki državi. Nevladne organizacije, civilna družba opozarjajo na te hude kršitve in morebitne izgube človeških življenj med civilnim prebivalstvom. Vojni dopisniki in drugi mediji poročajo⁶⁸ s kriznega žarišča in s tem vplivajo na mednarodno skupnost, da ne ostane samo spremljevalka in opazovalka ampak moralno odgovorna,⁶⁹ da ukrepa. Zaradi vpliva medijev in na drugi strani moralne odgovornosti se velesile morajo odzvati. Kakšen je njihov odziv pa je odvisno od njihovega interesa. Interes velesil vpliva na sprejetje ali nesprejetje resolucije VS ZN, ki določi načine ukrepanja in morebiten mandat za uporabo vseh razpoložljivih sredstev na podlagi VII. poglavja UL ZN.⁷⁰ Šele nato sledi humanitarna intervencija.⁷¹ Tukaj se poglavje

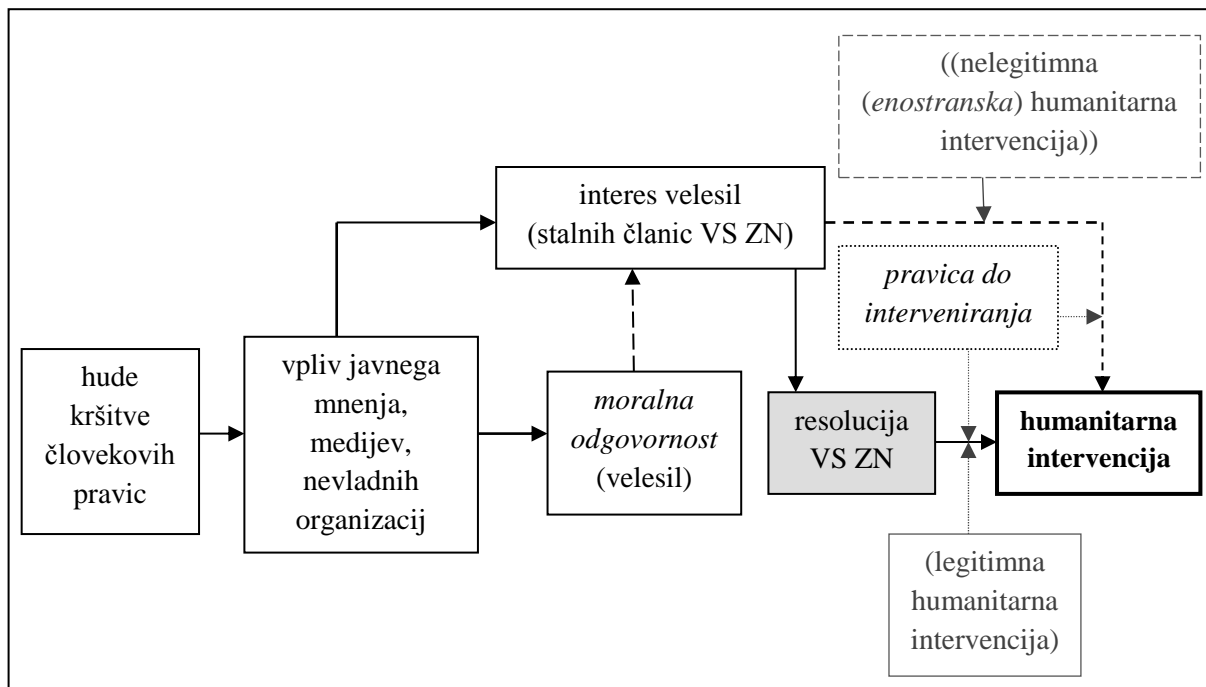
⁶⁸ Selekcijo humanitarnih kriz in množičnih kršitev človekovih pravic izvajajo mediji. Kje, če sploh kje, se bo posredovalo, je najprej pomembno od števila novinarskih ekip, ki bodo na kriznem območju poročale o zločinih.

⁶⁹ Moralna razsežnost oziroma vprašanje legitimnosti humanitarne intervencije se nanaša predvsem na njeno razmerje do UL ZN, kjer sta glavni načeli suverenost držav in načelo neintervencije. Etična razsežnost humanitarne intervencije se nanaša tako na politični in ideološki kot tudi ekonomski karakter aktualnega primera. Ključno vprašanje, ki se nanaša na moralne razsežnosti humanitarne intervencije, je, ali mednarodna skupnost sploh ima moralno dolžnost, da intervenira s ciljem končanja hudih kršitev človekovih pravic. Avtorji različno dogovarjajo na zastavljeno vprašanje, lahko pa jih razvrstimo v štiri etične dileme, ki pomagajo odgovarjati na zastavljeno vprašanje. Prvo se nanaša na pravni vir, od koder naj bi izhajala moralna zaveza mednarodnih norm (le ta loči avtorje, ki pravijo, da so moralno zavezujoče mednarodne norme, ker so neločljivi del sobnega sveta, nekateri pa pravijo, da moralna avtoriteta mednarodnih norm izhaja iz soglasja med subjekti), drugo se nanaša na primerne objekte (nekateri trdijo, da so to lahko le posamezniki in njihova blaginja, drugi pa, da je to blaginja skupine – etnične, rasne, narodov, držav), tretje obsega primerno težo (avtorji se delijo glede na to, kolikšno težo pripisujejo posameznim relevantnim objektom, nekateri trdijo, da je treba vse obravnavati enako, drugi pa, da so nujne razlike), zadnje pa se nanaša na širino (nekateri trdijo, da so vsi relevantni agenti lahko objekti, drugi pa, da so to lahko samo nekateri) (Holzgreffe in Keohane 2003).

⁷⁰ Temelj diskusije o vprašanju humanitarne intervencije je vprašanje, kako uskladiti napete odnose med normo neintervencije in neuporabo sile v mednarodnih odnosih in na drugi strani mednarodno preprečitvijo hudih in sistematičnih kršitev človekovih pravic. To vprašanje je bistveno, ko se VS ZN odloča o uporabi humanitarne intervencije. Humanitarno intervencijo definirata dva medsebojno povezana koncepta, koncept univerzalnih človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter koncept varnosti. Težava pri tem je, da ni neke splošno sprejete definicije kaj varnost je, tako je težko zagotavljati človekove pravice. Vprašanje zakonitosti humanitarne intervencije je določeno z normami mednarodnega prava – pogodbenega prava in običajnega prava (*customary law*). Legitimnost pa je utemeljena na političnih in moralnih temeljih, prav tako pa se lahko vključijo pravni temelji. Vprašanje legitimnosti je, ali je intervencija opravičljiva. Intervencija je multidisciplinarni koncept, ki vključuje moralno-filozofske, politične in tudi pravne temelje. Koncept legitimnosti je veliko manj natančen kot legalnost (Danish Institute of International Affairs 1999, 22–4).

humanitarne intervencije »konča«. Konča se obdobje 90-tih let, posebej po septembru 2001, ko vprašanje intervencije ni več legitimna pravica, in postane odgovornost v okviru koncepta odgovornost zaščititi.

Slika 3.1: Sosledje dogodkov, ki vodijo do humanitarne intervencije



Slika je narejena na podlagi analiziranih preteklih primerov humanitarne intervencije in teorije, ki je zapisana v tem poglavju.

Vprašanje, ki si ga zastavi Wheeler (2000, 293), je »Koliko držav mora potrditi novo normo, preden se jo lahko označi kot novo pravilo običajnega mednarodnega prava?« Odgovor najde pri Michaelu Byersu, ki pravi, da kjer obstaja samo en primer pretekle prakse, ki podpira novo pravilo, ga države lahko odpravijo tako, da delujejo proti njemu v prihodnjih primerih. Enostranska intervencija države (velesile) je bila v 90-ti letih obravnavana kot nesprejemljiva. Države so v večini poskušale doseči podporo in sprejetje resolucije VS ZN, ki bi odobril večstransko intervencijo. Največja pomanjkljivost in največ kritik, ki so jih izrekli v času intervencij na Kosovu, v Somaliji in v ostalih intervencijah po koncu hladne vojne, se je nanašala na enostransko uporabo sile. To je bila tista vrzel humanitarne intervencije, ki so jo poskušali zapolniti. Države so se strinjale, da je zaščita človekovih pravic z uporabo sile legitimna, če ima avtorizacijo VS ZN, nobena vlada sicer ni izjavila in zagovarjala pravice do

⁷¹ Stromseth (1993) izjavi, da obstajajo pričakovanja, da bo podoben odziv tudi v prihodnjih konfliktih. Poleg tega pa so se subjekti mednarodnih odnosov zavedali, da bodo nove humanitarne zahteve presegle tradicionalno normo suverenosti držav.

enostranske humanitarne intervencije, veliko pa ji je nasprotovalo (Wheeler 2000, 295). Velesile se zavedajo, da bodo morale odgovarjati pred družbo držav ali pred »sodiščem svetovnega javnega mnenja«, kot je izjavil Henry Shie (Wheeler, 2000, 296).

Največja »šibkost« humanitarne intervencije v družbi držav je, da gre za pravico in ne za dolžnost. Humanitarne intervencije po koncu hladne vojne so pokazale, da za uporabo humanitarne intervencije ne obstaja nobeno varovalo, ki bi preprečilo njeno uporabo. Države bodo v prihodnjih primerih še naprej uporabljale in si »jemale« pravico do humanitarne intervencije.

Zaščita človekovih pravic je oblikovala legitimno bazo za VS, da bi (je) avtoriziral uporabo sile. Mednarodno-pravne norme so se bistveno spremenile v času po koncu hladne vojne. Nove, spremenjene norme omogočajo nove oblike ukrepanja držav. Konec hladne vojne je popolnoma spremenil svetovno ravnotežje sil z zahodnimi državami (vodijo jih ZDA), ki okupirajo hegemonistični položaj v globalnem političnem redu. Noam Chomsky (1999) je izjavil, da je humanitarna intervencija predstavljala legitimno ideologijo za opravičenje načrtov ZDA, da ostane hegemon na ekonomskem področju, saj hladna vojna ni več služila temu namenu. ZDA pa po 11. septembru 2001 niso več popolnoma »imune« pred nevarnostmi, ki bi ogrozile njihov projekt, ostati ekonomski hegemon tudi v 21. stoletju. Napadeni so bili v »srce« ekonomije, svojega vira, ki jim je zagotavljal status hegemonu.

Danes ostaja aktualno vprašanje, ali naj mednarodna skupnost v razmerah splošne globalizacije zagotavlja varnost le državam ali tudi posameznikom ne glede na njihovo državljanstvo, ali imajo druge države in mednarodne organizacije moralno pravico ali dolžnost, da v taki državi intervenirajo (Grizold 2005, 30).

Po koncu hladne vojne je državam skupno, da ne kritizirajo humanitarne intervencije kot nelegitimne, ampak iščejo kriterije, s katerimi bi legitimizirale njeno uporabo. Knudsen (1999, 313–16) piše, da ponovna obuditev humanitarne intervencije ni nasprotovanje in zavrnitev tradicionalnih načel sistema kolektivne varnosti in načel, ki jih poudarja UL ZN, ampak nova razlaga določil VII. poglavja UL ZN.⁷²

Filozofi, kot je Michael Walzer, pravijo, da mora pravična in uspešna humanitarna intervencija nujno vključevati globlje politične, socialne in ekonomske probleme, ki so vzrok

⁷² Pozitivne kritike se, na podlagi predstavljenih definicij humanitarne intervencije, nanašajo na argumente, ki usklajujejo humanitarno intervencijo z režimom ZN do pravice vodenja vojne – *jus ad bellum*: (1) UL preprečuje uporabo sile, ko je ta uporabljena proti teritorialni integriteti ali politični neodvisnosti države; (2) humanitarna intervencija, ki je odobrena na podlagi UL, ki pravi, da države ne uporabijo sile v kateremkoli dejanju, ki je v neskladju z nameni ZN, ne dovoljuje neavtorizirane humanitarne intervencije; (3) naslednji argumenti pa obsegajo uporabo humanitarne intervencije z bolj liberalno interpretacijo 39. člena UL ZN, ki pravi, da lahko VS avtorizira uporabo sile kot odgovor na kakršnokoli grožnjo miru, kršitev miru ali dejanja agresije.

humanitarni krizi. »/K/o enkrat reagiramo in posredujemo v državo na način, ki ima negativne posledice za prebivalstvo (kljub pozitivnim posledicam), ne moremo prosto odkorakati. Predstavljajte si humanitarno intervencijo, ki konča pokol in morilski režim država pa je popolnoma razdejana in uničena. Sile, ki so samo uspešno intervenirale, s tem niso končale /.../« (Welsh 2010, 554). Koncept, ki govori v prid vojaški intervenciji, katerega cilj je zaščita civilnega prebivalstva in je zapisan v številnih pravnih virih,⁷³ izhaja iz VII. poglavja UL ZN in je koncept odgovornost zaščititi.

3.4.2 Kritike humanitarne intervencije

»... Kitajci pravijo, da v UL ni nobenih osnov za humanitarno intervencijo, obstaja samo pravica do samoobrambe in ohranitev ter vzpostavitev mednarodnega reda in miru kot osnova za uporabo sile ...«⁷⁴

Kritike, ki so tudi del vzroka, zakaj je tako zahtevno humanitarno intervencijo sprejeti kot normo, ki bi bila legitimno in legalno sredstvo v mednarodni skupnosti, obsegajo naslednji trije najpogostejši argumenti: (1) pravila mednarodne skupnosti zagotavljajo red med državami, države pa imajo različna pojmovanja pravic;⁷⁵ (2) katere kriterije morajo upoštevati države in mednarodne organizacije, da se odločijo, ali je humanitarna intervencija upravičena – gre za dilemo selektivnosti; (3) normativna izjava, zakaj naj države ne bi intervenirale zaradi humanitarnih razlogov, je, da državam ni treba tvegati življenj svojih vojakov, da bi rešili tuja življenja (Bartlett 2008, 6). Grizold (2005, 32) pa navaja, da avtorji, ki nasprotujejo humanitarni intervenciji, dokazujejo, da je le ta nelegitimna, ker: (1) takna intervencija ne spoštuje pravice do politične samostojnosti; (2) ruši mednarodno stabilnost in (3) humanitarna intervencija je le redko uspešna.

Kritiki humanitarne intervencije pravijo, da je posredovanje brez avtorizacije VS ZN neupravičeno. Izogibanje odločitvam v VS zaradi nevarnosti veta pomeni kršitev mednarodne družbe. Nevarnosti humanitarne intervencije, ki so odobrene brez avtorizacije VS ZN

⁷³ Pravni viri vključujejo: UL ZN, Univerzalno deklaracijo o človekovih pravicah, Konvencijo o preprečevanju in kaznovanju genocida, Ženevske konvencije in dodatne protokole, statut Mednarodnega kazenskega sodišča in številne druge dogovore in pogodbe o človekovih pravicah in njihovi zaščiti.

⁷⁴ *»/.../ kot drugo pravijo, da je uporaba sile težko moralno opravičljiva in kontraproduktivna v dejanski izvedbi, kot tretje pa pravijo, da gre za del konceptualne neskladnosti. Poleg tega pa gre tudi za nekonsistentno prakso, dvojna merila in občasno naravo zahodnih sil in njihovih interesov zaščite človekovih pravic, ki se kažejo v hegemonskih interesih«* (Thakur 2006, 268).

⁷⁵ Intervencija za humanitarne razloge bo vedno pomenila koristi za nacionalne interese države, ki intervenira. Doktrina humanitarne intervencije bi postala orožje za zlorabo močnejših nad šibkejšimi. Intervencija, ki se jo opravičuje z zaščito človekovih pravic, ne sme biti uporabljena kot izgovor na 2. (4) člen UL o uporabi sile. VS ZN, ki ima primarno nalogo ohranjati mednarodni red in mir, deluje na osnovi humanitarnega »impulza«, šele ko ta sovpada s strateškim interesom velesil, se odpre možnost za koalicijo voljnih, da dejansko reagirajo.

predstavljajo številne negativne učinke za sistem kolektivne varnosti.⁷⁶ Kriteriji, ki bi določili, kdaj in pod kakšnimi pogoji je humanitarna intervencija legitimna, niso jasno zapisani v nobenem dokumentu. Če bi bili ti kriteriji formalizirani, bi to lahko vodilo k opredeljevanju humanitarne intervencije kot doktrine.⁷⁷

Wheeler (2000, 29) citira kritiko Bulla, ki se nanaša na moralno vprašanje humanitarne intervencije, ker vidi predpis mednarodnega reda kot nujen pogoj za zaščito in širjenje posameznikovega blagostanja. S tem brani načelo neintervencije. Navaja tudi pomisleke realistov (prav tam), ki pravijo, da so humanitarni razlogi pretveza za uresničevanje nacionalnih interesov in da bi zakonita pravica do humanitarne intervencije s strani držav vodila k zlorabljanju le te. Poleg tega humanitarna intervencija ne sme biti dovoljena kot nadaljnja izjema pravila prepovedi uporabe sile (2. člen UL ZN).⁷⁸ Ne nazadnje realisti kritizirajo pravico do humanitarne intervencije, ker jo države uporabijo le takrat, ko so ogroženi njeni vitalni interesi. Največja motivacija države, da intervenira, je njen nacionalni interes (Wheeler 2000, 30), ena izmed največjih ovir pa, da države redko želijo izpostavljati življenja svojih vojakov, da bi rešila »tujce«.

⁷⁶ Ogrožanje mednarodnega pravnega reda (humanitarna intervencija lahko izniči težko dosežno soglasje o mednarodni prepovedi uporabe sile, posledično pa se zamaje celoten sistem kolektivne varnosti, saj le ta temelji na prepovedi uporabe sile); nastanek vrzeli znotraj določila o prepovedi uporabe sile (prepoved uporabe sile na podlagi obstoječega mednarodnega prava je postala *jus cogens*, splošno pravilo z jasno določenimi izjemami, humanitarna intervencija pa lahko zahteva nove izjeme uporabe sile in tako zamaje to splošno sprejeto pravilo); nevarnosti razdelitve stalnih članic VS (pravica veta stalnih članic VS pomeni zakonito priznanje, da je uporaba sile za namen, ki ni samoobramba, lahko odobrena le, če se s tem strinja »pet velikih«; domneva, ki ostaja za uporabo veta je, da bi morebitno nestrinjanje petih stalnih članic VS zamajalo politični red in spodkopalo možnost svetovnega pravnega reda); humanitarna intervencija lahko zamaje politični red v šibkih državah (s povečanjem uporabe humanitarne intervencije in poudarjanjem pravice posameznikov in skupin, kar preglasuje tradicionalne norme suverenosti, obstaja nevarnost spodbujanja upornih skupin med manjšinami in drugimi skupinami, ki so tarče vladnega nasilja); nevarnost uveljavljanja visokih regionalnih standardov preko vojaške intervencije (vojaško posredovanje brez mandata ZN lahko povzroči veliko težav; v primeru, da posamezne regije same določajo svojo usodo in uporabo vojaške sile, brez avtorizacije ZN, to lahko vodi v obdobje regionalne razdelitve in vplivanja regionalnih velesil na svojem območju); uporaba humanitarne intervencije že sama po sebi vzbuja vprašanja opravičljivosti in upravičenosti doktrine; intervencija velesil proti šibkim državam (najbolj verjetna grožnja je, da bo humanitarna intervencija, tako kot je bila v preteklosti, tudi v prihodnosti pomenila sredstvo, da velesile širijo svoj vpliv na šibke države; s tem se ruši tudi eden izmed pomembnih temeljev UL ZN, enakost držav) (Reisman 1993, Roberts 1997, Thakur 2006, Weiss 2007 in dr.)

⁷⁷ Združenje za mednarodno pravo (*The International Law Association*) je leta 1965 ustanovilo Komisijo človekovih pravic (*Committee on Human Rights*), ta pa podkomisijo, ki je obravnavala mednarodno zaščito človekovih pravic na osnovi mednarodnega prava, vključno s statusom doktrine humanitarne intervencije. Med letoma 1970 in 1976 je podkomisija pripravila štiri poročila o humanitarni intervenciji, prav tako je obravnavala oblikovanje protokola za humanitarno intervencijo za zaščito človekovih pravic, vključno s kriteriji, ki določajo legitimnost humanitarne intervencije (Danish Institute of International Affairs 1999, 105). Poročila in kriteriji, ki so jih predstavili, so bili preveč sporni za članice podkomisije. Na koncu so obupali, ideja protokola o humanitarni intervenciji ni dosegla soglasja med državami. Kriteriji za humanitarno intervencijo pa so: resne kršitve človekovih pravic ali mednarodnega humanitarnega prava (genocid, zločini proti človečnosti), enostranska, večstranska ali regionalna intervencija, dovoljena je najmanjša potrebna in sorazmerna uporaba sile, nezainteresiranost intervenirajočih držav (gre za odsotnost interesa države oziroma držav, ki posredujejo). Ti kriteriji so uporabni, kadar ne obstaja avtorizacija VS (Danish Institute of International Affairs 1999, 106–11).

⁷⁸ Wheeler (2000, 29) navaja, da avtorji, kot sta Nigel Rodley in Thomas Franck, pišejo, da je že pravica do samoobrambe dovolj velika izjema prepovedi uporabe sile, ki se jo večkrat krši.

Nobeden od avtorjev pa ne zavrača humanitarne intervencije kot popolnoma napačne in nesprejemljive. Legitimnost humanitarne intervenciji daje njen cilj, ki je zaščititi temeljne človekove pravice (Grizold 2005, 36). Legitimnost humanitarne intervencije je preko cilja lahko opravičljiva, njena legalnost pa zahteva oblikovanje nove norme mednarodnega prava ali, kot piše Grizold (2005, 37), nove skupne mednarodne varnostne strategije, ki bi dala odgovore na nove kompleksne izzive v mednarodnem okolju.⁷⁹

Številne kritike humanitarne intervencije in želja nekdanjega generalnega sekretarja ZN Kofija Annana je bila, da se prepreči trpljenje civilistov, in da se ne ponovi scenarij, ki se je odvijal v Ruandi. Cilj je bil, da se spremeni tradicionalno razumevanje suverenosti in intervencije preko koncepta odgovornost zaščititi (Welsh 2010, 547).

3.4.3 Odgovornost zaščititi – koncept, doktrina, norma?

»Koncept odgovornost zaščititi je popolnoma nova mednarodna norma, ki pomeni temelj in novost...«
(Gareth Evans 2009, 16)⁸⁰

V resoluciji ZN *»A More Secure World: Our Shared Responsibility«* (Secretary Generals' High level Panel 2004, 66) so zapisali, da je primarni cilj ZN zaustavitev nasilja preko mediacije in drugih orodij in zaščita prebivalstva preko humanitarnih ukrepov, zaščita človekovih pravic in policijske misije. Sila, če se jo mora uporabiti, pa mora biti uporabljena kot zadnje sredstvo. Koncept odgovornost zaščititi tako ni nov koncept. Nujno pa je bilo iskanje nove rešitve za preprečevanje civilnih žrtev in zaščito civilistov, saj je bila humanitarna intervencija pravica držav (velesil), ki so si jo vzele, da so ustavile nasilje znotraj druge države, poleg tega pa je bila humanitarna intervencija le vojaško posredovanje s humanitarnimi cilji. Največ kritik pa se je nanašalo na njeno enostranskost in na drugi strani premajhno politično voljo držav, ki so imele moč preprečiti kršenje človekovih pravic. Nekaj je bilo torej treba spremeniti. Na osnovi obstoječih mednarodnopravnih dokumentov, Haaške

⁷⁹ Uporaba humanitarne intervencije se je vedno izvedla, ko je do hudih kršitev človekovih pravic že prišlo. Predstavljala je že skoraj »prepozno« orodje, ki je le odpravljalo posledice nasilja. Varnostna strategija, ki bo presegla to »prepozno orodje« se mora najprej osredotočiti na preprečevanje vzrokov hudih kršitev človekovih pravic.

⁸⁰ »Koncept odgovornost zaščititi je ogromen normativni korak naprej, podobno kot je bila to mednarodna Magna Carta /.../« (Anne-Marie Slaughter 2011). »Koncept odgovornost zaščititi pomeni ogromen prispevek, ki bo imel dolgotrajen vpliv/.../« (Gareth Evans 2008, 39). »Koncept odgovornost zaščititi je večplasten koncept z več elementi« (Carsten Stahn 2007, 118). »Koncept odgovornost zaščititi je edini najpomembnejši razvoj na področju notranjedinjavnih humanitarnih kriz.« (Alex Bellamy 2009).

konvencije (1899)⁸¹ in Martensove klavzule,⁸² Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida⁸³ iz leta 1948 in drugih so iskali in oblikovali novo »sredstvo« za zaščito človekovih pravic, ki so v današnjem spremenjenem varnostnem okolju najpogosteje kršene znotraj držav.

V mednarodni skupnosti se danes različno opredeljuje odgovornost zaščititi. Tisti, ki verjamejo, da ima odgovornost zaščititi visok pomen in vrednost, uporabljajo besedo norma ali pa 'nastajajoča norma' (*emerging norm*). Tako ICISS v svojem poročilu, kot tudi Visoki panel generalnega sekretarja ZN o grožnjah, izzivih in spremembi (Visoki panel) (*High-level Panel on Threats, Challenges and Change*) vidita odgovornost zaščititi kot »nastajajoče načelo običajnega mednarodnega prava«. Na drugi strani tisti, ki vidijo, da se pomen odgovornosti zaščititi zmanjšuje, uporabljajo besedo koncept. Dokument Svetovnega vrha, ki ga je sprejela GS ZN, ne piše o odgovornosti zaščititi kot o konceptu. Priznava, da je odgovornost zaščititi več kot koncept ali ideja (Bellamy 2009, 5). Kanada, ki je sponzorirala poročilo ICISS, je izjavila, da je odgovornost zaščititi 'dolgotrajen pristop' (*a long term approach*), predsednik vlade Paul Martin pa je v svojem govoru na GS ZN leta 2004 izjavil, da gre za 'zvodenelost odgovornosti zaščititi' (*watered-down version of the responsibility to protect*) in da odgovornost zaščititi ne pomeni licence za intervencijo, ampak je mednarodni varuh politične odgovornosti (Byers 2005, B3). Ban Ki-moon predstavi širšo definicijo odgovornosti zaščititi: »Odgovornost zaščititi ni nov zakon za humanitarno intervencijo, ampak je zgrajen na bolj pozitivnem konceptu suverenosti kot odgovornosti⁸⁴ /.../

⁸¹ *Hague Convention (I) of 1899 and 1907 for the Pacific settlement of Disputes*, sklenjena v Haagu 29. julija 1899, je začela veljati 4. septembra 1900. Revidirana in dopolnjena verzija je bila sprejeta na drugi haaški konferenci, 18. oktobra 1970, veljati pa je začela 26. januarja 1910.

⁸² Vse haaške konvencije med letoma 1899 in 1907 so določile pravila o vojskovanju. Haaško pravo je določilo pravice in obveznosti vojskujočih se strank v vodenju operacij in omejuje izbor metod in sredstev za prizadevanje izgub sovražnikom v mednarodnem oboroženem spopadu. Preambula IV. Haaške konvencije o zakonih in običajih vojne na kopnem kot osmi odstavek preambule vključuje besedilo, ki ga je predlagal ruski delegat Martens in se glasi: »Dokler ne bo sprejet bolj celovit kodeks zakonov vojne, visoke pogodbene stranke menijo, da je primerno razglasiti, da v primerih, ki niso vključeni v sprejete določbe, prebivalstvo in borci ostanejo pod zaščito in vladavino načel mednarodnega prava, ki izhajajo iz običajev, vzpostavljenih med civiliziranimi narodi, zakonov človečnosti in zahtev javne vesti.« Kadar problem ni rešljiv z veljavnim pogodbenim pravom, Martensova klavzula predvideva tri ravni zaščite: (1) načela mednarodnega prava, ki izhajajo iz običajev, vzpostavljenih med civiliziranimi narodi, torej običajno mednarodno pravo; (2) zakone človečnosti, torej moralne norme, ki so podlaga običajnemu in pogodbenemu pravu, in (3) zahteve javne vesti, torej zahteve človečnosti in morale v najširšem pomenu te besede. Pomen te klavzule pa je tudi v tem, da izključuje razlago v prid svobodne izbire vojaških sredstev, po logiki, da naj bi bilo dovoljeno vse tisto, kar ni izrecno prepovedano (Türk 2007, 562–4).

⁸³ *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, sprejet z resolucijo GS ZN 260 (III) A 9. decembra 1948.

⁸⁴ Suverenost držav je dvojne narave, notranja suverenost pomeni, da mora država spoštovati in zagotavljati človekove pravice svojemu prebivalstvu, zunanja suverenost pa pomeni spoštovanje drugih držav. Suverenost kot odgovornost vsebuje tri pomembne značilnosti: državne avtoritete so odgovorne za zagotavljanje varnosti in življenja prebivalcev in širitve njihove blaginje; kot drugo, nacionalne politične avtoritete so odgovorne do

odgovornost zaščititi je potrebno ločiti od koncepta človekove varnosti⁸⁵ /.../ naša koncepcija odgovornosti zaščititi je tako širša, globlja. Osredotoča se na samo štiri zločine /.../« (Generalni sekretar ZN 2008).

V magistrskem delu odgovornosti zaščititi ne označujem kot doktrine, kljub temu da je bil sprejet na zasedanju GS ZN in opredeljen kot doktrina v diplomski nalogi (Mrdaković 2009).⁸⁶ Tomičeva (2011) se v svoji magistrski nalogi sprašuje, ali je odgovornost zaščititi novo mednarodnopravno pravilo *in statu nascendi*. Na vprašanje odgovori, da odgovornost zaščititi (še) ne moremo šteti za novo mednarodnopravno pravilo, kvečjemu za pravilo *in statu nascendi*. Nadalje piše še, da je koncept normativno zaokrožil skoraj vse potrebne prvine v lahko razumljiv in uporaben politični koncept.⁸⁷ Kot obramboslovka ostajam pri opredeljevanju odgovornosti zaščititi kot konceptu, ki »tekmuje« z normama suverenosti držav in človekovimi pravicami, da tudi sam postane norma, za kar bo potrebne še veliko ustrezne prakse držav. Odgovornost zaščititi se najpogosteje uporablja in imenuje kot koncept, ki pomeni predvsem *način delovanja* in odzivanja mednarodne skupnosti.

Na Svetovnem vrhu GS ZN leta 2005 so države sprejele odgovornost zaščititi s široko podporo, številni pa so pisali, da je bila rezultat pogajanj in ne splošno sprejet koncept.⁸⁸

svojih prebivalcev znotraj države, mednarodno pa so odgovorne preko ZN; kot zadnje, pa suverenost kot odgovornost pomeni, da so državni akterji odgovorni za svoja dejanja oziroma za dejanja, ki so jih storili, ali pa jih niso storili (ICISS 2001, 13). To je temelj poročila ICISS, na tem temelji vsa ostala teorija koncepta odgovornost zaščititi.

⁸⁵ Koncept človekove varnosti (*Human Security Concept*) je razmeroma nov v mednarodni skupnosti. Resnična novost naj bi bila v tem, da se je začela varnost obravnavati celostno. Izročilni koncept varnosti nacionalnih držav (*security of nation states*) se je sčasoma razvil v koncept človekove varnosti (*human security*) (Grizold in Bučar 2011, 836–37). Pojav koncepta človekove varnosti (Koncept človekove varnosti: človekova varnost pomeni varnost ljudi – njihovo fizično varnost, njihov ekonomski in socialni status, spoštovanje njihovega dostojanstva in vrednosti kot človeških bitij in zaščito njihovih človekovih pravic in temeljnih svoboščin (ICISS 2001, 15)) je oblikoval dodatne zahteve in pričakovanja v odnosu kako države obravnavajo svoje prebivalstvo. Države so še vedno najboljši subjekt, ki najbolje zagotavlja človekove pravice in jih ščiti, na žalost pa je lahko najbolj krut akter, ki te pravice krši in zlorablja.

⁸⁶ Mrdaković (2009, 1) piše, da je doktrina odgovornost zaščititi koncept mednarodnega prava, ki se je začel razvijati leta 2001 z izdajo poročila ICISS. Doktrina kot eden pomožnih virov mednarodnega prava je omejena na »nauk najbolj kvalificiranih pravnih strokovnjakov različnih narodov«. Kot v nadaljevanju piše Türk (2007, 61), je doktrina najprej pomembna za sistematičnost razlage, za opozarjanja na probleme in za predloge *de lege ferenda* (pravo v nastajanju).

⁸⁷ Tomičeva še natančneje piše in se sprašuje, ali je koncept odgovornost zaščititi morda pravno načelo. Odgovor najde pri Pavčniku, ki pravi, da strokovnjaki niso enotni, kakšna je glavna razlika med pravnim načelom in pravnim pravilom. Sam predlaga naslednje razlikovanje: medtem ko pravno pravilo določa način vedenja in ravnanja, pa pravno načelo pomeni »le« vrednostno merilo, kako naj ravnamo v pravnih razmerjih, v katerih smo nosilci določenih načinov vedenja in ravnanja. Pojem odgovornost zaščititi tako velja za države, VS in širšo mednarodno skupnost kot vrednostno merilo za boljše ukrepanje. Tomičeva (2011, 88) pravi, da je pravilno govoriti o 'načelu', 'konceptu' in 'doktrini' odgovornost zaščititi.

⁸⁸ »/M/ogoče so bili delegati deležni velikega propagandnega sprejema, preden so podpisali dokument, sumim, da številne države, ki so glasovale zanj, nikoli več ne bi tako glasovale kot so takrat.« (Perry 2009). Tristebrna struktura odgovornosti zaščititi ni bila sprejeta na Svetovnem vrhu, ampak so sprejeli kompromis. Tudi avtorji ne sledijo tristebrni strukturi, kot jo je zapisala ICISS ampak izhajajo iz prevencije, reakcije in obnove v skladu z retoriko ICISS (Sancin ur. 2010, 110).

Enotne definicije, kaj norma je, ni.⁸⁹ Ker je definicija norme zelo široka, je zelo težko jasno opredeliti, da je neka norma res norma. To se jasno vidi na primeru odgovornosti zaščititi, ko ga opredeljujejo kot širok koncept odgovornost zaščititi, ki obsega tri ravni, odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnoviti; in kot ozko opredeljevanje, ki pomeni vojaška intervencija. Poleg tega pa Finnemore in Sikkink pišeta (1998, 895–901), da ima vsaka norma svoj življenjski cikel, le ta pa tri faze. Prva faza zajema pojav, druga stopnjevanje, tretja pa internalizacijo norme. Odgovornost zaščititi se je pojavila leta 2001 v Poročilu Mednarodne komisije za intervencijo in državno suverenost (ICISS). Prva faza obsega prepričevanje 'gospodarjev norm' (*norm entrepreneurs*) ostalih držav, da normo sprejmejo. Na tem mestu je izpostavljeno še, da norme ne nastanejo iz nič, ampak vedno tekmujejo z že obstoječimi predstavami o primernosti obnašanja (Finnemore in Sikkink 1998, 897). Tej fazi sledi 'točka pregiba' (*tipping point*), ko normo sprejme kritična masa relevantnih državnih akterjev«. Ta točka (naj bi) bila v primeru odgovornosti zaščititi izpolnjena s sprejetjem na Svetovnem vrhu GS ZN leta 2005; na tej točki koncept lahko imenujemo doktrina, saj je dobil široko podporo v mednarodni skupnosti. Po tem sledi oziroma naj bi sledilo posnemanje in sprejemanje norme s strani preostalih akterjev. V zadnji fazi, imenovani internalizacija norme, je norma že zelo močno prisotna in jo mednarodni akterji sprejemajo kot samoumevno (Finnemore in Sikkink 1998, 904). V tem času lahko prihaja tako do sprejemanja in uporabljanja kot zavračanja in kršenja norme. V primeru odgovornosti zaščititi je ta koncept prišel vse do te zadnje faze. Na primeru Libije so jo mednarodni akterji uporabili, pa tudi kršili.

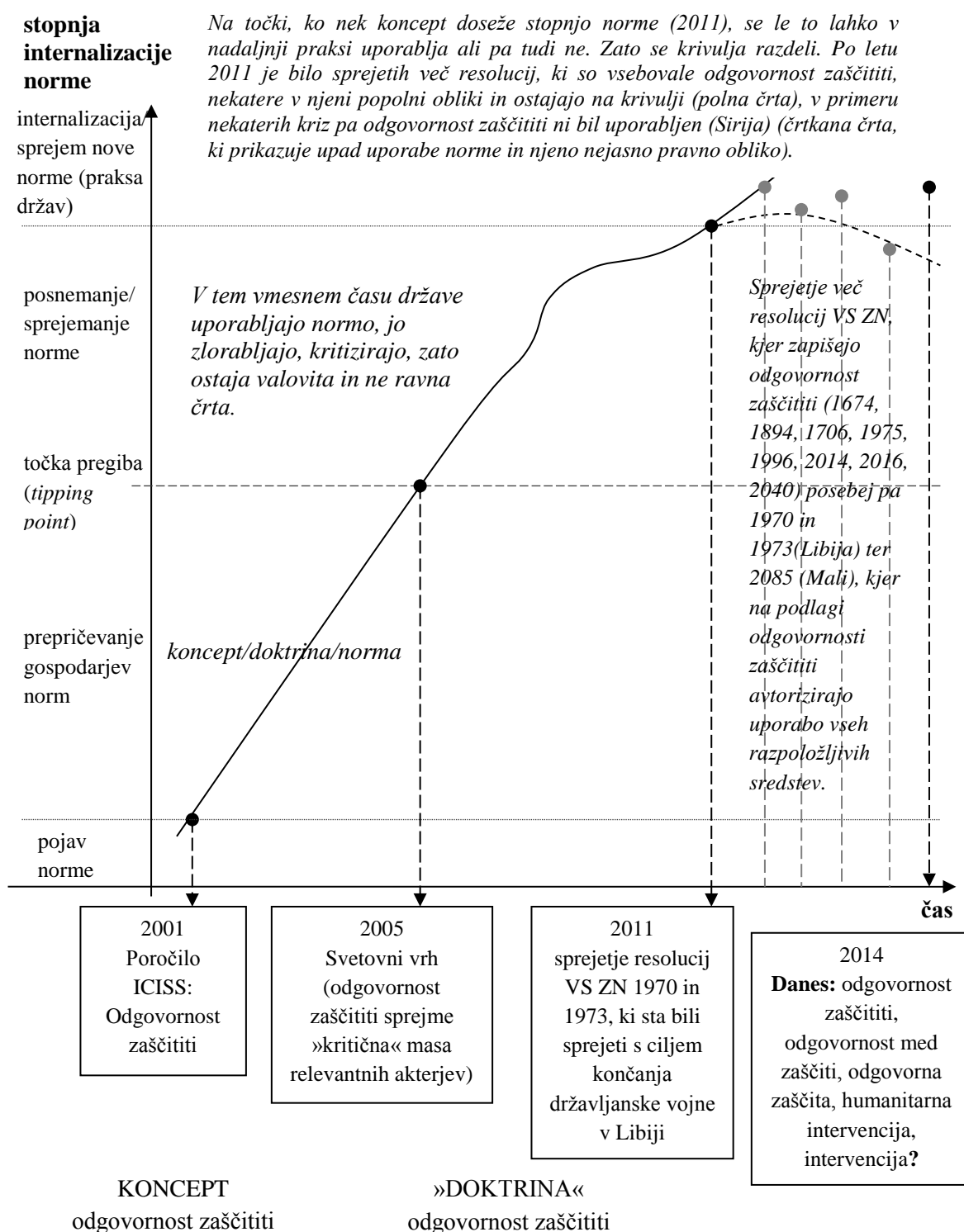
Vse navedene faze niso enako definirane pri vseh avtorjih, ravno tako kot ni enotne definicije, kaj norma je. Za to magistrsko delo je bistveno, da je odgovornost zaščititi v svojem življenjskem ciklu dosegel skoraj vse faze in jih dokaj »uspešno« opravil.⁹⁰ Koncept odgovornost zaščititi je bil uporabljen »samo« na primeru Libije, medtem ko je v podobnih kriznih razmerah v Siriji popolnoma neuporaben.

⁸⁹ Številni avtorji (Ba in Hoffmann 2003, Finnemore in Sikkink 1998) definirajo norme kot dejavnike sprememb, s čimer pojasnjujejo dinamičnost, ki se odvija v mednarodni skupnosti. Norme so standardi primerne obnašanja oziroma, kot piše Klotz (1995, 451), »deljena (družbena) razumevanja oz. standardi obnašanja«.

⁹⁰ Prag, kdaj je neka norma družbeno sprejeta, pomeni zapis v več mednarodnih dokumentih, oziroma, da se institucionalizira. Odgovornost zaščititi ostaja zapisan v Sklepem dokumentu Svetovnega vrha GS ZN, Poročilu Visokega panela, resolucijah generalnih sekretarjev Kofija Annana in Ban Ki-moona, resolucijah VS ZN 1970, 1973, 2009. Vsi ti zapisi pa ne obsegajo popolne definicije in vseh stebrov, kot je to zapisala ICISS. Kljub vsem »oviram« pa, kot pravita Finnemore in Sikkink (1998, 902–4), v literaturi obstajajo pomanjkljive definicije, kaj pomenijo načini posnemanja oziroma uporabe norme. Tudi kršenje in neupoštevanje načel lahko pomembno pripomore k jasnejšemu definiranju določene norme, v tem primeru odgovornost zaščititi.

Slika 3.2: Življenjski cikel norme odgovornosti zaščititi

Cikel sledi zgoraj opisanemu poteku internalizacije norme. Z grafom želim jasno ponazoriti faze internalizacije norme na primeru koncepta odgovornost zaščititi.



Vir: Graf temelji na definiranju internalizacije norme, kot jo definirata Finnemore in Sikkink (1998). Teorija internalizacije norme je aplicirana na primeru koncepta odgovornost zaščititi, kot se (je) sprejema(1) v mednarodni skupnosti.

Prekmalu je, da bi lahko odgovornost zaščititi opredelili kot normo, saj poskuša nadgraditi humanitarno intervencijo, poleg tega pa »tekmuje« z normo državne suverenosti in človekovih pravic⁹¹ (Cortell in Davis 1996, 452).

Optimistični trend uporabe koncepta odgovornost zaščititi kot praktično mednarodnopravno orodje se je ustavil, medtem ko se je »zdelo«, da je koncept odgovornost zaščititi v letu 2005, ko so ga definirali, kot da »odraža temeljni preobrat v mednarodnem pravu, kjer je naraščajoče zavedanje o globalni odgovornosti za zločine že skoraj presegalo prej »sveti« koncept državne suverenosti« (Turner 2005).⁹² Vse od objave poročila ICISS so v mednarodni skupnosti o odgovornosti zaščititi pisali pozitivno in z veliko optimizma. Še leta 2008 sta Barbour in Gorlick (2008) trdila: »V/ obdobju samo petih let /.../ se je koncept odgovornost zaščititi /.../ razvil od bleska do same teme mednarodnega očesa, kar je imelo veliko možnost, da postane široko sprejeta mednarodna norma in se nadalje razvije v pravilo mednarodnega običajnega prava.« Alex Perry (2009) podobno izjavi: »To je samo teorija. Je dokaj optimistična. Domneva, da se svet strinja o prevladi človekovih pravic nad nacionalno suverenostjo /.../.«

Koncept odgovornost zaščititi daje novo definicijo suverenosti kot odgovornosti in tako postavlja odgovornost na prvo mesto.⁹³ Avtorji poročila ICISS poudarjajo pomen povezanega in mirnega mednarodnega sveta, ki se ga lahko doseže s sodelovanjem učinkovitih in legitimnih držav, in ne v okolju šibkih, propadlih, razdrobljenih, kaotičnih držav. Suverenost zagotavlja red, stabilnost in predvidljivost v mednarodnih odnosih, zato to ni sredstvo, ki bi se

⁹¹ Vprašanje kdo podpira in kdo ne podpira odgovornosti zaščititi ima velik vpliv na človekove pravice. Agenda človekovih pravic se je v zadnjih letih spremenila. Podpora agendi človekovih pravic se zmanjšuje, razlog pa je večja podpora, ki jo evropske in ostale države namenjajo regionalnim akterjem in ne EU. Enako je padla podpora v ZDA, kjer je leta 1995 - 50,6 odstotka prebivalstva podpiralo položaj ZDA v ZN, leta 2006 pa 23,6 odstotka. Na drugi strani pa Poročilo Evropskega Sveta ugotavlja, da se je podpora Rusije in Kitajske do ZN močno povečala, v Rusiji s 50 na 74 odstotkov (Gowan in Brantner 2008). Uporaba veta je še en indikator, ki kaže na trend upadanja podpore agendi človekovih pravic. V zadnjih desetih letih je bil veto uporabljen samo 14-krat. Od tega so ga ZDA uporabile 10-krat. Velik vpliv na sprejetje resolucij pa ima tudi grožnja z vetom, kar pa je veliko pogostejše »sredstvo« sprejetja oz. nesprejetja resolucij.

⁹² V današnjem svetu ogromnih neenakosti v moči, vplivu in resursih je suverenost za številne države njihovo najboljšo, včasih pa edino sredstvo obrambe. Za številne države in prebivalstvo je to tudi priznanje njihove enakosti in dostojanstva, zaščita njihove edinstvene identitete in njihova svoboda, poleg tega pa potrditev njihove pravice, da oblikujejo in določajo svojo lastno usodo. Zaradi priznanja in definicije, da so vse države enake po mednarodnem pravu, je bila suverenost držav tudi temelj UL ZN (2. člen).

⁹³ Ideja, da imajo države odgovornost do svojih državljanov, odgovornost zaščititi, je bila prvič predstavljena v 90-tih s strani Francisa Denga in drugih, v njihovem delu o humanitarnih krizah in beguncih (Deng in dr. 1996). Koncept suverenosti kot odgovornosti, je dobil svojo obliko, ko je nekdanji Generalni sekretar ZN, Kofi Anan govoril o dveh suverenostih, konec 90-tih, posebej pa z oblikovanjem koncepta odgovornost zaščititi leta 2001, kot rezultat, so se karakteristike suverenosti – ozemlje, državna avtoriteta, prebivalstvo in neodvisnost, ki so bile zapisane v Montevidejski konvenciji o pravicah in dolžnostih držav (1934), razširile še z eno, to je spoštovanjem človekovih pravic.

ga zlorabljal.⁹⁴ Državne avtoritete so tako odgovorne za zagotavljanje varnosti in zaščite človeških življenj⁹⁵ in širjenje blaginje, kot drugo so nacionalne politične avtoritete odgovorne tako svojim prebivalcem kot mednarodni skupnosti preko ZN in kot tretje so akterji države odgovorni za svoja dejanja, tako zagrešena kot nestorjena (Weiss in Thakur 2010).

Generalni sekretar ZN Ban Ki-moon je v svojem poročilu leta 2009 (Generalni sekretar Združenih narodov 2009) oblikoval tri stebre, na katerih temelji koncept odgovornost zaščititi. Prvi steber⁹⁶ določa, da imajo države odgovornost, da zaščitijo svoje prebivalstvo pred hudimi kršitvami človekovih pravic. Drugi⁹⁷ in tretji⁹⁸ steber pa določata številne naloge mednarodne skupnosti, ki ima odgovornost, da države dejansko izvršujejo svoje poslanstvo in ščitijo človekove pravice.

Najpomembnejši dokumenti in dogodki, ki so v preteklem desetletju oblikovali, definirali in širili koncept odgovornost zaščititi so Poročilo Mednarodne komisije za intervencijo in državno suverenost (2001); Poročilo Visokega panela Generalnega sekretarja ZN (2004); Poročilo generalnega sekretarja ZN Kofija Annana: V večji svobodi: v smeri razvoja, varnosti in človekovih pravic za vse (marca 2005) in Sklepni dokument Svetovnega vrha (oktobra 2005).

⁹⁴ UL ZN pomeni mednarodno obvezo in dolžnost, ki so jo države članice prostovoljno sprejele. Ko države podpišejo UL oziroma so jo podpisale, so s tem sprejele vse odgovornosti, ki spadajo k članstvu v ZN. Zato v tem primeru ne gre za noben prenos ali pa zmanjševanje statusa suverenosti države. Dejstvo pa je, da gre za potrebno spremembo pri izvajanju suverenosti – od suverenosti kot nadzora, k suverenosti kot odgovornosti, tako pri opravljanju zunanjih kot notranjih odgovornosti države (Weiss in Thakur 2010, 313).

⁹⁵ Žrtve med civilnim prebivalstvom so se od konca hladne vojne drastično povečale, povečalo se je število državljanskih vojn. Civilne smrtne žrtve, vključno s tistimi, ki umrejo zaradi posledic boja: stradanja, bolezni so danes veliko večje kot so žrtve na bojišču med vojaki, razmerje je 9 proti 1. V praksi se »ohranjanje in vzdrževanje mednarodnega reda in varnosti«, kar je glavna naloga VS ZN, izvaja z zaščito civilnega prebivalstva (kredibilnost ZN se meri z uspešno zaščito civilnega prebivalstva). Dve tretjini civilistov, ki so bili oblegani, so želeli več intervencije, več posredovanja, samo 10 odstotkov jih je želelo, da intervencije sploh ne bi bilo. Raziskavo je pred desetimi leti opravil Mednarodni odbor Rdečega križa (MORK). Kljub temu, da je bila raziskava narejena že pred časom, so zaključki ostali nespremenjeni. Študija iz leta 2005 o operativnem vidiku humanitarnih agencij je pokazala, da so »prejemniki humanitarne pomoči« bolj zaskrbljeni nad tem, kaj je zagotovljeno, kot pa nad vprašanjem, kdo to zagotavlja (Weiss in Thakur 2010, 317).

⁹⁶ Ta steber določa preobrat v dosedanjem razumevanju narave državne suverenosti – zaščita prebivalstva je eden izmed lastnosti oziroma sestavnih delov suverenosti in državnosti v 21. stoletju. Suverene države morajo tako izpolniti svojo odgovornost zaščite človekovih pravic, posebno v oziru zaščite prebivalstva pred genocidom, etničnim čiščenjem, vojnimi zločini in drugimi zločini proti človečnosti.

⁹⁷ Drugi steber obsega dolžnost mednarodne skupnosti, da pomaga državam, ki niso uspele preprečiti ali ustaviti politično povzročenih kriz. Mednarodna skupnost, ki vključuje državne, regionalne in subregionalne dogovore, civilno družbo in privatni sektor kot tudi sistem ZN, mora preprečiti nesposobnost držav z mednarodno pomočjo, ki obsega preprečevanje, da bi kriza prerasla v oborožen spopad, zaščito civilistov, mirovne sile, razoroževanje, v skrajni sili tudi uporabo sile. Če se sredstva drugega stebra izkažejo kot neučinkovita, potem pride na vrsto tretji steber (Generalni sekretar Združenih narodov 2009).

⁹⁸ Tretji steber pomeni odgovornost držav, da se odzivajo kolektivno, pravočasno in odločno (Generalni sekretar Združenih narodov 2009).

Kako koncept odgovornost zaščititi nadgraditi, da bo iz koncepta prerasel v delujočo in upoštevano normo mednarodnega prava? Odgovor je v tem, da potrebujemo notranjedržavni program koncepta odgovornost zaščititi in mednarodni režim koncepta odgovornost zaščititi, s katerim bi lahko realizirali njegove cilje in namene. Nujna je *praksa držav* in tudi *pravna zavest*, s čimer bi koncept odgovornost zaščititi postal norma običajnega mednarodnega prava.

3.4.3.1 Definicija koncepta odgovornost zaščititi, kot jo definira Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost

Vpliv izkušenj iz Ruande in Kosova je povzročil, da je nekdanji generalni sekretar ZN, Kofi Annan predstavil nov konsenz različnih pogledov nacionalne suverenosti in izziv humanitarne intervencije. Odgovor na ta izziv je dal kanadski zunanji minister Lloyd Axworthy z ustanovitvijo ICISS.⁹⁹ Cilj odgovornosti zaščititi je narediti tri stvari: prvič, spremeniti konceptualni jezik od humanitarne intervencije k odgovornosti zaščititi; drugič, naložiti odgovornost na državne avtoritete na nacionalni ravni in VS ZN na mednarodni ravni; in tretjič, zagotoviti, da so intervencije, ko potekajo, izvedene pravilno.¹⁰⁰

Vsebina poročila ICISS je »pravica do humanitarne intervencije«, vprašanje, kdaj če sploh kdaj, je primerno, da se države z namenom zaščite civilnega prebivalstva v drugi državi odzovejo s prisilno akcijo (vojaško akcijo)¹⁰¹ proti drugi državi (ICISS 2001, vii).

Koncept odgovornost zaščititi zagotavlja konceptualno, normativno in operativno povezavo med pomočjo, intervencijo in obnovo. V nadaljevanju bodo definirani vsi trije

⁹⁹ Članice komisije so bile previdno izbrane, da bi odražale geografski, politični in strokovni vidik (Thakur 2006, 247). Ta komisija je objavila poročilo z naslovom: *Odgovornost zaščititi (The Responsibility to Protect R2P)*. Komisija je že od vsega začetka vključevala širok krog ljudi in delovala po svetu s ciljem, da se ideja koncepta odgovornost zaščititi širi in ozavešča čim več ljudi. Diskusije so potekale v Pekingu, Kairu, Ženevi, Londonu, Maputu, New Delhiju, New Yorku, Ottawi, Parizu, St. Petersburgu, Santiagu in Washingtonu (ICISS 2001, 3).

¹⁰⁰ Cilj komisije ICISS je bil razviti politični konsenz na globalni ravni, določiti, kako se premakniti od stalnih polemik k ukrepanju znotraj mednarodnega sistema, predvsem preko ZN (ICISS 2001, 3–5). Spremenjeno mednarodno okolje zahteva spremenjeno odzivanje na različne izzive sodobnega časa. Teroristični napadi so ena izmed novih groženj, s katerimi se soočajo akterji v mednarodni skupnosti. Novi akterji, med njimi nove države, kar se vidi tudi v rasti ZN, ki je z 51 članic leta 1945 zrasla na 193 držav članic (UN 2013), povečalo se je tudi število institucionalnih akterjev in mehanizmov, med njimi Komisar ZN za človekove pravice, Mednarodno kazensko sodišče za nekdanjo Jugoslavijo in Ruando ter Sierro Leone, Mednarodno kazensko sodišče, Visoki komisar ZN za begunce, MORK in rdeči polmesec pa sta v današnjem času aktivna kot še nikoli. Na drugi strani pa se je močno povečalo število nedržavnih akterjev, od nevladnih organizacij, medijskih in akademskih institucij, oboroženih nedržavnih akterjev od nacionalnih do mednarodnih teroristov, uporniških gibanj, ostalih kriminalnih skupin. Ti novi nedržavni akterji so pospešili debato o intervenciji za zaščito prebivalstva.

¹⁰¹ Kohezija intervenirajoče koalicije mora biti tako politično kot vojaško zelo močna. Oblikovanje učinkovite koalicije pomeni oblikovanje in ohranjanje skupnega političnega cilja in izvajanje skupnega vojaškega načrta. Pri tem je treba upoštevati politike posameznih držav in vpliv medijev. Proces oblikovanja intervencije, oblikovanje mandata vpletenih (intervenirajočih) strani in dodelitev strukture in sredstev, ki se bodo uporabili, morajo biti povezani. Jasna in nedvoumna opredelitev mandata je eden najpomembnejših zahtev vojaške intervencije (ICISS 2001, 58–60).

stebri koncepta odgovornost zaščititi: *odgovornost preprečiti*, *odgovornost reagirati* in *odgovornost obnoviti*.

3.4.3.1.1 *Odgovornost preprečiti*

Glavna odgovornost je odgovornost suverenih držav, skupnosti in institucij znotraj nje, da preprečijo hude kršitve človekovih pravic.¹⁰² Če državam tega ne uspe izpolniti, ima to lahko hude posledice, zato je pri preprečevanju izjemnega pomena tudi močna podpora mednarodne skupnosti.¹⁰³ Glavni namen prvega stebra je, da se zmanjša ali pa odstrani potrebo po interveniranju. Leta 2000 je GS ZN sprejela resolucijo, v kateri je opredelila pomembno nalogo vseh delov, organov, institucij ZN, ki jo imajo pri preprečevanju konfliktov.¹⁰⁴ Pri izvrševanju učinkovitih preventivnih mehanizmov je treba upoštevati in izpolnjevati tri pogoje: 'zgodnje opozarjanje' (*early warning*), ki se nanaša na poznavanje resnosti situacije; preventivna orodja, 'politična sredstva' (*preventive toolbox*), ki so na voljo in lahko dejansko veliko vplivajo na preprečevanje krize in 'politična volja' (*political will*), ki je najpomembnejši faktor, ki »odobri« ali pa »ne odobri« uporabo mehanizmov (ICISS 2001, 19, 20).

3.4.3.1.2 *Odgovornost reagirati*

Koncept odgovornost zaščititi nalaga odgovornost reagirati v situacijah, ki zahtevajo zaščito človeških življenj. Kadar preventivni ukrepi niso uspeli preprečiti konflikta, ko je

¹⁰² Osnovno načelo preprečevanja konfliktov je utemeljeno na VI. poglavju UL ZN, ki določa nabor preventivnih ukrepov za strani v sporu, ki jih lahko uporabijo za zaustavitev ali umiritev konflikta. Učinkovito preprečevanje konfliktov in preprečevanje množičnih zločinov je odvisno od treh dejavnikov: prvič, zahtevano je odlično poznavanje države in regije, ki je ogrožena, dobre analize in dobri ukrepi zgodnjega opozarjanja; drugič, oblikovalci politike morajo popolnoma razumeti celovit nabor orodij političnih instrumentov, ki so dostopni, na dolgi in kratki rok, za preprečevanje izbruha, nadaljevanja konflikta; kot tretje, preprečevanje konfliktov zahteva razpoložljivost v praksi, ne samo teoretično, zmogljivosti za izvajanje primernih odzivov in potrebno politično voljo, da se te resurse uporabi (Evans 2008, 81).

¹⁰³ Mednarodna skupnost se mora v primerih hudih zločinov odzivati, sicer je lahko le gledalec množičnih zločinov in kršitev človekovih pravic. Posredovanje oziroma interveniranje v notranje zadeve države vedno pomeni, da bo mednarodna skupnost stopila na eno izmed bojujočih se strani v spopadu. Kot odgovor na številne pobude o preprečevanju konfliktov so številne mednarodne, regionalne in nevladne organizacije oblikovale mehanizme za preprečevanje konfliktov s posebnim ozirom na notranje-državne konflikte. Organizacija Afriške unije (AU) je leta 1993 ustanovila Mehanizem za preprečevanje konfliktov (*Mechanism for Conflict Prevention, Management, and Settlement*) s pomočjo zunanjih donatorjev. Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) je razvila številne inovativne notranje mehanizme in prakse, z namenom preprečiti konflikt v Evropi. Pomembno pa prispevajo k preprečevanju konfliktov nevladne organizacije z opozorili, oblikovanjem javnega domačega in mednarodnega mnenja in podporo preventivnim mehanizmom. Dejstvo pa je, da obstaja velik razkorak med govorjenjem, financiranjem in politično podporo preventivnim mehanizmom, prav tako pride do težav pri razvojni pomoči.

¹⁰⁴ Tudi Poročilo s posvetovanja o mirovnih operacijah ZN (Report of the Panel on United Nations Peace Operations, 2000) piše o pomembnosti izogibanju mirovnim operacijam z učinkovitim preprečevanjem. Pomembno Poročilo generalnega sekretarja ZN o preprečevanju oboroženih konfliktov (Prevention of Armed Conflict, 2001) ponovno vsebuje določila o sodelovanju z namenom preprečitve konfliktov.

država nezmožna ali pa ne želi rešiti situacije, potem je odgovornost širše mednarodne skupnosti, da intervenira. Prisilni ukrepi lahko vključujejo politične, ekonomske ali pravne ukrepe in v ekstremnih primerih vojaško akcijo (ICISS 2001). Uporaba nevojaških ukrepov je rezultat neuspešnega preprečevanja krize s preprečevanjem vzrokov krize ali pa neposrednih preventivnih ukrepov. Nevojaški ukrepi so lahko izjemno krhki, poleg tega pa pogosto vsesplošni in prizadenejo predvsem civilno prebivalstvo. Sankcije, ki prizadenejo samo vodilne skupine (voditelje države in varnostne organizacije), ki so odgovorne za velike kršitve človekovih pravic, so se izkazale kot zelo pomembna alternativa splošnim (ekonomskim) sankcijam. Ciljne sankcije se osredotočajo na tri različna področja: vojaško¹⁰⁵, ekonomsko in politično/diplomatsko področje (ICISS 2001, 29–31). V ekstremnih in izjemnih primerih lahko odgovornost reagirati vključuje tudi potrebo po vojaški akciji.¹⁰⁶ Čeprav ne obstaja enoten seznam kriterijev, ki dovoljujejo uporabo vojaške intervencije, je ICISS določila šest kriterijev: prava avtoriteta, pravičen vzrok, pravi namen, zadnje sredstvo, proporcionalna sredstva in realna možnost uspeha. 'Prava avtoriteta' (*right authority*) pomeni določilo kdo lahko odobri oziroma avtorizira vojaško intervencijo. 'Pravičen vzrok' (*just cause*) pomeni, kako velika škoda mora biti povzročena, da je vojaška intervencija¹⁰⁷ sprejemljivejša od neintervencije¹⁰⁸. ICISS je definirala točne situacije, kdaj govorimo o pravičnih vzrokih, ki so

¹⁰⁵ Na področju vojaških zadev gre za embargo orožja in prekinitev vojaškega sodelovanja in programov usposabljanja. Na ekonomskem področju sankcije prizadenejo tuje bančne račune uporniških skupin, politikov, terorističnih organizacij, omejitve dejavnosti, ki prinašajo dobiček (nafta, diamanti, tihotapljenje drog), omejitve letenja. Omejitve na področju diplomatskih predstavništav (izgon predstavnikov, omejitve potovanja, izključitev iz članstva mednarodnih in regionalnih teles, zavrnitev včlanitve v telesa) (ICISS 2001, 29–31).

¹⁰⁶ Izhodišče ekstremnega primera je načelo neintervencije, ki ne varuje samo držav in vlad, ampak ščiti tudi prebivalstvo in kulturo, omogoča družbi, da ohranja verske, etnične in civilizacijske razlike, ki jih živijo. Norma neintervencije je enaka Hipokratovemu načelu: »Ne škodi!« Norma neintervencije v notranjih zadevah spodbuja države, da same rešujejo svoje probleme in preprečujejo, da bi se problemi razširili izven meja. Komisija (prav tam) je odkrila, da v državah, kjer obstaja zelo močno nasprotovanje intervenciji, sprejemajo izjeme, ko se v državo vendarle lahko intervenira, pri čemer gre za nasilje, ki »šokira človeštvo«.

¹⁰⁷ Načrtovanje vojaške intervencije zajema: vzpostavljanje učinkovite politične koalicije, določitev ciljev, jasnega mandata in sredstev (prav tam, 57). Vojaška intervencija s ciljem zaščititi prebivalstvo ima drugačne cilje kot tradicionalno bojevanje ali pa običajne mirovne operacije. Posledično pa takšne intervencije povzročijo številne nove, različne in edinstvene izzive. Cilj je zaščita prebivalstva in ne uničenje ali poraz nasprotnika, kar je cilj tradicionalnega bojevanja. Vojaške intervencije zahtevajo uporabo čim manj sredstev, s čim manj škode, cilj je doseči hiter uspeh z najmanjšo možno škodo, tako pri človeških življenjih kot na materialu. Poleg tega pa je vojaška intervencija vedno zadnje možno sredstvo, ki se ga lahko uporabi za preprečitev ali zaustavitev nasilja. Vojaška intervencija vedno sledi vojaškim ukrepom, kot so sankcije, uveljavljanje embarga, preventivna namestitve sil ali vzpostavitev območja prepovedi letenja (*no-fly zone*).

¹⁰⁸ Komisija je določila tudi situacije, ko ne odobrava posredovanja z vojaško silo, in sicer gre za naslednje nasilje, ki pa ne sme biti vzrok vojaške intervencije: sistematična rasna diskriminacija, sistematično zapiranje prebivalstva ali druge represije nad političnimi nasprotniki; kot drugo v primerih, ko prebivalstvo jasno izrazi željo za demokratični sistem, vendar je zatrt z vojaško silo (strmoglavljenje demokratične vlade je velik problem, ki zahteva konkretno odzivanje mednarodne skupnosti s sankcijami, suspenzom, mednarodnim članstvom in priznanjem). Morda bi morale obstajati širše regionalne varnostne posledice, da bi bil VS ZN pripravljen avtorizirati vojaško intervencijo na osnovi tradicionalnega zagotavljanja miru in varnosti. Možna situacija je tudi, da bi strmoglavljen vlada zaprosila za vojaško pomoč, kar bi lahko dobila na podlagi pravice do samoobrambe (51. člen UL ZN). Mnenje komisije ICISS glede te izjeme je, da je vojaška intervencija

našteti: gre za dejanja, ki so definirana v Ženevskih konvencijah iz leta 1949 (vključujejo množične grožnje ali dejansko izgubo življenj), grožnja ali dejanska izguba življenj, ki je rezultat genocidnega namena¹⁰⁹, različne oblike 'etničnega čiščenja' (*ethnic cleansing*)¹¹⁰. Vojaška intervencija je po mnenju ICISS dovoljena z namenom, da se prepreči ali ustavi: velika izguba življenj z genocidnim namenom, ki je rezultat namernega dejanja države ali pa zanikanja države, da bi reagirala, ali pa gre za neuspeh delovanja države; poleg genocida in etničnega čiščenja piše tudi o 'zločinih proti človeštvu' (*crimes against humanity*),¹¹¹ ki so zapisani v Ženevskih konvencijah in dodatnih protokolih in Rimskem statutu ter 'vojnih hudodelstvih' (*war crimes*)¹¹². Primarni namen intervencije mora biti zaustaviti ali preprečiti človeško trpljenje. Eden izmed kriterijev 'pravega namena' (*right intention*) je, da je vojaška intervencija vedno kolektivna ali večstranska in ne enostranska. Preveriti je treba ali prebivalstvo, kjer se bo izvedla intervencija, podpira to posredovanje in ali sosednje države v regiji podpirajo intervencijo. Vsa diplomatska sredstva in nevojaška sredstva za preprečevanje ali mirno rešitev humanitarne krize morajo biti izkoriščena. Odgovornost reagirati – z vojaško

dovoljena le za namen zaščite človeških življenj, ko gre za številne izgube življenj ali pa »etnično čiščenje« (ICISS 2001, 34). Tretja situacija pa je, uporaba vojaške sile s strani države, z namenom, da reši svoje državljane na tujem ozemlju. V tem primeru naj bi šlo za še eno utemeljitev humanitarne intervencije. Komisija takšne primere uvršča med zadeve, ki imajo svoje temelje v obstoječem mednarodnem pravu, posebno pa v 51. členu UL ZN. Enako velja za uporabo sile kot odgovor na teroristične napade, ki se zgodijo na ozemlju države in njenim državljanom (prav tam).

¹⁰⁹ Genocid ima dokaj natančno in jasno pravno definicijo, ki je zapisana v Konvenciji o preprečevanju in kaznovanju genocida iz leta 1948 in ponovno v Rimskem statutu Mednarodnega kazenskega sodišča leta 1998. Po drugem členu Konvencije o preprečevanju in kaznovanju genocida pomeni genocid »katerokoli od naslednjih dejanj, ki so storjena s ciljem, da se v celoti ali pa delno uniči kakšna narodnostna, etnična, rasna ali verska skupina kot taka: ubijanje pripadnikov take skupine; prizadevanje hude telesne ali duševne poškodbe pripadnikom takšnih skupin; namerno spravljjanje prizadetih skupin v take življenjske razmere, ki so preračunane na to, da se skupina v celoti ali delno telesno uniči; nalaganje ukrepov, ki imajo namen preprečevati rojstva med pripadniki takšne skupine; prisilno odzemanje otrok eni skupini in dajanje drugi.«

¹¹⁰ Etnično čiščenje je bilo značilno za vojne, ki so se dogajale ob razpadu Jugoslavije. Etnično čiščenje pomeni uporabo sile ali zastraševanja z namenom odstraniti ljudi določene etnične ali religiozne skupine z nekega območja. Etnično čiščenje je posebna oblika genocida. Razlika med njima je v tem, da genocid pomeni namerno pobijanje določenega naroda, skupine ali rase, etnično čiščenje pa pomeni odstranitev vseh sledi določenega naroda, skupine ali rase s točno določenega ozemlja in osvojitve tistega ozemlja (Shaw 2007, 50–3). Etnično čiščenje nima formalne pravne definicije, lahko pa se ga vključi med vojne zločine in zločine proti človečnosti (Evans 2008, 13).

¹¹¹ Zločini proti človečnosti oz. hudodelstva zoper človečnost so definirani v Rimskem statutu, 7. člen Rimskega statuta obravnava vojna hudodelstva, storjena v mednarodnih in nemednarodnih oboroženih spopadih. Statut navaja 34 hudodelstev, storjenih v mednarodnih konfliktih in 16 hudodelstev v oboroženih nemednarodnih konfliktih.

¹¹² Definicija vojnih hudodelstev (8. člen Rimskega statuta) večinoma vsebuje definicije iz »haškega in ženevskega prava«. Gre za hude kršitve Ženevskih konvencij iz leta 1949; vojne zločine po 1. dodatnem protokolu k Ženevskim konvencijam; hude kršitve 3. člena, skupnega vsem štirim Ženevskim konvencijam in kršitve v zvezi z 2. dodatnim protokolom k Ženevskim konvencijam. Definicije vojnih zločinov in zločinov proti človečnosti se marsikje prekrivajo, glavna razlika pa je, da je zločin zoper človečnost moč storiti tudi pred vojno. Sedmi člen Rimskega statuta postavlja tri glavne kriterije, po katerih zločine zoper človečnost loči od navadnih kaznivih dejanj: »dejanja morajo biti storjena v okviru velikega ali pa sistematičnega napada; napad mora biti usmerjen zoper civilno prebivalstvo in dejanja morajo biti storjena v podporo ali pri izvajanju politike posamezne države ali organizacije.«

silo – je lahko upravičena le, če so bili vsi elementi odgovornosti preprečiti izpolnjeni in uporabljeni. Uporaba vojaških sredstev mora biti 'zadnje sredstvo' (*last resort*), ki lahko prepreči ali ustavi humanitarno krizo. Stopnja, trajanje in intenzivnost načrtovane vojaške intervencije mora biti minimalna, ki je še potrebna za zaščito humanitarnih ciljev. Sredstva morajo biti 'sorazmerna s cilji' (*proportional means*) in v sorazmerju z intenzivnostjo provokacij, ki so sprožile humanitarno krizo. Vpliv na politični sistem države mora biti minimalen. Vojaška akcija je upravičena le v primeru, če obstaja 'realna možnost uspeha' (*reasonable prospects*), kar pomeni, da je ustavitev ali preprečitev zločinov, trpljenja, ki je vzrok za intervencijo na prvem mestu.

3.4.3.1.3 Odgovornost obnoviti

Odgovornost obnoviti zajema naslednja področja, na katerih mora graditi mednarodna skupnost, pri ponovni vzpostavitvi normalnega stanja v državi: gre za graditev miru, varnosti, pravice, sprave in razvoja. Zaveza mednarodne skupnosti je, da pomaga državi *zgraditi trajen mir* in vzpostaviti *dobro vlado* in *stabilni razvoj*. Pogoji javne varnosti in reda morajo biti vzpostavljeni s strani mednarodnih akterjev, ki delujejo v partnerstvu z lokalnimi avtoritetami, s ciljem, da bodo nekoč prenesli avtoriteto zagotavljanja varnosti nanje. Nekdanji generalni sekretar ZN Kofi Annan je leta 1998 v svojem poročilu Vzroki konflikta in promocija trajnega miru in razvoja v Afriki zapisal: »/s/ postkonfliktno obnovo mislim na dejanja, ki so potrebna na koncu konflikta, s ciljem utrditi mir in preprečiti ponovno pojavitev vojaškega spopada. Utrditev miru pomeni več kot samo diplomatska in vojaška dejanja. Gre za krepitev nacionalnih institucij, nadzor nad volitvami, zagotavljanje človekovih pravic, reintegracija in rehabilitacija borcev, ustvarjanje pogojev za razvoj /.../« (Generalni sekretar ZN 1998). Ena izmed osnovnih funkcij sil, ki intervenirajo, je, da zagotovijo *osnovno varnost in zaščito za vse prebivalce*, ne glede na etnični izvor.¹¹³ Končna odgovornost obnoviti po vsakršni vojaški intervenciji je čimprejšnje *spodbujanje gospodarske rasti* in izvajanje ukrepov s tem ciljem. Mednarodna skupnost mora čim prej odpraviti morebitne prisilne ekonomske ukrepe, ki jih je izvajala v času intervencije. Zelo uporabna navodila, kako se mora mednarodna skupnost

¹¹³ V času po koncu konfliktov se večkrat zgodi, da pride do povračilnih, maščevalnih akcij, kar je treba preprečiti. Razorožitev, demobilizacija in reintegracija lokalnih varnostnih sil so med najpomembnejšimi in najtežjimi nalogami faze po intervenciji. Pomemben element obnove je vzpostavitev nove nacionalne oborožene sile in policije, ki vključujejo kar največ elementov preteklih varnostnih sil. Ta proces je vitalnega pomena za nacionalno spravo in zaščito ponovno oblikovane države, ko bodo sile, ki so intervenirale, zapustile državo (ICISS 2001).

obnašati v času vojaške intervencije in po njej, so zapisana v XII. poglavju UL ZN, 76. člen tega poglavja vsebuje glavni cilj.¹¹⁴

Končno poročilo ICCIS je bilo objavljeno ob najmanj primernem trenutku, decembra leta 2001, kmalu po napadu na dvojčka Svetovnega trgovinskega centra v ZDA, ki se je zgodil 11. septembra 2001.¹¹⁵

Poročilo ICISS je tako dalo štiri glavne prispevke: na nov način definira in pojmuje humanitarno intervencijo, definira suverenost kot odgovornost, naredi pomemben korak naprej, saj odgovornost zaščititi pomeni veliko več kot samo vojaško intervencijo, na koncu pa določi kriterije, kdaj je vojaška intervencija upravičena.

3.4.3.2 Definicije koncepta odgovornost zaščititi v drugih dokumentih

Po poročilu ICISS je bilo leta 2004 oblikovano Poročilo generalnega sekretarja ZN in njegovega Visokega panela o grožnjah, izzivih in spremembi (*Report of the Secretary-General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change*) (v nadaljevanju Visoki panel), ki vsebuje jasna priporočila in praktične ukrepe za učinkovito kolektivno akcijo na podlagi analize o prihodnjih grožnjah mednarodnemu miru in varnosti. Visoki panel poda reformne predloge, ki obsegajo strukturne reforme ZN, posebno VS. Prav tako je v tem poročilu navedenih pet glavnih kriterijev legitimne uporabe sile. Visoki panel (2004) v svojem poročilu, natančneje v tretjem delu, piše o VII. poglavju UL ZN, notranjih grožnjah in odgovornosti zaščititi.¹¹⁶

¹¹⁴ »T/emeljne naloge skrbniškega sistema so v skladu s cilji Združenih narodov, utrjevati mednarodni mir in varnost, pospeševati politični, ekonomski, socialni in prosvetni napredek prebivalcev skrbniških ozemelj ter njihov progresivni razvoj k samoupravi ali neodvisnosti, spodbujati spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero, in gojiti zavest medsebojne odvisnosti ljudstev vsega sveta ter zagotoviti v socialnih, ekonomskih in trgovinskih zadevah enako ravnanje z vsemi člani Združenih narodov in njihovimi državljani in tudi enako ravnanje s temi državljani v pravosodju /.../.« Dejstvo je, da obstaja nestrinjanje s kakršnokoli obliko skrbniškega sistema, ki predstavlja samo še eno obliko vpletanja v notranje zadeve držav. Kljub temu pa je v členu jasno zapisano, katere so glavne naloge sil, ki so vpletene v vojaško intervencijo in kakšno mora biti njihovo ravnanje.

¹¹⁵ V tem času sta se dogajali še invazija na Irak in odstranitev Sadama Huseina s strani koalicije, ki so jo vodile ZDA brez avtorizacije ZN in je imela dvojne posledice: prišlo je do invazije konec leta 2002 in v letu 2003, kar je povzročilo, da je bilo zelo malo časa za razlago in širjenje koncepta odgovornost zaščititi. Kot drugo pa je posredovanje z domnevnim orožjem za množično uničevanje, ki naj bi ga imel Irak; prav tako pa tudi napad na Afganistan, kar je izvajala koalicija največjih držav – Avstralije, VB in ZDA na čelu in so začeli za nazaj opravičevati s humanitarno intervencijo; koncept odgovornost zaščititi je bil torej glavno opravičilo za njihova dejanja v Iraku. Richard Haass, ki je bil vodja načrtovanja politike v ZDA, je govoril o suverenosti kot odgovornosti in izjavil, da bo, kadar se države niso sposobne zoperstaviti terorizmu, Amerika posredovala – s partnerji ali pa sama, če bo tako potrebno (Weiss in Thakur 2010, 320).

¹¹⁶ Visoki panel določa, da se lahko avtorizira in uporabi vojaško silo, če je uresničenih vsaj osnovnih pet kriterijev legitimnosti uporabe vojaške sile: da obstaja resnost grožnje, pravi namen, da je vojaško posredovanje zadnje sredstvo, da je vojaška sila, ki je uporabljena, proporcionalna v velikosti, trajanju in intenzivnosti z najmanjšo možno stopnjo, da obstaja utemeljena verjetnost uspeha ter da posledice niso večje kot bi bile, če ne bi prišlo do vojaškega posredovanja. Vsi ti kriteriji pa morajo biti vključeni v resoluciji VS in Generalne

Na 59. srečanju GS ZN marca 2005, generalni sekretar poda poročilo z naslovom: V večji svobodi: v smeri razvoja, varnosti in človekovih pravic za vse (*A More Secure World: Our Shared Responsibility*), kjer poudari glavno bistvo koncepta odgovornost zaščititi in pravi, da ga je treba sprejeti in uporabljati. V svojem poročilu piše, da ni nobena naloga ZN tako pomembna, kot je preprečiti vojno. Določi ukrepe za preprečevanje vojne (mediacija, sankcije, mirovne operacije, gradnja miru), predlaga oblikovanje medvladne 'Komisije za izgradnjo miru' (*Peacebuilding Commission*),¹¹⁷ ki bi izboljšala načrtovanje in izvajanje ciljev in nalog ZN. Ravno tako kot prejšnji dokumenti pa tudi njegovo poročilo vsebuje poglavje o uporabi sile, kjer zapiše, kdaj in kako se lahko uporabi vojaško silo. Generalni sekretar pravi, da »/n/ajvečji kritiki ZN izrekajo kritike predvsem zaradi dejstva, da priznavajo organizaciji izjemno pomembnost, organizacija je zanje vitalnega pomena za naš svet.« (High level Panel 2005, 4).¹¹⁸

Vsi do sedaj našeti dokumenti vsebujejo kriterije, ki določajo, ali je grožnja dovolj resna, da se uporabi vojaško silo. Naslednji dokument pa je glede tega kriterija drugačen.

Sklepni dokument Svetovnega vrha (*Outcome Document of World Summit*), ki ga je na 60. srečanju GS ZN oktobra leta 2005 sprejelo 150 predstavnikov držav, kriterijev uporabe vojaške sile ne sprejme, potrди le dolžnost, da se morajo države članice vzdržati grožnje ali uporabe sile ter, za razliko od prejšnjih dokumentov, poudarja primarno odgovornost VS ZN pri ohranjanju mednarodnega miru in varnosti ter v poglavju Odgovornost zaščititi (od 138. do 140. odstavka) sprejme koncept odgovornost zaščititi ter podpre misijo 'Posebnega

skupščine, ki avtorizira uporabo vojaške sile (High Level Panel 2004, 67). Boljše mednarodne regulativne okvire in norme, natančnejše informacije in analize, preventivna diplomacija in mediacija ter zgodnja namestitvev mirovnihi sil so glavni elementi preprečevanja konfliktov (High Level Panel 2004, 35–9). Najpomembnejši del pokonfliktne mirovne obnove zajema gradnjo zaupanja med nekdanjimi nasprotniki, sovražniki in zagotavljanje varnosti vsem prebivalcem. Mediacija in uspešno uresničevanje mirovnega sporazuma pomenita prekinitvev stalnega kroga nasilja. Sredstva, ki so porabljeni za uresničevanje mirovnega sporazuma, so najboljša naložba za preprečevanje konfliktov.

Dejstvo je, da nobena ustanova mednarodne skupnosti ni dovolj dobro organizirana in usposobljena, da bi lahko pomagala graditi mir. Napake v pokonfliktnem obdobju lahko povzročijo visoko nezaposlenost med mladimi, njihovo »zaposlitev« v kriminalnih združbah, kar vodi v ponoven kolaps države. Nujno je vzpostaviti učinkovite javne institucije. V tem času je izjemnega pomena tudi zaščita civilistov in humanitarna pomoč (High Level Panel 2004, 70–4).

¹¹⁷ Ena izmed ključnih »pomanjkljivosti« sistema ZN je, da noben njegov del v zadostni meri ne obravnava vprašanja, kako pomagati državam na prehodu iz stanja vojne v stanje miru. Rešitev, ki jo za to ponuja generalni sekretar v svojem poročilu je: Medvladna komisija, ki bi z načrtovanjem, pomočjo pri krepitvi državnih institucij in zagotavljanjem finančnih sredstev izboljšala koordinacijo številnih aktivnosti po konfliktu, ki so jih že do sedaj opravljali številni programi in agencije ZN.

¹¹⁸ Poročilo generalnega sekretarja ZN s svojimi priporočili ne želi iskati alternativ VS, ampak išče rešitve kako ga okrepiti, da bo lahko deloval učinkoviteje. VS mora oblikovati skupna načela, ki odgovarjajo na vprašanje kdaj in kako se lahko uporabi silo. Velik pomen pri preprečevanju hudih zločinov, posebno genocida pa generalni sekretar predstavi v poglavju: Vladavina prava, kjer predstavi akcijski načrt s petimi točkami, katerega cilj je preprečiti genocid, učinkoviti ukrepi pri zaščiti civilistov, sodni postopki pri boju proti nezaknvanosti, zgodnje opozarjanje preko posebnega svetovalca, hitra in odločna akcija.

svetovalca generalnega sekretarja za preprečevanje genocida' (*Special Adviser of the Secretary-General on the Prevention of Genocide*). Dokument ne sprejme treh glavnih stebrov koncepta odgovornost zaščititi, ampak samo tisti del, ki določa zaščito civilistov (kar je dolžnost vsake posamezne države in mednarodne skupnosti). Sklepni dokument na novo postavi definicijo koncepta odgovornost zaščititi. V odstavkih, v katerih sprejme (svojo) definicijo, spremeni zaporedje stebrov, ki jih je oblikovala ICISS: (1) odgovornost zaščititi vsake posamezne države, (2) mednarodna pomoč in 'gradnja zmogljivosti' (*capacity buliding*) in (3) pravočasen in odločen odziv preprečiti ali ustaviti genocid, etnično čiščenje, vojne zločine in zločine proti človečnosti. Več pozornosti je v dokumentu namenjene vzrokom konfliktov.¹¹⁹

Temelj, bistvo koncepta odgovornost zaščititi, glede na definicijo Svetovnega vrha se je spremenil in preoblikoval njegovo strukturo. Druga izjemno pomembna razlika, ki jo sprejmejo, pa je sprememba praga oziroma točke, ko se odgovornost prenese na mednarodno skupnost: od subjektivnega kriterija, ko država ne more ali pa ne želi izpolniti svoje odgovornosti, do objektivnega kriterija »očitnega neuspeha« (*manifestly fail*) države, da izpolni svojo odgovornost (Sancin 2011).¹²⁰

Poročilo generalnega sekretarja ZN Ban Ki-moona, z naslovom Izvrševanje odgovornosti zaščititi (*Implementing the Responsibility to Protect*) je poskus usmerjanja razvoja koncepta odgovornost zaščititi proti doktrini. Koncept odgovornost zaščititi bi tako lahko pomenil eno izmed treh alternativ: prva možnost je, da predstavlja revolucionarno doktrino, druga, da bo služil samo kot opravičilo za dejanja mednarodnih politikov, tretja pa je, da bo del

¹¹⁹ Sklepni dokument Svetovnega vrha, iz leta 2005 izpostavlja ravno te ukrepe kot ene pomembnejših. Razvoj, mir, varnost in človekove pravice so medsebojno povezane. Razvoja ni mogoče doseči brez varnosti. Dolgoročne ustavne in pravne strategije se osredotočajo na poštene ustavne strukture, pomembno je poenotenje o ustavi. Pomemben ukrep je zaščita človekovih pravic. Izjemnega pomena pa so tudi varnostne strategije. Neposredni varnostni ukrepi pa obsegajo preventivno diplomacijo, nezemeljsko uporabo sile, »gunboat diplomacy« - gre za uporabo vojaških sredstev brez dejanske intervencije, neposredni ukrepi je tudi grožnja z embargom orožja, ali prekinitev vojaškega sodelovanja (Evans 2008, 102–103).

¹²⁰ Večkrat izpostavljena kritika glede besedila Sklepnega dokumenta Svetovnega vrha se nanaša na stavek: » /.../ pripravljeni smo izvesti pravočasno in odločno kolektivno akcijo, preko VS, v skladu z UL, vključno s sedmim poglavjem, na osnovi vsakega primera posebej in v sodelovanju z relevantnimi regionalnimi organizacijami, kadar mirna sredstva ne bi bila uspešna, nacionalne avtoritete pa bi bile očitno neuspešne pri zaščiti svojega prebivalstva /.../« Adrian Gallagher je na konferenci v Ljubljani, z naslovom »*Responsibility to Protect in Theory and Practice*«, ki je potekala aprila 2013, kritično izpostavil to definicijo 139. odstavka. Gallagher poda kriterije, ki bi se lahko uporabljali za definiranje, ali je država dejansko »očitno neuspešna« pri zaščiti svojih prebivalcev pred genocidom, etničnim čiščenjem in zločini proti človečnosti. Kriteriji so: 'vloga vlade' (*role of the government*), 'razseljenost prebivalstva' (*displacement of people*), 'število smrtnih žrtev' (*death toll*), 'uporabljeno orožje' (*weapons used*) ter 'mednarodno osredotočanje na civiliste, posebej na ženske, otroke in starejše' (*international targeting of civilians especially women, children, elderly*). Kljub navedeni kritiki pa je Sklepni dokument samo politični dokument, ne gre za pravni jezik, tako nekateri trdijo, da ni pomembno, katere besede točno so uporabljene, pomembna je vsebina, kontekst, namen besedila.

reformistične mednarodne agende (Generalni sekretar ZN 2009).¹²¹ Temu je leta 2012 sledilo drugo poročilo: Odgovornost zaščititi: pravočasen in odločen odziv (*Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response*)¹²² (Generalni sekretar ZN 2012).

Za ZN in koncept odgovornost zaščititi, kot obstajata danes, ni vidik intervencije tisti, ki je ključni in osrednji izziv, ključno je nadaljevanje mednarodnega *nadzora*. ZN so spremenili izziv humanitarne intervencije, ki je v 90-tih grozila, da bo spodkopala njegovo avtoriteto, in sicer z vprašanjem suverenih pravic držav članic in avtoritete VS ZN nad intervencijo, v izziv mednarodnega vodenja, ki uveljavlja moralno avtoriteto ZN tako nad velikimi silami kot nad postkolonialnimi državami. V jedru koncepta odgovornost zaščititi je trditev: »/d/oseganje dobrega vladanja v vseh njegovih manifestacijah – predstavniški, odzivni, odgovorni in zmogljivi, je v srcu učinkovitega in dolgotrajnega preprečevanja konfliktov in množičnih zločinov« (Chandler 2009, 33–4). Po letu 2005 se koncept odgovornost zaščititi bolj osredotoča na dobro vladanje kot pa na vojaško intervencijo. Ta sprememba je vidna tudi v poročilu generalnega sekretarja: Izvrševanje odgovornosti zaščititi, kjer piše: »20. stoletje je bilo poročeno s holokavstom, polji smrti v Kambodži, genocidom v Ruandi in množičnimi poboji v Srebrenici ... brutalna zapuščina 20. stoletja grenko in grafično govori o velikih napakah posameznih držav /.../.«

Kofi Annan je vprašal, kako bo mednarodna skupnost reagirala, kako se bo odzvala na hude zločine, kakšno bo ukrepanje. On *ne* vpraša, kako bo mednarodna skupnost preprečila

¹²¹ Koncept odgovornost zaščititi kot *revolucionarna doktrina* bi pomenila, da bo v mednarodni skupnosti prišlo do velikih radikalnih sprememb tradicionalnega mednarodnega reda. Kot drugo bi koncept odgovornost zaščititi pomenil samo *sredstvo*, s katerim bi velesile lahko dominirale nad šibkimi, tako bi prišlo do ponovnega imperializma, imenovanega »dolžnost skrbeti za«, na osnovi diskurza človekovih pravic, žrtev, zlorab in mednarodnih rešiteljev. Gre za apologetično funkcijo koncepta odgovornost zaščititi. Koncept odgovornost zaščititi kot del *reformistične mednarodne agende*: ideja človekovih pravic se je razvila kot državocentrična praksa in služi kot reformistična agenda v družbi držav. Človekove pravice niso temeljna moralna kategorija, ampak služijo kot revizionistično pripadanje globalnemu političnemu redu, ki ga sestavljajo neodvisne države. Podobno bo lahko koncept odgovornost zaščititi definiran kot mednarodna doktrina, namenjena institucionalnim reformam, ki bi služile velikim pomanjkljivostim sistema suverenih držav. Če je temelj mednarodni red držav, je koncept odgovornost zaščititi del odgovora na vprašanje, kakšna načela, norme in prakse se morajo institucionalizirati in uporabljati, da bo takšen red vsaj minimalno zakonit in legitimen. V okviru reformistične agende bi koncept odgovornost zaščititi okrepil svetovni red držav, čeprav bi v njem države kolektivno priznale svojo humanitarno obvezo in privolitev odgovornosti za zaščito, obvladovanje ali zaustavitev nefunkcionalnih državnih politik, ki povzročajo humanitarne katastrofe, predvsem z zagotavljanjem številnih oblik pomoči državnim avtoritetam in prebivalstvu. Koncept odgovornost zaščititi vsebuje reformo institucij države in oblikovanje ter reformo mednarodnih mehanizmov uresničevanja in izvrševanja humanitarnih dolžnosti (Generalni sekretar ZN 2009, Lu 2011, 173–4).

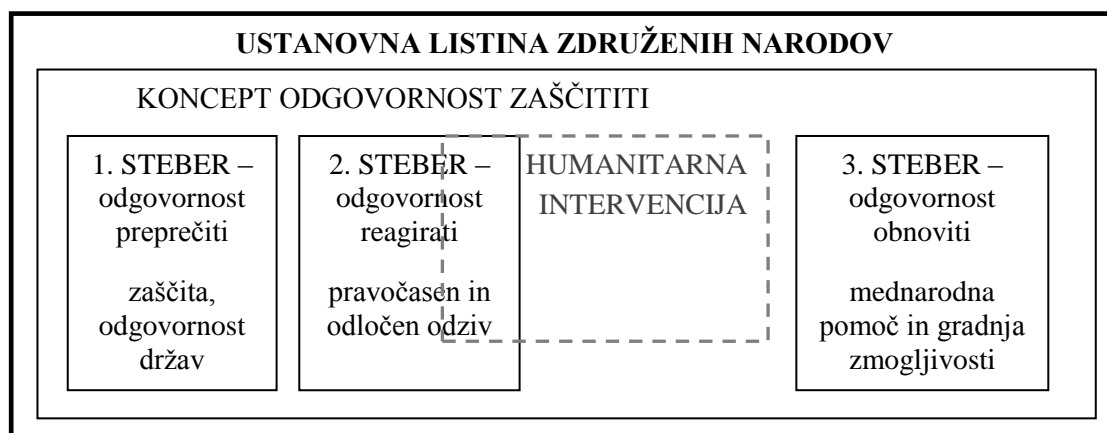
¹²² Poročilo: Pravočasen in odločen odziv ponuja oceno razpoložljivih orodij, ki so mednarodni skupnosti na podlagi VI., VII. in VIII. poglavja UL ZN na razpolago, za izpolnjevanje tretjega stebra koncepta odgovornost zaščititi (pravočasen in odločen odziv). Tretji steber ni samostojni steber, saj bi bil obstoj le tega nesmiseln, zato je povezanost in obstoj vseh treh stebrov nujna za izpolnjevanje odgovornosti zaščititi vsake države. V poročilu ponovi vsa zapisana orodja iz VI., VII. in VIII. poglavja UL ZN, ki so državam na voljo pri reševanju sporov.

ali pa kako bo obnovila razdejanje po interveniranju (Generalni sekretar ZN 2012). Kljub vsem zgoraj navedenim definicijam pa ostaja dvom, da je bistvo koncepta odgovornost zaščititi enak humanitarni intervenciji. Gre za vprašanje vojaškega posredovanja, le da v tem primeru z jasnim postopkom treh odgovornosti.

V spodnji sliki je shematični prikaz koncepta odgovornost zaščititi v sistemu kolektivne varnosti, ki je utemeljen v UL ZN, in njen odnos do humanitarne intervencije. Humanitarna intervencija je vojaško posredovanje s humanitarnimi cilji, koncept odgovornost zaščititi pa širši koncept, ki vključuje tako element preprečevanja krize kot element pokonfliktne obnove.

Na tem mestu je treba odgovoriti tudi na vprašanje, kakšen je ta odnos danes. Odnos med konceptom odgovornost zaščititi in humanitarno intervencijo je šel skozi tri obdobja. Najprej se je konec 90-tih, v začetku novega tisočletja, koncept odgovornost zaščititi začel pojavljati kot kritika humanitarne intervencije, kar je navedeno tudi v Poročilu ICISS. Temu je sledilo obdobje sovpadanja, ko so avtorji in politiki uporabljali oba termina. V tem obdobju se je definicija in uporaba koncepta odgovornost zaščititi vedno bolj izpopolnjevala in uporabljala. Danes, trinajst let po zapisu komisije ICISS, pa je koncept odgovornost zaščititi skoraj v celoti nadomestil humanitarno intervencijo, s tem da se v resolucijah pojavlja beseda odgovornost, odgovornost držav. Humanitarna intervencija se je izključila iz koncepta odgovornost zaščititi, vojaška sila se lahko uporablja le na podlagi resolucije VS ZN, tako mednarodna skupnost pušča zelo malo prostora enostranskim akcijam, poleg tega pa se veliko bolj poudarja tudi pomen zaščite civilistov. Kljub temu pa termin humanitarne intervencije ostaja del mednarodne razprave o posredovanju in ga niti koncept odgovornost zaščititi še ni popolnoma odpravil.

Slika 3.3: Koncept odgovornost zaščititi v sistemu kolektivne varnosti



3.4.4 Kritike koncepta odgovornost zaščititi

»Koncept odgovornost zaščititi ne obstaja,
razen v mislih zahodnih imperialistov.«

(Evans 2008, 56)

Koncept odgovornost zaščititi je spremenil mednarodne politične pogovore, morda celo nepreklicno, vendar pa ni spremenil prakse v mednarodni politiki in je ne bo, dokler se bo osredotočal na moralni pritisk, zaradi katerega bi subjekti mednarodnega prava dejansko ukrepali. V svojem bistvu gre pri konceptu odgovornost zaščititi za uveljavitev *statusa quo* in poziv k obnašanju v skladu z moralnimi normami. Konceptu odgovornost zaščititi primanjkuje konceptualne jasnosti in dosledne uporabe v praksi držav, tako se internalizacija norme ne more zgoditi (Heihr 2012, 11).

Kritiki se na odzivanje VS na podlagi koncepta odgovornost zaščititi odzivajo z odgovorom, da so bile intervencije odobrene na enakih temeljih tudi v preteklosti. Kot pravijo, je bila resolucija VS ZN 1973 enaka kot resolucije, ki so bile sprejete v času po koncu hladne vojne (Chesterman 2011, 1–2). Izzivi, ki jih prinaša koncept odgovornost zaščititi so, da so odločitve VS ZN lahko izvedene po vseh proceduralnih postopkih zakonito, hkrati pa je izvedba nezakonita. Drugi izziv je, da lahko močne države obidejo avtorizacijo VS ZN in same ali pa preko drugih oblik avtorizacije (Nato) izvedejo akcijo. Tudi v primerih, ko je vojaška intervencija odobrena s strani VS ZN, lahko to izzove številne etične izzive pri sami organizaciji in izvedbi takšne intervencije. Najbolj problematično je oceniti, do kakšne mere se lahko uporabi vojaško silo, ki ima avtorizacijo v VS ZN.¹²³

Kakšna je rešitev na kritike?¹²⁴ Odgovor je, da izziv humanitarne intervencije daje velik poudarek potrebi po temeljnih strukturnih reformah ZN. Reforme mednarodnega sistema morajo vsebovati naslednje karakteristike: oblikovanje pravnega telesa z močjo sojenja o vprašanju, kako se odzivati na posamezne notranjedržavne humanitarne krize, in drugič,

¹²³ ZN nimajo zmogljivosti, da bi izvedli vojaško intervencijo z namenom zaščititi prebivalstvo, posebno v primerih, ko takšna intervencija nima soglasja države, kjer se intervenira. Države tako še vedno ostajajo nepogrešljiv mehanizem za učinkovito uporabo sile. Dejstvo je, da so 'operacije vsiljevanja miru' (*peace enforcement operations*), kar se tiče same izvedbe intervencije, še vedno v rokah ZDA in ostalih stalnih članic VS. Brez interesa velesil so mednarodne intervencije s kredibilnim humanitarnim razlogom neuresničljive oziroma intervenciji primanjkuje sredstev za izvedbo, kar pa povzroči velike humanitarne in politične posledice. Ni slučaj, da je običajno vsaj ena izmed vojaških super sil vključena v vojaško intervencijo s ciljem zaščite prebivalstva.

¹²⁴ Gareth Evans (2008) opredeli pet glavnih konceptualnih nesporazumov koncepta odgovornost zaščititi, na katere poda jasne odgovore, poleg tega pa v svoji knjigi in člankih, ki jih je do sedaj objavil, definira tudi tri konceptualne izzive, ki jih bo koncept odgovornost zaščititi moral upoštevati, da bo to lahko postalo mednarodna norma. Gre za konceptualni izziv, kot drugo gre za institucionalni izziv, kot tretje pa gre za politično pripravljenost, kako zagotoviti nepogrešljivo voljo politikov, da bodo ukrepali na primeren način tam, kjer bo prišlo do hudih kršitev človekovih pravic (Evans 2008, 54).

oblikovanje stalne, neodvisne vojaške sile ZN, ki se jo lahko napoti po navodilih pravnega telesa (Heihr 2012, 12).

Poleg kritik, ki se nanašajo na sam koncept odgovornost zaščititi, pa je strokovna javnost kritizirala tudi Poročilo ICISS, ki definira koncept odgovornost zaščititi. Poročilo ICISS je preobsežno in je namenjeno izključno širjenju in promoviranju zahodnih vrednot ter zmanjševanju pravice držav do suverenosti. »Odgovornost zaščititi je tako samo drugo ime za intervencijo.« (Chandler 2005, 60–73).

Deset let po oblikovanju definicije koncepta odgovornost zaščititi se pojavlja že nadgradnja tega koncepta. Številne kritike koncepta odgovornost zaščititi so v državah sprožile številne diskusije njegovi uspešnosti. Brazilija je po posredovanju v Libiji leta 2011 zaradi svojega nestrinjanja z vojaškim posredovanjem Nata predstavila 'odgovornost med zaščito' (*Responsibility While Protecting – RWP*).¹²⁵ Druga izmed držav – skupine držav Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika (*Brazil, Russia, India, China and South Africa – BRICS*) (v nadaljevanju BRICS), Kitajska je tudi predstavila poluradno iniciativo 'Odgovorna zaščita: gradnja varnejšega sveta' (*Responsible Protection: Building a Safer World – RP*) (v nadaljevanju Odgovorna zaščita). Cilj odgovorne zaščite je bil oblikovati jasne omejitve za legitimno uporabo sile, katere cilj so humanitarni razlogi.¹²⁶ Odgovorna zaščita je zelo podobna odgovornosti med zaščito.

V Prilogi A: Tabela – Temeljne karakteristike humanitarne intervencije in koncepta odgovornost zaščititi sem natančneje opredelila posamezne značilnosti obeh konceptov in njune temeljne razlike. Namen priloge je tabelarično predstaviti, kje se oba koncepta povezujeta, dopolnjujeta in kje so vrzeli humanitarne intervencije, ki jih koncept odgovornost zaščititi poskuša zapolniti. Koncept odgovornost zaščititi (po definiciji ICISS) dejansko želi vsebinsko nadgraditi humanitarne intervencije.

¹²⁵ V dokumentu predstavijo dve dopolnili: prvič, preden bi VS odobril kakršnokoli uporabo vojske, bi morali upoštevati več meril (zadnja možnost, sorazmerna uporaba in uravnotežene posledice), kot drugo pa bi bilo treba vzpostaviti mehanizem nadzora in ponovne ocene, s katerimi bi zagotovili, da bi o izvedbi akcije resno razmislili (Generalna skupščina ZN 2011a). Zbir pravil, ki jih je Brazilija vključila v odgovornost med zaščito, ima namen ustaviti mednarodno skupnost, da bi v prihodnje sprejemala slabe odločitve glede vojaških operacij in se namesto tega osredotočala na politično pomoč z namenom zaščite prebivalstva oziroma v izjemnih primerih dovolila vojaške operacije na podlagi mandata, ki ga bo posredovanje dobilo z resolucijo VS ZN. Implementiranje mandata VS mora biti popolnoma v skladu z besedilom resolucije skozi ves čas trajanja konflikta (Kotlyar 2013).

¹²⁶ Glavni poudarki Odgovorne zaščite so: prvič, cilj zaščite v državi mora biti nedolžno prebivalstvo; drugič, poleg vlade v državi, ki ima primarno odgovornost zaščite svojega prebivalstva, je VS ZN edini legitimni akter, da izpolni dolžnosti mednarodni skupnosti; tretjič, predpogoj za zaščito je izčrpanje diplomatskih in političnih sredstev; četrtič, namen zaščite mora biti zmanjšanje humanitarne katastrofe in ne povzročanje še večje humanitarne nesreče; petič, tisti, ki so prišli zaščititi, so odgovorni tudi za postintervencijo in obnovo in šestič, ZN morajo oblikovati mehanizem nadzora nad izvajanjem Odgovorne zaščite (Kotlyar 2013).

Oblikovanje norme, ki bi jasno definirala kriterije vojaškega posredovanja, je neke vrste nedokončana »vojna« v boju z mednarodnopravnim sistemom nevmešavanja in človekovimi pravicami ter vetom stalnih članic VS ZN.

3.5 SKLEP

Ideja interveniranja v notranje zadeve držav, s ciljem zaščititi človekove pravice, je preko humanitarne intervencije postajala vse bolj sprejemljiva za mednarodno skupnost. V obdobju po koncu hladne vojne je prišlo v mednarodni skupnosti do primerov interveniranja v notranje zadeve držav, ki so jih upravičevali s humanitarnimi cilji. Naloga VS ZN je ohranjati mednarodni mir in varnost, ki pa v današnjem sistemu kolektivne varnosti zaradi spremenjenega varnostnega okolja postaja vedno kompleksnejša. Notranje državne krize predstavljajo eno od največjih groženj tej varnosti, interveniranje mednarodne skupnosti v te države pa ostaja edina učinkovita rešitev. Humanitarna intervencija ni bila sprejeta in zapisana v nobenem mednarodnopravnem dokumentu, zato njena definicija ni jasna. Sprejeta je bila kot pravica (zunanjih) držav, da ustavijo kršenje človekovih pravic, ki se dogaja znotraj držav. Kot sem na primerih uporabe humanitarne intervencije po koncu hladne vojne opisala, je večkrat prišlo do enostranske uporabe humanitarne intervencije. Vrzel, ki jo je humanitarna intervencija pustila, je bila ravno njena nedefiniranost in »zloraba« s strani velesil, ki so jo imenovala pravica. Po 11. septembru 2001 je bila ZDA kot vodilna država zahodnih držav in ekonomska velesila ranjena v svojem »ekonomskem centru«. Pravica do zaščite človekovih pravic ni bila več samo pravica, ampak odgovornost.

Leto dni pred omenjenim napadom je bila na pobudo takratnega generalnega sekretarja ZN oblikovana Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost, ki je imela nalogo, da pripravi načrt odzivanja sodobne mednarodne skupnosti na hude zločine, ki so se zgodili v 90-tih letih. Oblikovan je bil koncept odgovornost zaščititi, ki je v procesu institucionalizacije ostal na ravni koncepta. Argumentirano so predstavljeni razlogi za takšno odločitev, pri tem pa sem natančneje definirala vse tri stebre koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnoviti. Ti argumenti in definicije koncepta odgovornost zaščititi so pomembni, ker jih bom analizirala na primeru intervencije v Libiji, ki je potekala leta 2011. Pri tem bo glavno vodilo iskanje in definiranje vseh okoliščin in dogodkov, ki so na temelju koncepta odgovornost zaščititi vplivali na sprejetje resolucije VS ZN 1970 in 1973, na temelju koncepta odgovornost zaščititi. Vsak od treh stebrov bo natančneje analiziran preko primera, v sklopu katerega je cilj preveriti, ali se je teoretično zapisan koncept odgovornost zaščititi uresničil tudi v praksi.

4 KONCEPT ODGOVORNOST ZAŠČITITI NA PRIMERU LIBIJE

4.1 Odgovornost preprečiti konflikt v Libiji

4.1.1 Vzroki konflikta v Libiji

Poročilo ICISS navaja, da je preprečevanje temeljnih vzrokov nujno potrebno, saj preprečuje pojav kriz. V 55. členu UL ZN je jasno zapisano, da je »/n/ujno potrebno urejanje mednarodnih ekonomskih, socialnih in drugih problemov, vse s ciljem ustvarjanja pogojev za stabilnost in blaginjo«. Na primeru Libije ti pogoji niso bili izpolnjeni.

Libija spada v regijo Bližnjega vzhoda in severne Afrike (*Middle East and North Africa – MENA*).¹²⁷ V zgodovini regije MENA so zapisani vzroki aktualne krize imenovane arabska pomlad.¹²⁸

Analiza vzrokov konflikta v Libiji temelji na podlagi opredeljevanja kriterijev, ki kažejo na morebitno nevarnost hudih in sistematičnih zločinov, ki bi se lahko zgodili, in na katere bi morala biti mednarodna skupnost pozorna. Izjemno veliko situacij in dogodkov je imelo (in ima) velik potencial, ki so (bi lahko) eskalirali v konflikt in povzročili veliko nevarnost za celotno regijo. Analiza relevantnih spremenljivk, ki so vplivale na konflikt in njihova intenzivnost temelji na Evansovi (2008) opredelitvi glavnih dejavnikov, ki lahko povzročijo krizo, in so naštetih v nadaljevanju.¹²⁹

¹²⁷ Gadafi se ni nikoli strinjal, da bi Afriko delili na več regij, zato ni priznaval regije MENA.

Kar zadeva regijo MENA je treba opozoriti, da ta vključuje dve vrsti držav: »prave« države, ki imajo dolgo zgodovino in močno nacionalno identiteto na svojem ozemlju (primer sta Tunizija in Egipt); druga vrsta držav pa so države, ki spominjajo na »plemena z zastavami« (za arabske države je značilno, da, z izjemo Egipta, družba temelji na plemenski strukturi družbe). Ideja »sektastva« in »etnične identitete« namesto nacionalne pripadnosti je glavno organizacijsko načelo družbe arabske politike. Meje držav regije MENA so bile na zemljevidu oblikovane s strani kolonialnih super sil. Takšne države vključujejo ljudstva, ki pripadajo stotinam plemen, številnim kulturam, religijam in tradicijam in ki nikoli niso hotela živeti skupaj in postati enoten narod. Primeri teh držav so: Libija, Irak, Jordanija, Saudska Arabija, Bahrajn, Kuvajt, Jemen, Katar in Združeni arabski emirati (Evans 2013).

¹²⁸ MENA je bila v zgodovini zaznamovana z dvema močnima zunanijima dejavnikoma, prvi je bil otomanski imperij, drugi pa evropski kolonizatorji. Otomanski imperij je vladal regiji v 16. in 17. stoletju. Naraščanje zavedanja nacionalnih držav je zajelo tudi arabski svet. Ko so se njegove moči zmanjševale in ko je svet prešel v obdobje prve svetovne vojne, je arabski svet prišel pod oblast evropskih kolonialnih sil. Evropska kolonizacija Bližnjega vzhoda in Afrike je dosegla višek konec 19. stoletja in v začetku 20. stoletja. Velika območja Azije in Afrike so postala subjekti tekmovanja, vojaškega tekmovanja med zahodnimi evropskimi državami (posebej VB, Francijo) (Benko 2000, 129).

¹²⁹ Dejstvo pa je, da ima vsak konflikt svojo dinamiko, zato je potrebno razumevanje vseh dejavnikov. Izjemnega pomena je, da se vse te dejavnike spremlja in »meri« na terenu. Na podlagi dobrih analiz in zgodnjega opozarjanja je odziv lahko primeren in predvsem pravočasen, kar je ključno. Izpostaviti pa je treba tudi uporabo sovražnega govora, tako politikov kot medijev, ki lahko s svojimi besedami in govori povzročijo uničujoč vpliv širjenja konflikta. Bistvenega pomena pri soočanju z vzroki krize so dejanja in ukrepi, ki jih izpelje in uvede država sama (Evans 2008, 84–6). Ti ukrepi se delijo na politične oziroma diplomatske ukrepe, ekonomske in socialne, ustavne in pravne ter ukrepe varnostnega sektorja. Vsi štirje ukrepi se lahko izvajajo dolgoročno, so strukturni, ali pa gre za neposredne ukrepe (Evans 2008, 87).

Dejavniki, ki lahko predstavljajo vzrok krize: prvo resno opozorilo je zgodovina množičnih zločinov ali pa napetosti, ki ostajajo nerešene še iz preteklosti in jih država ne more rešiti (nizki dohodki, nizka gospodarska rast). Tretji kriterij predstavljajo zmogljivosti države pri soočanju s temi napetostmi, pri čemer gre za vprašanje političnega in pravnega sistema, vojaške in ostale varnostne infrastrukture. Četrty dejavnik obsega dilemo, koliko je država ali družba dojemljiva za zunanje vplive, tako pozitivno (podpiranje tuje pomoči, da državi pomaga pri njenih problemih) kot negativno (skepticizem do tuje pomoči). Zadnji dejavnik pa je dobro vladanje in vodenje države,¹³⁰ ki je sposobno samo reševati vse izzive (Evans 2008, 74–6). Naštetim kriterijem sama dodajam še posedovanje orožja za množično uničevanje in dejavnik, ki je močno vplival na libijsko krizo – arabska pomlad.

Kaj je bil vzrok državljanske vojne v Libiji? Ekonomsko nezadovoljstvo prebivalstva in gospodarski razlogi so bili le iskra, ki je ljudi prisilila k upor. Glavni vzrok državljanske vojne sta bili revščina in pomanjkanje osnovnih dobrin za življenje.

Eden izmed pomembnih, vendar malokrat omenjenih vzrokov konflikta je tudi finančna kriza oziroma bolj kot to, dejstvo, da je bila Libija izjemno agresivna v svojih finančnih operacijah. Nekateri trdijo, da je bil glavni razlog vojaškega posredovanja v Libiji zaščita civilistov, drugi so mnenja, da so razlogi v nafti, in tretji trdijo, da je razlog Gadafijev načrt uvedbe »zlatega dinara«, afriške denarne valute, utemeljene na zlatu, ki naj bi pravičnejše delila premoženje.¹³¹ Analitike bolj kot nov nacionalni naftni režim skrbi ustanovitev nove centralne banke. »Še nikoli nisem slišal za centralno banko, ki bi nastala v samo nekaj tednih,« je povedal Robert Wenzel v analizi za *Economic Policy Journal*. »To kaže, da imamo nekaj več kot samo kup upornikov, ki teka naokrog in da je v ozadju bistveno več,« je še dodal. Wenzel je tudi opozoril, da je vstaja videti kot »največja naftna in denarna igra z

¹³⁰ Dolgoročni politični ukrepi pomenijo doseganje 'dobrega vladanja' (*good governance*). Individualne države in mednarodna skupnost morajo podpirati pravno, izvršilno in zakonodajno oblast. Velikega pomena pri tem je močna in dobro organizirana civilna družba, ki opozarja na morebitne kršitve teh pravic. Del dolgoročnih političnih ukrepov pa je tudi aktivno sodelovanje v mednarodnih organizacijah in režimih (tako globalnih, regionalnih kot bilateralnih povezavah). Neposredni oziroma direktni politični ukrepi pa obsegajo razvojne programe, preventivno diplomacijo, diplomatske misije ZN, grožnje s političnimi sankcijami: diplomatska izolacija, suspendiranje članstva v mednarodnih organizacijah, omejitve potovanja ciljnih oseb, 'izpostavljanje in sramotjenje' (*naming and shaming*) tistih, ki izvajajo nasilje. Pri teh ukrepih gre za mehkejše pristope preprečevanja konfliktov (Evans 2008, 88–90).

¹³¹ To je ideja, ki bi lahko spremenila ravnovesje ekonomskega sveta. Državna blaginja bi bila odvisna od njegove količine zlata in ne od vsote trgovanja z dolarjem. V primeru, da je Gadafi resnično načrtoval oblikovanje nove svetovne valute (zlato dinar) ter preoblikovanje cen nafte ali karkoli je Libija prodajala na svetovnem trgu, bi to zamajalo svetovni finančni in gospodarski trg. V izjavi s sestanka 19. marca 2011 je Svet upornikov med drugim naznanil ustanovitev novega naftnega podjetja in še pomembnejše, imenovanje Centralne banke Bengazi kot monetarni organ, pristojen za denarno politiko v Libiji ter imenovanje guvernerja Libijske centralne banke z začasnim sedežem v Bengaziju (Carney 2011).

resnično nezadovoljnimi uporniki, ki se zgolj uporabljajo kot marionete«, medtem ko pravi prenos nadzora nad denarjem in nafto pravzaprav že poteka.

4.1.1.1 Zgodovina množičnih zločinov

Libija ima največje dokazane zaloge nafte na območju Afrike in posledično je največji del libijskega dohodka nafta, ki pa ga je oblast porabila za nakup orožja in sponzoriranje najemniških vojakov in teroristov po vsem svetu. Libija je služila in služi kot križišče ilegalnih imigrantov proti severu, ogrožena je s strani organiziranega kriminala in terorističnih organizacij. Libijske ambicije v arabskem svetu in Gadafijeve ambicije, da bi povečeval vpliv v Afriki so bili dolgo ključni faktor libijske podpore mednarodnemu terorizmu.¹³² Libija je bila obtožena pomoči in poskusa več atentatov na voditelje držav – Čada, Egipta, Tunizije, Saudske Arabije in Demokratične republike Kongo. Odgovorna je bila za teroristični napad na letalo American Pan Am na Škotskem ter za eksplozijo francoskega letala v Nigeriji. Poleg tega je libijski režim sponzoriral bombni napad na popularni disko klub v Berlinu (ki so ga pogosto obiskovali ameriški vojaki) (Kaplan 2011). Kljub temu pa Gadafi ni nikoli podpiral Al Kaide. Leta 2003 je Libija objavila, da bo spoštovala zaveze in bo ustavila nakup in pridobivanje orožja za množično uničevanje – OMU (*weapons for mass destruction WMD*). Poleg tega pa je sprejela tudi nacionalno strategijo boja proti terorizmu.

4.1.1.2 Nerešene napetosti iz preteklosti

Za arabske države je značilno izjemno mlado prebivalstvo ter njihova nezaposlenost, ki predstavlja eno izmed hudih težav.¹³³ Kot piše Filiu (2011): »Njihova jeza je njihova moč in njihov bes bi lahko bil energija za prihodnost /.../.«

Revolucije, upori in uporniška gibanja so temeljila na sloganu: »Ljudstvo želi strmoglaviti režim«. Arabska pomlad je namreč pokazala, da se je v skoraj vseh teh državah spremenil režim, glavni tvorci gibanj pa so bili »navadni« državljani.¹³⁴

¹³² Gadafi je podpiral Irsko republikansko armado in Palestinsko osvobodilno organizacijo. Želel je zmanjšati moč modernih prozahodnih arabskih držav, ki so zavračale zagovarjanje »trde« politike do Izraela. V začetku leta 1970 je vzpostavil teroristični kamp v Libiji, oskrboval teroristične skupine in ponujal 'varno zavetje' (*safe heaven*) za teroriste v Libiji.

¹³³ Odstotek se giblje med 20 in 25. Stopnja nezaposlenosti mladih je tako dvakrat večja od svetovnega povprečja. Svetovno povprečje nezaposlenosti mladih je okrog 12 odstotkov, na območju Severne Afrike je ta odstotek med 20 in 24 (ILO 2013).

¹³⁴ »Orožje« državljanov, ki so strmoglavili režime v regiji MENA je bila sodobna informacijska tehnologija in sodobna družabna omrežja. Kljub temu, pa je potrebno opozoriti, da v nekaterih državah izjemno težko dostopati do svetovnega spleta, nekje pa je odstotek uporabnikov svetovnih družabnih omrežij izjemno nizek.

Za razliko od Tunizije in Egipta, kjer je prebivalstvo dejansko trpelo zaradi visokih cen hrane in velikih socialnih razlik, ki so se le še povečevale, je bilo v Libiji povsem drugače. Gadafijeva arabska 'džamaharija' (*Jamahiriya*) je prebivalcem zagotavljala najvišji življenjski standard v Afriki.¹³⁵ Država je bila sekularizirana in ne teokratska, kljub večinskemu sunitskemu prebivalstvu (Rothscum 2011). Predvsem pa Libija pod vodstvom Gadafija svojega naftnega bogastva ni povsem prepustila zahodnim naftnim velikanom. Večina libijskih naftnih rezerv je ostala v državni lasti, vlada pa je sklepala dolgoročne sporazume z izbranimi tujimi državami. Glavna partnerica libijske naftne družbe je bila Kitajska.¹³⁶ Kaj je bil torej vzrok nezadovoljstva libijskih državljanov in državljanek? Libijci kljub dobrim ekonomskim kazalcem večinoma niso bili deležni bogastva svoje države. Veliko Libijcev je opravljalo dve službi hkrati, da je lahko preživel svojo družino, razkorak med bogatimi in revnimi se je izjemno povečeval, nekateri deli države niso bili deležni nobene podpore, predvsem vzhod in jug države.

Razvoj arabske pomladi se najbolje razume z vidika nedokončanega procesa gradnje države. Vse države so imele represivne politične oblasti, primanjkovalo pa jim je orodij državne moči, kot so vgrajene politične avtoritete, plačevanje davkov ter najpomembnejše, javna legitimnost.¹³⁷ Gadafi je s svojo politiko razdelil narod, eno plemensko skupnost proti drugi, in s tem ustvaril bojne črte, ki so potekale v času revolucije.

¹³⁵ Država je subvencionirala zdravstveno oskrbo, izobraževanje in gorivo. Libija je imela najnižjo stopnjo smrtnosti dojenčkov in najvišjo povprečno starost v Afriki. Ko je Gadafi pred štirimi desetletji spodnesel kralja Idrisa, je bilo pismenega le 10 odstotkov prebivalstva, danes je pismenih 95 odstotkov moških in 78 odstotkov žensk, starih več kot 15 let. Rast BDP se je povečala s 27,3 milijarde USD leta 1998, na 93,2 milijarde USD leta 2009. Dohodek na prebivalca se je povečal (World Bank 2013). Podhranjenih je bilo manj kot 5 odstotkov prebivalstva, kar je precej manj kot jih je v ZDA. Indeks človeškega razvoja je Libijo uvrščal nad svetovno povprečje (Human Development Index 2013). Ko so se cene hrane v zadnjih mesecih njegove vladavine povišale, je Gadafi takoj ukinitel vse dajatve na hrano. Gadafi se je tako lahko hvalil s svojim modelom islamskega socializma.

¹³⁶ Kitajska je bila največji investitor v Libiji. Na podlagi svojega načela o nevmešavanju se ni vključevala v vojaško posredovanje. Vendar pa so njene civilne oziroma »komercialne« dejavnosti prerasle okvire, da bi lahko govorili o nevmešavanju v notranjo politiko države. Kmalu po tem, ko je vojna v Libiji izbruhnila, je Kitajska poslala mornarico, vojsko in zračne sile na misijo v Libijo, s ciljem evakuiranja 35.860 kitajskih državljanov, delavcev v Libiji. To je bilo prvič, da je Kitajska poslala svojo vojsko na misijo, evakuacijsko misijo. Z operacijo je dokazala svojo izjemno sposobnost hitre mobilizacije in evakuacije državljanov (Campbell 2013, 189–190). Na tem mestu je treba izpostaviti, da nekateri avtorji, kot sta Engdahl in Paul Craig Roberts (Campbell 2013, 188), zagovarjajo tezo, da sta bila vojna v Libiji in hitro vojaško posredovanje, izvedena s ciljem, da se izzove Kitajsko v Afriki. Omenjajo, da je šlo za t. i. 'posredniško vojno' (*proxy war*). Na območju Sirije, Jemna in Libije, držav, ki danes predstavljajo vojskovališče posredniških vojn, se križajo interesi radikalnega islamizma in pričakovani ter interesov Zahoda.

Definicija posredniške vojne: Gre za naslednji model: država A ima interes v državi B, ki pa ga ne more uresničiti. Zato A prikrito preko posrednika, države C, stopi v vojno z državo B. Končno pride do situacije, ko A posredno (preko C) vodi vojno z B. Pri tem so v odnosu med subjektom strategije posrednega nastopanja (A) in posrednikom (C) možne druge različne kombinacije. Pri tem torej ne gre za prikrito uporabo sile, temveč je prikrit subjekt strategije posrednega nastopanja (Krunic 1997, 394).

¹³⁷ Države so iskale legitimnost in dobro vladanje. Več desetletij so arabski voditelji ohranjali družbeno pogodbo, s katero so politične in človekove pravice prodajali za socialne in ekonomske priložnosti. Politično

4.1.1.3 Zmogljivosti države za soočanje z napetostmi

Libijska revolucija se je začela na periferiji, na vzhodu države in se širila proti glavnemu mestu Tripoliju. Libija je bila pod Gadafijevim režimom, kljub zelo dobrim ekonomskim kazalcem in visokim dohodkom od črpanja nafte, 'propadla država' (*failed state*).¹³⁸ Ni bila vključena v noben sistem političnih zaveznih, ekonomskih združenj ali nacionalnih organizacij. Gadafi je ukinil vse državne institucije s ciljem, da bi bil režim nedotakljiv ter onemogočil vse elemente, ki bi lahko preprečili njegovo hegemonijo. Na osnovi »stalne revolucije« je prepovedal privatno lastništvo, prepovedal svobodno novinarsko poročanje, zmanjšal javna dela ter postavil vojaško poveljstvo. V odsotnosti javne birokracije, vključno z zanesljivo policijsko službo, so družinske vezi in omrežja njegovih podpornikov zagotavljala varnost (Anderson 2011, 5). Moamer Gadafi je posegal tudi v verski sistem. Svoj režim je vodil na temelju organiziranega kaosa in predstavljal dramatične spremembe, kot je bila sprememba koledarja¹³⁹ (Pargeter 2011, 9).

Od vseh držav regije MENA je Libija najmanj denarja namenjala oboroženim silam. Povprečje let med 2009 in 2011 je bil 1,2 odstotka bruto družbenega produkta. Gadafi se je zavedal moči in vpliva, ki bi ga lahko predstavljala močna vojska, če bi mu obrnila hrbet ter prevzela oblast, enako kot je sam storil leta 1969. V času revolucije je libijska vojska kmalu dezertirala, prestopila na stran upornikov in se jim pridružila v boju proti režimu. Libijska vojska¹⁴⁰ je bila slabo oborožena, s sovjetsko tehnologijo, njena največja pomanjkljivost pa je bila, da ni bila zvesta oziroma poslušna svojemu vrhovnemu poveljniku – Gadafiju.

nasprotovanje ni bilo dovoljeno posameznikom, ki so imeli službe in uživali neko blaginjo, ki jim jo je zagotavljal režim. Ta sistem je obstajal tako dolgo, dokler so bili prihodki dostopni za razdeljevanje lojalnim skupinam okrog voditeljev in širše družbe. Leta neorganiziranosti države, zamujene ekonomske reforme, vpliv svetovne finančne in gospodarske krize so močno vplivali na režime arabskega sveta (Bin Talal in Schwarz 2013). Gadafi je proti koncu svojega vladanja prebivalce Tawurghe (temnopolti Afričani podsaharskega izvora) v zameno za pomoč in zvestobo nagrajeval s službami in stanovanji. Vodil je politiko »deli in vladaj«, ki je dediščina politike kolonizatorjev.

¹³⁸ *Failed states* oziroma, kot nekateri strokovnjaki »mileje« imenujejo, 'propadle države' (*fragile states*), zajema tiste države, v katerih nadzor nad uporabo sile prevzemajo paravojaške milice, regionalni veljaki, mamilarke združbe, uporniki. Ti naštetih akterji nadzirajo območja brezvladja ali pa propadle države. Propadla država je tista, kjer vlada skorajda nima več nadzora nad ničemer in ji ne uspe več zagotavljati temeljnih funkcij, kot so izobraževanje in različne oblike varnosti. Propadle države so večinoma na afriški celini, mnogim grozi nevarnost, da bodo popolnoma propadle (GSDRC 2013, Stepputat in Engberg-Pedersen 2008).

¹³⁹ Gadafi spremeni začetek koledarja, ki se po njegovi spremembi začne s smrtjo preroka Mohameda namesto z njegovim odhodom iz Meke (kot je začetek Islamskega luninega koledarja). Prav tako je spremenil gregorijanski koledar, spremeni pa tudi imena mesecev, ki si jih je izmislil sam. Libijski koledar je tako edinstven in zmeden, saj se ne ravna niti po islamskem niti po gregorijanskem (Kahn 2011).

¹⁴⁰ Libija je imela po podatkih *Military balance* leta 2011: 76.000 vojakov, od tega 40.000 aktivne rezerve (ljudske vojske). Za vojsko je namenila 1.500 milijonov USD (obrambni proračun), ameriške pomoči je dobila 10,7 milijona USD. Od 80-tih let so bile regularne oborožene sile izjemno šibke, premalo številne in slabo oborožene in opremljene, zato so bile predmet nezaupanja (International Crisis Group 2011, i). Libijska vojska je bila bolj »vojaški klub« kot pa prava, izurjena in dobro oborožena vojska. Resnično »vojaško« moč je imela varnostna služba, ki je branila režim. Gadafijev namen ni bil imeti močno vojsko, saj bi mu lahko pomenila

4.1.1.4 Dojemljivost države za zunanji vpliv

Sankcije ZN, ki so bile naložene Libiji od leta 1991 do 2003 (vključevale so strogo prepoved letenja), so pomagale revolucionarnemu odboru,¹⁴¹ da je okrepil nadzor nad prebivalstvom. V tem času je režim Moamerja Gadafija uporabljal tunizijsko letališče Djerba kot nadomestek, vladajoče stranke obeh držav pa so sodelovale z namenom izogibanja embargu preko izjemno profitnega črnega trga (libijska in tunizijska varnostna služba sta bili zelo povezani).

Anarhija in kaos, ki ga lahko najdemo v notranjdržavnih spopadih, je pogosto rezultat preteklega zunanjega vmešavanja in interveniranja tujih držav. Notranjdržavni spopadi so tako imperativ, da mednarodna skupnost posreduje v takšen konflikt, ne samo na temelju moralne dolžnosti, ampak je to tudi priložnost, da se pomaga državi za preteklo vpletanje (Misra 2008, 71).

4.1.1.5 Dobro vladanje

Vladavina Moamerja Gadafija je bila podobna organiziranemu kaosu, brez vzpostavljenega reda, pravila so se spreminjala izjemno hitro. Številne intelektualce so zaprli v zapor Abu Salim, prepovedano je bilo učenje tujih jezikov, ustanavljanje športnih društev, prepovedana so bila potovanja, muslimanske duhovnike so zapirali, če so bili zvestejši svojemu bogu kot pa državnemu vodji (Draper 2013). Vsakršno ustanavljanje političnih strank je bilo obravnavano kot izdajstvo. Posledica teh radikalnih zavrnitev načela politične reprezentativnosti naroda je bilo nerazvijanje učinkovitih formalnih institucij civilne družbe. Posledica nizke stopnje institucionalizma je bilo zanašanje režima na plemensko solidarnost, s ciljem zaščititi svoje močne baze. Strateški položaji znotraj vplivne strukture so vodili člani Gadafijeve družine in njegovega plemena ter bližnji plemenski zavezniki (Draper 2013).

Moamer Gadafi je zatiral inovativnost in svobodo izražanja, leta 1977 je napisal 'Zeleno knjigo' (*Green Book*),¹⁴² svojo filozofijo in zgodovino, ki je imela le dve poglavji: prvi del, ki

veliko opozicijo, zato je okrepil varnostno službo. Tudi sicer ni bila nobena institucija v državi dovolj močna, da bi mu lahko pomenila opozicijo. Gadafi ni imel popolnega nadzora nad oboroženimi silami, zato je tesno sodeloval z obveščevalnimi službami MI6 in CIO in jim posredoval informacije v zvezi s terorističnimi skupinami, ki so bile v Libiji. Danes je eden izmed teroristov, ki ga je kot takega označil in tudi zaprl Gadafi – Abdelhakim Belhadj, ki je bil poveljnik upornikov, pred tem pa vodja LIFG (*Libyan Islamic Fighting Group*) – teroristične organizacije, katere člani so se borili proti sovjetom v Afganistanu, potem pa so se povezali z Al Kaido.

¹⁴¹ Revolucionarni odbor (*Revolutionary Committees*) je varnostni aparat vladajoče stranke.

¹⁴² V knjigi predvidi veličastno »tretjo pot«, ki je bila v bistvu prilagojena njegovim osebnim ambicijam in njegovemu prototipu džamaherije, ki združuje dve arabski besedi in pomenita »*masses*« in »*Republic*« – kar pa ne pomeni nobene moči množice, ampak mešanje vladajoče stranke in varnostnega aparata v enem vseobsegajočem telesu, Revolucionarnem odboru. »*Committees in every place*« so oglaševali na vsakem koraku,

obsega čas zahodnih kolonizatorjev, Italijanov ter drugi del, čas Moamerja Gadafija (Muhammad 2010). Glavno načelo 'džamaherije', ki je zapisano v knjigi, je: da je reprezentativnost nepoštena, nobeno formalno politično zastopanje ni dovoljeno (International Crisis Group 2011, i). Po drugi strani pa je Libija že dolgo zmerna islamska država, Gadafi je spodbujal soudeležbo žensk v izobraževanju in na delovnih mestih.

Tako v Egiptu, Jemnu kot tudi v Libiji so sinovi prevzeli oblast od očetov, država pa je bila republika. Tukaj se odraža posebnost Arabcev, saj je bila takšna struktura oblasti, kot je država – republika z diktatorjem na čelu, močno vključena v mednarodni sistem, preko katerega se je prenašal denar, nafta, orožje, imigranti, informacije. Takšna struktura teh držav je bila večkrat spisana zunaj njihovih meja (tudi v ZDA). To je vsebina predvsem t. i. teorij zarote, ki pa delno izvirajo iz okolja, v katerem so bile leta 1979 oblikovane s strani ne-arabskih sosed: Irana, Izraela in Palestine.

4.1.1.6 Orožje za množično uničevanje – OMU

Ena izmed značilnosti mednarodnega reda kolektivne varnosti, ki ga je pri vprašanju koncepta odgovornost zaščititi treba upoštevati je tudi vprašanje OMU.

Svet je vstopil v obdobje, za katerega sta značilni dve nasprotujoči si dinamiki. Prva je koncept odgovornost zaščititi, ki predvideva, da je vsaka vlada individualno odgovorna za zaščito svojega prebivalstva. Druga dinamika pa se nanaša na preprečevanje pridobivanja OMU in balističnih raket. Ko se neka avtoritarna vlada sooči s povečanim mednarodnim nadzorom, to vpliva na obnašanje te države do svojih državljanov. Država je s tem še bolj spodbujena k povečanemu razvoju programov OMU, s katerimi lahko odvrta tujo vojaško intervencijo. Nobena vlada, ki ima OMU, še ni bila napadena in strmoglavljena s strani tuje vojaške sile (Zenko 2011).

Libijski voditelj Gadafi se je leta 2003 in 2004 odpovedal nastajajočemu jedrskemu programu ter s tem odstranil vse potencialne zmogljivosti, ki bi odvrta zunanjo. Gadafijeva hči, Aisha, je izjavila, da je lekcija, ki se jo lahko (katerakoli država) nauči na primeru Libije, ta: »vsaka država, ki ima orožje za množično uničevanje, (naj) ga ohrani ali pa ga naredi še več, da je ne bo doletela ista usoda kot Libijo.« (Kirkpatrick 2011).

in dodali, da stranke prekinjajo demokracijo (Filiu 2011). Arabski voditelji so svojo dolgotrajno vladavino podaljševali, razvijali so lik očeta naroda, čigar vsemogočnost je bila utemeljena na dveh temeljih: partizanski državi, oblikovani tako, da služi vodji in njegovim interesom, ne pa interesom prebivalstva, drugi temelj pa je agresivna varnostna služba. V Libiji je 'moč mase' (*power of the masses* ali džamaherija), pomenila, da je Revolucionarni odbor izpolnjeval ti dve misiji, nadzor nad javnimi službami in prebivalstvom (Filiu 2011, 58).

4.1.1.7 Arabska pomlad

17. decembra 2010 se je mladi Tunizijec po imenu Mohamed Bouaziz protestno zažgal, ko so mu državni uradniki v podeželskem mestu prepovedali na ulici prodajati zelenjavo. Dogodek je sprožil plaz nemirov, protestnih pohodov in spopadov, ki so se nemudoma razširili po vsem islamskem svetu od Egipta do Jemna in preko celotne regije MENA.¹⁴³

»Začetnik« uporov arabske pomladi je s svojim dejanjem opozoril na skorumpirano vlado in slabo upravljanje države. Protesti arabske pomladi so zelo podobni tistim, ki so se odvijali v Evropi, v času t. i. barvnih revolucij.¹⁴⁴ Uspešne revolucije v sosednjih državah, Tuniziji in Egiptu so okrepile in spodbudile libijsko opozicijo, ki je naznanila Dan besa (*Day of Rage*), 17. februarja 2011.¹⁴⁵ Nasilje se je širilo v državah, kjer voditelji niso bili izvoljeni, vladajo pa s pomočjo svoje močne vojske in celotnega varnostnega aparata (Libija, Bahrajn, Sirija, Jemen). Na območju regije MENA so potekali hudi spopadi med nasprotniki in podporniki arabske pomladi, medtem pa se je mednarodna skupnost ukvarjala z vprašanjem uporabe humanitarne intervencije (kot primerne sredstva).

Arabske države niso nikoli sprejele tuje intervencije, ampak so se navadile, da so del velike igre velikih sil. V okoliščinah, ko akterji znotraj regije niso bili pripravljeni niti niso mogli zagotavljati humanitarne pomoči, je postala mednarodna intervencija sprejemljiva (Bin Talal in Schwarz 2013).

4.1.2 Analiza vzrokov krize na primeru Libije in zgodnje opozarjanje

Prvim analizam vzrokov krize sledi zgodnje opozarjanje in pravilen politični odziv, ki je ključen (Evans 2008, 85). Na prvem mestu je treba predstaviti, kaj je Libija sama naredila, da bi vse zgoraj našteje vzroke zmanjšala ali odpravila. Kot kaže analiza, je Moamer Gadafi

¹⁴³ Nekateri pravijo, da je bil resnični sprožilec vseh teh dogodkov skrit v ozadju, v Washingtonu. Motiv, ki se je skrival za najobsežnejšo globalno destabilizacijo po padcu berlinskega zidu in razpadu Sovjetske zveze, ni imel ničesar opraviti z demokracijo – čeprav so načrtovalci nemirov cinično izrabili najgloblja človeška hrepenenja. Pravi motiv rušilnega vala je bila prevlada oziroma ohranjanje prevlade, bolehnega ameriškega velikana, nekoč tako mogočnega ameriškega imperija (Engdahl 2012, 15–16).

¹⁴⁴ Vojaški strategiji v RAND Corporation (RAND Corporation je ameriška raziskovalna ustanova, ki izvaja zelo občutljive vojaško-politične raziskave za ameriško vlado, posebej za vojsko. Ustanovljena je bila leta 1946 v okviru ameriških vojaških letalskih sil) so analizirali vzorce najuspešnejših političnih gibanj v novejši zgodovini. Tehniko so poimenovali »rojenje«, saj temelji na decentraliziranem, toda povezanem in usklajenem delovanju množice, podobno kot v roju delujejo čebele (Arquilla in Ronfeldt 2005).

¹⁴⁵ Datum je bil simbolično izbran na peto obletnico bengazijskih nemirov, ko je izbruhnila popularna zamera proti Gadafiju, Berlusconi in Omae Al-Mukhtarju, ki se je boril v času italijanskega kolonializma od 1911 do 1931, datum je bil tako simbolično izbran. 17. februarja leta 1987 je bilo torej obešenih pet protestnikov v Bengaziju, obtoženi pa so bili ponesrečenega napada na uradnika. Večina zapornikov, ki so bili zaradi povračilnih ukrepov islamistične gverile v Cirenajki zaklani v zadnjih dneh junija 1996 v zaporu Abu Salim v Tripoliju, je prihajala iz Bengazija. Družine žrtev tega masakra so stalno zavračale finančno kompenzacijo, ki jim jo je ponujal Gadafijev režim ter zahtevale pravico. Eden od odvetnikov teh družin, 39-letni Fathi Terbl, je bil aretiran 15. februarja 2011 (Filiu 2011, 84–5, International Crisis Group 2011).

Libijo vodil kot diktator, ki je sledil svoji ideologiji, ljudstvo pa, z izjemno nekaterih ugodnosti (brezplačno zdravstvo, šolstvo), pripeljal na rob revščine. Libija ni naredila ničesar, da bi preprečila eskaliranje vseh naštetih vzrokov v državljansko vojno. Na tem mestu je na vrsti regionalna in ostala mednarodna skupnost, ki pa je vse do neposrednega posredovanja pustila libijsko prebivalstvo v rokah diktatorjevega vodenja.

4.1.3 Potek libijskega upora

Državljska vojna¹⁴⁶ v Libiji je potekala na treh glavnih frontah: vzhodna uporniška baza okrog Bengazija (glavni uporniški politični aparat – Nacionalni prehodni svet), uspešne demonstracije in obramba glavnega industrijskega mesta Misrata (s strani »amaterskih« borcev) in zahodna fronta (osredotočena na arabska in berberska mesta v gorah na meji z Alžirijo in Tunizijo). Uporniki so uspeli utrditi svoj nadzor nad večino države v prvem tednu marca 2011.

Vojna, ki se je začela na spletu, je imenovana tudi virtualna vojna¹⁴⁷ (Filiu 2011, 55). Nekateri so trdili, da se je internetna propaganda na strani upornikov začela zunaj Libije, v tujini.¹⁴⁸ Protestniki so vzklikali »Ni Boga, razen Alaha, Moamer je sovražnik Alaha!«, »Dol, dol s korupcijo in koruptivnimi!« in »Odidi!« ter druga gesla. Libijci so se sramovali svojega naroda, svoje dežele, kakršno je s svojim režimom in kultom osebnosti oblikoval Moamer Gadafi.¹⁴⁹ Režim je uspel preprečiti virtualno kampanjo na internetu. Na kopnem pa so vojaške okrepitve s tisoči najemnikov iz številnih afriških držav odposlanih v Bengazi in Al Bajdo predstavljali veliko nevarnost upornikom. Pohodi Gadafijevih privržencev so bili organizirani na predvečer »dneva besa«. Tako se je »sedemnajsto-februarska revolucija« začela en dan pred napovedjo.¹⁵⁰ Policijski ostrostrelci so bili aktivni na strehah Bengazija,

¹⁴⁶ Libijsko vojno kot državljansko definira tudi Konfliktbarometer (Conflictbarometer 2011). Koncept odgovornost zaščititi je popolnoma spremenil klasifikacijo oziroma definicijo državljanske vojne, ta tip konflikta ni več stvar samo notranjega prava, ampak se je preusmeril tudi na zunanje zadeve.

¹⁴⁷ V revolucionarnem Bengaziju je Mohammed Nabbous, 28 letni diplomirani inženir z Oxforda, uspel s skupino prijateljev oblikovati začasni studio s satelitsko povezavo za širjenje žive slike iz osvobojenega mesta. Ta krvava iniciativa je bila poslana preko diaspore, da bi postala 'Svobodna Libija' (*Libya Al Hurra - Free Libya*) spletna televizija, kmalu največji vir novic in slik za zunanji svet. Nabbousa so ubili, medtem ko je poročal o napadu režima na obrobju Bengazija. Kasneje, 19. marca, je njegova noseča partnerka ukrepala preko spletnih aktivistov. Druge skupine, kot je »*Wefaq Libya*«, so ohranile širjenje internetnih novic iz najteže dostopnih območij, kot je bila oblegana Misrata (Filiu 2011, Draper 2013).

¹⁴⁸ Libijci iz Švice in VB so bili spodbujeni po porazu egiptovskega predsednika Mubaraka. Libijci iz tujine so tako že 14. februarja 2011 pozivali k uporom (International Crisis Group 2011).

¹⁴⁹ Eden izmed Libijcev je izjavil: »Odkar potekajo protesti, je to prvič, da lahko hodim po ulici, ne da bi me bilo sram, da sem Libijec. Sedaj lahko hodim z dvignjeno glavo« (International Crisis Group 2011, ii).

¹⁵⁰ V Libiji so bili idejni nosilci revolucije mladi, navdušeno in neurejeno so napadali Gadafijeve sile v začetni fazi uporništvu (Filiu 2011, 31). V Bengaziju rojen Ibn Thabi, eden o začetnikov nasprotovanja Gadafijevi propagandi, ki je svoj navdih dobil pri tunizijski in egiptovski mladini ter sledil njihovim geslom, je 17. februarja, na dan besa, pozval vse mlade Libije (*Youth of Libya*). Uporniški fant iz Bengazija je kmalu dobil

usmerjeni proti protestnikom, helikopterji so poskušali zadušiti demonstracije v Al Bajdi. Represija s strani Gadafija je postala vedno nasilnejša. Protestniki so bili 18. februarja tako že po vsej državi, dosegali so tudi glavno mesto Tripoli. Nasilje se je stopnjevalo in razdelilo varnostni aparat, policijske sile in vojaške enote pa so združile upornike vzdolž ceste z Egiptom. Na televiziji je Gadafi ukazal, da polovijo vse upornike, vsako hišo pregledajo.¹⁵¹

Nacionalni prehodni svet (NPS) (*National Transition Council* NTC) je po hudih spopadih med protestniki in režimskimi silami, prosil, da se vzpostavi območje prepovedi letenja. Po desetih dneh zastojev so bili preobremenjeni uporniki 6. marca poraženi v Ben Jawadu (150 km vzhodno od Sirte). Gadafijeva propaganda je opozorila prebivalstvo, da bodo ponovno osvojena mesta očiščena, hiša za hišo; ta njegova grožnja je bila večkrat predvajana na televiziji. Neizbežnost pokola v Bengaziju je končno prepričala VS ZN, da je 17. marca 2011 sprejel resolucijo 1973, s katero je dovolil uporabo vseh potrebnih sredstev, vključno z vzpostavitvijo območja prepovedi letanja, da se zaščiti civiliste v Libiji (VS ZN 2011a).

Gadafijevi tanki so se že približevali Bengaziju, ko je 19. marca Nato prvič napadel in rešil revolucijo pred režimom Gadafija (Conflictbarometer 2011, 100). Ta kampanja je obrnila vojaški tok. Libijski Nacionalni prehodni svet je ocenil, da je bilo ubitih 10.000 ljudi in 55.000 ranjenih (Conflictbarometer 2011, Ripley 2011, International Crisis Group 2011).

V začetku mednarodna skupnost ni imela pomembnejše vloge v arabskem svetu. To so bile notranje teme, ki niso bile povezane s širšim geopolitičnim kontekstom. Uporaba humanitarne intervencije v njeni najnovejši obliki konceptu odgovornost zaščititi, je bila neizbežna.

4.1.4 Neposredni preventivni ukrepi prvega stebra odgovornosti zaščititi na primeru Libije

Vzroki konflikta in njihovo preprečevanje ter odpravljanje so prvi del odgovora na vprašanje, ali je bil prvi steber odgovornosti zaščititi uresničen. Pregled posameznih vzrokov

podpornike, ki so sledili njegovemu *hip hop* pozivu proti Gadafiju. Medtem, ko so pro-Gadafijeve sile organizirale shod v Tripoliju, je libijska opozicija na svetovnem spletu, preko družabnih omrežij organizirala manifest za dan besa. Več sto tisoč sporočil je bilo poslanih s strani mlade Libije. Številni demonstranti so bili ubiti v naslednjih dneh, posebej v Bengaziju in Al Bajdi. Zaradi medijske blokade so bila družabna omrežja edini vir slik in informacij te brutalne represije. Facebook in Twitter sta bila onemogočena 18. februarja 2011, kasneje še internet, medtem ko je libijska varnostna služba uspela vdreti v spletno stran opozicije. Uporaba mobilnih telefonov je bila veliko množičnejša kot uporaba interneta. Mobilni telefoni so igrali izjemno pomembno vlogo (Ripely 2011, 2).

¹⁵¹ Riqdalin in Al Jumayl, mesti na skrajnem severozahodu države sta bili oporišči za napade podpornikov Gadafija, ki so napadali iz mesta Zuwarah. Tarča Gadafijevih vojakov je bilo prav tako mesto Az Zintan, ki so ga napadali iz mesta Al Awaniya, kjer živijo pripadniki plemena Mashashiya. Tuareška milica, podprta s strani Gadafija, je zadušila uporniško vstajo v Ghadamesu, prostovoljci iz Tawurghe pa so se pridružili Gadafijevi vojski in napadali Misrato, pobili so sosede in posilili njihove ženske. Ob poročilih o napadih na ženske so bili prebivalci Misrate besni. Ogromno število posilstev Tawurghi zavračajo. Danes je Tawurgha mesto duhov, uporniki iz Misrate so prebivalce na silo pregnali in stavbe popolnoma porušili. Prebivalci Tawurghe danes živijo v begunskih taboriščih v Bengaziju in Tripoliju (Draper 2013, International Crisis Group 2011).

nazorno prikazuje, da je bila Libija država, kjer je bilo le vprašanje časa, kdaj bo ljudstvo dovolj močno, da bo uspelo samo zrušiti diktatorja. Mednarodna skupnost je z Gadafijem dolgo sodelovala, nevladne organizacije so s svojo omejeno vlogo neuspešno opozarjale na kršitve človekovih pravic. Treba se je bilo odzvati na krizo, ki je že terjala smrtne žrtve.

22. februarja 2011 sta posebna odposlanca generalnega sekretarja za preprečevanje genocida in odgovornost zaščititi, Francis Deng in Edward Luck, podala izjavo, v kateri opozarjata nacionalno avtoriteto, na odgovornost zaščititi. Urad posebnih odposlancev nadaljuje z nadziranjem razmer v Libiji in odzivanjem mednarodne skupnosti pri uresničevanju resolucij VS ZN 1970 in 1973 (Združeni narodi 2011).

Odgovornost preprečiti grožnje, zločine, smrtne žrtve med civilnim prebivalstvom ni bilo uspešno. Potrebno je bilo reagiranje, najprej z mirnimi sredstvi reševanja sporov.

4.1.4.1 Uporaba mirnih (nevojaških) sredstev reševanja sporov

V prilogi B so natančno opredeljena posamezna sredstva za mirno reševanje sporov, ki so mednarodni skupnosti na voljo, da jih uporabi, preden se odloči za uporabo vojaških sredstev.

*Mirovna pogajanja*¹⁵² so bila uporabljena s strani več mednarodnih akterjev, neuspešno. Pogajanja so predvidevala prekinitev ognja, premirje, ki so ga sprejele vse strani. 18. marca 2011 je Gadafi sicer sprejel premirje, vendar prelomil obljubo, in v novinarskih poročilih se je pisalo o novih režimskih napadih nad uporniki. V začetku aprila 2011 uporniki ponudijo premirje, ki vključuje umik režimskih sil okrog in v samih mestih, ki jih nadzorujejo. Gadafi ne sprejme ponujenega premirja. Sredi aprila 2011 se Gadafi sreča z voditelji AU, kjer sprejme načrt za mir. Tokrat načrta ne sprejmejo uporniki, saj naj bi bil neobvezujoč in ni vključeval Gadafijevega odstopa.

Kar zadeva *preiskavo (anketo)* kot mirno reševanje sporov, je bila na primeru Libije uporabljena v njenem ožjem pomeni¹⁵³, kar pomeni, da se preiskava pojmuje kot posebna vrsta mednarodnega tribunala, ki se imenuje preiskovalna komisija (Merrils 1998, 44). V tem primeru je bila to Mednarodna preiskovalna komisija za Libijo (*International Commission of Inquiry on Libya*)¹⁵⁴, ki jo je ustanovil Svet za človekove pravice 25. februarja 2011 in ji dal

¹⁵² Pogajanje pomeni, da sprti strani med seboj razpravljata s ciljem, da uskladita nasprotujoča si mnenja oziroma da ena drugo razumeta. Pogajanje je običajno prvo sredstvo mirnega reševanja sporov, učinkovita pa so predvsem z vidika, da se jih pogosto uporablja; od pravnih sredstev se razlikujejo v tem, da niso pravno obvezujoča (Pavčnik 2011, Türk 2007).

¹⁵³ V širšem pomenu pa je po definiciji, ki jo poda Merrils (1998, 44), preiskava lahko del nekaterih drugih sredstev mirnega reševanja sporov.

¹⁵⁴ Mednarodna preiskovalna komisija za Libijo je leta 2012 objavila svoje poročilo, v katerem zapiše, da so Gadafijeve režimske sile zagrešile hudodelstva zoper človečnost ter vojna hudodelstva, kar vključuje umore, prisilne selitve, trpinčenja, mučenje, spolne zločine in nediskriminatorne napade na civiliste. Zločini, ki so jih

mandat, da preišče vse zločine in kršitve mednarodnega humanitarnega prava v Libiji, oblikuje dejstva in definira okoliščine teh kršitev in kjer je mogoče, identificira odgovorne za zločine (Svet ZN za človekove pravice 2012).

Mediacija oziroma *posredovanje*,¹⁵⁵ je eno izmed sredstev, ki so ga nekateri subjekti mednarodnih odnosov uporabili oziroma ponudili sprtim stranem v libijski krizi (venezuelski predsednik Hugo Chavez in Rusija). Mediacija je sicer potekala ves čas, ko je intervencija že bila odobrena, tudi s strani Rusije (v mesecu maju in juniju 2011), zato se je ne upošteva kot uspešno uporabljeno mirno sredstvo reševanja sporov. Neuspešna pri mediaciji je bila tudi Turčija (ki svojo mediacijo začne že v času Natovega vojaškega posredovanja), ki obe strani označi za nefleksibilni, saj sta obe vztrajali na svojih zahtevah (Seibert 2011).

Sprava je mirno sredstvo reševanja sporov, ki združuje postopke preiskave in posredovanja oz. mediacije. V primeru Libije mediji niso poročali o tem sredstvu, ki bi ga sprte strani in mednarodna skupnost uporabili. Več se poroča v kasnejši fazi, ki zajema spravo po koncu konflikta.

V Libiji je mednarodna skupnost uporabila tudi t. i. pametne ali usmerjene sankcije.¹⁵⁶ Te sankcije obsegajo prepoved območja poletov, prepoved potovanj vidnim članom režima, posebej pa družini in samemu Gadafiju ter embargo na izvoz orožja.

Sklep: Uporaba nevojaških sredstev, ki jih ima mednarodna skupnost na voljo, se je v primeru Libije izkazala za *neučinkovito*. Kljub številnim sredstvom, ki jih imajo na voljo, se je izkazalo, da so jih zahodne in ostale zadevne države zelo površno uporabljale oziroma namigovala na njihovo uporabo. Najbolj očitna mirna sredstva so bila t. i. pametne sankcije. Mednarodna skupnost bi lahko veliko več naporov vložila v učinkovitejšo uporabo mirnih sredstev, predvsem pa se držala sprejetih dokumentov. Glede na definicijo in sam potek uporabe koncepta odgovornost zaščititi so bila mirna sredstva uporabljena, nikakor pa ne izčrpana.

izvedli uporniki pa so: nezakoniti poboji civilistov, napadi na določene skupnosti, ropanje, nezakonite aretacije. Za poročanje o zločinah Natovih napadov pa ni bilo dovolj dokazov (Svet ZN za človekove pravice 2012).

¹⁵⁵ Po definiciji gre pri posredovanju za pomoč tretjega subjekta, ki ga sprti strani sprejmeta, da jima pomaga pri reševanju spora.

¹⁵⁶ Pametne sankcije so definirane kot usmerjene in selektivne sankcije katerih cilj je kar najbolj zmanjšati neželene posledice uvedbe sankcij in se tako izogniti negativnim humanitarnim učinkom. Pri teh sankcijah gre za izvajanje pritiska in uvedbo prisilnih ukrepov zoper tiste akterje, ki so odgovorni za kršenje mednarodnih norm, ali sankcioniranje specifičnih dejavnosti, ki so izjemnega pomena za izvajanje napačnih politik (tistih, ki so kršitelji mednarodne norme) in so izjemnega pomena za odgovorne akterje (Cortright in Lopez 2002, 1).

4.1.4.2 Resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 1970

Resolucija VS ZN 1970 je bila soglasno sprejeta 26. februarja 2011. S to resolucijo VS ZN zahteva zaustavitev nasilja, naloži embargo orožja, omejitve potovanj in zamrznitev finančnih sredstev. Poleg naštetih sankcij pa situacijo preloži Mednarodnemu kazenskem sodišču (MKS). Soglasno sprejeta resolucija temelji na 41. členu VII. poglavja UL ZN. V resoluciji obsodijo nasilje in uporabo sile proti civilistom, opozarjajo, da lahko zločini prerastejo v zločine proti človeštvu, in na hude težave beguncev. Z resolucijo se vzpostavi Svet za nadzor sankcij. Kar pa je posebej pomembno za to magistrsko delo, pa je, da v prvem delu resolucije ponovno spomni libijske avtoritete na njihovo odgovornost zaščititi svoje prebivalstvo.¹⁵⁷ Članice VS ZN zapišejo, da je ta resolucija pomemben korak k potrditvi odgovornosti držav, da zaščitijo svoje prebivalce. Generalni sekretar ZN Ban Ki-moon pa izrazi zadovoljstvo, da je prišlo do enotne volje skupnosti, ki je soglasno sprejela resolucijo, hkrati pa izpostavi tudi možnost, da se bodo morda morala uporabiti tudi bolj prisilna sredstva.

Resolucija 1970 je šele druga resolucija VS ZN, ki vključuje preiskavo MKS.¹⁵⁸ Kljub temu da je pri sprejemanju odločitev o resoluciji VS ZN 1970 sodelovalo pet držav, ki niso ratificirale Rimskega statuta,¹⁵⁹ so vse glasovale za (Gifkins in Dunne 2011). Prvič se je zgodilo, da bi ZDA in Kitajska sprejeli takšen prenos. Ta odločitev je povečala pritisk na VS ZN, ki je kasneje sprejel ostrejšje ukrepe. MKS je začel s preiskavo o situaciji v Libiji 3. marca 2011, 16. maja 2011 pa je zahteval aretacijo Moamerja Gadafija, Saifa Al-Islam Gaddafija in Abdullaha Al-Senussija, zaradi zločinov proti človeštvu, usmrnitev in političnega preganjanja, ki so se zgodili na ozemlju Libije (Bin Talal in Schwarz 2013).

4.2 Odgovornost reagirati na primeru Libije

4.2.1 Resolucija Varnostnega sveta Združenih narodov 1973

Članice VS ZN, ki so glasovale za resolucijo VS ZN 1970, so bile prepričane, da resolucija temelji na humanitarnih temeljih (Varnostni svet 2011b).¹⁶⁰ Vse so se tudi strinjale, da je

¹⁵⁷ »/Recalling the Libyan authorities' responsibility to protect its population.« Libijske avtoritete morajo spoštovati človekove pravice, mednarodno humanitarno pravo in dovoliti nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic. Poleg tega mednarodna skupnost zahteva, da se omogoči dostop do humanitarne pomoči in umakne omejitve medijev (VS ZN 2011a).

¹⁵⁸ Prvič je vključevala v primeru Darfurja leta 2005. Razlike med Libijo in Darfurjem so: enotnost odločitve (vseh 15 članic VS ZN je glasovalo za resolucijo 1970) in hitrost, s katero se je VS ZN obrnil na MKS; resolucija v primeru Libije je bila sprejeta samo dva tedna po začetku krize, medtem ko sta bili v primeru Darfurja potrebni več kot dve leti.

¹⁵⁹ Pet držav, ki niso ratificirale Rimskega statuta: ZDA (podpisnica Rimskega statuta), Kitajska, Rusija (podpisnica Rimskega statuta), Indija in Libanon.

¹⁶⁰ Kolumbijski predstavnik pri ZN, Nestor Osorio, je v svojem govoru izjavil, da je njegova vlada »/.../ prepričana, da je nova resolucija humanitarna in je bila sprejeta z namenom, da vzpostavi pogoje, ki bodo vodili

potrebna močna akcija z namenom zaščititi civiliste pred nadaljnjimi napadi, saj je Gadafijev režim izvajal vedno večje nasilje nad civilisti in svojimi nasprotniki v vzhodnem delu države (prav tam).

17. marca 2011, devetnajst dni po sprejetju resolucije VS ZN 1970, je bila sprejeta resolucija VS ZN 1973, ki razširi avtorizacijo držav članic *na celotno VII. poglavje UL*. Tako VS avtorizira vse države članice, da ukrepajo nacionalno ali preko regionalnih organizacij in dogovorov, da uporabijo vsa potrebna sredstva, da zaščitijo civilno prebivalstvo. Resolucija 1973 vključuje: (1) premirje in takojšnjo ustavitev spopadov; (2) območje prepovedi letenja nad libijskim zračnim prostorom; (3) avtorizacijo sprejema vseh potrebnih ukrepov za zaščito civilnega prebivalstva (koncept odgovornost zaščititi); (4) okrepitev nadzora nad embargom orožja; (5) prepoved letalskih poletov proti Libiji; (6) razširitev prepovedi potovanja in zamrznitve premoženja določenim libijskim pomembnim osebam in skupinam; (7) vzpostavitev skupine strokovnjakov, ki bo nadzirala ter širila uresničevanje vseh naštetih sankcij. VS je obžaloval, da libijske oblasti niso upoštevale resolucije 1970 in izrazil skrb zaradi naraščajočega nasilja in civilnih žrtev. Po sprejetju resolucije 1973 je Moamer Gadafi razglasil premirje, istočasno pa so že potekala nadaljnja obstreljevanja mest Misrata in Adždabija, nekatere enote pa so bile že blizu uporniškega mesta Bengazi. Ponovno je ponovil, da je odgovornost libijskih oblasti, da zaščitijo svoje prebivalstvo in obsodijo veliko in sistematično kršenje človekovih pravic ter zločinov proti človeštvu. Resolucija VS ZN 1973 je bila sprejeta z 10 glasovi za in 5 vzdržanimi (Rusija, Kitajska, Nemčija, Brazilija in Indija).¹⁶¹

Resolucijo VS ZN 1973 se mora obravnavati v kontekstu normativnega razvoja koncepta odgovornost zaščititi in zaščite civilistov od konca hladne vojne. Številni vidiki te resolucije so edinstveni in odražajo težke odločitve in lekcije, ki se jih je mednarodna skupnost naučila v preteklem obdobju. Resolucija VS ZN 1973 vzpostavlja območje prepovedi letenja, kar je redek ukrep za VS; v preteklosti je ta ukrep VS uporabil v Iraku leta 1991 in v Bosni leta 1992. Kljub temu pa je resolucija 1973 edini primer, ko je območje prepovedi letenja vzpostavljeno s ciljem zaščititi civilno prebivalstvo (Gifkins in Dunne 2011).¹⁶² V resoluciji

k zaščiti civilistov pred napadi režima, ki je izgubil vsakršno legitimnost.« (izjava je dostopna v izjavi VS, ki sledi resoluciji VS ZN 1973) (Varnostni svet ZN 2011b).

¹⁶¹ Med letoma 2000 in 2010 je bilo 91 odstotkov vseh resolucij VS ZN sprejetih s pritrdilnim glasom vseh 15 članic. Tretjina članic VS ZN se je vzdržala glasovanja pri resoluciji 1973, kar poudarja kontroverzno naravo te odločitve. Bolj pomembno je dejstvo, katere članice so se vzdržale – Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Nemčija – kar pomeni, da nobena od držav BRICS (med njimi dve s pravico veta) ni potrdila pripravljenosti na to misijo (Gifkins in Dunne 2011, Varnostni svet ZN 2011b).

¹⁶² V Bosni je bilo območje prepovedi letenja vzpostavljeno s ciljem omogočiti dostop za humanitarno pomoč, v Iraku pa ni točnega določila namena vzpostavitve območja prepovedi letenja.

VS ZN 1973 je uporabljena fraza: »za zaščito civilistov in območij poseljenih s civilnim prebivalstvom« (*civilian populated areas*), izpušča besedo »neposredno« (*imminent*). To pomeni tudi tista območja, ki lahko presegajo območja, kjer so civilisti v neposredni nevarnosti (Schmitt 2011, 56). Na tem mestu daje resolucija dokaj širok mandat, ki ga kasneje Nato upošteva. Druga fraza, ki jo je na tem mestu treba izpostaviti pa je *odgovornost mednarodne skupnosti, da zaščititi in prepreči hude kršitve človekovih pravic* oziroma dikcija iz definicije koncepta odgovornost zaščititi (ICISS 2001). V resoluciji 1973, ki je temelj drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi, torej odgovornost mednarodne skupnosti, da posreduje, ni zapisanih teh treh besed: *odgovornost mednarodne skupnosti* oziroma neke podobne dikcije. *Edina* odgovornost, ki je zapisana, je zahteva, da *libijske avtoritete (torej voditelj Moamer Gadafi) izpolnijo svoje dolžnosti*, ki jih imajo na podlagi mednarodnega prava in z vsemi razpoložljivimi sredstvi zaščitijo civiliste. Te dolžnosti spadajo v prvi steber, kot je zapisano v definiciji koncepta odgovornost zaščititi. Na tem mestu se odkriva netočnost, nedoslednost politike, ki jo vodi mednarodna skupnost. Po drugi strani pa mednarodna skupnost izpolnjuje le tisto definicijo koncepta odgovornost zaščititi, ki jo je sprejela na Svetovnem vrhu leta 2005.

Ni bilo prvič, da je VS odobril prisilne ukrepe na podlagi odgovornosti zaščititi.¹⁶³

4.2.2 Kriteriji, ki odločajo o uporabi vojaške sile

Prvi kriterij, ki ga je treba obravnavati pred drugimi je kriterij *prave avtoritete* (glej Prilogo C). V primeru Libije je bil izpolnjen z avtorizacijo VS ZN, ki je v resoluciji avtorizirala vse države članice, da uporabijo vsa razpoložljiva sredstva, da se doseže mir (Resolucija VS ZN 1973). Splošno sprejeto dejstvo je, da lahko VS avtorizira vojaško intervencijo, če obstaja humanitarni cilj. S sprejetjem resolucije 1973 je bila prava avtoriteta tako dosežena.

4.2.2.1 Pravičen razlog¹⁶⁴

Pri iskanju odgovora, ali je bil v primeru Libije kriterij pravičnega razloga dejansko uresničen in upoštevan so bili upoštevani govori in izjave političnih voditeljev, novinarska poročila, ocene strokovnjakov mednarodnega prava in politike (glej Prilogo C). Vprašanje

¹⁶³ Resolucija VS ZN 1706 (31. avgust 2006) omenja odgovornost zaščititi, ko avtorizira uporabo sile v Darfurju. Drugi primerljivi primeri: resolucija VS ZN 794 (1992), avtorizacija United Task Force, da vstopi v Somalijo, resolucija VS ZN 929 (1994), avtorizira francoske enote, da zaščitijo civiliste med genocidom v Ruandi.

¹⁶⁴ V poročilu Visokega panela je vprašanje: ali je grožnja državi ali človekovi varnosti dovolj jasna in resna, da se lahko upraviči *prima facie* uporabo vojaške sile. Velikost te grožnje ni določena kvantitativno, piše samo o številnih izgubah življenj ali pa velikem etničnem čiščenju. Konkretnih števil ni zapisanih v nobenem dokumentu. To število se določa od primera do primera. Zapisano pa je, da se mora mednarodna skupnost odzivati že, ko obstaja *grožnja*, da se bodo ti zločini zgodili.

relevantnosti izjav politikov in političnih voditeljev je dvomljivo. Test na podlagi katerega se lahko definira ali je neka izjava resnična ali ne, je odgovor na vprašanje: ali avtorji zahtevajo humanitarno intervencijo in odgovornost zaščititi s ciljem zaščite žrtev (morebitnih) zločinov, oziroma ali ščitijo svoje stranke. Glavno opravičilo za odločitev o vzpostavitvi območja prepovedi letenja nad Libijo je bilo bombardiranje libijskega prebivalstva, ki ga je izvajala libijska vlada. Več držav članic VS ZN je bilo prepričanih, da je bilo predloženih premalo dokazov, ki bi jasno kazali na pravičen razlog intervencije. ZN niso objavili nobenega poročila, v katerega bi zapisali jasne razloge in dokaze, ki bi jasno upravičevali prvi kriterij – pravičen razlog za interveniranje. Kmalu po začetku uporov in bombardiranju Bengazija je prebivalstvo Libije začelo zapuščati državo – na problem beguncev sta opozarjala Egipt in Tunizija. Poleg teh dejstev je Moamer Gadafi izrekel več 'govornih dejanj' (*speech act*) s katerimi je jasno nakazal na hude grožnje svojemu prebivalstvu. Po teoriji kopenhagenske šole, ki je oblikovala teorijo sekuritizacije je s tem dejanjem Gadafi sprožil verižno reakcijo, saj je njegovim grožnjam sledila mednarodna skupnost, ki je želela uresničitev teh hudih groženj preprečiti.¹⁶⁵ Ko se je pričel upor libijskega ljudstva in eskaliral v močnejše spopade, posebno po tem, ko so uporniki zavzeli Bengazi, je Gadafi izrekel resne grožnje svojemu ljudstvu. Svetovalec predsednika ZDA za Bližnji vzhod Dennis Ross, je dejal: »vsi nas bodo krivili za to« (v primeru, da bi stali ob strani in ničesar naredili), kar pa bi bilo za ZDA nesprejemljivo. ZDA so se priključile resoluciji VS ZN 1973 in glasovale za. Ameriški predsednik Barack Obama pa je takrat dejal: »Če bi čakali samo še en dan (z vojaško intervencijo), bi Bengazi utrpel hud masaker, ki bi se razširil po regiji in omadeževal zavest sveta«¹⁶⁶ (Linden 2012).

Dejstvo je, da Gadafi ni uspel izpolniti svoje odgovornosti zaščititi prebivalstvo, njihovih življenj in blagostanja; po teoriji koncepta odgovornost zaščititi se je ta odgovornost prenesla na mednarodno skupnost, ki je intervenirala na temelju sprejetih resolucij. Poseben neuspeh Gadafija je bil zaščititi svoje prebivalstvo pred vojsko in policijo, ki sta bili pod njegovim nadzorom. Dokazi o hudih zločinih režima Moamerja Gadafija so obstajali, prav tako številne obsodbe zločinov s strani več mednarodnih in regionalnih organizacij, zato je bil naslednji korak preučitev zahtev za intervencijo.

¹⁶⁵ Definicija sekuritizacije: sekuritizacija je uspešno 'govorno dejanje' (*speech act*), skozi katerega je intersubjektivno razumevanje skonstruirano znotraj politične skupnosti z obravnavanjem nečesa kot eksistencialne grožnje referenčnega objekta in omogoča klic po urgentnih in izjemnih ukrepih za spopad z grožnjo (Weaver in Buzan 358, 2009).

¹⁶⁶ K temu pa je v nekem svojem intervjuju Noam Chomsky dejal, da je »resnični motiv ZDA oblikovanje takšnega režima v Libiji, ki bo prijateljski do zahodnih naftnih interesov«. Dejal je še, da je bila odločitev o intervenciji utemeljena na humanitarni skrbi, ki je postala resnična samo zaradi dejstva, da je Libija dežela, bogata z nafto (Shalom in Albert 2011).

Ta kriterij lahko potrdim.

4.2.2.2 Pravičen namen

Namen VS ZN je v resoluciji 1973 jasno definiran: »Namen sveta je bil jasen: zaščititi libijske civiliste« (Varnostni svet ZN 2011b). Kriterij pravega namena in neselektivnosti sta bila sporna s strani več diplomatov v krizi. Ta kriterij se lahko meri s tremi indikatorji: večstranska akcija, javna podpora in soglasje drugih držav v regiji (glej Prilogo D). Medtem ko je bila Natova akcija (vsaj v začetku)¹⁶⁷ odobrena s strani VS ZN in Arabske lige, so afriški voditelji ostali neupoštevani. Kljub temu da so slednji v VS glasovali za resolucijo, je Mirovni in varnostni svet AU zavrnil tujo vojaško intervencijo v Libiji. Ta zavrnitev je bila osnovana na domnevi dvojnih standardov koncepta odgovornost zaščititi in skritih ambicij Zahoda. Na vprašanje, zakaj Nato ni interveniral, na primer v Bahrajnu ali pa Jemnu, je odgovor, ker sta to državi, ki sta tesni zaveznici ZDA (Bajoria 2011, Oluka 2011). Druga domneva je, da je bil resnični motiv Zahoda, da je interveniral, zaščita libijskih naftnih črpališč (AllAfrica 2011).

Posredovanje zahodnih držav je po vsej verjetnosti resnično preprečilo pokol upornikov v Bengaziju. Vojaška intervencija je imela javno podporo (oziroma so vsi, ki so ji nasprotovali ostali tiho/se vzdržali glasovanja), delno podporo v regiji, kar pa zadeva številnost akterjev, ki so posredovali, je ta zahteva potrjena. 3. marca 2011 je MKS začel preiskavo domnevnih zločinov zoper človečnost, storjenih v Libiji, tudi zločinov, ki naj bi jih zagrešil Moamer Gadafi in člani režima.¹⁶⁸ 10. marca 2011 je začasni NPS v Libiji pozval mednarodno skupnost, naj izpolni svoje obveznosti za zaščito libijskega prebivalstva pred nadaljnjim genocidom in zločini zoper človečnost brez neposrednega vojaškega posredovanja na libijskem ozemlju. S tem dejanjem pa je NPS pokazal, da potrebuje mednarodno skupnost, pri njihovem uporabi in preprečevanju nadaljnjih smrtnih žrtev.

Kriterij pravega namena je izpolnjen, ko je primarni cilj intervencije ustavitev človeškega trpljenja. Ta kriterij je težko jasno potrditi ali pa zanikati. Potreben bo čas, ki bo pokazal na dejanski pravičen namen.

¹⁶⁷ Uporaba kolektivnih ali pa večnacionalnih sil je dokaz, da *naj bi* bil ta namen pravičen, saj je manj verjetno, da bi ena država uresničevala svoje lastne interese. Kljub temu pa so bili lahko skriti motivi držav, ki so intervenirale, interesi po Libijski nafti, kar pa ostaja na ravni retorike, razen, če in ko bodo te sile zasedle naftna črpališča in jih začela uporabljati za svoj lasten namen ali pa imela od tega kakšne druge koristi.

¹⁶⁸ VS ZN je s sprejetjem resolucije 1970 zadolžil MKS, da začne preiskovati zločine, ki (so) se dogajali v Libiji. Libija ni podpisnica Rimskega statuta, vendar pa resolucija 1970 daje MKS pristojnost sojenja o zločinih zagrešenih v Libiji po 15. februarju 2011, od prvega dne, ko so se začeli protesti (Varnostni svet ZN 2011a).

4.2.2.3 *Diplomatska in nevojaška sredstva rešitve krize – zadnje sredstvo*

Ali so bila izčrpana vsa diplomatska in nevojaška sredstva za ustavitev grožnje, z realno oceno, da so bila vsa ta nevojaška sredstva neuspešna?

VS ZN je 26. februarja 2011 sprejel resolucijo 1970, s katero je zahteval končanje nasilja in na podlagi 41. člena UL ZN naložil sankcije: embargo orožja, omejitve potovanj ter zamrznitev finančnih sredstev družini Moamerja Gadafija in njegovim uradnikom. S to resolucijo so bile naložene sankcije, s ciljem končati nasilje v Libiji (glej Prilogo E). Vodja režima Gadafi se je na to odzval z besedami, da se ne bo predal in bo umrl kot mučenik. Z vojaško silo je napadal uporniška mesta in upornike. Generalni sekretar ZN je ob sprejetju izrazil zadovoljstvo, saj se je s soglasnim sprejetjem resolucije pokazala enotna volja mednarodne skupnosti, hkrati pa doda, da bodo morebiti potrebna ostrejša sredstva za prekinitev nasilja. Tej resoluciji je zaradi ustanovitve Visokega komiteja za Libijo (*High-level Committee on Libya*), ki ga je ustanovila AU, zahtev Arabske lige po vzpostavitvi območja prepovedi letenja in ponovnih zahtev generalnega sekretarja ZN po prekinitvi nasilja, sledilo sprejetje resolucije VS ZN 1973. VS je obžaloval, da libijske oblasti niso upoštevale resolucije VS ZN 1970 in izrazil skrb zaradi naraščajočega nasilja in številnih civilnih žrtev. Ponovno je pozval libijske oblasti, da imajo primarno odgovornost zaščititi civilno prebivalstvo.

Kriterij, ki določa, da je vojaška sila lahko uporabljena le kot zadnje sredstvo, ko so tako diplomatska kot druga nevojaška sredstva izčrpana (ICISS 2001) ni bil izpolnjen v popolni meri. Delno je bil izpolnjen le z vidika, ko je Gadafi zavrnil možnost pogajanj in zahteval prekinitev ognja, medtem ko je s svojimi napadi nadaljeval (Fahim in Kirkpatrick 2011a).

4.2.2.4 *Sorazmernost uporabe sredstev*

V primeru Libije so sile uporabile zračne napade s ciljem onesposobiti vojaške tarče libijskega režima. Njihova vloga je bila, izvajati podporo uporniškim enotam in jim omogočati izvajanje ofenziv. Ni popolnoma jasnih indikatorjev, ki bi kazali, da so bili velikost, trajanje in intenzivnost nesorazmerni s silami režima Moamerja Gadafija (Kirkpatrick, Erlanger in Bumiller 2011 in Fahim in Kirkpatrick 2011a).

Številni kritiki so izpostavljali preveč široko pojmovanje resolucije VS ZN 1973, ki naj bi jo izvajal Nato. Obe resoluciji vsebujeta določilo o prepovedi prodaje orožja, tako Gadafijevim silam kot upornikom. Embargo orožja je bil definiran zelo široko, glavni namen pa je bil ustavitev sovražnosti in nasilja kot glavni cilj. Poleg tega so zavezniške sile bombandirale libijske režimske sile tudi po tem, ko so ostale v manjšini.

Sorazmernost uporabe sredstev je nujno upoštevati z vidika zaščite civilnih žrtev.¹⁶⁹ Načelo sorazmernosti uporabe sredstev je izjemno težko zagotavljati v dejanskih razmerah, v praksi, na kriznih žariščih. Pravna stroka se glede tega načela strinja, da je odločitev o izvedbi napada treba sprejeti za vsak napad posebej in spoštovati vsa pravna določila in okoliščine konkretne vojaške akcije. Kakšna so dejanska merila, ni zapisano v nobenem dokumentu, kar zadeva količinske podatke.¹⁷⁰

V prilogi F je v tabeli narejena primerjava med oboroženimi silami Nata (ki je izvajal vojaško intervencijo) in na drugi strani oboroženimi silami režima Moamerja Gadafija. Postaviti Nato in vojsko režima Gadafija enega proti drugemu in narediti jasno primerjavo, lahko da zelo neprimerljive in neuporabne podatke. Sklep, ki sledi iz tabele je, da je Nato opravil svojo operacijo v skladu z omejitvami, ki jih je imel, na podlagi resolucije VS ZN 1973. V večji meri je šlo za podporo upornikom na tleh, ki so se borili z Gadafijevo vojsko. Intervencija je trajala, dokler uporniki niso prevzeli nadzora nad večjim delom države, Natove sile pa so se zavedale svoje omejitve, da ne smejo postati okupacijska sila.

Kriterij lahko delno potrdim.

4.2.2.5 Utemeljena verjetnost za uspeh vojaške intervencije

Kriterij razumnega uspeha intervencije je izpolnjen, če obstaja razumna ali pa realna možnost uspeha. Pri tem kriteriju se zastavljajo vprašanja, ali je imelo vojaško posredovanje resnično izražen jasen cilj? Kaj je Zahod želel doseči s posredovanjem, je bil cilj res samo zaščita civilistov (odgovornost zaščititi) ali pa je šlo za spremembo režima in strmoglavljenje Moamerja Gadafija? Danes se zdi, da bi bila možnost njegove odstavitve, brez dodatne vojaške intervencije, ki je pomagala upornikom, zelo majhna. Z današnjega stališča lahko rečemo, da je bila intervencija uspešna. Torej je takrat morala obstajati možnost uspeha. Dokaj kratko trajanje intervencije je razlog, ki kaže, da ni šlo za neko novo vojaško preizkušanje orožja ali pa neko drzno tveganje.

Ta kriterij je bil deležen najmanj obravnave s strani študij in novinarskih poročil. Vprašanje, kako doseči realno možnost uspeha, zahteva premik od področja etične obrazložitve v področje prakse. V največ primerih so potrebe civilistov, v času krize, najboljše

¹⁶⁹ Po definiciji načelo sorazmernosti uporabe sredstev pomeni, da je prepovedano izvesti napad, za katerega se lahko pričakuje, da bo povzročil naključno izgubo življenj civilistov, njihovo poškodovanje, škodo na civilnih objektih ali kombinacijo navedenega, ki bi bili prekomerni v razmerju do pričakovane konkretne in neposredne vojaške prednosti (Sancin in drugi 2009, 192).

¹⁷⁰ Odločitve o posameznih vojaških operacijah mora sprejeti poveljujoči, in odločati v dobri veri, ali je cilj napada upravičljiv glede na tveganja morebitnih civilnih žrtev.

zadovoljene s strani humanitarnih organizacij in ne vojske. Obstajajo pa seveda primeri, ko je civilni humanitarni odziv premalo (Seybolt 2008, 26).

4.2.2.6 Legitimnost intervencije

Priloga G enostavno prikazuje sklep in pregled vseh kriterijev. Teoretični temelj naloge je poročilo ICISS, ki pa zahteva, da se samo v ekstremnih in izjemnih primerih lahko uporabi vojaško silo. Z največjo možno mero natančnosti je te izjemne okoliščine treba definirati. Poročilo navede kriterije, ki naj bi bili, oziroma bi morali biti uporabljeni pred intervencijo. Ker je kritični, glavni in prvi kriterij prave avtoritete dosežen, lahko legitimnost intervencije pritrdimo, vendar z zadržkom, saj preostali kriteriji niso bili popolnoma izpolnjeni in izčrpani.

Vse kriterije bi lahko potrdili, vendar pa na drugi strani številni kritiki opozarjajo na argumente, ki kažejo nasprotno. Dejstvo je, da je izjemno težko podati kakršnokoli jasno informacijo, kaj se je dogajalo na bojišču, kjer je vlada prepovedala medije.¹⁷¹ Kljub temu pa obstaja izjemno široka podpora intervenciji, ki so jo potrdile oziroma tako ali drugače odobrile organizacije ZN, Arabske lige, AU, Organizacija islamske konference, EU, zaveznitva Nato, in tudi libijskih upornikov.

Pretekla podpoglavja so do neke mere odgovorila na vprašanje ali je bilo vojaško posredovanje legitimno ali ne. Gareth Evans je na varnostni konferenci v Münchnu leta 2012 izjavil, da bi lahko zaščitili Bengazi samo z območjem prepovedi letenja. Pravi, da bodo nadaljnje operacije intervencije mogle razviti operacijski koncept za zaščito civilistov brez možnosti spreminjanja režima (Ignatieff 2012). Vprašanje ali je lahko zaščita prebivalstva ločena od zamenjave režima, ki ogroža prebivalstvo, ostaja odprto.

4.2.3 Kritike vojaškega posredovanja v Libiji

Ker je prihajalo do kršitev in nespoštovanja resolucije VS ZN 1970, je koalicija držav 19. marca 2011 na osnovi resolucije VS ZN 1973 pričela z vojaško operacijo v Libiji. Tega dne so ameriške in britanske sile izstrelile več kot 110 raket tomahavk na libijske vojaške cilje, francoske in britanske letalske sile so prevzele nadzor nad zračnim prostorom, britanska kraljeva mornarica pa je blokirala pomorske poti (Britovšek in Črnčec 2011, 6).¹⁷²

¹⁷¹ Več medijskih vojnih poročevalcev in fotografov je v času intervencije v Libiji izgubilo svoje življenje. Po poročanju nevladne organizacije Odbor za zaščito novinarjev (*Committee to Protect Journalists CPJ*) je bilo v Libiji v letu 2011 ubitih 6 novinarjev in en medijski delavec (CPJ 2013). Slike, ki so bile posnete v času napadov, zelo težko jasno dokazujejo, ali gre za napade režimskih sil ali napade upornikov, in kdo so žrtve.

¹⁷² Našteti člani koalicije in še nekatere države so vsaka po svoje poimenovali vojaško posredovanje. Francozi Operacija Hartman (operacijo so poimenovali Hartman, kar pomeni vroč, suh veter, ki piha iz Sahare proti

Zavezništvo Nato je 23. marca 2011 le prevzelo celoten nadzor nad embargom orožja, operacijo je poimenovalo Združeni zaščitnik (varuh) (*Unified Protector*). Naslednjega dne pa prevzel še enotno poveljevanje nad zračnim prostorom Libije. Enotno vojaško poveljstvo nad izvajanjem vseh vojaških operacij je bilo vzpostavljeno šele 31. marca 2011, do tega dne pa so države poveljevale vsaka svojim enotam. Po prvih zračnih napadih, ki jih je Nato izvajal¹⁷³ in preprečil »masaker« v Bengaziju, so kasneje izvajale več kot samo opazovalno in omejeno operacijo, njihova ocena je bila, da bo le s podpiranjem upornikov lahko dosežena sprememba režima, s čimer se bo zaščitilo libijsko civilno prebivalstvo. S takšnim korakom pa se je koncept odgovornost zaščititi »umazal« in številne kritike¹⁷⁴ so se nanašale prav na ta del operacije, ki je razširila jasno določen mandat VS ZN (Evans 2011).

Intervencija v Libiji je bila naključje med humanitarnim trpljenjem in nacionalnimi interesi – mešanica priložnosti in nujnosti. To ne sme biti razlog za mišljenje, da humanitarna intervencija v Libiji ni bila upravičena. Tukaj se pojavi vprašanje, zakaj se ni podobno izvedlo v Siriji, Jemnu, Bahrajnu, Izraelu. James Pattison odgovarja: »Selektivni argumenti (zakaj drugje ni bil uporabljen koncept odgovornost zaščititi) kažejo, da intervencija v Libiji ni bila moralno sporna, vendar pa je ne-reagiranje na podobne razmere moralno napačno« (Pattison 2011, 6).

Zelo nenavadno pri posredovanju Nata v Libiji je dejstvo, da je »svetovno javno mnenje« brez kakršnih koli očitkov in pomislekov sprejelo odkrito vojaško agresijo proti suvereni državi. Po oceni nekaterih kritikov se Libija ni prekršila proti prav nobenemu določilu UL ZN. Ameriška »kolonialistična« vojna proti Libiji je bila v nasprotju s temeljnimi določili mednarodnega prava, svet pa jo je sprejel kot »humanitarno« vojno.¹⁷⁵

Gvinejskemu zalivu in nosi oblake drobnega peska), Britanci Operacija Ellamy, Kanadčani Operacija Mobile in Američani Operacija Odisejeva zora (*Odyssey dawn*)

¹⁷² Države, ki so začele vojaško operacijo so bile poleg VB, ZDA, Francije, Kanade, še Belgija, Danska, Italija, Norveška, Katar in Španija, ta koalicija se je kasneje razširila na 17 držav. Države, ki so se priključile kasneje, so opravljale predvsem nadzor nad prepovedjo letov, pomorsko blokado in vojaško logistiko ter financiranje.

¹⁷³ V bojne operacije, ki jih je izvajal Nato je bilo vključenih šest držav, več se jih je odločilo, da ne bodo sodelovale. To odraža realnost in veliko razlikovanje glede uporabe sile in smiselnosti interveniranja v državljansko vojno. VB, Francija in ZDA so jasni voditelji »vojne frakcije«. Nemčija, Turčija in Poljska so najbolj vidni skeptiki. Obe struji pa sta v primeru posredovanja v Libiji »sodelovali«. Skeptiki se niso veliko vmešavali v operativne odločitve (lahko bi, na primer, vztrajali na listi tarč, preden so začeli z načrtovanimi napadi, in poskušali čim bolj zmanjšati operacije), »jastrebi« pa so se strinjali, da ne bodo spodbujali k prispevku sil.

¹⁷⁴ Razlog, ki očitno kaže na neupoštevanje resolucije VS ZN 1973, sta odkrila Fahim in Kirpatrick (2011): »/.../ kako lahko zavezniki opravičujejo zračne napade na sile polkovnika Gadafija, na njegov plemenski center Surf, če uživajo popolno podporo mesta in ne predstavljajo nobene nevarnosti civilistom?« Druga tehnična težava je, da resolucija VS ZN 1973 nalaga embargo orožja, ki se nanaša na celotno ozemlje Libije, kar pomeni, da je vsakršna zunanja oskrba orožja opoziciji bila prikrita.«

¹⁷⁵ Malokdo se je zavedal, da ima lahko nasilno rušenje Gadafijevega režima veliko širše in daljnosežne posledice. V Libiji ni bilo bistveno vprašanje kakšna je dejansko Gadafijeva vladavina. Ostajajo pa vprašanja temeljnih načel mednarodnega prava in vprašanje, ali je šlo za upravičeno ali neupravičeno vojno. Libijska vojna

Pet članic VS ZN – Brazilija, Nemčija, Indija, Kitajska in Rusija – so se vzdržale glasovanja o resoluciji VS ZN 1973. Po koncu misije so nekatere od njih izražale nezadovoljstvo nad misijo. Brazilija izraža dvome, ki se nanašajo na druge misije ZN, ki kličejo po večji »odgovornosti med zaščito«. Opozarjajo, da mandat VS, z namenom zaščite civilnega prebivalstva ne sme biti »zlorabljen« za druge cilje, kot je sprememba režima. Vojaške akcije morajo spoštovati besedilo in namen »duha« originalnega mandata ZN. Indija in Brazilija sta kritizirali dejanja Francije in VB, ki sta kršili embargo orožja in pošiljali orožje upornikom režima Gadafija.

Ko je VS avtoriziral tožilca MKS, da pripravi obtožni nalog proti Moamerju Gadafiju in njegovim sodelavcem in sinovom, so kritiki izjavili, da je VS ZN s tem predhodno preprečil možnost reševanja krize s pogajanjem, ki bi končal konflikt z diktatorjevim odhodom v tretjo varno državo. Kritiki so izpostavili tudi, da je vzpostavitev območja prepovedi letenja dejansko pomenila stalno bombardiranje libijskega glavnega mesta, kar je povzročilo številne civilne žrtve, zaključni napadi na Sirto, ki so vodili do Gadafija, namesto da bi tiranu sodili pred sodiščem, so povzročili, da je Nato postal sokrivec nezakonitega in krvavega maščevanja. Zahteva po odhodu Gadafija: »*Gaddafi must go*,« je bila junija 2011 obravnavana kot izjemno sporna zahteva mednarodne skupnosti. Poročilo International Crisis Group (2011) piše, da ta izjava zahteva dva različna cilja. Vztrajno zahtevanje, da Gadafi nima in ne bo imel nobene vloge v »postdžamahirijskem« političnem redu več je en cilj, ki skoraj zagotovo odraža ali pa je odražal zahtevo večinskega libijskega ljudstva in tudi zunanjskega sveta. Vztrajanje na zahtevi, da Gadafi odide sedaj oziroma takoj, kot predpogoj za kakršnokoli pogajanje, vključno s premirjem, je to premirje nemogoče doseči, le še stopnjeval se je oboroženi konflikt. Ta zahteva se je na koncu izkazala kot resnična. Gadafi je ostal na »oblasti« in v Libiji do svojega »bridkega« konca. V primerjavi z veliko hujšimi in dolgotrajnimi napadi Bašarja al Asada v Siriji, kjer ni interesa po avtorizaciji vseh razpoložljivih sredstev s ciljem, da se prelivanje krivi ustavi.

4.3 Odgovornost obnoviti na primeru Libije

Enostavno je začeti vojno, posredovati in porušiti »nasprotnikove sile«, izjemno težko pa je oditi in za sabo (ne) pustiti razdejanja. Vprašanje je, ali bi mednarodna skupnost lahko oblikovala neko rešitev krize in bi obstajala metoda ali formula, kako končati in rešiti

tako predstavlja poskus vsiljevanja zelo nevarnega novega koncepta znotraj veljavnega mednarodnega prava, ki so ga opravičevali z uporabo koncepta odgovornost zaščititi (Engdahl 2011).

konflikt. Dejstvo je, da se ne da oblikovati enotne teorije, ki bi rešila ta vprašanja. Obstaja pa več metod,¹⁷⁶ kako po konfliktu reševati nastalo »razdejanje«.

Večina držav regije MENA je danes v veliko težjem položaju, kot je bila pred letom 2011 in 2012. Vprašanje teh držav, ki se soočajo s številnimi težavami, ni, ali lahko vzpostavijo in postanejo demokracije, njihovo glavno vprašanje je veliko bolj temeljno: ali lahko oblikujejo minimum reda in vlade, ki je potreben, da se bodo lahko začele soočati s političnimi in ekonomskimi izzivi? (Miller 2013).

Moamer Gadafi in njegov režim sta propadla, država pa se mora ponovno oblikovati.¹⁷⁷ Nekateri pišejo, da je sedANJI čas, po smrti Gadafija, v marsičem veliko nevarnejši od časa revolucije in državljanske vojne.¹⁷⁸

Na vprašanje, zakaj in kateri so razlogi, da se pomaga Libiji pri njeni obnovi, je odgovorov več. Obstaja moralni imperativ med državami, članicami Nata, ki morajo po posredovanju zagotoviti varnost, odpraviti politično nestabilnost in ekonomski kolaps. Z zunanjo pomočjo bodo demokracija in človekove pravice, po več kot 40-tih letih, v Libiji ponovno spoštovane. Eden izmed odgovorov pa je tudi interes držav, ki so bile vključene v intervencijo ter držav, ki imajo v Libiji svoje nacionalne interese. Libija lahko pade v skupino držav, imenovanih propadle države, kar lahko služi le za gojišče terorizma in ekstremnih idej.

Tretji steber koncepta odgovornost zaščititi, odgovornost obnoviti, je zelo podoben prvemu, le da se za njegovo izvedbo lahko nameni več časa, predvsem pa je potrebno, da se ga *izvede popolno* in resnično pomaga državi pri obnovi.

16. septembra 2011 je bila z resolucijo VS ZN 2009 oblikovana Misija Združenih narodov v Libiji (*United Nations Support Mission in Libya – UNSMIL*), s ciljem pomagati libijskim oblastem pri definiranju in uresničevanju nacionalnih potreb in prioritet v Libiji. Naloga misije je s strateškimi in tehničnimi nasveti pomagati, kjer je potrebno, in podpirati libijske napore na petih glavnih področjih: uresničevanje procesa demokratične tranzicije, širjenje

¹⁷⁶ 'Krizni menedžment' (*crisis management*), 'reševanje konflikta' tudi 'sprava' (*conflict resolution*), 'končanje konflikta' (*conflict termination*) so metode, s katerimi bi lahko naredili kvalitativno spremembo *statusu quo* (Misra 2008, 132).

¹⁷⁷ Nekatere naloge bo moralo libijsko ljudstvo opraviti samo, da bo Libija ponovno gospodarsko uspešna in demokratična država. Preoblikovanje nacionalnih institucij, vzpostavitev legitimne ustavne skupine, oblikovanje vključujočih pravnih procedur, popolno sodelovanje z ICC, poudarjanje in izpeljava sprave. Pri nekaterih nalogah bo potrebna pomoč mednarodne skupnosti: ponovno oblikovanje in urjenje nacionalne policije in vojske, integracija nekdanjih uporniških borcev, mednarodna pomoč pri nadzoru meja, donatorska pomoč, tuje investicije, obnova infrastrukture, vzpostavitev hibridnih oz. *ad hoc* tribunalov.

¹⁷⁸ Zaporji so polni Gadafijevih privržencev, milice nadzirajo obsežne dele države. Orožja ni videti toliko kot v času vojne (Draper 2013, 39), vendar pa to lahko pomeni le, da so ga številni pospravili z ulic. Gadafijevi sodelavci, njegova žena in nekateri otroci ostajajo na prostosti. Čez zahodno in južno mejo v državo prihajajo priseljenci. Teroristični napad na ameriško veleposlaništvo v Bengaziju septembra 2012 pa je pokazal, da je država na robu propada.

vladavine prava in nadziranje zaščite človekovih pravic, obnovitev varnostnega sektorja, boj proti nedovoljenemu širjenju orožja in spremljajoče opreme ter koordiniranje mednarodne pomoči in gradnja vladnih zmogljivosti na vseh področjih. V začetku je bila misija oblikovana za obdobje treh mesecev, kasneje pa večkrat podaljšana.¹⁷⁹ Poročilo ICISS pa v poglavju Odgovornost obnoviti (*Responsibility to Rebuild*) navaja naslednje postintervencijske zahteve, ki morajo biti izpolnjene. Navedene so štiri zahteve: graditev miru in vlade, varnost in zaščita, pravica in sprava ter ekonomski razvoj. Na podlagi teorije ICISS in mandata UNSMIL bo v nadaljevanju obravnavan zadnji steber koncepta odgovornost zaščititi.

4.3.1 Graditev miru in dobre vlade

Kolaps avtoritarne vlade je oblikoval varnostni vakuum, brez delujočega državnega aparata in Libijo močno izpostavil zunanjim vplivom. Da bi se izognili ponovitvi izjemno drage napake, ki se je zgodila v Iraku, bo morala Libija dobiti učinkovito vlado, ki bo lahko izdelala novo nacionalno vizijo, s katero bo lahko združila tekmujoče avtoritete (Ould Mohamedou 2012). V Prilogi H so navedeni ukrepi, ki so jih v Libiji izvedli s ciljem graditve miru in dobre vlade. Postrevolucionarna Libija je od strmoglavljenja režima Gadafija polna vojaških uniform, ki niso člani nacionalne vojske, ampak paravojaških, revolucionarnih enot, veliko orožja je vidnega, posebej ponoči. Ulice in stavbe so polne plakatov revolucije, »mučenikov«, ki so umrli za revolucijo (Filiu 2011).

Priznanje države oziroma nekega režima v državi je bolj kot legalno dejanje postala politična odločitev. Več držav, vključno s Francijo, VB, Španijo, Nemčijo, Združenimi arabskimi emirati, Katarjem, Jordanijo, Gambijo, Senegalom, Avstralijo, Rusijo in ZDA, je kmalu začelo priznavati NPS.¹⁸⁰ Kljub temu pa države niso želele takoj odmrzniti finančnih sredstev, kar je NPS vztrajno zahteval. NPS je imel tudi veliko težavo pri prodaji nafte in plina, saj sta glede na pravo pripadala libijski vladi. Problem je bil tako v nedefiniranem

¹⁷⁹ Prvič je podaljšana za tri mesece (resolucija 2022, december 2011). Kasneje pa je bila misija z resolucijo 2040 (12. marec 2012) podaljšana še za 12 mesecev. Nazadnje, 14. marca 2013, pa z resolucijo 2095 podaljšajo mandat še za nadaljnjih 12 mesecev.

¹⁸⁰ NPS je bil v mesecih, ki so sledili po začetku krize priznan na več načinov: »legitimni predstavnik libijskega ljudstva«, »edini legitimni predstavnik«, »legitimni partner«, »uradna pogajalska nasprotna stranka«, »veljavni sogovornik«, »partner za diskusije«, »kredibilni glas libijskega ljudstva«. Vse to pa je premalo, da bi bil NPS lahko vlada Libije, kar je puščalo mednarodni pravni status Gadafijeve vlade nedotaknjen. Medtem ko država ne more imeti dveh *de jure* vlad na enkrat, ima lahko *de jure* vlado in *de facto* lokalno vlado ali predstavnike ljudstva. To je razlog, da so države, ki so priznale NPS kot legitimnega predstavnika libijskega ljudstva, lahko nadaljevale s priznanjem diplomatske vloge in statusa, za časa Gadafija določenih ambasadorjev. VB je priznala NPS aprila, pod Gadafijem določeni ambasador pa je ostal v Londonu, dokler ni bil maja izgnan. Vzrok izгона ni bil, da ambasador ni bil več obravnavan kot predstavnik vlade, ampak ker se je London želel maščevati za škodo, ki je bila povzročena britanski ambasadi v Libiji, ukrep, ki je avtoriziran na podlagi Dunajske konvencije o diplomatski imuniteti (Bellodi 2012, Filiu 2011, Draper 2013).

pravnem statusu NPS (Bellodi 2012).¹⁸¹ Vprašanje je, zakaj so bile države tako nepripravljene priznati NPS kot legitimno vlado Libije. Odgovor tiči v dobro oblikovanem načelu, ki zadeva sodbo o zaželenosti, legitimnosti ali sposobnosti druge vlade do neupravičenega vpletanja v notranje zadeve te države.¹⁸²

Na ravni Libijske kontaktne skupine¹⁸³ je bila oblikovana močna izjava podpore NPS, pravna vrednost te izjave pa ni bila nikoli uresničena. 15. julija 2011 je srečanje Kontaktne skupine v Istanbulu označilo prelomno točko boja, da se NPS prizna kot legitimno vlado Libije. Na eni strani je kontaktna skupina dala ZN posebnega odposlanca za Libijo, katerega mandat je bil posredovanje miru med dvema stranema, na drugi strani pa izjavila, da je NPS *de jure* vlada Libije. Ta izjava je avtomatično vsebovala nepriznanje Gadafijevega režima (Bellodi 2012). V nekaterih pogledih je ta pristop predstavljal odmik od splošne prakse; priznanje vlade, ki ne nadzira celotnega ozemlja, je bilo prekmalu; prav tako pa je bilo kršeno notranje pravo države.¹⁸⁴

Opazovalci volitev, ki so se odvijale, julija 2012 za 200-članski Nacionalni kongres so izjavili, da so minile relativno mirno, v svojih poročilih so pisali o relativno šibki zastopanosti islamskih političnih strank, številni Libijci so volili koalicijo Zavezništvo nacionalnih sil (*National Forces Alliance – NFA*), ki je svobodno zavezništvo zmernih interesov.¹⁸⁵ Država

¹⁸¹ Glede na mednarodno pravo, obstaja več vrst priznanja: *de facto*, *de jure*, diplomatsko priznanje, popolno priznanje in tako naprej. Vprašanje ni, kaj je priznanje *pre se*, ampak kaj natančno je bilo priznano. Priznanje brez jasne formule je brezpredmetno.

¹⁸² Javni protesti proti obstoječim režimom niso prepovedani po mednarodnem pravu, pravo pa na splošno prepoveduje tujo intervencijo v takšnih protestih, kot je bilo to dosojeno v sodbi MKS, v primeru Nikaragva proti ZDA. V sodbi je sodišče obsodilo podporo ZDA, ki so jo te namenjale upornikom. Šlo je za kršitve običajnega mednarodnega prava prepovedi uporabe sile proti drugi državi, prepovedi interveniranja v notranje zadeve držav, nekršenja suverenosti in nevpletanja v mirne proteste. Zaradi takšnih kršitev je bila oblikovana Doktrina Estrada (oblikovana v 30-tih, poimenovana pa je po mehiškem državniku Genaru Estradi), ki je učinkovito ustavila prakso razširjenega priznanja vlade. Doktrino je leta 1980 sprejeta tudi VB. Z oziroma na besede takratnega britanskega zunanjega ministra Petra Caringtona britanska vlada ne bo več priznala vlad, ampak samo države. Ta doktrina je postala popularna, ker je razbremenila vlade pred težko, občutljivo in pogosto neprijetno odločitvijo med tekmujočimi režimi. Doktrina onemogoča, da bi bila priznana več kot dva režima v eni državi. Kar zadeva Libijo, je britanski zunanji minister, William Hague v parlamentu 13. maja 2011 izjavil, da London sprejema NPS kot legitimnega sogovornika v Libiji, ki predstavlja želje libijskega ljudstva. Kljub temu, pa to ne spreminja njihove tradicije, da pravno priznavajo le države in ne vlad (Bellodi 2012).

¹⁸³ Libijska kontaktna skupina ali Prijatelji Libije je mednarodna kolektivna organizacija, ustanovljena s ciljem podpirati NPS. V njem so člani zahodnih držav in članov arabske lige. Nekateri jo poimenujejo tudi Libijska kontaktna skupina ali pa Mednarodna kontaktna skupina za Libijo. Na ustanovni konferenci v Londonu je bil prisoten tudi generalni sekretar ZN Ban Ki-moon, visoki predstavniki Arabske lige in evropskih držav. Prva tri srečanja so bila v Dohi, Rimu in Abu Dabiju. Četrto srečanje je bilo v Istanbulu julija 2011, kjer se je srečanja udeležila tudi Hillary Clinton. Na srečanju so izjavili, da je NPS, edina legitimna oblast v Libiji (CNN 2011a).

¹⁸⁴ Šlo je za kršenje suverenosti države. ZDA so to argumentirale kot edino možnost, ki je bila, da se je finančna sredstva Libije odmrznilo. Septembra 2011 je NPS priznala še GS ZN, VS ZN pa je odpravil sankcijo zamrznitve finančnih sredstev.

¹⁸⁵ V sosednjih državah so večinoma slavili islamisti, tako so številni domnevali, da se bo v Libiji ponovil scenarij volitev. NFA je prozahodno usmerjena politika, ki je zmagala na zadnjih volitvah. Islamske stranke so se v Libiji šele začele oblikovati, zato niso imele priložnosti dobiti veliko glasov, poleg tega pa je močna koalicija NFA združila svoje sile in enotno nastopila proti radikalnejšim islamističnim strankam.

ima danes politične stranke z uradi, uradniki in publikacijami.¹⁸⁶ Parlament je sprejel zakon, s katerim urejajo osnutek nove libijske ustave. Osnutek določa, da bo ustavni svet, ki ima 60 članov, izbran tako, da bo zastopal vse tri dele države. Kljub temu pa danes v Libiji obstajata dve državi. Uradna država, ki jo vodijo civilne avtoritete, zastopata jih Splošni nacionalni kongres in vlada, ki je izjemno šibka in neuradna država, ki jo vodijo Vrhovni varnostni odbor (*Supereme Security Committee – SSC*) in drugi vojaški sveti v državi, ki imajo resnično oblast. Medtem ko SSC prejema sredstva iz države, pa še vedno obstaja zunaj uradnih struktur. Poleg teh dveh pa v večjih mestih obstaja cela vrsta revolucionarnih združenj in organizacij, kjer vsaka učinkovito vodi svojo mini državo.

4.3.2 Varnost in zaščita

Embargo na orožje je bil naložen februarja 2011, amandmiran pa z resolucijo VS ZN 2009 (Varnostni svet ZN 2011c), kar pomeni, da je dovoljeno oskrbovanje z vojaško opremo za NPS in prihodnjo libijsko vlado. O kakršnemkoli prenosu orožja morajo biti ZN obveščeni, saj imajo možnost uporabiti veto na te odločitve. Dodatno je bil embargo amandmiran marca 2012, z resolucijo VS ZN 2040, s katero je omogočen prenos nesmrtonosnega orožja in opreme (neprebojni jopiči in oklepna vozila) (Varnostni svet ZN 2012). To bo omogočilo novim oblastem v Tripoliju, da pričnejo z obnovo vojske, ki je bila uničena v času državljanske vojne. Notranje tekmovanje, tekmovanje med mesti in različnimi deli države predstavljajo veliko nevarnost.¹⁸⁷ V prilogi I so zapisani ukrepi, ki naj bi jih v Libiji izvedli glede na cilje Misije ZN v Libiji.

Vprašanje, kako se soočiti s člani nekdanjega režima, je eden največjih izzivov pri uresničitvi libijske sprave. Nacionalni kongres se je načelno strinjal z Zakonom politične izključitve, ki bo prepovedal osebnostim preteklega sistema, da bi sodelovale v politiki ali zasedale vodilna mesta v novi Libiji.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Libija se je izognila ideološki razdelitvi med islamisti in liberalci, kar se je zgodilo v Tuniziji in Egiptu. Liberalna večina je zmagala, razlikovanje med islamisti in ne-islamisti v bistvu v Libiji ne obstaja, kar gre zahvala globokemu verskemu in socialnemu konzervativizmu. Liberalna stranka nekdanjega premiera Mahmouda Jibrila je bližje islamizmu kot pa neke vrste zahodno vodenemu liberalizmu.

¹⁸⁷ Libija je polna orožja, podzemni bunkerji in skladišča so polni zapuščenih zalog in več tisoč ročnih raketometov zemlja – zrak. Novembra 2011 je Mokhtar Belmokhtar, poveljnik Al Kaide v islamskem Magrebu potrdil, da je AQIM prevzel priložnost in zavaroval nekaj tega arzenala, ko se je revolucija začela (Ould Mohamedou 2012).

¹⁸⁸ Kriteriji, ki definirajo »člane bivšega režima« morajo biti določeni. Revolucionarji in člani vojaških milic se strinjajo, da je treba izključiti vsakega, ki je bil del Gadafijevega režima, kar bi pomenilo, da se 80 odstotkov sedanjega kongresa izključi. Ni še določeno, ali bodo prebežniki iz nekdanjega režima vključeni v novi red. Nekateri pravijo, da bodo tisti, ki so prebegnili v prvih štirih dneh revolucije na stran upornikov, vključeni v nov državni red, drugi pa, da se lahko novemu režimu priključi vsak, ki se je priključil upornikom pred napadi Nata (Sharqieh 2013).

4.3.3 Pravica in sprava

Prebivalci Libije od nove vlade zahtevajo spravo in kaznovanje zločincev. Vprašanje pa je, kako naj si celoten narod očisti dušo. Več desetletij so se v šolah učili le Gadafijevo Zeleno knjigo, sedaj pa se od njih pričakuje, da bodo to celotno obdobje preprosto pozabili.

Demokratsko izvoljeni kongres je naročil pripravo nove libijske ustave. Kar zadeva sodnike in čistke v sodnem sistemu bi v primeru, da bi odstranili vse sodnike bivšega sistema, ostali brez njih. Nekateri predlagajo, da bi jih pripeljali iz drugih arabskih držav (Ibrahim 2013).

Gadafijev sin Saif al-Islam, je v zaporu v Zintanu in se mu bo verjetno sodilo na sodišču v istem mestu. Libija je stalno zavračala zahteve MKS, da bi ga predala. To je zapisano tudi v prilogi J, kjer je vidno, katere ukrepe mora libijska prehodna oblast izvesti, pri tem pa jim pomaga UNSMIL.

Eno izmed nekdanjih »Gadafijevih mest« Tawergha¹⁸⁹ je danes popolnoma prazno. Ko so moški Tawerghana v času vojne napadli Misrata, so tam zagrešili množična posilstva žensk. Libijska sodišča ne vedo, kako se soočiti z »mestom, obtoženim posilstva«. Libijski pravni sistem ne zna obravnavati in voditi pregona proti kršiteljem posilstva, ker nima nobene osnove in znanja za to (Filiu 2011).

NPS je utrpel številne notranje spore, ki so podprti še z dvema dodatnima dejavnikoma. Prvi je, da velika mesta tekmujejo za pravico do sadov revolucije: Misrata, kjer je bilo »izpostavljeno« mrtvo telo Gadafija; Tripoli, kjer je potekala ceremonija po osvoboditvi; in Zintan, kjer je zaprt Gadafijev sin, Saif al-Islam. Vsa mesta, ravno tako kot vsi prebivalci Libije, delijo nerealna pričakovanja, da bo njihova nova svoboda rešila njihove socialno-ekonomske težave. Drugi dejavnik pa, da politična moč leži v rokah tekmujočih milic. Uničevalna nasprotja, ki so se začela v novembru 2011 med borci iz mesta Zawiya in Warshefana ter med številnimi frakcijami iz Tripolija, se bodo težko rešila. Revolucionarji stalno zavračajo pozive po odložitvi orožja, k čemur jih poziva NPS. Tripoli je tako v nevarnosti, da postane takšen, kot je bil Bagdad leta 2005, ko so številne skupine nadzirale

¹⁸⁹ Mesto Tawergha je bilo po večini črnsko mesto. V Libiji je ena tretjina črnkega prebivalstva – Afričanov. Tiste, ki so se borili za Gadafija, so mediji poimenovali najemniki iz Afrike. Številni afriški zaporniki, ki so bili v času vojne izpuščeni, naj bi bili delavci iz Malija, Čada in zahodne Afrike. Ta trditev je bila zelo uporabna za tiste, ki so vztrajali, da je šlo v državljanski vojni za spopad med Gadafijem in libijskim ljudstvom, kot da Gadafi ni imel nobene podpore med svojim ljudstvom. Ko so uporniki zavzeli Tawergho, mesto, kjer je živel večinoma črnsko libijsko prebivalstvo, so mesto zažgali, več sto Afričanov pobili in posilili. Ko so Afričani poskušali opozoriti na številna posilstva in poboje, se svet ni zmenil zanje. Številni govorijo o etničnem čiščenju mesta Tawergha (Campbell 2013, 168). Govori se tudi o črnem etničnem čiščenju v Libiji (Human Rights Investigation 2011, Charbonneau 2011).

posamezne dele mesta in uvajale klientelistično sosedsko politično ekonomijo (Ould Mohamedou 2012).

Na številnih področjih pa Libija po padcu režima Gadafija ostaja nepopisan list. Libijci zavračajo obdobje Gadafija in njegovo zapuščino ter simbole propadlega režima. Obstaja pa vprašanje, na katerih temeljih naj danes Libija osnuje svoje simbole, kje v preteklosti naj jih išče.¹⁹⁰ Vprašanje je, kako naj se ozirajo v preteklost, koliko zgodovine bo »izkopane«, preden se bo Libija premaknila naprej. Nekateri trdijo, da se je treba ozreti le do začetka Gadafijevega režima leta 1973. Libijci so začeli s procesom nacionalne sprave, vendar je rezultatov malo. Vzpostavili so neodvisno Komisijo za pravico in spravo, ki jo vodita dva sodnika iz bivšega Gadafijevega režima, ki pa sta prebegnila pred revolucijo. Veliko težav povzroča pomanjkanje tehničnih strokovnjakov (Filiu 2011, Bellodi 2012 in Ould Mohamedou 2012).

4.3.4 Ekonomski razvoj

Vprašanje priznanja NPS kot legitimne in tudi legalne oblasti je pustilo veliko težav na finančnem področju. Libija je kritično odvisna od proizvodnje in izvoza nafte ter zemeljskega plina. Država je nujno potrebovala odobritev nadaljevanja teh dejavnosti, v tem sektorju česar pa nobena stran ni mogla zakonito izvajati: režim v Tripoliju, ki je bil zakoniti lastnik resursov, je bil predmet mednarodnega embarga, vsako podjetje, ki je kupilo nafto od NPS, pa je bilo izpostavljeno tveganju pravnega procesa. Enako se je dogajalo na področju finančnih sredstev Libije, ki so bila v tujini zamrznjena. Gadafijev režim jih ni smel porabljati zaradi embarga, NPS pa tudi niso bila takoj na razpolago. Libijsko ljudstvo je bilo tako v težkem položaju (Bellodi 2012). Priloga K prikazuje primerjavo, katere naloge UNSMIL so bile v Libiji izpolnjene. Vprašanje ekonomije in ponovne gospodarske rasti je v Libiji drugotnega pomena, mednarodna skupnost je sicer že odpravila nekatere ekonomske sankcije in odmrznila finančna sredstva, kar je le začetek.

4.3.5 Pomoč civilni družbi pri vključevanju in zagovarjanju njihovih interesov

Poleg državne politike se v Libiji množično širijo civilne organizacije, predvsem žensk in mladih. Ženske organizacije na podlagi resolucije VS ZN 1325 zase zahtevajo večjo politično

¹⁹⁰ Omar-al Mokhtar, junak upora proti italijanskemu kolonializmu, je neka nova figura, ki združuje libijsko ljudstvo. Nekdanji kralj Idris je komaj prisoten v libijski družbi. Al-Mokhtar je verjetno edina osebnost v zgodovini države, s katero se strinjajo vsi Libijci, vse ostalo je predmet sporov (Filiu 2011, Campbell 2013).

vključevanje in sodelovanje (Varnostni svet ZN 2000). Močno pa se je okrepilo medijsko poročanje, privatne televizijske postaje in časopisi so vzpostavili močno medijsko sceno.

Protestniki arabskih revolucij pravijo »*game is over*«, to je njihova zahteva. Pravijo, da ne gre za zamenjavo voditeljev z drugimi voditelji, ampak se hočejo znebiti voditeljev enkrat za vselej. Izredna odpornost arabskih režimov v zadnjih treh desetletjih izvira delno iz njihove sposobnosti prikazati se kot edina alternativa kaosu. Strateški odnos z zahodnimi zavezniki in tujimi partnerji, ustreza utrjevanju predsodkov o »orientalskem despotizmu«, začinjenem s paradoksalno protiislamistično govorico: popolnoma razvita diktatura ali pa vsaj avtoritarni režimi, naj bi bili edina protiutež popularnim islamistom, ki bi neizogibno zmagali na kakršnikoli volitvah (Filiu 2011, 73).

S koncem Natove operacije Združeni zaščitnik 31. oktobra 2011 je prihodnost Libije in njenih političnih, ekonomskih in socialnih struktur v rokah libijskega ljudstva. Politični proces in težaven proces sprave se je v Libiji že začel. Razglasitev osvoboditve oktobra 2011, imenovanje vlade novembra 2011 in izvedba prvih demokratičnih volitev junija 2012 so pomembni temelji gradnje države in državnih institucij (*nation building*) (Bin Talal in Schwarz 2013).

4.3.6 Uspešnost postintervencijske strategije na primeru Libije

Ravno tako kot Irak, tudi Libija po državljanski vojni in posredovanju zahodnih sil potrebuje organizirano državo. Uspešna tranzicija je odvisna od dejavnikov, ki v Libiji še vedno kritično manjkajo. Relativno kohezivno vodenje, aktivna civilna družba in narodna enotnost – brez tega bo Libija zagotovo neuspešno prešla tranzicijsko obdobje in bo, podobno kot Irak, po padcu Huseina, trpela zaradi stalnih političnih delitev in nasilnega civilnega nereda ter soočena s številnimi geopolitičnimi pritiski. Da bi se izognila tem kritičnim dogodkom, potrebuje močan politični center.

Uspešna tranzicija Libije je bila v neki meri ovirana tudi zaradi Natove intervencije, ki je pospešila spontane ljudske upore. Zunanja podpora uporom je preprečila, da bi revolucija sledila linearnemu poteku dogodkov, kot se je to dogajalo v Tuniziji in Egiptu. Kljub precejšnji zunanji podpori, NPS primanjkuje soglasje za oblikovanje stabilne in močne vlade.

Medtem pa so se cilji Francije, VB, ZDA, Arabske lige, Nata, Katarja, ki so igrali pomembno vlogo pri transformaciji Libije, spremenili. Zunanja prisila bo vodila Libijo v več različnih smeri, ki ne bi smele odlašati z avtonomijo in trajnostnim 'procesom gradnje države' (*state-building process*).

4.4 Odziv subjektov mednarodnega prava na krizo v Libiji

Evans (2008, 175) se sprašuje *kdo* je dejansko sposoben narediti karkoli – tako preventivno, reaktivno kot v času obnove –, ko pride do neposrednega odzivanja na podlagi odgovornosti zaščititi. Obstaja izjemno veliko različnih akterjev v mednarodni skupnosti, ki bi se lahko odzvali.

Odzivanje ali neodzivanje ter reagiranje v notranje zadeve suverene države je zelo občutljivo vprašanje v mednarodnih odnosih. Razlog je v nacionalizmu suverenih državah, ki bi želele nadzirati svojo državo brez tujega vmešavanja. Izpostaviti velja, da se podobno sprašujejo in odzivajo ostale imperialne sile, kot sta Francija in VB. Rusija, Kitajska in Brazilija, ki so se vzdržale glasovanja o resoluciji VS ZN 1973, so se zavemale za dialog in popolno ustavitev ognja. Noam Chomski argumentira, da interesi ZDA niso bili pogojeni z nafto, saj so imeli že pod Gadafijem dostop do nje (Shalom in Albert 2011).¹⁹¹ Indija in Nemčija sta se ravno tako vzdržali glasovanja, zavzemali sta se za politične ukrepe in ne uporabo sile. Tudi Italija je bila nenaklonjena posredovanju, saj je bila odvisna od naftnih dogovorov z Gadafijem.¹⁹²

Intervencija v Libiji je še enkrat ilustrirala centralnost 5 stalnih članic VS in njihov vpliv. Brez podpore Arabske lige, Organizacije islamske konference in držav arabskega zaliva bi Rusija in Kitajska zagotovo uporabili pravico veta pri glasovanju o resoluciji VS ZN 1973 (Bellamy 2011, 4). Rusija in Kitajska, ki sicer oporekata intervenciji, sta se glasovanja o resoluciji vzdržali, »verjetno« zato, ker si ne predstavljata rezultata, ki bi bolje ustrezal njunim interesom v regiji MENA (Walzer 2011).

Dejstvo, da koncept odgovornost zaščititi obstaja in da je VS sankcioniral dejanja v Libiji, niso nujno povezana. Pomembno pa je omeniti, da Barack Obama, ko je v svojem govoru 28. marca 2011 opravičeval intervencijo, ni niti omenil koncepta odgovornost zaščititi (White House 2011), koncept pa ni omenjen niti v skupni izjavi Baracka Obame, Nicolasa Sarkozyja in Davida Camerona (Obama, Cameron, Sarkozy 2011).

¹⁹¹ Dostop do nafte so imeli tudi pod Sadamom Huseinom v Iraku, v Iranu in na Kubi.

¹⁹² Italija je bila druga največja izvoznica libijske nafte. Leta 2010 je iz svoje nekdanje kolonije uvozila 376.000 sodčkov nafte na dan (The Economist 2011).

4.4.1 Severnoatlantsko zavezništvo

»Nato je imel prav: da bi zaščitili civiliste, je treba odstraniti tirana /.../«

(Michael Ignatieff).

Operacija proti Libiji se je začela kot *ad hoc* koalicija voljnih, ki jih je vodilo Ameriško vojaško poveljstvo za Afriko (*United States Africa Command – AFRICOM*), ameriška nepripravljenost¹⁹³ za vodenje operacije, je ponudila priložnost za alternativne rešitve, kot sta bili britanska in francoska operacija.¹⁹⁴ Natova operacija, imenovana Združeni zaščitnik, je vsebovala tri elemente: (1) vzpostavitev območja prepovedi letenja nad Libijo, da se prepreči letalom, da bi bombardirala civilne tarče; (2) vzpostavljanje pomorskega embarga orožja v Sredozemskem morju, da se prepreči prenos orožja in z njim povezanega materiala ter najemnikov v Libijo, in (3) vojaški ukrepi (zračni in pomorski napadi) proti vojaškim silam, ki so vključene v napade ali z napadi ogrožajo libijske civiliste in območja naseljena s civilisti (Bin Talal in Schwarz 2013). Natove sile so izvajale svoje operacije od 31. marca 2011 do 31. oktobra 2011, pri operaciji so sodelovale še štiri arabske države, Maroko, Jordanija, Katar in Združeni arabski emirati in Švedska. Nekateri kritiki so se spraševali o legitimnosti operacije. Kljub temu, pa so razmere v Libiji predstavljale jasno grožnjo mednarodnemu miru in varnosti, kot je bilo to zapisano v resolucijah VS ZN 1970, 1973 in 2009.

Strategija, ki je bila uporabljena v Libiji, je bila podobna t. i. afganistanskemu modelu,¹⁹⁵ ki vključuje majhno število zavezniških specialnih sil, ki delujejo v sodelovanju z zunanjo pomočjo letalskih sil in zagotavljajo odločilno prednost za uporniške sile na kopnem. Nato je

¹⁹³ Ameriški predsednik Barack Obama je 4. aprila 2011 umaknil sile ZDA iz neposrednih bojnih operacij, kljub temu pa so še naprej imele veliko vlogo pri podpori in zagotavljanju goriva (*air-to-air*). ZDA so spremljale in delovale v tej intervenciji, kot se je izrazil Obama 'v ozadju' (*lead from behind*). Tudi sicer je Obama v svojih zadnjih govorih in odločitvah previdnejši kar zadeva uporabo vojaške sile. Poleg vodenja iz ozadja uporablja tudi frazo »to put no boots on the ground« (kar izreče v primeru reševanja krize v Siriji). Fraza »boots on the ground« se uporablja z namenom, da se potrdi prepričanje, da se lahko vojaški uspeh doseže le preko fizične prisotnosti vojakov na konfliktnih območjih. Gre za nasprotno stališče mnenju, da so druga sredstva, kot so zračni napadi in bombardiranja, ekonomske sankcije ali satelitska navigacija, neučinkoviti pri doseganju zmage. Navedena definicija je bolj veljala za politiko Georga Busha in prejšnjih ameriških predsednikov (Walzer 2011, Bellamy 2011).

¹⁹⁴ Vodenje operacije preko mehanizma Skupne evropske varnostne in obrambne politike (SEVOP) je doseglo zelo malo podpore. Ena izmed nepričakovanih posledic libijske krize je bilo ravno spodkopavanje SEVOP. Končno je bila izbira za Nato izbrana, ker je zagotavljala legitimnost, ki je *ad hoc* koalicija ni imela, obstoječa poveljniška struktura, zmogljivosti in transatlantska povezava pa so bili dodatni razlogi za Nato. Kljub temu, da v libijski operaciji niso sodelovale vse države Natovega zavezništva pa je obstajalo skupno politično stališče o veljavnosti misije (Jeffery 2011).

¹⁹⁵ Afganistanski model je bil v Libiji uspešen, ker so bile uporniške sile na kopnem vztrajne, pripravljene na boj in relativno enotne kar zadeva cilje. Pomanjkanje znanja, usposobljenosti in zmogljivosti uporniških skupin je bilo nadomeščeno z zunanjo podporo (Chivvis 2012). Nato ni imel težke naloge pri izvrševanju svojih nalog, saj je bila libijska vojska izjemno šibka, neenotna in neusposobljena. Večina libijskih obrambnih sil je bila razporejena ob obali Sredozemskega morja, kar je bilo enostavno doseči iz Natovih letalskih baz na jugu Evrope. Operacija je temeljila na kampanji zrak – morje, kar je za vojsko zavezništva enostavna naloga. Ni bilo nekega novega načina bojevanja.

razglasil, da bo operacija Združeni zaščitnik omejena na izvajanje resolucije VS ZN 1973 in bo končana takoj, ko bo libijska vlada izpolnila tri zahteve: prenehala z napadi na območja civilnega prebivalstva, umaknila v baze vse svoje vojaške sile in omogočila neomeje dostop za humanitarno pomoč. Kljub tem zahtevam in videzu, da je Nato nepristranski zaščitnik civilistov, je hote ali nehote postal akter, ki želi spremembo libijskega režima.¹⁹⁶ Ta vtis se je ustvaril skozi dinamiko konflikta.¹⁹⁷ Libija je razkrila nekatere pomanjkljivosti Nata, njihovo soglasje in enotno nastopanje, na drugi strani pa veliko fleksibilnost, ki obstaja znotraj Nata, ki lahko odgovarja na varnostne potrebe svojih držav članic (Chivvis 2012).

Vojaške izgube Nata so bile izjemno majhne, omejene na strmoglavljenje lovca US F-15, v začetku marca 2011. Edina primerljiva izguba je bil lovec Združenih arabskih emiratov F-16, ki je strmoglavil v letalski bazi Sigonella na Siciliji (april 2011). Kar zadeva človeške žrtve¹⁹⁸ je, po ocenah New York Timesa, zaradi Natovih zračnih napadov umrlo 40 civilistov, 70 pa je bilo ranjenih, Human Rights Watch pa je poročal o vsaj 72 smrtnih žrtvah. Izogibanje civilnim žrtvam je bilo izjemno pomembno delo, saj je mandat VS ZN temeljil na zaščiti

¹⁹⁶ Vprašanje, ali je bil namen Nata sprememba režima ali ne, se delno nanaša na priznanje državne avtoritete. Resolucija VS ZN 1970 piše, da morajo libijske avtoritete izpolniti svojo dolžnost zaščititi prebivalce. Vprašanje je, katera vlada je bila takrat priznana, Gadafijev režim ali NPS. Težko je jasno določiti, kdaj so uporniki postali subjekti, ki bi lahko legitimno pozivali in prosili mednarodno skupnost naj posreduje. Dejstvo je, da so na določeni točki številne države priznale NPS kot legitimno oblast. Libijska kontaktna skupina je izrazila jasno stališče, da Gadafijev režim nima več legitimne oblasti v Libiji, Gadafi in njegova družina pa morajo oditi. Težko je potrditi, da je že marca NPS nadziral večji del države in tako imel neko podlago, ki bi mu omogočila pravico, da poziva mednarodno skupnost k ukrepanju.

¹⁹⁷ Kot prvo je Nato razširil listo tarč in napadal vitalne institucije režima, kot so velike vojaške baze v centru Tripolija, kjer je tudi živela Gadafijeva družina. Kot drugo, vodilne članice Nata so jasno izrazile, da je njihov politični cilj odstranitev Gadafija z oblasti. V skupni izjavi so predsedniki ZDA, Francije in VB izrazili svojo zavezo do resolucije VS ZN 1973, hkrati pa dodali, da si ne predstavljajo prihodnosti Libije z Gadafijem na čelu. »Dokler bo Gadafi na oblasti, bodo Nato in njegove koalicijske partnerice morali nadaljevati svoje operacije, da bodo civilisti ostali zaščiteni, pritisk na režim pa se bo večal« (Obama, Cameron Sarkozy 2011). Kot tretje so države članice Nata povečale svojo neposredno vojaško podporo upornikom z zagotavljanjem vojaškega usposabljanja in razpošiljanjem specialnih sil.

¹⁹⁸ Ocene žrtev, ki so jih podali privrženci Gadafija, so bile, da je bilo za posledicami Natovih napadov ubitih 1.100 civilistov, 4.500 pa je bilo ranjenih, naj bi bile previsoke. Realne ocene naj bi bile le 5–10 odstotkov teh, na drugi strani pa ni življenja izgubil noben pripadnik Natovih sil. Vloga mornarice je bila zelo slabo vidna. Bojne ladje Natovih sil so zbirale obveščevalne podatke in zagotavljale radarski nadzor (Barry 2011).

civilistov (Chivvis 2012).¹⁹⁹ V primeru Libije se je vojaško posredovanje Nata končalo hitro in, kot piše Bosco (2011) z »zmago«.²⁰⁰

V vsem času intervencije je Nato ostal v neposrednih stikih in stalnem posvetovanju z ZN in njegovimi agencijami, EU, Arabsko ligo in AU, s ciljem koordiniranja njegovih humanitarnih in vojaških akcij (Bin Talal in Schwarz 2013). Vse navedene organizacije pa se niso vedno povsem strinjale o vseh vidikih odzivanja v krizi, vendar so posvetovanja med njimi potekala; najbolj vidno je bilo sodelovanje njihovih generalnih sekretarjev v Libijski kontaktni skupini leta 2011, kar je povečevalo vpliv ukrepanja mednarodne skupnosti kot celote. To je razlaga, zakaj je bila operacija Združeni zaščitnik ocenjena kot uspeh svetovnega humanitarizma in odgovornosti zaščititi ter Nata.²⁰¹

4.4.2 Afriška unija

Po sprejetju UL AU so afriške vlade potrdile svojo (retorično) zavezo konceptu odgovornost zaščititi v »*Ezulwini Consensus*«,²⁰² kjer potrjujejo primarno odgovornost VS ZN, da ohranja mednarodni mir, hkrati pa opozarjajo, da lahko v določenih primerih regionalne organizacije intervenirajo brez predhodne odobritve VS.²⁰³

¹⁹⁹ Žrtve med uporniki so bile v primerjavi z Natovimi velike. Neusposobljeni, neenotni in slabo oboroženi uporniki so izrabili izjemno priložnost, da spremenijo svojo prihodnost in odstavijo tirana. Brez njihovega kopenskega boja Gadafi verjetno ne bi tako hitro padel. Brez Natovih zračnih napadov tudi uporniki sami ne bi zmogli končati tiranije. Nato je poleg izvajanja zračnih napadov počasi onemogočal in ustavljal dostop Gadafija do zunanjega sveta, onemogočil dostop do orožja in opreme. Za upornike je bil Nato velika moralna opora pri njihovem boju (Chivvis 2012).

Politični stroški intervencije so bili izjemno nizki. Rusi so po koncu intervencije trdili, da je bila njihova nepripravljenost na posredovanje vzrok Natove liberalne interpretacije mandata, ki ga je imel na podlagi resolucije VZ ZN 1973 (Chivvis 2012).

²⁰⁰ Odziv VS in Nata na Gadafijevo retoriko je bil zelo podoben retoriki genocida (posebej s strani tistih, ki so delali v Clintonovi administraciji Bele hiše in so »preživeli« genocid v Ruandi in Srebrenici, danes pa delajo v administraciji Baracka Obame), ki označuje velike grožnje, da bi se nasilje iz Libije razširilo na širše območje regije (Vlasic in Atlee 2013).

²⁰¹ Vprašanje kredibilnosti Nata z vojaškega stališča kaže, da je imela zamenjava oziroma združitve poveljstva pod enotnim poveljstvom Nata različne rezultate. Rusija in Kitajska sta kritizirali operacijo tako v *ad hoc* fazi kot kasneje, ko je bila operacija združena pod enotnim poveljstvom. Jasno ni niti ali je poveljstvo pod Natom znatno spremenilo dinamiko v arabskem svetu. Vprašanje kredibilnosti Nata v libijski operaciji je tvegana strategija. Zaveznitvo je že sedaj deležno kritik zaradi operacij v Afganistanu. Številne članice, vključno z Nemčijo in vzhodnoevropskimi državami, želijo, da se organizacija manj osredotoča na operacije, ki potekajo izven ozemlja držav članic Nata (*out-of-area operations*) in se vrne k svoji prvotni misiji kolektivne varnosti.

²⁰² 'Sporazum Ezulwini' (*Ezulwini Consensus*) vsebuje zapis stanja v mednarodnih odnosih in predlaga reforme ZN, ki so jih sprejele afriške vlade leta 2005 v mestu Ezulwini, osrednjem Svazilandu. Sporazum je bil sprejet na izrednem srečanju AU marca 2005 v Addis Abebi (Executive Council of the African Union 2005).

²⁰³ Interpretacija koncepta odgovornost zaščititi in njegovih stebrov s strani AU je v nasprotju z interpretacijo EU in drugih zahodnih akterjev. Ta razlika izhaja iz varnostne kulture AU, zaveza AU do človekove varnosti je negotova, ko gre za uresničevanje človekove varnosti na račun varnosti režima, posebno, ko je režim eden izmed nekdanjih glavnih akterjev kontinentalne organizacije. Kljub vsem simpatijam, ki so jih afriški voditelji gojili do libijskega diktatorja, pa so bili na koncu prepričani, da je Gadafi politično nevzdržen voditelj (Bakata 2011).

Mirovni in varnostni svet AU je v svoji izjavi izrazil podporo libijskemu ljudstvu po demokraciji in političnih reformah, hkrati pa poudari potrebo po ohranitvi teritorialne integritete Libije (Peace and Security Council, 2011). Afriške države, nestalne članice VS, Južna Afrika, Nigerija in Gabon, so glasovale za resoluciji VS ZN 1970 in 1973.

AU ni želela prepustiti reševanja krize samo zunanjim kontinentalnim silam in je 10. marca 2011 sprejela drugo izjavo, s katero je ustanovila *ad hoc* Visoki komite, katerega naloga je bila iskanje diplomatske rešitve. Mirovni in varnostni svet AU je izrazil prepričanje, da morajo afriške države izvesti akcijo, s katero bi prekinili napadanje in sovražnosti ter pričeli s političnimi reformami (Peace and Security Council, 2011a). Ko je VS ZN sprejemal resolucijo, s katero je uvedel območje prepovedi letenja in avtoriziral uporabo vseh razpoložljivih sredstev, da se zaščiti prebivalstvo, so afriške članice glasovale za resolucijo. V predlogu AU je ta zahtevala takojšnjo ustavitev ognja, čemur mora slediti oblikovanje vključujoče tranzicijske vlade, oblikovanje osnutka ustave in organiziranje volitev. Mirovni načrt, ki je temeljil na tem predlogu in ki so ga predstavili delegati AU pod vodstvom Jacoba Zume aprila 2011, je s strani Gadafija prejel odobritev, vendar pa ni bilo odobritve s strani NPS (Sherwood in McGreal 2011).

AU je verjela, da mora libijsko ljudstvo samo sprožiti željo po političnih reformah. Poleg tega je stalno opozarjala, da se morajo zahodni akterji držati določil resolucije VS ZN 1973, primanjkovalo pa ji je enotne politične volje, da bi se soočila z državno-sponsoriranim kršenjem človekovih pravic, v svoji državi članici, Libiji. Visoki panel AU je bil deležen številnih kritik zaradi svoje neučinkovitosti pri združevanju afriških voditeljev, ki so na koncu le še opazovali Natovo intervencijo. Eden izmed odgovorov, zakaj AU ni posredovala na osnovi svoje UL, je velik vpliv Gadafija v sami organizaciji. Libija je bila ena največjih finančnih donatoric organizacije, Gadafi pa je imel veliko podporo med njenimi članicami (Sudan Tribune 2011). AU ni enoten, monoliten blok, nekateri afriški voditelji, kot je ruandski predsednik Paul Kagame, so javno kritizirali slab odziv AU: »/.../ s strani afriške perspektive so pomembne lekcije, ki se jih mora naučiti, glavna pa je, da se moramo mi kot AU odzivati hitreje in bolj učinkovito na tovrstne situacije« (Kagame 2011).

4.4.3 Arabska liga

V skladu z islamskim šeriatskim pravom, ki je dominantna religija v arabskih deželah, je individualna, družbena in univerzalna odgovornost muslimanov, glede na njihovo vero, da ščitijo človekove zmožnosti in kreposti vseh ljudi, ne glede na razlike.

Odločilno potezo, ki jo je naredil katerikoli subjekt v Libijski krizi je storila Arabska liga,²⁰⁴ ki je pozvala mednarodno skupnost, da vzpostavi območje prepovedi letenja nad Libijo. S tem je mednarodna skupnost dobila regionalno podporo za izvajanje nadaljnjih ukrepov na temelju koncepta odgovornost zaščititi. Na vprašanje, zakaj je Arabska liga naredila ta korak in spremenila položaj tako Rusije kot ZDA in Kitajske, ni jasnega odgovora.²⁰⁵ Arabska liga je tako morala uradno pozvati k vojaškemu posredovanju, ZDA pa so vplivale na stalne članice VS ZN, da so, ob vzdržanem glasu Rusije in Kitajske, potrdile resolucijo o vojaški intervenciji.

Ko se je dejansko začelo izvajati letalske napade na sile libijskega režima, je Liga stopila korak nazaj. Nekatere od članic so ostale vključene v kampanjo, vendar pa je bilo njihovo vojaško sodelovanje zelo majhno. Samo Jordanija, Katar in Združeni arabski emirati so pomagali vzpostavljati območje prepovedi letanja, tako da so zagotavljali zračno podporo (uporaba bojnih helikopterjev in letal proti podpornikom režima Gadafija). Večino dela so tako opravile VB, Francija, Norveška in ZDA.

4.4.4 Združene države Amerike

Gibanje za spremembe, ki se je kot požar širil od Tunizije do Sudana in iz Jemna do Libije, Egipta in Sirije, lahko razumemo tudi kot dolgoročno strategijo ameriškega Pentagona in zunanjega ministrstva ZDA za celotni islamski svet. Washington pri tem izkorišča iskrene demokratične vzgibe večine protestnikov.²⁰⁶ Tik pred sestankom skupine najrazvitejših gospodarstev G8 v Georgiji junija 2004 je Washington objavil dokument z naslovom »G8 – partnerstvo za Veliki Bližnji vzhod«. V poglavju »Gospodarske priložnosti« je Washington napovedoval »/g/ospodarsko preobrazbo, ki bo po dometu podobna spremembam, ki so se zgodile v nekdanjih komunističnih državah srednje in vzhodne Evrope«. Dolgoročni cilj

²⁰⁴ Arabska liga (*The Muslim World League* – MWL) je organizacija civilne družbe Arabskih držav (Liga arabskih držav), s sedežem v Saudski Arabiji, ki združuje Muslimansko bratovščino, Salafistične klerike, džihadiste, ki se borijo proti sekularnim diktatorjem (Charai in Braude 2012).

²⁰⁵ Ena izmed teorij (zarote) in odgovor na to vprašanje je morda naslednji: ZDA so neuradno in skrivoma podprle egiptovskega predsednika Arabske lige Amra Muso, ki je želel naslediti Mubaraka v Egiptu, v zameno pa je Musa v Arabski ligi dosegel podporo tujemu vojaškemu posredovanju v Libiji. Sklicevali so se na nedokazane trditve, da naj bi Gadafi ukazal letalske napade na neoboroženo prebivalstvo. Izdajo Arabske lige proti Libiji so zapečatili skrivni dogovori ZDA, Saudske Arabije in Bahrajna (Escobar 2011).

²⁰⁶ Peščica dobro izurjenih operativcev pa iz ozadja in s podporo velikih medijev, kot sta CNN in BBC usmerja dogajanja v naprej načrtovano smer. V grobih obrisih ta strategija temelji na izkušnjah uspešno izpeljane operacije menjave režimov v državah nekdanjega Varšavskega sporazuma. Temelji za to strategijo so zapisani v priporočilih Richarda Perleja (nekdanji svetovalec Pentagona in eden od vodilnih neokonservativcev) in Douglasa Feitha (član Busheve vlade) iz leta 1996: Odločen prelom: Nova strategija za ohranitev obstoječega stanja (Perle, Feith in dr. 1996). Maja 2005 je ameriški predsednik pričel s »širjenjem demokracije« po celotnem območju Velikega Bližnjega vzhoda, pri čemer gre za »/.../ vzpostavitev ameriško-bližnjevzhodnega območja proste trgovine v naslednjem desetletju« (Bush 2003).

projekta je popolna privatizacija naftnih poslov in nadzor nad njihovim denarnim tokom, kar lahko pomeni popoln nadzor nad gospodarstvi od Maroka do kitajske meje (Archar 2004).²⁰⁷ Vloga ZDA v Libiji je bila, glede na prejšnje intervencije Nata, omejena.²⁰⁸ Ko se je Barack Obama odločil, da bo iskal podporo za resolucijo VS ZN 1973, se je odločil tudi, da bo vloga ZDA omejena le na zračne sile, poleg tega pa ne bo imela glavnih vlog pri teh operacijah. Kritiki so to odločitev videli kot odrekanje vodenju, ki bi lahko trajalo še dolgo in povečalo tveganje za napake. Trdili so, da če bi bila operacija v Libiji dovolj pomembna za namestitev sil, bi ZDA naredile vse, da bi svojim silam zagotovile uspeh. To bi pomenilo, da bi ZDA ohranile svoje lovce polno vključene v operacijo Združeni zaščitnik, izstrelile več vodenih raket tomahawk, poslale več brezpilotnih letal in morda celo namestile svoje kopenske sile (Chivvis 2012). Barack Obama je avgusta 2011 dejal in prvič javno oznanil: »P/reprečevanje množičnih zločinov in genocida je jedro interesa nacionalne varnosti in jedro moralne odgovornosti ZDA.«

4.4.5 Skupina držav Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika – BRICS

»Libija je dala konceptu odgovornost zaščititi slab prizvok.«²⁰⁹

Te države²¹⁰ predstavljajo najhitreje rastoča gospodarstva sveta, na drugi strani pa je njihova pripravljenost sprejeti pravočasno in odločno akcijo za zaščito oziroma preprečitev humanitarne katastrofe zelo majhna. Najpogostejši razlog držav, ki so se pri glasovanju vzdržale, je bil dvojen: verjele so, da ima misija izjemno majhno možnost uspeha, obenem pa so bile zaskrbljene nad nejasnostjo resolucije, ki je bila pred njimi.²¹¹

²⁰⁷ Obama je svoj govor ob prejemu Nobelove nagrade za mir namenil podajanju moralnega govora o vojni. »/.../ soočiti se moramo s svetom, ki ga poznamo danes. Sem vrhovni poveljnik države, ki je odgovorna za končanje vojne in soočanjem z neusmiljenim nasprotnikom, ki neposredno ogroža ameriško ljudstvo ali njene zaveznike /.../« (Obama 2009 in Jones 2011).

²⁰⁸ Libija predstavlja prvi primer večje Natove operacije, kjer so ZDA 'delovale od zadaj'. Kljub dejstvu, da so ZDA poslale letalo A-10 tank buster in bojne ladje AC-130 je bila njena uradna vloga omejena na podporo poveljevanju, nadzoru, oskrbovanju z gorivom, obveščevalnimi podatki in oskrbovanjem z orožjem. Obamova administracija je Libijo ocenila kot primarni problem Evrope, z evropskimi članicami Nata, ki naj bi bile dovolj zmogljive za vodenje takšne operacije. Z oziroma na to je lekcija, ki se je pokazala v Libiji, ta, da bodo morale evropske sile nameniti več sredstev za obrambo, če bodo želele same voditi in neodvisno izvajati vojaške operacije (Jeffery 2011).

²⁰⁹ *»Libya has given R2P a bad name.«* Izjavo je podal indijski ambasador pri ZN (IPI 2012).

²¹⁰ Države članice BRICS so Brazilija, Rusija, Indija, Kitajska in Južna Afrika oziroma izvorno BRIC, S (South Africa) se je priključila leta 2010. Članice BRICS so z izjemo Rusije države v razvoju, najnovejše industrijske države. BRICS obsega skoraj 3 milijarde svetovnega prebivalstva. Kratico BRIC je prvi uporabil Jim O'Neill (2001).

²¹¹ Države BRICS tradicionalno poudarjajo in zagovarjajo Vestfalsko razumevanje državne suverenosti in nevpletanja v notranje zadeve suverenih držav. Kljub formalnemu sprejetju Sklepnega dokumenta Svetovnega vrha leta 2005 je vsaka od držav BRICS izrazila svoje pomisleke glede drugega stebra koncepta odgovornost zaščititi. Stališče glede koncepta odgovornost zaščititi je med članicami BRICS navidezno enotno. Rusija in Kitajska sta bili med tistimi državami, ki so podpisale Sklepni dokument Svetovnega vrha leta 2005. Obe

Vidnejša vloga držav BRICS se je v primeru Libije začela odkrivati po glasovanju v VS ZN 17. marca 2011, ko so glasovali o resoluciji 1973. Kitajska, Rusija, Brazilija, Indija (in Nemčija) so se glasovanja vzdržale, Južna Afrika pa je glasovala *za*. Grožnje civilnemu prebivalstvu, Gadafijeva mednarodna izolacija in hiter razpad režima ter prisotnost regionalnega konsenza, ki je odkrila potrebo po mednarodni intervenciji, so države BRICS spravili v težak položaj. Glasovanje proti resoluciji bi pomenilo (v primeru zagrešenih zločinov in številnih smrtnih žrtev) hude kritike svetovne javnosti in prizadelo njihov ugled. Tako so se glasovanja vzdržale. Kljub privolitvi, da je bila resolucija VS ZN 1973 sprejeta, so države BRICS opozarjale na nevarnosti implementiranja resolucije.²¹²

Podobnost izjav, ki so jih dajale države BRICS, ni slučajno, niti glasovanje. Uradniki BRICS držav so potrdili, da so se med seboj dogovarjali o glasovanju. IBSA (Indija, Brazilija, Južna Afrika) države so se strinjale, da se bodo glasovanja vzdržale, kasneje pa so se posvetovale še s Kitajsko in Rusijo ter se dogovorile, da se bodo enotno vzdržale glasovanja. Premislila si je le Južna Afrika. Na njeno glasovanje *za* sta vplivali afriški državci, nestalni člani VS, Nigerija in Gabon, ki sta glasovali *za*. Južna Afrika je s tem glasovanjem sprejela veliko strateško odločitev in dala regionalnemu povezovanju večjo težo (Higashi 2012). Kmalu po začetku vojaških akcij v Libiji, so države BRICS izrazile veliko kritik nad Natovim izvajanjem akcij (Garwood-Gowers 2013).²¹³

Kljub temu, da so bile države BRICS dokaj enotnega mnenja pri resolucijah, ki so zadevale Libijo in vojaško posredovanje Nata v tej državi, nad čemer so izražale svoje pomisleke, pa niso ohranile te enotnosti v primeru Sirije. Države BRICS so se tako razdelile v dve

zavračata posredovanje v notranje zadeve držav in sta med državami, ki nasprotujejo konceptu odgovornost zaščititi. Stališče Indije je bolj ambivalentno, podala je svoje strinjanje le pri tretjem stebru. Stališče Brazilije je, da koncept odgovornost zaščititi ni nova »norma«, poudarja pa pomen prvega in tretjega stebra ter dvome in tveganja drugega stebra. Južna Afrika, tako kot ostale afriške države, podpira koncept odgovornost zaščititi, sicer pa bolj poudarja neprisilna sredstva reševanja sporov, kot sta pogajanje in diplomacija (Garwood-Gowers 2013).

²¹² Kitajska je izjavila, da ima hude težave s sprejetjem nekaterih delov resolucije, in poudarja, da je krizo treba rešiti z mirnimi sredstvi. Rusija obžaluje dejstvo, da ni bilo sprejetih jasnih določil kako se bo območje prepovedi letenja dejansko izvajalo, kakšna bodo 'pravila delovanja' (*rules of engagement*), kakšna bo uporabljena vojaška sila, kdo jo bo nadziral. Številne pomisleke in skrbi je imela tudi Indija, ki izpostavlja pomanjkanje jasnosti glede uporabe prisilnih sredstev in njihove uporabe. Brazilski predstavnik v VS je podal kritiko, da so avtorizirani ukrepi v resoluciji 1973 veliko širši od same prepovedi letenja nad Libijo. Tudi Južna Afrika, ki je glasovala *za* resolucijo, je podala nekatere pomisleke. Opozarjala je pred enostransko vojaško akcijo, kot izgovor je bila zaščita civilistov ter izrazila upanje, da bo resolucija implementirana v popolnem spoštovanju celotnega njenega besedila (Garwood-Gowers 2013).

²¹³ Kritike Natove intervencije v Libiji so temeljile na treh poudarkih: prvič, države BRICS so obtožile zahodne sile, da so razširile mandat resolucije VS ZN 1973 preko določenih meja, preko potrebne sile za zaščito civilistov. Druga kritika je blizu prvi, države BRICS so trdile, da je bilo definiranje koncepta odgovornost zaščititi preširoko ter da je bila zaščita civilistov le izgovor za spremembo Gadafijevega režima in njegov popolni poraz. Te kritike je najmočneje izražala Rusija. Temelji za tretjo kritiko pa so v dejstvu, da je intervencija Nata v Libiji primarno odobrena zaradi tega, ker bo naredila več dobrega kot slabega. Natovo posredovanje bo prineslo več koristi, saj bi bile posledice, povzročene brez intervencije, veliko večje. Države BRICS se s tem niso strinjale, poudarjale so politično reševanje konflikta (Garwood-Gowers 2013).

podskupini. Rusija in Kitajska sta ostali na strani močnih nasprotnic prisilnih ukrepov v Siriji, ostale države, Indija, Brazilija in Južna Afrika pa so zavzele bolj fleksibilno, mehko stališče do koncepta odgovornost zaščititi v primeru Sirije, še vedno pa ostajajo zadržane do uporabe prisilnih ukrepov.

4.4.5 Evropska unija – EU

»SEVOP²¹⁴ je umrla v Libiji /.../.«²¹⁵

Libijska kriza je ponovno odkrila, da interesi, nacionalne specifikke in notranje volilne kampanje pogosto vodijo enostranske akcije držav članic EU. Česa se je v primeru Libije naučila EU in kakšni bi morali biti njeni cilji v prihodnje, (1) povečati vodenje za koherentno politiko Unije; (2) opredeliti evropski odziv v srednjeročnem obdobju in (3) preprečiti razdelitve v daljšem časovnem obdobju (Koenig 2012).

28. februarja 2011 in po sprejetju resolucije VS ZN 1970 je EU naložila Libiji embargo orožja in nekatere druge sankcije. Posebno srečanje Evropskega sveta je 11. marca 2011 obsodilo velike in sistematične kršitve človekovih pravic. Svet je izjavil, da se mora Gadafi takoj odpovedati oblasti in predati razmere MKS (Evropski svet 2011, 2f). EU je izvajala sankcije, ki jih je predvidela resolucija VS ZN 1970 in razširila omejitve.²¹⁶ Italija je bila prva evropska država, ki je sprva krivila upornike, da so povzročili krizo. Kasneje je EU podala skupno izjavo, da dejanja libijske vlade povzročajo hude kršitve človekovih pravic in naj se Gadafi odpove oblasti. Pritisk iz Washingtona in Londona je povzročil, da je Francija sprejela, da se poveljevanje nad operacijami prenese pod poveljstvo zavezništva. V prvih dneh intervencije je nemški zunanji minister Westerwelle izjavil, da je konec apelov in je potrebno ukrepanje. Kljub številnim besednim obsodbam razmer v Libiji pa je bila EU bolj pasivna. Kritiki so kritizirali evropsko sosedsko politiko, saj naj bi EU pred ostale interese dala svoje ambicije po libijski nafti. Ta podoba pa se je spremenila, ko je iniciativo prevzel francoski predsednik Sarkozy. S podporo Davida Camerona in predstavniki drugih manjših držav članic je začel primerjati situacijo v Libiji z dogodki, ki so se odvijali v Srebrenici in

²¹⁴ SEVOP – Skupna evropska varnostna in obrambna politika Evropske unije.

²¹⁵ Urednik v Le Monde se je izrazil, da je Evropska unija klavrnno padla. Institucionalna Evropa se ni sposobna soočiti z izzivi. V »sagi« Severne Afrike preprosto ni obstajala, ni se bila sposobna dogovoriti, kako reagirati ali pa kako priznati libijsko opozicijo ter najpomembneje, o legitimnosti uporabe oborožene sile (Menon 2011).

²¹⁶ 28. februarja 2011 je Evropski svet sprejel odločitev 2011/137/CFSP za implementiranje resolucije VS ZN 1970 in naložil embargo orožja proti Libiji in ciljne sankcije (omejitve viz, zamrznitev sredstev) za 26 oseb, ki so bile povezane z Gadafijevim režimom. 10. in 21. marca 2011 je EU razširila te omejitve na ključne libijske finančne skupnosti in še na 11 oseb. Po sprejetju resolucije VS ZN 1973 je EU naložila nadaljnje sankcije 24. marca. Odločitev Sveta 2011/137/CFSP je bila amandmirana s ciljem implementiranja območja prepovedi letenja in razširjenjem zamrznitve sredstev na dodatne osebe, tudi na libijsko nacionalno naftno korporacijo in pet njenih podružnic (Evropski svet 2011a).

Ruandi. Ko je prišlo do groženj Gadafija, se je Sarkozy odločil, da bo enostransko priznal NPS, 9. marca 2011 in skupaj z VB pripravil osnutek za resolucijo 1973. Edina skupna točka, ki je povezovala članice EU, so bile finančne sankcije. Glasovanje o resoluciji VS ZN 1973 je še bolj razdelilo EU. Tri države EU so glasovale *za*, Nemčija se je glasovanja vzdržala (Menon 2011, 76).²¹⁷ Po vsem tem je EU skušala najti skupno izjavo. 1. aprila 2011 je Svet sprejel odločitev o EUFOR Libija (vojaška operacija Evropske unije za podporo dejavnostim humanitarne pomoči kot odgovor na krizne razmere v Libiji) (Evropski svet 2011b).²¹⁸

Libijska kriza je povzročila globoko razdelitev med članicami EU. Evropejci na splošno podpirajo globalne zaščitne norme, ki odražajo osnovne evropske norme in norme EU o človekovih pravicah in osebni svobodi. Ne strinjajo se s posledicami koncepta odgovornost zaščititi za Evropsko varnostno kulturo. EU poudarja tiste aspekte globalne agende človekove varnosti in koncepta odgovornost zaščititi, ki odražajo njihovo tradicijo. EU kolektivno poudarja dimenzijo preventive in obnove in ne vojaško zaščito, saj je zanjo prisilna uporaba vojaške sile še vedno sporna.

Resnični interesi, ki jih je imela EU pri reševanju libijske krize niso povsem jasni. Številne izjave visokih predstavnikov EU odkrivajo, da je bil končni cilj odstranitev Gadafija in njegovega režima ter demokratizacija Libije. Delno so bili motivi EU tudi skrbi Italije, ki se je bala številnih beguncev iz Tunizije, Egipta in Libije na otok Lampedusa in druge pelagijske otoke. Pozivi k solidarnosti med državami članicami EU, da se ustavi velika reka beguncev iz severne Afrike na območje Italije, je bila primarna skrb odziva EU na razmere v Libiji. V tej luči je bila sprejeta odločitev, da je bil predviden sedež EUFOR Libija v Rimu, poveljstvo pa v rokah Italijanov (Wouters in De Man 2013).

4.4.6 Organizacija islamske konference

V vsem času libijske krize je generalni sekretar Organizacije islamske konference (*Organization of Islamic Conference* – OIC) Ekmeleddin Ihsanoglu, aktivno sodeloval na večini srečanj, ki so se odvijale na mednarodni ravni glede libijske krize. Generalni sekretar je

²¹⁷ Glasovanje Nemčije je težje razložiti, saj je kanclerka Angela Merkel podala dve zahtevi pri vzpostavitvi območja prepovedi letenja: regionalno podporo (ki je bila dosežena s podporo Arabske lige) in avtorizacijo VS ZN, pri čemer se je Nemčija vzdržala. Na glasovanje pa je vplivala tudi notranja politika, predvsem deželne volitve v Baden-Württembergu (Jones 2011).

²¹⁸ Odločitev Sveta o EUFOR Libija je predvidel italijanskega poveljnika, operativno poveljstvo v Rimu, proračun v velikosti 7,9 milijona EUR in čas štirih mesecev. Do maja je proces vojaškega načrtovanja EU predvidel štiri scenarije ukrepanja v primeru namestitve EUFOR Libija: (1) spremljanje humanitarnih konvojev; (2) evakuiranje humanitarnih delavcev; (3) varovanje pristanišča v Misrati in (4) zagotavljanje varnosti humanitarnega dela v daljšem časovnem obdobju (do 30 dni). Načrtovanje EUFOR Libija ni bilo dokončano, ker UN OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs – OCHA) ni prosil za njegovo aktivacijo (Koenig 2012).

v svojih govorih poudarjal napore OIC, ki jih je izvajal za zaustavitev krize v Libiji preko diplomatskih rešitev. Med temi napori je bila tudi visoka delegacija OIC v Tripoli in Bengaziju, v mesecu juniju, z namenom oceniti situacijo in zagotoviti razmere, ki bodo omogočale pogoje za čimprejšnjo humanitarno pomoč in odprtje humanitarne koordinacijske pisarne v Bengaziju. Ko je NPS oznanil padec Gadafijevega režima, je generalni sekretar OIC čestital libijskemu ljudstvu za uspešno revolucijo in zmago njihove svobodne volje in nacionalne odločitve. Ihsanoglu je pozival libijsko ljudstvo, da v tem kritičnem in zgodovinskem času enotno nastopa in enotno prizna NPS kot legitimnega predstavnika libijskega ljudstva (OIC 2011).

Primer Libije je tudi primer, ki poudarja pomembnost partnerstva. Politično in vojaško sodelovanje Katarja, Združenih arabskih emiratov (ZAE), Jordanije in Švedske v Natovi zračni operaciji se je pokazalo kot sredstvo, kljub temu da je bil dejanski prispevek relativno majhen glede na celotno operacijo. Katar in ZAE so prispevali finančna sredstva, orožje in zagotavljanje osebja za urjenje libijskih upornikov (Jeffery 2011).

4.4.7 Avstralija

Avstralija je uporabila svoje diplomatske sposobnosti pri vplivanju na stalne članice VS ZN, da bi ustavili nasilje Gadafija. Kmalu je postala ena največjih humanitarnih donatoric Libiji. Canberra je dober primer učinkovite mobilizacije t. i. 'mehke moči' (*soft power*).²¹⁹ Dosežek Avstralije je bil, da je pomagala sekuritizirati primer Libije, kar je vključevalo tri korake: (1) premik pomembnosti primera Libije na mednarodno agendo; (2) poudarjanje potrebe za odločno akcijo pod vodstvom VS ZN in (3) opravičevanje prisile na temelju izjemnih dolžnosti mednarodne skupnosti, ki jih ima pri pomoči in zaščiti ljudi v vzhodni Libiji, ki jim je grozila velika nevarnost. Avstralija je igrala pomembno vlogo pri lobiranju pri pomembnih regionalnih telesih, da bi povečali pritisk na libijski režim (Gifkins in Dunne 2011).

4.4.8 Odziv civilne družbe

Skupine civilne družbe so že kmalu po 16. februarju 2011 opozarjale in podajale kritične obtožbe na račun Gadafijevega režima. 20. februarja je Human Rights Watch (HRW) (2011) poročal o vsaj 223 smrtnih žrtvah, ki so bile posledica napadov vladnih sil v prvih dneh

²¹⁹ 'Mehka moč' (*soft power*) je za razliko od 'trde moči' (*hard power*), ki jo predstavlja vojaška in ekonomska moč, komunikacije ter pogajanja, mobilizacija mnenj ter delovanje v okviru multilateralnih teles kot tudi pospeševanje mednarodnih iniciativ.

uporov. Civilna družba je zahtevala ukrepanje na podlagi koncepta odgovornost zaščititi, številne humanitarne organizacije so zahtevale, da libijska vlada ustavi nasilje in zahteva čimprejšnje ukrepanje regionalnih akterjev, posameznih držav, teles ZN (UN Watch 2011, Thakur 2011, Evans 2011, Traub 2011).

4.6 Odgovornost zaščititi in zaščita civilistov v Libiji

Koncept odgovornost zaščititi na primeru Libije, kljub navedenim kritikam, pomeni korak naprej pri odzivanju mednarodne skupnosti na hude zločine. Prvič se je besede »odgovornost zaščititi« jasno zapisalo v resolucijah VS ZN 1970 in 1973. Predhodne resolucije²²⁰ ne vsebujejo tega eksplicitnega zapisa. Drugič, prvič se je zgodilo, da se je uporabilo drugi steber koncepta odgovornost zaščititi; vključena je bila mednarodna dimenzija odgovornosti zaščititi, kar daje konceptu večjo težo v procesu prehajanja v normo. Kot tretje pa se kljub kritikam, primer Libije uporablja kot parameter legitimnosti mednarodnega odzivanja na hude kršitve človekovih pravic (Poli 2013).

VS ZN je sprejel resolucijo 1973, s katero je uvedel območje prepovedi poletov nad Libijo. 19. marca 2011 so se pričele vojaške akcije nad Libijo in oktobra istega leta je bil ubit Gadafi, njegov režim poražen, NPS na oblasti, Natova letala pa so se vrnila v baze, saj je bila njihova misija zaključena. Generalni sekretar ZN Ban Ki-moon je dejal: »VS je danes sprejel zgodovinsko odločitev. Resolucija VS ZN 1973 jasno in nedvoumno potrjuje odločenost mednarodne skupnosti, da izpolni svojo odgovornost zaščititi civilno prebivalstvo pred nasiljem, zagrešenim s strani njihove lastne vlade« (Generalni sekretar ZN 2011).

Libijski uporniki so se borili pod zastavo Sanusiyya, kralja Idrisa (1951–1969), ne v želji po obnovitvi odstavljene monarhije, ampak proti zapuščini brutalnega 40-letnega diktatorstva Moamerja Gadafija. Ne pozdravljalo ali pa slavijo kraljevine, ampak poenotenje zahoda, vzhoda in juga pod enotno avtoriteto (federalni sistem med Tripolitanijo, Fezanom in Cirenajko). To hrepenenje po nacionalni enotnosti je bilo zaznati pri vseh uporniških skupinah, njihovih sloganih, propagandi (Libyans forever in unity 2013).

²²⁰ Resolucija VS ZN 1674 (28. april 2006) UN Doc S/RES/1674; Resolucija VS ZN 1894 (11. november 2009) UN Doc S/RES/1894; Resolucija VS ZN 1706 (31. avgust 2006) UN Doc S/RES/1706; Resolucija VS ZN 1755 (30. april 2007) UN Doc S/RES/1755.

5 SKLEP

Zadnje poglavje magistrskega dela je namenjeno sklepu, ki na podlagi uvodnih raziskovalnih vprašanj sistematično odkriva glavna spoznanja o temeljih, normativnem razvoju in uporabi koncepta odgovornost zaščititi v okviru sistema kolektivne varnosti, na primeru reševanja krize v Libiji leta 2011.

Glavni cilj magistrskega dela je povezati teoretsko zasnovo humanitarne intervencije z njeno konceptualno nadgradnjo v okviru koncepta odgovornost zaščititi ter pojasniti, kako je bil ta koncept apliciran na primeru vojaške intervencije Nata v Libiji leta 2011. Delo se osredotoča na raziskovanje normativnega razvoja, vsebine in vloge koncepta odgovornost zaščititi, ki ga ima pri reševanju sodobnih konfliktov v mednarodni skupnosti ter raziskovanje kako uspešno je bil koncept uporabljen na primeru reševanja krize v Libiji. Doseganje tega cilja pa je bilo mogoče s povezovanjem različnih teoretskih spoznanj varnosti v mednarodnih odnosih in metodoloških orodij, tako znanstvene discipline mednarodnih odnosov, mednarodnega prava kot obramboslovja.

Magistrsko delo obsega dva dela, prvi se nanaša na teoretično podlago in vsebino koncepta odgovornost zaščititi, drugi pa na analizo uporabe koncepta odgovornost zaščititi na konkretnem primeru krize v Libiji leta 2011. Sklep magistrskega dela sledi tej zasnovi in obsega dva dela. Prvi del sklepa se nanaša na verifikacijo raziskovalnih vprašanj, ki preverjajo tako teoretično zasnovo kot njegovo aplikacijo na praktičnem primeru, drugi del pa obsega spoznanja, ki temeljijo na teoretični podlagi in njeni analizi.

5.1 Verifikacija raziskovalnih vprašanj

Prvo raziskovalno vprašanje magistrskega dela je: *ali je Varnostni svet Združenih narodov s konceptom odgovornost zaščititi dobil učinkovitejše pravno sredstvo (utemeljeno na podlagi UL ZN) zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti v sistemu kolektivne varnosti, kot je to bila humanitarna intervencija?*

Prvi del odgovora vsebuje sklepe analize vsebine koncepta humanitarne intervencije in primere njene uporabe v sistemu kolektivne varnosti. Drugi del pa koncept odgovornost zaščititi. Sklepni del obsega primerjavo med obema konceptoma in končen odgovor, ali je odgovornost zaščititi učinkovitejše pravno sredstvo, kot je to bila humanitarna intervencija.

V teoretičnem delu naloge sem opredelila definicijo humanitarne intervencije in njen normativni razvoj, ki je ostal na ravni koncepta. Definicija humanitarne intervencije ni bila zapisana in sprejeta v nobenem mednarodnem dokumentu, kljub temu pa je v času po koncu hladne vojne pomenila na eni strani pomembno sredstvo za zaščito civilnih življenj, na drugi

pa sredstvo zunanje politike zahodnih držav (Grizold 2005 in Chomsky 1999). Primeri, na podlagi katerih sem analizirala uporabo humanitarne intervencije po koncu hladne vojne (humanitarna intervencija v Iraku, na Kosovu, v Somaliji in Ruandi), so veliko bolj potrjevali drug pomen humanitarne intervencije, ki obsega številne kritike. Uporaba humanitarne intervencije ne predvideva avtorizacije VS ZN, ne predvideva opredeljevanja pravega namena, ciljev in sredstev, ki morajo biti izpolnjeni, niti ne predvideva soglasja države, kjer se jo uporabi. Razlog za to nejasnost je v opredeljevanju humanitarne intervencije kot *pravice*, pravice držav, da zaščitijo človekove pravice. Humanitarna intervencija je po neuspehu preprečitve hudih zločinov v 90-tih postala nesprejemljivo sredstvo, to dejstvo je natančneje pojasnjeno v poglavju kritike humanitarne intervencije. Avtorji (Wheeler 2000, 33 in Ramsbotham in Woodhouse 1996, 226) kljub kritikam opredeljujejo kriterije, ki jim mora intervencija zadostiti, da bi se lahko imenovala humanitarna. Izhajajo iz prvih zgodovinskih virov proučevanja varnosti v mednarodnih odnosih, zgodnjih pristopov in krščanske politične misli. Oba vira opredeljujeta kriterije pravične vojne, ki v primeru humanitarne intervencije niso bili nikjer zapisani in redko spoštovani. Humanitarna intervencija se ni razvila do norme mednarodnega običajnega prava, pomeni pa pomembno stopnjo v razvoju normativnega urejanja uporabe oborožene sile v notranje zadeve držav, s ciljem zaščititi civilno prebivalstvo. Ponovno pa kriteriji pravične vojne dobijo svoj zapis v definiciji koncepta odgovornost zaščititi, ki jo zapiše Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost (ICISS).

Koncept odgovornost zaščititi je bil poleg definicije v poročilu ICISS sprejet na Svetovnem vrhu GS ZN leta 2005, zapisan je v Visokem panelu in resolucijah generalnega sekretarja ZN Ban Ki-moona. S sprejemom koncepta odgovornost zaščititi na Svetovnem vrhu je koncept dobil večjo legitimiteto in tudi pravno težo, zato ga lahko opredelimo tudi kot doktrino (zakaj sem v magistrskem delu uporabljala izraz koncept, je razloženo v teoretičnem delu naloge). Definicija koncepta odgovornost zaščititi se bistveno razlikuje od humanitarne intervencije, tako glede uporabe sredstev kot področja delovanja. Odgovornost zaščititi obsega tri med seboj povezane stebre (odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnoviti), najpomembnejši poudarek pa namenja prvemu, to je preprečevanju konfliktov. Uporaba oborožene sile je na drugem mestu in predstavlja skrajno sredstvo. Področje delovanja je omejeno na štiri zločine (genocid, vojne zločine, zločine proti človečnosti in etnično čiščenje), to določi tako ICISS kot tudi Sklepni dokument. Humanitarna intervencija nima omejenega področja delovanja, pomeni le vojaško intervencijo s humanitarnimi cilji. Odgovornost zaščititi pa poleg preventivne in reaktivne funkcije nalaga

tudi odgovornost obnavljanja in popravljanja vse škode, ki nastane zaradi posredovanja. Bistveno pa odgovornost zaščititi nadgrajuje humanitarno intervencijo z dejstvom, da ne gre za pravico, ampak *odgovornost*. Odgovornost zaščititi s svojo definicijo »spodkopava« obstoječi sistem kolektivne varnosti v okviru ZN, saj postavlja zaščito človekovih pravic nad pravice držav nad načelo suverenosti držav.

Koncept odgovornost zaščititi je učinkovitejše *pravno* sredstvo zagotavljanja mednarodnega miru in varnosti, kot je to bila humanitarna intervencija. Odgovor na prvo raziskovalno vprašanje je *pritrديلen*. Koncept odgovornost zaščititi opredeljuje jasno odgovornost tako držav (zaščita svojih državljanov) kot mednarodne skupnosti, kot tudi ukrepe, če se te odgovornosti ne spoštuje. Pritrdilni odgovor na prvo vprašanje omogoča preverjanje drugega raziskovalnega vprašanja, ki se nanaša na primer reševanja konflikta v Libiji leta 2011.

Drugo raziskovalno vprašanje magistrskega dela obsega vprašani: *ali so bili vsi trije stebri koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnoviti– na primeru Libije leta 2011, uporabljeni kot jih definira Mednarodna komisija za intervencijo in državno suverenost v svojem poročilu? Ali je koncept odgovornost zaščititi s primerom Libije postal pomemben in ključen primer, na podlagi katerega se bo nadaljevala njegova praksa, ali pa je to samo primer sui generis?*

Bistveno vprašanje, ki zadeva analiziranje uporabe koncepta odgovornost zaščititi na primeru Libije je bilo kako meriti in katere spremenljivke uporabiti za analizo. Podobno se je v svoji knjigi spraševal Evans (2008), ki pravi, da obstaja izjemno veliko situacij in dogodkov, ki lahko eskalirajo v konflikt, zato se omeji na glavne dejavnike, katerim sem pri analiziranju prvega stebra – odgovornost preprečiti konflikt – sledila tudi sama. Vsi obravnavani dejavniki so vodili libijsko ljudstvo v veliko revščino in vplivali na krizo v Libiji, ki je pripeljala do državljanske vojne. Na podlagi definicije koncepta odgovornost zaščititi ima država primarno odgovornost, da zaščiti svoje prebivalce pred kršitvami človekovih pravic, v primeru Libije pa je bilo samo državno vodstvo (skupaj z varnostnim aparatom) tisto, ki je predstavljalo grožnjo libijskemu ljudstvu. Na tem mestu pride na vrsto regionalna in širša mednarodna skupnost, ki ima odgovornost, da prepreči konflikt. Zakaj mednarodna skupnost ni ustavila libijskega diktatorja že veliko prej, je vprašanje v liberalni teoriji kompleksne soodvisnosti, ki izpostavlja pomen ekonomskega povezovanja. Libijska nafta je bila glavni vzvod diktatorja Gadafija, ki mu je omogočal vladanje, s katerim je državljanje pripeljal na rob revščine, mednarodna skupnost pa do prvih smrtnih žrtev bistveno ni posegala v notranje zadeve libijske politike (opozoriti je treba na ekonomske sankcije, ki

jih je mednarodna skupnost v preteklosti že naložila Libiji, vendar pravega učinka na omejevanje Gadafijeve diktature niso imele). Prve smrtne žrtve so pomenile, da je morala mednarodna skupnost aktivirati svoje institucije. Prva sta bila posebna odposlanca generalnega sekretarja ZN za preprečevanje genocida in odgovornost zaščititi, Francis Deng in Edward Luck, ki sta pozvala Libijo, da izpolni svojo odgovornost, neuspešno. Elementi prvega stebra – preprečevanje konflikta – niso bili uspešno izpolnjeni. Temu sledi drugi steber, ki zahteva odzivanje na krizne razmere.

Državno (diktatorsko) libijsko vodstvo je predstavljajo največjo grožnjo civilnemu prebivalstvu, ne samo v času arabske pomladi, ampak tudi prej. Na arabsko pomlad je vplivala globalna družba, ki je preko družabnih omrežij omogočila izražanje nezadovoljstva arabskega prebivalstva nad stanjem v regiji. Na arabsko pomlad so vplivala globalna gibanja – svetovna gospodarska in finančna kriza, želja po večji zaščiti človekovih pravic in svoboščin. Alternativni pogledi na mednarodno varnost potrjujejo ravno ta vidik, vpliv globalizacije, ki po koncu hladne vojne izpostavlja vedno nove oblike ogrožanja mednarodnega miru in varnosti. Kritična teorija varnosti, ki predstavlja eno izmed alternativnih pogledov na mednarodno in globalno varnost, je tista, ki daje odgovor, zakaj so človekove pravice in njihova zaščita v središču zagotavljanja mednarodne varnosti. Zmanjševanje pomena držav je po kritični teoriji varnosti bistveno, saj države (Libija) dejansko zagotavljajo varnost le same sebi, državljanom pa predstavljajo največji vir ogrožanja. Odgovornost mednarodne skupnosti, po definiciji koncepta odgovornost zaščititi, je, da pomaga državi izpolniti njeno odgovornost ali pa jo zagotovi sama, v okviru drugega stebra – odgovornost reagirati.

Podobno kot pri analiziranju prvega stebra sem tudi pri drugem sledila definiciji ICISS. Kriterije sem definirala tako opisno kot jih predstavila v tabeli. Namen tabel, ki so priložene v prilogah, je nazorno prikazati posamezen kriterij in opredeliti, kako je bil izpolnjen na primeru Libije. Prva sredstva, ki so predvidena v definiciji koncepta odgovornost zaščititi, je uporaba nevojaških sredstev, ki pa so se izkazala za neučinkovita. Soglasno sprejetje resolucije VS ZN 1970 in obsodba zločinov, ki so se dogajali v Libiji ter opozarjanje na težave beguncev nista ustavila libijskega diktatorja pri njegovih zločinih. Mednarodna skupnost zato sprejme resolucijo VS ZN 1973, ki razširi avtorizacijo držav na celotno VII. poglavje UL ZN. Resolucija je dala izjemno širok mandat, ki ga Nato upošteva. Analiza posameznih kriterijev, ki opravičujejo vojaško posredovanje v Libiji, je pokazala, da vsi kriteriji niso bili popolnoma izpolnjeni. Številne kritike vojaškega posredovanja izpostavljajo, da je bila intervencija naključje med humanitarnim trpljenjem in nacionalnimi interesi, poleg

tega pa največ kritik izpostavlja izvajanje Natovih neselektivnih napadov, vzpostavitev območja prepovedi letanja pa (naj bi) omogočilo stalno bombardiranje glavnih Gadafijevih »trdnjav«. Nasproti negativnim kritikam pa je bilo po koncu vojaške intervencije izrečenih tudi več pozitivnih besed. Uspešna vojaška intervencija v Libiji je ustavila Gadafija pred še hujšimi zločini, intervencija je ponovno potrdila ključno vlogo VS ZN pri avtorizaciji intervencije, poleg tega pa se je potrdila pomembnost regionalnih akterjev pri soočanju s krizo (Spencer 2013). Za popolni odgovor, ali je bil koncept odgovornost zaščititi v polnosti izpolnjen na primeru Libije, pa je (bila) potrebna analiza tretjega stebra – odgovornost reagirati. Koncept odgovornost zaščititi se, v primerjavi s humanitarno intervencijo, ne konča pri posredovanju, ampak temu sledi še obnova – tretji steber odgovornost obnoviti.

Analiza ukrepov tretjega stebra bo končana, ko bo Libija ponovno delujoča demokratična in stabilna država, kar pa (še vedno) ni. Moamer Gadafi in njegov štiri desetletja trajajoči režim sta propadla, država pa je v tem času, po koncu revolucije, v slabšem stanju, kot je bila pred njo. Enako je z ostalimi državami regije MENA, ki se po »koncu« arabske pomladi srečujejo z vedno novimi neuspehi.

Po koncu Natove intervencije je bila oblikovana Misija ZN v Libiji – UNSMIL. Cilj misije je pomagati s strateškimi in taktičnimi nasveti na petih področjih, ki so podobna tistim, ki so zapisana v definiciji koncepta odgovornost zaščititi. Odgovornost obnoviti obsega štiri postintervencijske zahteve: graditev miru in vlade, varnost in zaščita, pravica in sprava ter ekonomski razvoj.

Na podlagi analize posameznih stebrov in njihove uresničitve na primeru Libije je bil koncept odgovornost zaščititi izpolnjen le v dveh tretjinah svoje teorije. Nekateri elementi odgovornosti preprečiti in odgovornosti reagirati so bili izpolnjeni, elementi zadnjega stebra, odgovornost obnoviti, pa (še) niso bili izpolnjeni v celoti. Primer reševanja krize v Libiji je podobno reševanjem kriz v času 90-tih let. Mednarodna skupnost je opozarjala na kršitve človekovih pravic in potem posredovala. S tem se je njena naloga končala. V Libiji je bil odziv podoben kot v primeru humanitarnih intervencij v 90-tih letih. Na podlagi analize vseh treh stebrov lahko opredelim, da je bilo reševanje krize v Libiji zelo podobno reševanju kriz s humanitarno intervencijo. Primer reševanja krize v Libiji, s tega vidika, ostaja primer »nadgradnje« humanitarne intervencije oziroma nepopolno izpolnjen koncept odgovornost zaščititi. Za izpolnitev in analizo tretjega stebra bo potrebno več časa, ki bo jasno pokazal, ali je bila odgovornost obnoviti učinkovito in uspešno izvedena ali ne.

Odgovor na drugo raziskovalno vprašanje je tako *negativen*, saj se je analiza nanašala izključno na definicijo koncepta odgovornost zaščititi, kot ga je napisala ICISS. Mednarodna

skupnost je na Svetovnem vrhu leta 2005 sprejela »drugačno« definicijo koncepta odgovornost zaščititi, ki jo je v primeru reševanja krize v Libiji izpolnila. Odgovor na drugo vprašanje bi na podlagi tako sprejete definicije (lahko) potrdila, ker pa analiza temelji na definiciji ICISS, je odgovor negativen.

Tudi odgovor na drugi del vprašanja, ali koncept odgovornost zaščititi na primeru Libije predstavlja samo primer *sui generis*, je *negativen*. Uporaba koncepta odgovornost zaščititi se ni izpolnila v okviru vseh treh stebrov. Poleg tega pa je kriza v Libiji le en del velikega procesa arabske pomladi, ki je v državah regije MENA povzročila številna krizna žarišča, na katera se mednarodna skupnost ni odzvala s takšno zavzetostjo kot v Libiji. Ostala krizna žarišča še žarijo, koncept odgovornost zaščititi pa se na primeru Libije kaže le kot žarek, ki je za kratek čas rešil Libijo pred hudim spopadom in številnimi smrtnimi žrtvami. Na podlagi analize libijske krize se koncept odgovornost zaščititi ni izkazal kot učinkovitejše pravno sredstvo, kot je to bila humanitarna intervencija. Pojavljale so se podobne kritike kot v primeru humanitarne intervencije v Iraku, kjer je šlo za spremembo režima, ekonomske interese, interese velesil. Kot že omenjeno v nalogi bodo nadaljnje operacije intervencije mogle razviti operacijski koncept za zaščito civilistov brez možnosti spreminjanja režima. Vprašanje, ali je lahko zaščita prebivalstva ločena od zamenjave režima, ki ogroža prebivalstvo, pa ostaja odprto.

5.2 Spoznanja iz analize

Sklepni del magistrskega dela poleg odgovorov na raziskovalna vprašanja odkriva nekatera spoznanja, ki izhajajo iz teoretičnih definicij prvega dela in njihovega analiziranja na praktičnem primeru libijske krize.

Analiza primera odzivanja in reševanja krize v Libiji je ponovno potrdila, da je ohranjanje in vzdrževanje mednarodnega miru in varnosti v današnjem sistemu kolektivne varnosti najboljše zagotovljeno v okviru ZN, ki na podlagi UL predstavljajo temeljno legitimizacijsko organizacijo, v okviru katere se iščejo novi načini preprečevanja konfliktov, reagiranja na krizne razmere in pomoč pri pokonfliktni obnovi. Poleg tega pa se je na primeru reševanja krize v Libiji ponovno pokazalo, da bodo nujne reforme VS ZN in posledično UL ZN. Uspešnost koncepta odgovornost zaščititi je močno odvisna od učinkovitega in konsistentnega delovanja VS ZN. Eno izmed vprašanj, ki se je odkrivalo pri analiziranju subjektov mednarodnih odnosov, ki so bili vključeni v reševanje krize v Libiji, je bilo, zakaj je bil Nato tista organizacija, ki je intervenirala. V nadaljevanju so podana razmišljanja, ki se navezujejo na zgornje trditve.

Prvič, liberalna teorija varnosti v mednarodnih odnosih izpostavlja pomen povezovanja in sodelovanja držav v mednarodni organizaciji, posebej pa pomembnost idej in konceptov, ki urejajo odnose med državami te kolektivne organizacije. Odgovornost zaščititi predstavlja enega od novih konceptov urejanja odnosov in reševanja današnjih groženj varnosti. Poleg koncepta odgovornost zaščititi so se kot kritike pojavili novi koncepti, ki nadgrajujejo odgovornost zaščititi, to sta odgovornost sodelovati (*Responsibility to participate* RP) in odgovornost med zaščito (*Responsibility while protecting* RWP). Vsi trije navedeni koncepti poudarjajo pomen preprečevanja konfliktov in ta element postavljajo na prvo mesto. Leto 2012 je bilo v mednarodni skupnosti označeno za leto preprečevanja sporov oziroma preprečitve.²²¹ K temu pomembnemu simboličnemu dejanju je prispevalo tudi reševanje krize v Libiji. Leto preprečevanja sporov je ostalo le zapis in »želja«, saj je mednarodna skupnost v primeru Sirije le spremljala in zapisovala smrtne žrtve, ni pa ukrepala.

Pomen sodelovanja, preprečevanja sporov, iskanja novih idej in konceptov, ki bi pripomogli k večji učinkovitosti institucij današnjega sistema kolektivne varnosti, kar po liberalni teoriji varnosti predstavlja najpomembnejše elemente, pa ne morejo biti v popolnosti uresničeni brez upoštevanja nacionalnih interesov posameznih držav, spoštovanja njihove suverenosti in moči. Aktualnost in uporabnost teorije realizma na primeru reševanja sodobnih kriz izpostavlja tiste karakteristike, ki predstavljajo največjo oviro pri spoštovanju, razvoju in oblikovanju novih konceptov reševanja sodobnih konfliktov. Interesi posameznih držav, tako zahodnih držav kot držav regije Bližnji vzhod in severna Afrika (MENA), so vplivali na potek reševanja krize v Libiji. Na podlagi analize posameznih vzrokov, ki so vplivali na izbruh krize v Libiji in reševanje le te, se je izkazalo, da je bil (skriti) interes posredovanja mednarodne skupnosti sprememba političnega režima v Libiji in nadzor nad libijsko nafto. Analiza pokonfliktne obnove pa odkriva pomanjkanje interesa držav, da bi uspešno izpeljale zadnji steber koncepta odgovornost zaščititi – odgovornost obnoviti. Po koncu Natove operacije Združeni zaščitnik je mednarodna skupnost premalo aktivna pri izvajanju mandata misije ZN v Libiji (UNSMIL), kar je ponovno posledica pomanjkanja politične volje in interesa mednarodne skupnosti.

Že omenjena teorija realizma, izpostavljanje suverenosti držav in njihove moči, predvsem vojaške moči, predstavljajo eno glavnih ovir ali pa vzvodov uporabe koncepta odgovornost zaščititi. Zahodne države, predvsem pet stalnih članic VS ZN, bodo tudi v primeru prihodnjih

²²¹ Leta 2012 je na konferenci ZN v New Yorku generalni sekretar ZN Ban Ki-moon tekoče leto imenoval za leto preprečevanja ter tako obudil podpisano in zavezujoč Sklepni dokument s svetovnega vrha iz leta 2005, da se je treba odzivati na napetosti, še preden te eskalirajo v krvave krize (Generalni sekretar ZN 2012).

notranjih konfliktov v manj razvitih državah, kjer imajo svoje strateške interese (zaradi energetskih virov, geopolitičnega položaja države), vplivale na reševanje krize z ali brez odobritve VS ZN. V magistrskem delu sem v poglavju opredelitve humanitarne intervencije navedla številne kritike, ki so humanitarno intervencijo opredeljevale kot instrument hegemonistične politike (zahodnih) držav ter kot eno največjih tveganj in nevarnosti za delovanje sistema kolektivne varnosti. Podobno tudi kritike koncepta odgovornost zaščititi izvirajo iz pomanjkanja političnega soglasja v mednarodni skupnosti, pomanjkanja politične volje in nasprotujočih interesov velesil, da bi notranjedržavni konflikt rešile skupaj. Koncept odgovornost zaščititi podobno spodkopava današnji sistem kolektivne varnosti, saj postavlja zaščito človekovih pravic nad pravice suverenih držav. Ena izmed smeri razvoja koncepta odgovornost zaščititi bi lahko vodila v večje nezaupanje obstoječega sistema kolektivne varnosti ZN, nezaupanje v mehanizme ZN za odzivanja na krize in nezaupanje v delovanje in učinkovitost VS ZN, »morda« celo v propad ZN. Učinkovitost sistema kolektivne varnosti ni odvisna samo od legalno sprejetih odločitev, ampak morajo biti te odločitve sprejete kolektivno, kar daje odločitvi tudi legitimnost. Koncept odgovornost zaščititi potrebuje močno, učinkovito in legitimno kolektivno mednarodno organizacijo, v okviru katere se lahko vsi trije stebri v popolnosti izpolnijo.

Drugič, arabska pomlad in revolucije so se širile preko nacionalnih meja, tudi v Libijo, le ta pa je s problemom beguncev, širjenjem orožja in borcev povzročila prehajanje tega problema tudi zunaj Libije. Vojna je povezala nacionalne, regionalne in mednarodne subjekte mednarodnih odnosov pri reševanju krize. Na tem mestu ostajajo odprta vprašanja, ali je bil Nato najprimernejši subjekt, ki je interveniral v Libiji ter iskanje odgovora na vprašanje, kakšno vlogo imajo mednarodne organizacije v današnjem sistemu kolektivne varnosti in zakaj je bil Nato in ne katera druga regionalna organizacija ali koalicija držav tisti subjekt, ki je posredoval v primeru Libije. Na podlagi resolucije VS ZN 1973 je bilo določeno, da naj države nacionalno ali preko regionalnih organizacij ali dogovorov ukrepajo, organizacija pa mora biti takšna, da deluje kot regionalna organizacija na podlagi VII. poglavja UL ZN. Čeprav v mednarodni skupnosti ni jasnih natančnih določil, kakšni so ti kriteriji, lahko iz UL ZN izpeljem sklep, da mora regionalna organizacija svoje delovanje utemeljevati na VII. poglavju ter da mora o svojih dejavnostih in intervencijah obveščati VS ZN, kar določa 54. člen.

Nato je organizacija, ki *ne* deluje na podlagi VII. in VIII. poglavja UL ZN. V primeru interveniranja v Libiji je Nato deloval kolektivno in s ciljem pomagati ZN pri njihovem glavnem cilju ohranjanja mednarodnega miru in varnosti. Kadarkoli se država ali mednarodna

organizacija »odloči« uporabiti silo proti drugi državi, je prvo vprašanje, ali gre za pravico do samoobrambe (51. člen UL ZN) oziroma obstaja resolucija VS ZN, ki avtorizira uporabo sile.

ZN in Nato bi morala najti skupno rešitev, ki bi omogočila Natu odzivanje in posredovanje v okviru UL ZN in resolucij VS ZN. V UL bi na primer lahko zapisali, da se na krize poleg nacionalno ali preko regionalnih organizacij in dogovorov lahko odzovejo tudi *druge mednarodne organizacije ali zveze*. Navedeno razmišljanje vodi v smeri vprašanja reformiranja VS ZN ter posledično UL ZN, kar pa je vprašanje za drugo nalogo.

Tretjič, reforme VS ZN in preseganje teorije realizma ter graditev mednarodnih odnosov na solidarnosti, sodelovanju in enotnosti mednarodne skupnosti, ko pride do hudih kršitev človekovih pravic, bi predstavljali idealno podlago, da se doba obljube »nikoli več« ne uresniči. Omenjene ideje so del teorije mednarodne družbe, po kateri se države zavedajo skupnih interesov in vrednot in ustvarjajo družbo na način, da se samostojno zavežejo, da se bodo v medsebojnih odnosih držale določenih pravil in soustvarjale skupne institucije, kar sem definirala v poglavju Teorija mednarodne družbe. Koncept odgovornost zaščititi bi na podlagi teorije mednarodne družbe predstavljal tisto pravilo, ki bo dajalo nadaljnje smernice za posredovanje, brez »strahu«, da gre za še eno reševanje tujcev na podlagi »prikritih« interesov velesil. Vojaško posredovanje mora slediti uresničitvi Aristotelove misli, da se »nihče ne sme spusti v vojno zaradi same vojne, temveč zaradi miru, ki bo sledil«. Natovi intervenciji v Libiji ni sledil mir. Pri analiziranju vojaškega posredovanja v Libiji sem spoznala, da se raziskovalci in strokovnjaki ter politiki veliko preveč ukvarjajo z vlogo mednarodnega posredovanja v razreševanju libijske državljanske vojne, veliko premalo pozornosti pa je namenjene vprašanju, pokonfliktne obnove in preprečevanju vzpostavitve »vojne ekonomije« v Libiji, ki ima lahko daljnosežne posledice. Tudi ta dilema je primerna za nadaljnjo analizo.

Problem za svetovni mir niso več močne države, velesile, temveč majhne, nestabilne države, kot so države regije MENA, posebej Libija, ki sem jo analizirala. Geopolitična slika sodobnega sveta je večdimenzionalna in dinamična. Za obvladovanje te večdimenzionalnosti in dinamike pa je treba imeti jasne teoretične koncepte in vedno preverjene informacije. S študijem obramboslovja, predvsem pa s tem magistrskim delom odkrivam, da je bistvo celotne mednarodne politike *bitka za oblast*, moja naloga, kot raziskovalke uporabnosti koncepta odgovornost zaščititi na primeru Libije pa ni bila iskanje končnega cilja varnosti v mednarodni politiki (prizadevanje za mir), ampak razumevanje njene strukture. Danes se varnost v mednarodni politiki zagotavlja v okviru sistema kolektivne varnosti Združenih

narodov. V primeru reševanja krize v Libiji, z novim konceptom odgovornost zaščititi, je mednarodna skupnost dosegla nek konsenz, ki bi, kot je bil sprejet, tudi lahko deloval, vendar je hkrati s pozdravljanjem in sprejemanjem tega koncepta na primeru Libije potekala revolucija in kasneje vojna v Siriji. Le tam pa se koncept ni izkazal kot učinkovito pravno sredstvo. Verjetno je pre zgodaj označiti Sirijo kot »konec« koncepta odgovornost zaščititi. Jasno pa je, da je večina idej, sprejetih na Svetovnem vrhu, pokopanih v libijski puščavi in na krvavih hribih Sirije.

V začetnem citatu imenujem današnji čas kot dobo obljube »nikoli več«, sklenem pa lahko, da je to imenovanje pravilno.

6 LITERATURA

15. OC-PSO - 15th Officer's Course for Peace Support Operations. 1999. Vienna: Austrian Training centre (ATC), študijsko gradivo.

AllAfrica. 2011. *Ambiguities Over the Interpretation of UN Resolution 1973 Causing Global Consternation*. Dostopno prek: <http://allafrica.com/stories/201103230883.html> (5. maj 2011).

Anderson, Lisa. 2011. Demystifying the Arab Spring. *The Foreign Affairs* 90 (3): 2–7.

Archar, Gilbert. 2004. Fantasy of a region that Doesn't Exist-Greater Middle East: the US plan. *Le Monde Diplomatique*, 4. april. Dostopno prek: <http://mondediplo.com/2004/04/04world>. (3 december 2012).

Arquilla, John in David Ronfeldt. 2005. Swarming and the Future of Conflict. *RAND – National Defense research Institute*. Dostopno prek: http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/documentedbriefings/2005/RAND_DB311.pdf (22. januar 2013).

Ba, Alice in Matthew J. Hoffman. 2003. Making and Remaking the World for IR 101: A Resource for Teaching Social Constructivism in Introductory Classes. *International Studies Perspectives* 4 (1): 15–33.

Bajoria, Jayshree. 2011. Libya and the Responsibility to Protect. *The Huffington Post*, 25. marec. Dostopno prek: www.huffingtonpost.com/jayshree-bajoria/libya-and-theresponsibil_b_840586.html (9. november 2011).

Bakata, Sara. 2011. Why Africa Abandoned 'Brother' Gaddafi. *AllAfrica*, 26. marec. Dostopno prek: <http://allafrica.com/stories/201103280137.html> (9. november 2011).

Barbour, Brian in Brian Gorlick. 2008. *Embracing the 'Responsibility to Protect:' A Repertoire of Measures Including Asylum for Potential Victims*. UNHCR The Un Refugee Agency. Dostopno prek: http://www.responsibilitytoprotect.org/files/UNHCR_embracingR2P.pdf (10. september 2013).

Barry, Ben. 2011. Libya's Lessons. *Survival: Global Politics and Strategy*. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1080/00396338.2011.621622> (18. marec 2013).

Bartlett, C. Brendan. 2008. *Norm Emergence and Humanitarian Intervention*. Thesis. Naval Postgraduate School. Dostopno prek: http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fhandle.dtic.mil%2F100.2%2Fada494107&ei=ZdgVU9DOIIv8ywOy1YCoAQ&usg=AFQjCNH5_jiRpaze69RoZorUsCXIMXi-2A&sig2=W5Xz4OOe6L-iRI7T3CbQzQ&bvm=bv.62286460,d.bGQ (16. november 2012).

Baylis, John in Steve Smith. 2005. *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Oxford in New York: Oxford University Press.

Bellamy, Alex. 2009. *Responsibility to Protect: the Global Effort to End Mass Atrocities*. Cambridge: Polity Press.

--- 2011. Libya and the Responsibility to Protect: The Exception and the Norm. *Ethics and International Affairs* 25 (3): 263–269.

Bellodi, Leonard. 2012. Libiya's Assets and the Question of Sovereignty. *Survival: Global Politics and Strategy* 54 (2): 39–45. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1080/00396338.2012.672702> (18. marec 2013).

Bin, Talal, El Hassa in Rolf Schwarz. 2013. The Responsibility to Protect and the Arab World: An Emerging International Norm? *Contemporary Security Policy* 34 (1): 1–15. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1080/13523260.2013.771026> (18. marec 2013).

Blair, Tony. 1999. *The Blair Doctrine*. Dostopno prek: http://www.pbs.org/newshour/bb/international/jan-june99/blair_doctrine4-23.html (15. april 2013).

Britovšek, Jaroš in Damir Črnčec. 2011. Prekletstvo in blagoslov. Deskriptivna analiza: vojaška intervencija v Libiji. *Revija Obramba*, maj 2011.

Brownlie, Ian. 1963. *International Law and the Use of Force by States*. Oxford: Clarendon Press.

Bull, Hedley. 1977/1995. *The Anarchical Society. A Study of Order in World Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan in New York: Columbia.

--- 1984. *Intervention in World Politics*. Oxford: Oxford University Press.

Bush, W. George. 2003. *Remarks by the President in Commencement Address at the University of South Carolina*. Dostopno prek: <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2003/05/20030509-11.html> (3. december 2012).

Buzan, Barry in Ole Weaver. 2009. V Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond, ur. Stritzel Holger. *European Journal Of International Relations* 13 (3): 357–383.

Byers, Michael. 2005. *High Ground Lost on UN's Responsibility to Protect*. Dostopno prek: <http://www.ligi.ubc.ca/?p2=/modules/liu/publications/view.jsp&id=1891> (18. december 2013).

Campbell, Horace. 2013. *Global Nato and the Catastrophic Failure in Libya*. New York: Monthly Review Press.

Chandler, David. 2005. *The Responsibility to Protect: Imposing the Liberal Peace*. *International Peacekeeping* 11 (1): 59–81.

Charai, Ahmed in Joseph Braude. 2012. The League of Arab Societies. *Foreign Policy*, 23. februar. Dostopno prek: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/02/23/the_league_of_arab_socie_ties (12. februar 2013).

Charbonneau, Louis. 2011. *Strong proof of Libya crimes against humanity: ICC*. Dostopno prek: <http://www.reuters.com/article/2011/05/02/us-libya-warcrimes-idUSTRE7417VU20110502> (26. september 2013).

Chesterman, Simon. 2001. *Just War or Just Peace? Humanitarian intervention and international law*. Oxford: University Press.

--- 2011. Leading from Behind: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and Humanitarian Intervention after Libya. *Ethics and International Affairs* 25 (2011): 279–285.

Chivvis, S. Christopher. 2012. Libya and the Future of Liberal Intervention. *Survival: Global Politics and Strategy* 54 (6): 69–92. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1080/00396338.2012.749632> (18. marec 2013).

Chomsky, Noam. 1999. *The New Military Humanism: Lessons from Kosovo*. Monroe, Me: Common Courage Press.

--- 2012. *A New Generation Draws the Line. »Humanitarian« Intervention and the Standards of the West*. United Kingdom: Pluto Press.

Claude, L. Inis. 1956. *Swords into Plowshares. The Problems and Progress of International Organization*. New York: Random House.

CNN. 2011a. 'Friends of Libya' converge on Paris, 1. september. Dostopno prek: http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/08/31/libya.paris.meeting/index.html?_s=PM:WORLD (14. oktober 2013).

--- 2011b. In Diplomatic Shift, Russia Calls for Gadhafi to Step Down, 27. maj. Dostopno prek: <http://edition.cnn.com/2011/WORLD/africa/05/27/libya.war/index.html> (25. september 2013).

Cortell, Andrew P. in James W. Davies, Jr. 1996. How do International Institutions Matter? The Domestic Impact of International Rules and Norms. *International Studies Quarterly* 40 (4): 451–78.

Cortright, David, George A. Lopez in Linda Gerber-Stellingwerf. 2001. *Refinement and Reform in UN Sanctions: The State of the Art*. Referat na seminarju 'Sanctions and the Political Economy of Crises', 22–23. novembra 2001. Pariz: Center for International Studies and Research in International Peace Academy.

CPJ – Committee to Protect Journalists. 2013. Dostopno prek: <http://www.cpj.org/killed/mid-east/libya/> (7. maj 2013).

Dabashi, Hamid. 2012. The Arab Spring: The end of the Postcolonialism. *Aljazeera*, 8. maj. Dostopno prek: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/05/201257103157208253.html> (9. maj 2012).

Danish Institute of International Affairs. 1999. *Humanitarian Intervention. Legal and Political Aspects*. Copenhagen: Danish Institute of International Affairs.

Deklaracija načel mednarodnega prava o prijateljskih odnosih in sodelovanju – *Declaration on Principles of International Law concerning friendly Relations and Cooperation among States in accordance with charter of the United Nations*. 1970. Dostopno prek: <http://www.un-documents.net/a25r2625.htm> (19. november 2013).

Deng, Francis, ur. 1996. *Sovereignty as Responsibility: Conflict Management in Africa*. Brooking Institute.

Doyle, W. Michael. 2011. Dialects of a global constitution: The struggle over the UN Charter. *European Journal of International Relations*. Dostopno prek: <http://ejt.sagepub.com/content/18/4/601> (23. februar 2013).

Draper, Robert. 2013. Nova stara Libija. *National Geographic Slovenia*, 2013 (februar).

Dyke, Van. 1957. *International Politics*. New York: Meredith Corporation.

Economidies, Constantin. 2001. Mednarodno pravo in reševanje sporov med državami V: *Dignitas, Revija za človekove pravice* 2001 (9).

Engdahl, William. 2012. *Vojne za nafto*. Mengeš: Ciceron.

Escobar, Pepe. 2011. US-Saudi Deal on Libya Exposed: Obama OK'ed Bahrain Invasion in Exchange for Yes Vote on No-Fly Zone. *Asia Times*, 1. april. Dostopno prek: http://www.alternet.org/story/150470/us-saudi_deal_on_libya_exposed%3A_obama_ok'ed_bahrain_invasion_in_exchange_for_yes_vote_on_no-fly_zone (3. december 2012).

Evans, Gareth. 2008. *The Responsibility to Protect. Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All*. Washington, D.C: Brookings Institution Press.

--- 2009a. From an Idea to an International Norm. V *Responsibility to Protect: The Global Moral Compactz for the 21st Century*, ur. R.H.Cooper in J.V. Kohler. Basingstoke and New York: Palgrave Macmillan.

--- 2009b. *Russia, Georgia and the Responsibility to Protect*. Amsterdam: Law forum.

--- 2011. Can we stop atrocitiec without launching an all-out war? *Foreign Policy*, 18. oktober. Dostopno prek: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/18/did_qaddafis_end_justify_the_mean_s?page=0,2 (12. marec 2013).

Evropski svet. 2011. *Declaration of the Extraordinary European Council*, sprejeta 11. marca 2011. D/11/2. Dostopno prek: http://europa.eu/rapid/press-release_DOC-11-2_en.htm (20. marec 2012).

--- 2011a. *Council Decision Concerning Restrictive Measures in View of the Situation in Libya*, sprejeta 28. februarja 2011. 2011/137/CFSP. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:058:0053:0062:EN:PDF> (20. marec 2012).

--- 2011b. *Council Decision on a European Union military operation in support of humanitarian assistance operations in response to the crisis situation in Libya (EUFOR Libya)*, sprejeta 1. aprila 2011. 2011/210/CFSP. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:089:0017:0020:en:PDF> (20. marec 2012).

Executive Council of the African Union. 2005. *The Common African Position on the Proposed Reform of the United Nations: "The Ezulwini Consensus"*, 7th Extraordinary Session, 7.– 8. marec 2005. Dostopno prek: www.africa-union.org (10. maj 2012).

Fahim, Kareem in David D. Kirkpatrick. 2011a. Qaddafi Massing Forces in Tripoli as Rebellion Spreads. *New York Times*, 23. februar. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2011/02/24/world/africa/24libya.html?adxnnl=1&pagewanted=all&adxnnlx=1381850153-B3gT8PcHWLuwVIexwnCv6Q> (23. januar 2013).

--- 2011b. Rebels Pour Into Central Tripoli, Declaring Victory: Say They Captured 2 Qaddafi Sons--Crowds Rejoice. *New York Times*, 22. avgust. Dostopno prek: <http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9D04E3D81F39F931A1575BC0A9679D8B63> (22. januar 2013).

--- 2011c. Qaddafi's Grip on the Capital Tightens as Revolt Grows. *New York Times*, 22. februar. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2011/02/23/world/africa/23libya.html?pagewanted=all&_r=0 (11. februar 2013).

--- 2011č. Report: Fighter jet shot down near Benghazi. *CNN WORLD*, 19. marec. Dostopno prek: http://articles.cnn.com/2011-0317/world/libya.civil.war_1_rebel-stronghold-civilians-benghazi?_s=PM:WORLD (22. januar 2013).

Filiu, Jean-Pierre. 2011. *The Arab Revolution: Ten Lessons from the Democratic Uprising*. London: Hurst&Co.

Finnemore, Martha in Kathryn Sikkink. 1998. International Norm Dynamics and Political Change. *International Organization* 40 (3): 599–642.

Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Friesendorf, Cornelius. 2012. International Intervention and the Use of Force. Military and Police Roles. *The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF)*. Dostopno prek: <http://www.dcaf.ch/Publications/International-Intervention-and-the-Use-of-Force-Military-and-Police-Roles> (10. december 2013).

Ganji, Manoucher. 1962. V *The History of Humanitarian Intervention: The Rule or the Exception?* Knudsen Tonny Brems. Department of Political Science University of Aarhus.

Garwood-Gowers, Andrew. 2013. The BRICS and the responsibility to protect: lessons from the Libyan and Siryan crises. V *Responsibility to protect in theory and practice*, ur. Sancin, Vasilka in Maša Kovič Dine. Ljubljana: GV Založba.

Generalna skupščina ZN. 1950. Združeni za mir – *Resolution 377 (V) Uniting for Peace*. Sprejeta 3. novembra 1950. A/RES/377(V)A. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/unispal.nsf/0/55c2b84da9e0052b05256554005726c6> (18. december 2012).

--- 2005. Sklepni dokument svetovnega vrha – *World Summit Outcome*. 24. oktober 2005. A/60/L.1. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/60/PDF/N0548760.pdf?OpenElement> (10. april 2011).

--- 2011a. Odgovornost med zaščito: elementi za razvoj in promocijo koncepta – *Responsibility While Protecting: Elements for the Development and Promotion of a Concept*. 11. november 2011. A/66/551–S/2011/701. Dostopno prek: <http://www.un.int/brazil/speech/Concept-Paper-%20RwP.pdf> (11. februar 2013).

--- 2011b. *General Assembly suspends Libya from Human Rights Council*. 1. marec 2011. GA/11050. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/ga11050.doc.htm> (12. februar 2013).

--- 2012. *Responsibility to Protect Came of Age in 2011, Secretary-General Tells Conference, Stressing Need to Prevent Conflict before It Breaks Out*. SG/SM/14068, 18. januar 2012. Dostopno prek: <http://www.un.org/NewsPress/docs/2012/sgsm14068.doc.htm> (20. november 2013).

Generalni sekretar ZN. *Causes of conflict and the promotion of durable peace and sustainable development in Africa*. A/68/202–S/2013/475, 13. april 1998. Dostopno prek: http://www.un.org/africa/osaa/reports/sg_causes_of_conflict_2013_en.pdf (10. januar 2013).

--- 2008. *Secretary-General Defends, Clarifies Responsibility To Protect At Berlin Event On 'Responsible Sovereignty: International Cooperation For A Changed World'*. SG/SM/11701, 15. julij 2008. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2008/sgsm11701.doc.htm> (10. december 2013).

--- 2009. *Implementing the responsibility to protect*. Report of the Secretary-General, A/63/677, 12. januar 2009. Dostopno na: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?Symbol=A/63/677 (20. januar 2013).

--- 2011. *Statement by the Secretary-General on Libya*, 20. oktober 2011. Dostopno prek: <http://www.un.org/sg/statements/?nid=5145> (10. september 2013).

--- 2012. *Responsibility to protect: timely and decisive response*. Report of the Secretary-General, A/66/874-S/2012/578, 25. julij 2012. Dostopno prek: http://www.responsibilitytoprotect.org/UNSG%20Report_timely%20and%20decisive%20response.pdf (20. januar 2013).

Gifkins, Jess in Tim Dunne. 2011. Libya and the state of intervention. *Australian Journal of International Affairs*, 65 (5): 515–529.

Goldhagen, Daniel Jonah. 2009. *Worse than War. Genocide, Eliminationism, and the Ongoing Assault on Humanity*. United States: Little, Brown.

Gowan, Richard in Franziska Brantner. 2008. Global Force for Human Rights? Are Audit of European Powers at the UN. *European Council on Foreign relations*. Dostopno prek: http://ecfr.eu/page/-/ECFR-08_A_GLOBAL_FORCE_FOR_HUMAN_RIGHTS-_AN_AUDIT_OF_EUROPEAN_POWER_AT_THE_UN.pdf (4. februar 2014).

Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenija*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

--- in Bojko Bučar. 2011. Izzivi sodobne varnosti: od nacionalne in mednarodne do človekove varnosti. *Teorija in praksa* 48 (4): 827–851.

--- 2001. Varnostna paradigma v mednarodnih odnosih: študija. V *Človek, držav in vojna: zbirka besedil*, ur. Anton Grizold in Iztok Simoniti, 83–161. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

--- 2002. Nova evropska varnostna arhitektura. V *Nacionalna in mednarodna varnost*, ur. Marjan Malešič. Ljubljana: fakulteta za družbene vede.

--- 2005. *Slovenija v spremenjenem varnostnem okolju. K razvoju obrambno-zaščitnega sistema: izzivi in spodbude*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.

GSDRC. 2013. Definitions of fragile states and contexts. Dostopno prek: <http://www.gsdrc.org/go/fragile-states/chapter-1--understanding-fragile-states/definitions-and-typologies-of-fragile-states> (10. januar 2014).

Haaška konvencija (I) iz leta 1899 in 1907 o mirnem reševanju sporov - Hague Convention (I) of 1899 and 1907 for the Pacific settlement of Disputes. 1907. 26 Martens Nouveau Recueil (Ser. 2), 720.

Hartman, Florence. 2008. *Mir in kazen. Poročilo o tajni vojni med politiko in haaškim pravosodjem*. Ljubljana: Sanje.

Hehir, Aidan. 2012. *The Responsibility to Protect. Rhetoric, Reality and Future of Humanitarian Intervention*. UK: Palgrave Macmillian.

Heidelberg Institute for International Conflict Research. 2011. Conflictbarometer 2011. Dostopno na: http://hiik.de/de/konfliktbarometer/pdf/ConflictBarometer_2011.pdf (11. februar 2013).

Higashi, Daisaku. 2012. Battle at the UN Security Council on Peace Enforcement in Libya and Sirya: Focusing on Strategies of BRICS. *International Conference on Humanitarian Intervention*, Kyoto, 25.-26. junij 2012. Dostopno prek: <http://gdoshis-ha.files.wordpress.com/2012/06/daisaku-higashi-paper.pdf> (17. april 2013).

Holzgrefe, J.L. in Robert O. Keohane. 2003. *Humanitarian Intervention. Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge: University Press.

HRW. 2011. Silence is Not an Option - The Human Rights Council Must Use its Voice, 23. februar 2011. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/news/2011/02/23/silence-not-option-human-rights-council-must-use-its-voice> (11. februar 2013).

--- 2012. Human Rights Watch World Report 2012. Dostopno prek: <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/wr2012.pdf> (26. september 2013).

Human Rights Investigation. 2011. Libyan rebel ethnic cleansing and lynching of black people. Dostopno prek: <http://humanrightsinvestigations.org/2011/07/07/libya-ethnic-cleansing/> (26. september 2013).

ICISS. 2001. *The Responsibility to Protect*. Dostopno prek: <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (15. april 2011).

Ignatieff, Michael. 2012. The Libya Case, A Teachable Moment. *Süddeutsche Zeitung Special Supplement. Munich Security Conference*. Dostopno prek: <http://www.americanacademy.de/sites/default/files/upload/MSO202012.pdf> (21. januar 2013).

ILO. 2013. Global youth unemployment trends and projections from 2007 to 2013. Dostopno prek: http://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/youth/2013/WCMS_212430/lang--en/index.htm (17. september 2013).

IMF. 2013. Arab Countries in Transition: Economic Outlook and Key Challenges. Dostopno prek: <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/101013.pdf> (17. oktober 2013).

International Crisis Group. 2011. Holding Libya Together: Security Challenges after Qadhafi. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/North%20Africa/115%20Holding%20Libya%20Together%20--%20Security%20Challenges%20after%20Qadhafi.pdf> (11. februar 2012).

--- 2011a. Popular Protest in North Africa and the Middle East. Dostopno prek: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/North%20Africa/107%20-%20Popular%20Protest%20in%20North%20Africa%20and%20the%20Middle%20East%20V%20-%20Making%20Sense%20of%20Libya.pdf> (26. februar 2013).

IPI (International Peace Institute). 2012. IPI Policy Forum: Envoys Agree on RtoP Principle, Question Implementation. Dostopno prek: <http://74.54.88.104/~ipinst/index.php/events/speakers/details/298-envoys-agree-on-rtop-principle-question-implementation.html> (17. april 2013).

Jeffery, H. Michaels. 2011. Nato After Libya. *RUSI Journal*, 2011 (december): 56–61.

Jones, D. Bruce. 2011. Libya and the Responsibilities of Power. *Survival: Global Politics and Strategy*, 53 (3): 51–60. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1080/00396338.2011.586188> (18. marec 2013).

Kagame, Paul. 2011. Intervening in Libya was the right thing to do. *New African*, 2011 (maj). Dostopno prek: <http://www.thefreelibrary.com/New+African/2011/May/1-p5569> (10. maj 2012).

Kahn, Ruhi. 2011. *RIP Muammar Gaddafi*. Dostopno prek: <http://ruhi-khan.blogspot.com/2011/03/rip-muammar-gaddafi.html> (10. september 2013).

Kardas, Saban. 2001. Humanitarian Intervention: The Evolution of the Idea and Practice. *Journal of International Affairs*, VI (2). Dostopno prek: <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/SabanKardas2.pdf> (18. december 2013).

Karns, P. Margareth in Karen A. Mingst. 2004. *International Organizations: The Politics and Processes of Global Governance*. London: Lynne Rienner Publishers.

Kegley, Charles W. 1993. The Neo Idealist Moment in International Studies? Realist Myths and the New International Realities. *International Studies Quarterly* (37): 131–46.

Keohane, Robert O. in Joseph Nye. 1971. *Transnational relations and World Politics*. Cambridge: Harvard University Press.

Kirkpatrick, David. 2011. From a Qaddafi Daughter, a Glimpse Inside the Bunker. *New York Times*, 27. april. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2011/04/27/world/africa/27aisha.html?_r=0 (12. marec 2013).

--- Steven Erlanger in Elizabeth Bumiller. 2011. Allies Open Air Assault on Qaddafi's Forces in Libya. *New York Times*, 20. marec. Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2011/03/20/world/africa/20libya.html?pagewanted=all&_r=0 (22. januar 2013).

Klotz, Audie. 1995. *Norms in International Relations: The Struggle against Apartheid*. Ithaca: Cornell University Press.

Knudsen, Tonny Brems. 1999. *Humanitarian Intervention and International Society: Contemporary Manifestation of an Explosive Doctrine*. Aarhus: Department of Political Science, University of Aarhus.

--- 2000. *International Society and International Solidarity: Recapturing the Solidarist Origins of the English School*. Bradford: Paper prepared for the 25th Annual British International Studies Associations Conference, 18.–20. december 2000.

Koenig, Nicole. 2012. The EU and the Libyan Crisis – In Quest of Coherence? *Istituto Affari Internazionali*, 2011 (julij). Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.1080/03932729.2011.628089> (18. marec 2013).

Konvencije o preprečevanju in kaznovanju zločina genocida - Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide. 1948. Dostopno prek: http://www.oas.org/dil/1948_Convention_on_the_Prevention_and_Punishment_of_the_Crime_of_Genocide.pdf (10. september 2012).

Kotlyar, S. Vladimir. 2013. »Responsibility to protect« The hopes and the crash of an illusion. Is there any chance to revive it? V *Responsibility to protect in theory and practice*, ur. Sancin, Vasilka in Maša Kovič Dine. Ljubljana: GV Založba.

Krasner, Stephen D. 1983. *International Regimes*. Ithaca: Cornell University Press.

Kupchan A. Charles in Clifford A. Kupchan. 1992. Systems for peace or causes of war?: collective security, arms control, and the new Europe. V *America's strategy in a changing world: an international security reader*, ur. Sean M. Lynn-Jones in Steven E. Miller. Cambridge: MIT Press.

Leyne, Jon. 2011. Libya protests: Defiant Gaddafi refuses to quit. *BBC*, 22. februar. Dostopno prek: <http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-12544624> (2. maj 2011).

Libyans forever in unity. 2013. Dostopno prek: <http://archive.libyafeb17.com/> (11. februar 2013).

Little, Richard. 1995. Neorealism and the English School: A Methodological, Ontological and Theoretical reassessment. *European Journal of International Relations* 1(1): 9–34.

Lu, Catherine. 2011. *Just and Unjust Interventions in World Politics*. Canada: McGill University.

Lucarelli, Sonia. 2000. *Europe and the Breakup of Yugoslavia. A Political Failure in Search of a Scholarly Explanation*. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International.

MacAskill, Ewen. 2011. Gaddafi supplies troops with Viagra to encourage mass rape claims diplomat. *The Guardian*, 29. april. Dostopno prek: <http://www.guardian.co.uk/world/2011/apr/29/diplomat-gaddafi-troops-viagra-mass-rape> (27. april 2013).

MacMillan, Joh. 2007. Liberal internationalism. V *International relations Theory for the Twenty-First Century. An Introduction*, ur. Martin Griffiths, 21–34. London in New York: Routledge.

Malešič, Marjan. 1994. Tri teoretične perspektive sodobne varnosti. *Javnost* 1 (4): 97–104.

McElroy, Damien. 2011. Libya: two British businessmen held in brutal Libyan prison. *The Telegraph*, 8. april. Dostopno prek: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8436286/Libya-two-British-businessmen-held-in-brutal-Libyan-prison.html> (27. april 2013).

Menon, G. Anand. 2011. European Defence Policy from Lisbon to Libya. *Survival* 53 (3): 75–90.

Merrills, G. John. 1998. *International dispute settlement* (3rd edition). Cambridge: Cambridge University Press.

Miller, Aaron David. 2013. Tribes With Flagy. How the Arab Spring has Exposed the Myth of Arab Statehood. *Foreign Policy*, 27. februar. Dostopno prek: http://www.foreignpolicy.com/articles/2013/02/27/tribes_wi_th_flgas_arab_spring_states?page=0,1 (1. marec 2013).

Mingst, Karen. 1999. *Essentials of International Relations*. New York: W. W. Norton & Company.

Misra, Amalendu. 2008. *Politics of Civil Wars: Conflict, Interventiona and Resolution*. London and New Yoirk: Routledge.

MKS. 2011. *The Prosecutor v. Saif Al-Islam Gaddafi and Abdullah Al-Senussi* (ICC-01/11-01/11). Dostopno prek: http://www.icc-cpi.int/en_menus/icc/situations%20and%20cases/situations/icc0111/related%20cases/icc01110111/Pages/icc01110111.aspx (26. september 2013).

Morgenthau, Hans. 1948/2006. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Boston: McGraw-Hill Higher ducation.

Mrdakovič, Nenad. 2009. *Doktrina odgovornost zaščititi in njeno uveljavljanje v mednarodnem pravu*. Ljubljana: Pravna fakulteta, diplomatska naloga.

Mueller, John in Karl Mueller. 1999. Sanctions of Mass Destruction. *Foreign Affairs* 73 (3): 43–53.

Muhammad, M. Ashahed. 2010. An Analysis of Muammar al-Gadhafi's Green Book. *The Final Call*, 18. junij. Dostopno prek: http://www.finalcall.com/artman/publish/Perspective_s1/article_7066.shtml (2. februar 2013).

Obama, Barak. 2009. Text of Obama's speech after winning Nobel Prize. *NDTV*, 10. oktober. Dostopno prek: <http://www.ndtv.com/article/world/text-of-obama-s-speech-after-winning-nobel-prize-9828> (23. marec 2013).

--- David Cameron in Nikolas Sarkozy. 2011. Libya's Pathway to Peace. *New York Times*, 15. april. Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2011/04/15/opinion/15iht-edlibya15.html> (5. november 2012).

OIC. 2011. *The end of Quaddafi's regime*. Dostopno prek: <http://www.oic-oci.org/journal.asp> (12. marec 2013).

Olud Mohamedou, Mohammad-Mahmoud. 2012. Iraqi Libya. *Project Syndicate*, 19. marec. Dostopno prek: <http://www.project-syndicate.org/commentary/iraqi-libya#zIYeJvjCKZpS6E0.99> (12. februar 2013).

O'Neill, Jim. 2001. Building Better Global Economic BRICs. *Global Economics*, 30. november. Dostopno prek: <http://www.content.gs.com/japan/ideas/brics/building-better-pdf.pdf> (11. maj 2013).

Onyemaechi, Eke. 2007. *Strategic Studies: Logical Focus in the 21st Century*. Abakaliki: Willy-Rose and Appleseed Publishing Coy.

Pakt Društva narodov – *The Covenant of the League of Nations*. 1919. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp (10. februar 2014).

Pargeter, Alison. 2011. Rebels With a Cause. Libyan Rebels Struggle to Hold the East. *Jane's Intelligence Review* 23 (4): 8–13.

Pattison, James. 2011. The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya. *Ethics and International Affairs* 25 (3): 271–277.

Pavčnik, Marijan. 2011. *Teorija prava: prispevek k razumevanju prava*. Ljubljana: GV založba

Peace and Security Council. 2011. Communique of the 261st Meeting of the Peace And Security Council. PSC/PR/COMM(CCLXI). Dostopno prek: <http://www.peaceau.org/uploads/psc-communique-on-the-situation-in-libya.pdf> (17. maj 2013).

--- 2011a. Communique of the 265th Meeting of the Peace and Security Council. PSC/PR/COMM.2(CCLXV). Dostopno prek: http://www.au.int/en/sites/default/files/COMMUNIQUE_EN_10_MARCH_2011_PSD_THE_265TH_MEETING_OF_THE_PEACE_AND_SECURITY_COUNCIL_ADOPTED_FOLLOWING_DECISION_SITUATION_LIBYA.pdf (17. maj 2013).

Perle, Richard in Douglas Feith, ur. 1996. A celan Break: A new Strategy for Securing the Realm. Washington in tel Aviv: *The Institute for Advanced Strategic and Political Studies*.

Perry, Alex. 2009. Congo Seeks Protection. *TIME*, 29. januar. Dostopno prek: <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,1874841,00.html> (10. november 2013).

Peter, A. Tom. 2011. *Qaddafi welcomes Chávez's offer to mediate in Libya*. Dostopno prek: <http://www.csmonitor.com/World/terrorism-security/2011/0304/Qaddafi-welcomes-Chavez-s-offer-to-mediate-in-Libya> (25. september 2013).

Pieterse, Nederveen Jan. 1997. Sociology of Humanitarian Intervention: Bosnia, Rwanda and Somalia Compared. *International Political Science Review*. Vol 18, no 1, 71–93.

Pogačnik, Miha. 2000. Diplomatska sredstva mirnega reševanja mednarodnih sporov. *Pravnik* 55 (9/10): 663–675.

Poli, Ludovica. 2013. The Responsibility to Protect and Regime De-legitimation. V *Responsibility to protect in theory and practice*, ur. Sancin, Vasilka in Maša Kovič Dine. Ljubljana: GV Založba.

Poročilo Generalnega sekretarja ZN o preprečevanju oboroženih konfliktov – Report of the Secretary-General on the work of the Organization: Prevention of Armed Conflict. 2001. A/55/985–S/2001/574 (2001). Dostopno prek: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/CPR%20S%202001%20574.pdf> (10. oktober 2013).

Poročilo s posvetovanja o mirovni operacijah ZN – Report of the Panel on United Nations Peace Operations, The Brahimi Report. 2000. A/55/305–S/2000/809, 21. avgust 2000. Dostopno prek: <http://www.unrol.org/files/brahimi%20report%20peacekeeping.pdf> (10. oktober 2013).

Preval, Luis. 2011. Mass Exodus and the Responsibility to protect Under International Law: The Case of Libya. *Institute for Security Studies*, februar 2011. Dostopno prek: http://www.iss.europa.eu/uploads/media/Mass_exodus.pdf (11. februar 2011).

Ragin, C. Charles. 2007. *Družboslovno raziskovanje: enotnost in raznolikost metode*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Ramsbotham, Oliver in Tom Woodhouse. 1996. *Humanitarian Intervention in Contemporary Conflict: A reconceptualization*. Cambridge: Polity Press.

Reisman, W. Michael. 1993. The Constitutional Crisis in the United Nations. *Yale Law School Legal Scholarship Repository*. Dostopno prek: http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1872&context=fss_papers (21. november 2012).

Resolucija Evropskega parlamenta. 2012. *Južno sosedstvo, zlasti Libija, vključno s humanitarnimi vidiki*, C 199 E/158, sprejeta 7. julij 2012. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:199E:0158:0162:SL:PDF> (11. februar 2013).

Rieff, David. 1994. The Illusions of Peacekeeping. *World Policy Journal* 11 (3): 1–8.

Riggs, Robert E. in Jack C. Plano. 1994. *The United Nations: International Organization and World Politics*. 2nd ed. Belmont, CA: Wadsworth. V Pease Kelly-Kate. 2010. *International Organizations*. Fifth Edition. Webster University: Paerson.

Rimski statut Mednarodnega kazenskega sodišča – Rome Statute of the International Criminal Court. 1998. 2187 United Nations Treaty series 90. Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 29/2001.

- Ripely, Tim. 2011. War of words – Social media as a weapon in Libya's conflict. *Jane's Intelligence Review*, 1. avgust 2011.
- Roberts, Adam. 1993. Humanitarian War: Military Intervention and human Rights. *International Affairs* 69 (3): 429–449.
- Rogin, Josh. 2011. Over 200 Arab groups call for Libya no-fly zone. *Foreign policy*, 25. februar. Dostopno prek: http://thecable.foreignpolicy.com/posts/2011/02/25/over_200_arab_groups_call_for_libya_no_fly_zone (12. februar 2013).
- Rothscum, David. 2011. The World Cheers as the CIA Plunges Libya Into Chaos. *Global Research*, 2. marec. Dostopno na: <http://www.globalresearch.ca/the-world-cheers-as-the-cia-plunges-libya-into-chaos/23474> (3. december 2012).
- Rourke, John in Mark Boyer. 1998. *World Politics: International Politics on the World Stage*. U.S.A.: Dushkin/McGraw Hill.
- TV Slovenija, 1. program. 2011a. *Oddaja Globus*. Ljubljana, 1. marec. Dostopno prek: <http://ava.rtv slo.si/#ava2.98332278>; (26. september 2013).
- TV Slovenija, 1. program. 2011b. *Oddaja Globus*. Ljubljana, 28. marec. Dostopno prek: <http://ava.rtv slo.si/#ava2.98332278>; (26. september 2013).
- Sancin, Vasilka, Dominika Švarc in Matjaž Ambrož, ur. 2009. *Mednarodno pravo oboroženih spopadov*. Ljubljana: Poveljstvo za doktrino, razvoj, izobraževanje in usposabljanje.
- ur. *Lokalni zločinci – univerzalni zločini: odgovornost zaščititi*. Ljubljana: GV Založba.
- Schmitt, N. Michael. 2011. Wings over Libya: The No-fly Zone in Legal Perspective. *Yale Journal of International Law Online*, 36 (Spring): 45–58.
- Schwarzenberger, George. 1964. *Power Politics: A Study of International Society*. London: Stevens and Sons.
- Secretary-General's High level Panel on Threats, Challenges and Change. 2004. *A More Secure World: Our Shared Responsibility*. United Nations. Dostopno prek: <http://www.un.org/secureworld/report2.pdf> (20. april 2011).
- Seibert, Thomas. 2011. Turkey pursues its Libya mediation efforts despite setbacks. *The National*, 7. april. Dostopno prek: <http://www.thenational.ae/news/world/europe/turkey-pursues-its-libya-mediation-efforts-despite-setbacks> (25. september 2013).
- Seybolt, B. Taylor. 2008. *Humanitarian Military Intervention. The Considerations for Success and Failure*. Sipri. Oxford: University Press.
- Shalom, R. Stephen in Michael Albert. 2011. Noam Chomsky: On Libya and the Unfolding Crises. *ZNet*, 30. Marec. Dostopno na: <http://www.zcommunications.org/noam-chomsky-on-libya-and-the-unfolding-crises-by-noam-chomsky> (11. februar 2013).

Sharqieh, Ibrahim. 2013. The Libyan Revolution at Two. *Foreign Policy*, 22. februar. Dostopno prek: http://mideast.foreignpolicy.com/posts/2013/02/22/the_libyan_revolution_at_two (12. marec 2013).

Sherwood, Harriet in Chris McGreal. 2011. Libya: Gaddafi has accepted roadmap to peace, says Zuma. *The Guardian*, 10. april. Dostopno prek: <http://www.theguardian.com/world/2011/apr/10/libya-african-un-ion-gaddafi0-rebels-peace-talks> (15. oktober 2013).

Slaughter, Anne-Marie. 2011. A Day to Celebrate, but Hard Work Ahead. *Foreign Policy*, 18. marec. Dostopno prek: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/03/18/does_the_world_belong_in_libyas_war?page=0,7 (6. november 2012).

Smith, Matthew. 2013. After Ghadaffi. *Jane's Defence Weekly*. 19. junij. IHS Jane's.

Splošni sporazum o odpovedi vojne kot instrumentu nacionalne politike – General Treaty for the Renunciation of War. 1928. Dostopno prek: http://www.iilj.org/courses/documents/kellogg-briandpact_000.pdf (10. februar 2014).

Stahn, Carsten. 2007. Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm? *American Journal of International Law*, 101 (1): 99–120.

Stepputant, Finn in Lars Engberg-Pedersen. 2008. II. Fragile States: Definitions, Measurements and Processes. *DIIS Report*. Dostopno prek: http://www.diis.dk/files/publications/Reports%202008/R2008_11_Fragile_States_%20Definitions_Measurements_Processes.pdf (10. marec 2012).

Stewart, Rory in Gerald Knaus. 2011. *Can Intervention Work?* New York, London: W.W. Norton & Company.

Stromberg, Roland N. 1956. The Idea of Collective security. *Journal of the History of ideas*, 17(2): 250–263.

Stromseth, Jane. E. in L.F. Damrosch, ur. 1993. *Enforcing Restraint: Collective intervention in Internal Conflicts*. New York: Council on Foreign relations.

Sudan Tribune. 2011. Libya: African Union Absent From 2nd Meeting on Libya As Its Chief Pleads for Funds, 29. marec. Dostopno prek: http://www.sudantribune.com/spip.php?iframe&page=im_primable&id_article=38430 (20. marec 2012).

Svet ZN za človekove pravice. 2012. *Report of the International Commission of Inquiry on Libya*. A/HRC/19/68, 2. marec. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/4ffd19532.html> (15. oktober 2013).

Thakur, Ramesh. 2006. *The United Nations, Peace and Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

--- 2011. Has R2P Worked in Libya? *The Canberra Times*, 18. september. Dostopno prek: <http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/crises/190-crisis-in-libya/3668-ramesh-thakur-has-r2p-worked-in-libya-> (15. maj 2013).

The Economist. 2011. Relying on Libya, 25. februar. Dostopno prek: http://www.economist.com/blogs/dailychart/2011/02/libyan_oil (7. maj 2013).

Tomič, Eva. 2011. *Odgovornost zaščititi: novo mednarodnopravno pravilo in statu nascendi?* Ljubljana, Pravna fakulteta, magistrsko delo.

Toš, Niko in Mitja Hafner-Fink. 1998. *Metode družboslovnega raziskovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Traub, Jamesh. 2011. Give Optimism And Credit To Libya. *Foreign Policy*, 29. avgust. Dostopno prek: <http://www.npr.org/2011/08/29/140031205/foreign-policy-give-optimism-and-credit-to-libya> (15. maj 2013).

Türk, Danilo. 1984. *Načelo neintervencije v mednarodnih odnosih in v mednarodnem pravu*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

--- 2007. *Temelji mednarodnega prava*. Ljubljana: GV založba.

Turner, Mike. 2005. UN "Must Never Again be Found Wanting on Genocide. *Financial Times*, 15. september. Dostopno prek: http://www.ft.com/cms/s/0/545f929a-2618-11da-a4a7-00000e2511c8.html?nclick_check=1 (5. september 2013).

UNHCR. 2011. UNHCR fears for the safety of refugees caught in Libya's violence. Dostopno prek: <http://www.unhcr.org/4d6393e06.html> (11. februar 2013).

UN Watch. 2011. *Urgent NGO Appeal to World Leaders to Stop Atrocities in Libya*. Dostopno prek: <http://blog.unwatch.org/index.php/2011/02/20/urgent-ngo-appeal-to-world-leaders-to-prevent-atrocities-in-libya/> (11. februar 2013).

UNSMIL. 2013. Dostopno prek: <http://unsmil.unmissions.org/Default.aspx?tabid=3544&language=en-US> (17. oktober 2013).

Ustanovna listina Združenih narodov in Statut Meddržavnega sodišča. Dostopno prek: <http://www.unaslovenia.org/dokumenti/ulzn> (12. februar 2012).

Varnostni svet ZN. 2000. *Resolution 1325*. S/RES/132, 31. oktober. Dostopno prek: <http://www.peacewomen.org/pages/about-1325/scr-1325-the-text> (10. februar 2014).

--- 2001. *Resolution 1368*. S/RES/1368, 12. september. Dostopno prek: <http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Documents/1368.pdf> (10. maj 2012).

--- 2011a. *Resolution 1970*. S/RES/1970, 26. februar. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement> (10. maj 2012).

--- 2011b. *Resolution 1973*. S/RES/1973, 17. marec. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement> (10. maj 2012).

--- 2011c. *Resolution 2009*. SC/10389, 16. september. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2011/sc10389.doc.htm> (10. maj 2012).

--- 2012. *Resolution 2040*. SC/10574, 12. marec. Dostopno prek: <http://www.un.org/News/Press/docs/2012/sc10574.doc.htm> (11. november 2013).

Veršnik, Igor. 1996. *Delovanje sistema kolektivne varnosti na primeru vojne v BIH*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani: FDV.

Videmšek, Boštjan. 2011. *Vojna terorja: deset let po 11. septembru: poročilo priče*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Vlasic, V. Mark in Peter Atlee. 2013. Nato and the Responsibility to protect: inconsistent but indispensable. V *Responsibility to protect in theory and practice*, ur. Sancin, Vasilka in Maša Kovič Dine. Ljubljana: GV Založba.

Vzroki konflikta in promocija trajnega miru in razvoja v Afriki - The Causes of Conflict and the Promotion of Durable Peace and Sustainable Development in Afrika. 1998. A/67/205 (1998). Dostopno prek: <http://www.un.org/africa/osaa/reports/SG%20report%20on%20the%20Causes%20of%20CoConfli%20-%202012.pdf> (10. oktober 2012).

Waltz, Kenneth Neal. 1990. Realist Thought and Neorealist Theory. *Journal of International Affairs* 44 (1): 21–31.

Walzer, Michael. 2011. *The Case Against Our Attack on Libya*. Dostopno prek: <http://www.tnr.com/article/world/85509/the-case-against-our-attack-libya> (6. november 2012).

Weiss, Thomas. 2007. *Humanitarian Intervention: Ideas in Action*. Cambridge: Polity.

--- in Ramesh Thakur. 2010. *Global Governance and the UN: An Unfinished Journey*. Bloomington, Ind.: Indiana University Press.

Welsh, M. Jennifer. 2010. The Security Council and Humanitarian Intervention. V *The United Nations Security Council. The Evolution of Thought and Practice since 1945*, ur. Lowe Vaughan. Oxford: University Press.

Wheaton, Henry. 1916. *Wheaton's elementf of International Law*. Fifth English Edition. London: Stevens and sons, Limited, 119&120 Chancery Lane. New York: Baker, Voorhis &CO.

Wheeler, Nicholas. 2000. *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. Oxford, UK: Oxford University Press.

White House. 2011. Remarks by the President in Address to the Nation on Libya. Dostopno prek: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/03/28/remarks-president-address-nation-libya> (5. november 2012).

Wight, Martin. 1966. Western Values in International Relations. V: Butterfield in Wight, ur. *Diplomatic Investigations: Essays in the Theory of International Polity*. London: Allen un Unwin.

Williamson, Roger, ur. 1998. *An Ethical Framework – Or Just Intervention, in Some Corner of a Foreign Field: Intervention and World Order*. New York: St. Martin's Press.

Wouters, Jan in Philip De Man. 2013. The Responsibility to Protect and Regional Organizations: The Example of the European Union. V *Responsibility to protect in theory and practice*, ur. Sancin, Vasilka in Maša Kovič Dine. Ljubljana: GV Založba.

Združeni narodi. 2011. UN Secretary-General Special Adviser on the Prevention of Genocide, Francis Deng, and Special Adviser on the Responsibility to Protect, Edward Luck, on the Situation in Libya. Dostopno prek: <https://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/OSAPG,%20Special%20Advisers%20Statement%20on%20Libya,%2022%20February%202011.pdf> (10. september 2013).

Zenko, Micah. 2011. After Qaddafi, every dictator will want to get his hands on a nuclear weapon. *Foreign Policy*, 18. oktober. Dostopno prek: http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/10/18/did_qaddafis_end_justify_the_means?page=0,1 (13. marec 2013).

Žabkar, Anton. 2003. *Marsova dediščina. Temelji vojaških ved*, 1. Knjiga. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Priloga A: Tabela – Temeljne karakteristike humanitarne intervencije in koncepta odgovornost zaščititi

Temeljne karakteristike so narejene na podlagi teorij humanitarne intervencije in koncepta odgovornost zaščititi ter primerjave med njima. Na podlagi podobne tabele je razlikovanje med humanitarno intervencijo in konceptom odgovornost zaščititi predstavil tudi predavatelj na mednarodni konferenci o konceptu odgovornost zaščititi, ki je potekala na Pravni fakulteti v Ljubljani, 11. in 12. aprila 2013. Predavatelj je bil madžarski raziskovalec dr. Gábor Sulyok.

| | HUMANITARNA INTERVENCIJA | KONCEPT ODGOVORNOST ZAŠČITITI | | |
|-------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| | | ODGOVORNOST PREPREČITI | ODGOVORNOST REAGIRATI | ODGOVORNOST OBNOVITI |
| PREDMET/ SUBJEKT | države, skupine držav, mednarodne organizacije (sposobne uporabiti orožje) | posamezne države | mednarodna skupnost (širše interpretirana) | mednarodna skupnost preko ZN |
| UPRAVIČENCI | prebivalci/državljeni ciljne države | prebivalstvo | posamezne države (neposredno), prebivalstvo (posredno) | prebivalstvo |
| CILJ/TARČA | država | ni določeno | ni določeno | država |
| ODOBRITEV DRŽAVE/ MEDNARODNE SKUPNOSTI | ni potrebna (ni soglasja ciljne države, ni prošnje ciljne države) | ni potrebna, gre za primarno odgovornost vsake države | potrebna je avtorizacija VS ZN, potrebno je soglasje države in njeno sodelovanje (podpiranje ZN pri vzpostavljanju ugodnjega opozarjanja) | ni potrebna |
| VSEBINA/ IZVAJANJE | uporaba sile s ciljem zatreti nasilje | zaščita in preprečevanje | uporaba diplomatskih, humanitarnih in drugih mirnih sredstev ali kolektivnih akcij | spodbujanje, podpora in pomoč (pomoč pri gradnji kapacitet – <i>capacity-building</i> , pomoč v stresnih situacijah) |
| TEMELJI/ NESREČE (zločini) | resne in velike kršitve najbolj temeljnih človekovih pravic, kršitve mednarodnega humanitarnega prava (genocid, zločini proti človečnosti) | genocid, vojni zločini, zločini proti človečnosti, etnično čiščenje | genocid, vojni zločini, zločini proti človečnosti, etnično čiščenje | genocid, vojni zločini, zločini proti človečnosti, etnično čiščenje |
| DRUGO | - zločini se izvajajo aktivno ali pa pasivno s strani ciljne države - kolaps/propad države - omejeni cilji, upoštevanje proporcionalnosti sredstev, zadnje sredstvo, - cilj HI je strateška ali kakšna druga politična ali gospodarska korist intervencije in ki ogroža neodvisnost in suverenost žrtve intervencije (poudarjanje nacionalnih interesov) - spoštovanje mednarodnega humanitarnega | - pozitivna dolžnost za ukrepanje - stalno izpolnjevanje in izvajanje | - soglasje države, sodelovanje (podpiranje ZN pri vzpostavitvi ugodnjega opozarjanja) - poglavje VI. in VIII. UL ZN, kolektivna akcija, pravočasen in odločen odziv | - diplomatska, humanitarna in druga mirna sredstva |

| | | | | |
|-------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| | <p>prava - spoštovanje pravice do samoodločbe (sprememba režima je sprejemljiva)</p> | | | |
| LEGITIMNOST | <p>- 2. čl. UL ZN, ki absolutno ne prepoveduje grožnje s silo ali uporabe sile (prepoved se nanaša le na primere, ko je grožnja usmerjena proti teritorialni nedotakljivosti in politični neodvisnosti) - zaključek 4. odst. UL ZN naj bi dovoljeval HI v primerih, ko VS ZN ne bi izpolnil ene od svojih glavnih nalog – varstvo človekovih pravic (v tem primeru naj bi to nalogo opravile države) - 39. čl. UL ZN podeljuje jurisdikcijo pri vsakem ogrožanju miru, ker ne govori izrecno o mednarodnem miru in na ta način dovoljuje intervencijo usmerjeno v zaustavljanje kršitev človekovih pravic, ki nimajo čezmejnih učinkov (množične kršitve človekovih pravic) - (5 kriterijev, ki bi pripomogli k ravnovesju med načelom intervencije in varstvom človekovih pravic: prepričanost o relevantnih ciljih, izčrpanje vseh diplomatskih sredstev, preverjanje vseh vojaških opcij, dolgoročna pripravljenost na vojaško intervencijo, preizkus vpletenih nacionalnih interesov (Blair 1999)</p> | <p>legitimnost se dosega preko učinkovitega izvajanja preventivnih mehanizmov</p> | <p>- spoštovanje načela »ne škodi« - 6 kriterijev legitimnosti vojaškega posredovanja: prava avtoriteta, pravičen vzrok, pravi namen, zadnje sredstvo, proporcionalna sredstva in realna možnost uspeha (po definiciji ICISS)</p> | <p>legitimnost se dosega z zavezo mednarodne skupnosti, da pomaga državi zgraditi trajen mir in vzpostaviti dobro vlado in stabilni razvoj in ne odkorakati iz države, ko je vojaška operacija (II. steber) končana</p> |
| ZAKONITOST | ni konceptualni element | zakonito | zakonito | zakonito |

| Priloga B: Uporaba vseh mirnih sredstev (nevojaških) sredstev | | |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med teorijo mirnih sredstev reševanja sporov in uporabo te teorije v primeru Libijske krize. | | |
| <u>Teorija/definicija kriterija: gre za sredstva mirnega reševanja sporov, ki so definirana v VI. (mirno reševanje sporov) in VIII. (regionalni dogovori) poglavju ter v 41. členu UL ZN</u> | <u>Izvedba v primeru libijske krize</u> | <u>Potrjen/nepotrjen kriterij</u> |
| Pogajanja | Mirovna pogajanja, ki so jih ponudili Gadafiju niso bila uspešna. 18. marca 2011 je Gadafi sprejel premirje, kasneje pa so novinarji poročali o režimskih napadih nad uporniki. Za pogajanja se zavzemajo tudi kasneje v času intervencije. | POTRJEN |
| Anketa/preiskava | Februarja 2011 je bila ustanovljena Mednarodna preiskovalna komisija za Libijo. Komisija je v svojih zaključkih zapisala, da so mednarodni zločini, posebej zločini proti človeštvu in vojni zločini bili povzročeni s strani Gadafijevih sil. Komisija je ugotovila dodatne kršitve, ki vključujejo nezakonito pobijanje, individualna dejanja nasilja in nespoštljivega obračunavanja ter napade na civiliste in posilstva. Komisija je nadalje ugotovila, da so proti-Gadafijeve sile zagrešile resne kršitve, vključno z vojnimi zločini in kršitvami mednarodnega humanitarnega prava (nezakonito pobijanje, nezakonite aretacije, mučenja, prisilen izgon prebivalstva, ropanje). Komisija zapiše, da je Nato vodil izjemno natančno kampanjo, kjer je dokazal odločenost, da se izogiba civilnim žrtvam. V redkih izjemah je komisija potrdila civilne žrtve in našla tarče, ki ne kažejo na kakršnokoli vojaško korist. Komisija ni prišla do zaključkov, ki bi zahtevali nadaljnjo preiskavo za operacije, ki jih je vodil Nato (Svet ZN za človekove pravice 2012). | POTRJEN |
| Posredovanje | <ul style="list-style-type: none"> - Venezuelski predsednik, Hugo Chavez, se v začetku marca ponudi za mediatorja v krizi, kar Gadafi sprejme (uporniki zavrnejo, tako ostane samo pri besedah) (Peter 2011) - Maja in junija 2011 Rusija sprejme vlogo mediatorja, ki naj bi končal mednarodno posredovanje v Libiji in pomagal k premirju med sprtima stranema. (CNNb 2011) - Tudi Turčija se zavzema za ustavitev ognja in premirje, žal neuspešno. | NEPOTRJEN, ker se pred intervencijo ni odločno uporabilo tega sredstva. |
| Sprava | Ni uporabljeno. | NEPOTRJEN |
| Razsodništvo/arbitraža | Ni relevantno, ker gre za notranjdržavni konflikt in ne za konflikt med dvema ali več državami. | / |
| Obračanje na regionalne ustanove ali regionalne dogovore | V resoluciji 1970 VS pozdravi obsodbo Arabske lige, Afriške unije in generalnega sekretarja Organizacije islamske konference, ki so obsodile resne kršitve človekovih pravic in mednarodnega humanitarnega prava. Ni praktičnega učinka, dejansko se je na mednarodne ustanove in regionalne dogovore VS ZN obrnil z resolucijo 1973. | POTRJEN |
| VS določi, katere ukrepe, ki ne vključujejo uporabe oborožene sile je treba izvajati (41. člen UL ZN) | VS je v resoluciji 1970 soglasno sprejel ukrepe na podlagi 41. člena UL ZN. Med ekonomske sankcije spadajo: <ul style="list-style-type: none"> - embargo na izvoz orožja (26. februar 2011), - zamrznitev finančnih sredstev (26. februar 2011) in - omejitve potovanj (26. februar 2011). | POTRJEN |
| SKLEP | Niso uporabljena oz. izčrpana vsa mirna (nevojaška) sredstva reševanja sporov. | |

| Priloga C: Kriterij prave avtoritete | | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med teorijo kriterija prave avtoritete in uporabo te teorije v primeru Libijske krize. | | |
| Teorija/definicija kriterija: določilo, kdo lahko odobri oziroma avtorizira vojaško intervencijo, vprašanje legalnosti/zakonnosti | Izvedba v primeru libijske krize | Potrjen/nepotrjen kriterij |
| <i>Samoobramba (51. čl. UL ZN)</i> | / | |
| <i>Uporaba vojaških sredstev avtoriziranih s strani VS ZN (na podlagi VII. poglavja UL ZN)</i> | Sprejetje resolucije VS ZN 1973, ki določa, da se lahko uporabijo vsa dovoljena sredstva na podlagi VII. poglavja UL ZN. | <i>POTRJEN</i> |
| <i>SKLEP</i> | | Kriterij prave avtoritete potrjen. (Vojaška intervencija je imela legalno osnovo.) |

| Piloga Č: Kriterij pravičnega razloga | | |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med teorijo kriterija pravičnega razloga in uporabo te teorije v primeru Libijske krize. | | |
| Teorija/definicija kriterija: Komisija ICISS je definirala točne situacije, kdaj govorimo o pravičnih vzrokih, ki so naštetih: gre za dejanja, ki so definirana v Ženevskih konvencijah (vključujejo množične grožnje ali dejansko izgubo življenj), različne oblike »etničnega čiščenja«. | Izvedba v primeru libijske krize | Potrjen/nepotrjen kriterij |
| <i>Množične grožnje(genocidni namen)</i> | <p>Moamer Gadafi je izrekel več »speech act-ov«, s katerimi je jasno nakazal na hude grožnje svojemu prebivalstvu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - »Ne bom zapustil te dežele. Umrl bom kot mučenik /.../« - »Moamer Gadafi je vodja revolucije, nisem predsednik, ki bi odstopil .. To je moja država. Moamer ni predsednik, ki bi zapustil svoj položaj, Moamer je vodja revolucije do konca časov.« - »Očistite libijske hiše.« - »Boril se bom do zadnje kaplje krvi« (Leyne 2011). - Protestnike označi za »cockroaches«, kar pomeni podgane (Fahim in Kirpatrick 2011c). - Resolucija VS 1973 jasno definira, da so bile prisilne akcije potrebne, ker Gadafijev režim ni upošteval prvih dejanj VS in bil pripravljen uporabiti še večje nasilje nad civilisti. | <i>POTRJEN</i> |
| <i>Dejanska izguba življenj(genocidni namen)</i> | <p>Na podlagi poročil HRW in novinarskih poročil so se do od 15. februarja, ko so se začele demonstracije, do 17. marca 2011, ko je bila sprejeta resolucija 1973, zgodile naslednje kršitve mednarodnega prava – smrtne žrtve:</p> <ul style="list-style-type: none"> - HRW je do 20. februarja 2011 preštel vsaj 233 smrtnih žrtev, ko so vladne sile nediskriminatorno napadale civilne tarče. Od 16. februarja dalje je civilna družba začela obsojati uporabo sile s strani vladajočega režima Moamerja Gadafija. - 20. februarja je UN Watch pozival svetovne voditelje, da ustavijo zločine v Libiji (UN | <i>POTRJEN</i> |

| | | |
|--------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|
| | <p><i>Watch 2011), na odgovornost zaščititi opozarja tudi Institute for Security Studies (Preval 2011).</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Organizacije človekovih pravic so poročale o 300 mrtvih, priče so govorile o še več žrtvah, italijanski zunanji minister pa je ocenil 1000 žrtev. (Notranji minister general Abdel Fattah Younes al-Abidi, ki je odstopil s položaja, potem ko so bili številni civilisti v Bengaziju ubiti, je poročal, da je imel Gadafi namen uporabiti letala, da bi bombardiral mesti (Fahim in Kirkpatrick 2011b).</i> - <i>22. februarja 2011 so na spletni strani Visokega komisarja za begunce (UNHCR) poročali o številnih beguncih, ki zapuščajo Libijo zaradi vse nasilnejših napadov režimske vojske. Konec februarja in v začetku marca je iz Libije pobegnilo več kot 200.000 oseb v sosednje Tunizijo, Egipt in Niger, tiskovna predstavnica Visokega komisarja za begunce (UNHCR) je te države pozvala, da begunce začasno sprejmejo (UNHCR 2011).</i> - <i>Na sto tisoče beguncev in tujih delavcev je poskušalo pobegniti pred konfliktom in zapustiti Libijo, to vse pa je povzročalo humanitarno krizo. 23. februarja 2011 je organizacija HRW pozvala (2011) k ukrepanju mednarodne skupnosti zaradi nasilnega zatiranja demonstrantov.</i> - <i>Obstajajo dokazi, ki kažejo, da je policija uporabila ostre naboje nad protestniki; Gadafi se je na to nasilje odzval s svojimi izjavami, ki so podpirale nadaljnjo uporabo sile nad protestniki (Fahim in Kirkpatrick 2011č).</i> - <i>Novinarski zapisi so poročali o številnih skrivnih zaporih, kamor so Gadafijevi vojaki zapirali tisoče prebivalcev Tripolija, mučenjih, posilstvih, ki so se dogajali na območju uporniških mest, uporabljali so civilne prebivalce za živi ščit in napadali civiliste z zračnimi napadi (McElroy 2011, MacAskill 2011).</i> | |
| <i>Etnično čiščenje</i> | <i>V času državljanske vojne, posebej po strmoglavljenju Gadafija so novinarji poročali o množičnem nasilju in zločinih nad črnskim prebivalstvom in borci, ki so se borili na strani Gadafija. Uporniki naj bi izvedli etnično čiščenje nad afriškimi Libijci v mestu Tawergha.</i> | <i>NI POTRJEN</i> |
| <i>Zločini proti človeštvu</i> | <ul style="list-style-type: none"> - <i>Novinarji o prvih dneh uporov govorijo in pišejo predvsem o neselektivnem streljanju Gadafijevih sil na upornike Libijski predstavnik v ZN je po sprejetju resolucije poudaril, da je bila Libija ustanovljena z resolucijo ZN in naj ZN ustavijo prelivanje krvi, uboje nedolžnih Libijcev. Nemški predsednik je izjavil (po sprejetju resolucije 1970), da gre v Libiji za državni terorizem (TV Slovenija 2011a).</i> <p><i>ICC je objavil, da je v začetku in tudi v kasnejših fazah konflikta prihajalo do streljanja (s strani režimskih oblasti) na neoborožene protestnike in civiliste, množičnih aretacij prebivalstva, množičnega mučenja civilnega prebivalstva, posilstev.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>V letnem poročilu, ki ga je leta 2012 objavila organizacija HRW (2012 595,596) navede zločine proti človečnosti, ki so se odvijali časa pred vojaško intervencijo pa tudi po njej. Poročajo o množičnih aretacijah, ubijanju neoboroženih protestnikov, mučenjih.</i> - <i>Tožba MKS (2011) obtožuje sina Gadafija, Saifa Al-Islam in vodjo obveščevalne službe, Abdullaha Al-Senussija, da sta kriva dveh kaznivih dejanj zločinov proti človečnosti –</i> | <i>POTRJEN</i> |

| | | |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|
| | <i>umorov (7. (a) člen Rimskega statuta) in preganjanja (7. (h) člen Rimskega statuta).</i> | |
| <i>Vojna hudodelstva</i> | <i>Vojne zločine so izvajali tako Gadafijski privrženci kot tudi uporniki. Vojne zločine je kasneje v času operacije Unified Protector izvajalo tudi zavezništvo Nato. Vse te dokaze je v poročilu predstavila Mednarodna preiskovalna komisija ZN za Libijo (Svet ZN za človekove pravice 2012).</i> | <i>POTRJEN</i> |
| <i>Navedena poročila so bila objavljena kasneje, po koncu Natove intervencije. Podatke (navedba dejanskih zločinov ali groženj), ki so poleg teh še relevantni za vključitev v tabelo so le še novinarska poročila in informacije, ki so jih Libijci pošiljali v svet preko družabnih omrežij.</i> | | |
| <i>SKLEP</i> | <i>Kriterij pravičnega razloga potrjen, saj so bile <u>grožnje</u> Gadafija že jasno izrečene.</i> | |

| Priloga D: Kriterij pravičnega namena | | |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med teorijo kriterija pravičnega namena in uporabo te teorije v primeru Libijske krize. | | |
| Teorija/definicija kriterija: Primarni namen intervencije mora biti zaustaviti ali preprečiti človeško trpljenje. | Izvedba v primeru libijske krize | Potrjen/nepotrjen kriterij |
| <i>Zaščita civilistov/preprečiti ali zaustaviti človeško trpljenje.</i> | <ul style="list-style-type: none"> - <i>Že pri prejšnjem kriteriju so navedeni podatki smrtnih žrtev v prvih tednih revolucije.</i> - <i>Eksplcitna definicija resolucije VS 1973 je: »/.../The Council's <u>purpose</u> was clear: to protect Libyan civilians.« Kar pomeni: namen Sveta je jasen, zaščititi libijske civiliste.</i> | <i>POTRJEN</i> |
| <i>Vojaška intervencija mora biti kolektivna/večstranska.</i> | <ul style="list-style-type: none"> - <i>Medtem ko je bila Natova akcija (vsaj v začetku) odobrena s strani VS ZN in Arabske lige je Mirovni in varnostni svet AU zavrnil tujo vojaško intervencijo v Libiji.</i> | <i>POTRJEN</i> |
| <i>Prebivalstvo, kjer se intervenira podpira intervencijo.</i> | <ul style="list-style-type: none"> - <i>10. marca 2011 ječasni Prehodni svet v Libiji pozval mednarodno skupnost, naj izpolni svoje obveznosti zaščite libijskega prebivalstva pred nadaljnjim genocidom in zločini zoper človečnost brez neposrednega vojaškega posredovanja na libijskem ozemlju.</i> - <i>Več kot 200 arabskih skupin in intelektualcev poziva k vzpostavitvi območja prepovedi letenja, zaščititi civilistov. Zapisali so: »Obsodba takšnih dejanj je dovolj – svetovni voditelji morajo sprejeti svojo odgovornost in zaščititi civiliste pred sistematičnim zaslužnjevanjem«. »Pozivamo vas, svetovne voditelje, ki imate oblast, da končate to grozo /.../«. »Ljudstvo Libije vas potrebuje, da ukrepate hitro in odločno« (Rogin 2011).</i> | <i>delno POTRJEN</i> |
| <i>Sosednje države v regiji podpirajo intervencijo.</i> | <ul style="list-style-type: none"> - <i>Arabska liga je suspendirala Libijo iz članstva in dela organov (22. februarja 2011 na zasedanju v Kairu), njen generalni sekretar pa je 3. marca 2011 izjavil, da bi v primeru nadaljevanja bojev v Libiji Arabska liga v sodelovanju z Afriško unijo (AU) lahko podprla območje prepovedi letenja v Libiji.</i> - <i>Svet ZN za človekove pravice izključi Libijo iz članstva (Generalna skupščina ZN 2011b).</i> - <i>Marca 2011 je Evropska unija naložila Libiji sankcije, embargo orožja, omejitve potovanja Gadafiju in članom njegove družine in zamrznila sredstva celotnega libijskega premoženja, vključno z državnimi premoženjskimi skladi, s katerimi upravlja libijski organ za naložbe. (Resolucija Evropskega parlamenta 2012).</i> - <i>Afriški voditelji so ostali neupoštevani, kljub temu da so v VS glasovali za resolucijo</i> | <i>delno POTRJEN</i> |

| | | |
|-------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------|
| | (Gabon, Nigerija in Južna Afrika – nestalne članice VS), je Mirovni in varnostni svet AU zavrnil tujo vojaško intervencijo v Libiji. | |
| SKLEP | | Kriterij pravičnega namena potrjen. |

| Priloga E: Kriterij zadnjega sredstva (izkoriščenje vseh diplomatskih in nevojaških sredstev) | | |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med teorijo kriterija zadnjega sredstva in uporabo te teorije v primeru Libijske krize. | | |
| <u>Teorija/definicija kriterija:</u> Vsa diplomatska in nevojaška sredstva za preprečevanje ali mirno rešitev humanitarne krize morajo biti izkoriščena | <u>Izvedba v primeru libijske krize</u> | <u>Potrjen/nepotrjen kriterij</u> |
| | <p>VS sprejme resolucijo 1970:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Zahteve po končanju nasilja</u> - <u>Embargo na izvoz orožja v Libijo</u> (prepovedano je izvažanje ali prodajanje orožja in podobnih materialov, vojaške opreme, tehnične opreme, usposabljanja, financiranja kar je povezano z vojsko in oboroženimi silami). Resolucija VS ZN 1970: prepovedano je izvažanje orožja v Libijo, prepovedan je uvoz orožja Libiji, sosednje države morajo pregledovati vse morebitne pošiljke orožja, ki gredo v Libijo ali iz nje. - <u>Zamrznitev finančnih sredstev članom Gadaftijeve družine ter določenim institucijam</u> (finančne družbe in naftna podjetja), ki so povezane z Gadaftijem. Cilj je izvajanje pritiska na režim in na voditelja, da bi spoštoval zaveze in ukrepe, ki jih zahteva mednarodna skupnost. - <u>Prepoved potovanj</u> za (16) osebe, ki so definirane v aneksu I, resolucije 1970. Cilj te prepovedi je, da se prepreči pobeg teh oseb. <p>Resolucija 1973 doda še dve sankciji:</p> <ul style="list-style-type: none"> - <u>Prepoved letanja (ban on flights)</u>. Gre za vzporedno sankcijo kot je vzpostavitev območja prepovedi letanja. Velja pa za vse države, ki ne smejo pustiti letalom (tako civilnim kot vojaškim), ki so registrirana v Libiji ali pa so v lasti (jih upravljajo) Libijcev, da bi vzletala ali pristajala na njihovem ozemlju ali preletala njihovo ozemlje. - <u>Območje prepovedi letanja (no-fly zone)</u> se vzpostavi nad Libijo. Gre za prepoved poletov v libijskem zračnem prostoru označen, izjema so humanitarna letala, namenjena evakuaciji tujih državljanov ter letala, ki izvajajo ta nadzor. - | |
| SKLEP | | Kriterij uporabe vseh mirnih sredstev ni bil popolnoma potrjen, tako tudi izkoriščenje vseh diplomatskih in nevojaških sredstev ni potrjeno. |

| Priloga F: Kriterij sorazmernosti uporabe sredstev | | | | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med teorijo kriterija sorazmernosti uporabe sredstev in uporabo te teorije v primeru Libijske krize. | | | | |
| <u>Teorija/definicija kriterija:</u> <i>Kriterij proporcionalnosti sredstev se nanaša na velikost, trajanje in intenzivnost sil, ki intervenirajo.</i> | <u>Izvedba v primeru libijske krize</u> operacija Zveze Nato: Združeni zaščitnik »Unified Protector« | | | <u>Potrjen/nepotrjen kriterij</u> |
| <i>Velikost sil, ki so intervenirale (in na drugi strani velikost Gadafijevih sil)</i> | | OPERACIJA Združeni zaščitnik | LIBIJA (sile zveste Gadafiju, kot so imenovane v resoluciji VS ZN 1973) | |
| | Oborožene sile | Države (zaveznice in nezaveznice Nata), ki so sodelovale v operaciji: Belgija, Bolgarija, Kanada, Danska, Francija, Grčija, Italija, Jordanija, Nizozemska, Katar, Romunija, Španija, Švedska, Turčija, Združeni arabski emirati, VB in ZDA. <i>0 vojakov kopenske vojske (samo letalske sile)</i> | Libijska arabska džamaharija Oborožene sile: libijska kopenska vojska, zračne sile in mornarica, poleg teh pa še: paravojaške enote in pro-Gadafijeva plemena ter najemniki <i>20.000–40.000 vojakov in članov različnih milic</i> | |
| | Oborožitev | <i>Pomorska sredstva: podmornice (4), glavne bojne ladje in glavne amfibijske ladje (19) in druge ladje (10). Zračna sredstva: bojna letala/UAVs (unmanned aerial vehicle – brezpilotna letala) (182) in podpora letala/UAVs (70) ter bojni helikopterji (17) (Military balance 2012).</i> | <i>Glavna libijska oskrbovalka orožja je bila Rusija, vse do sankcij VS ZN med letoma 1992 in 2003. Libijske oborožene sile se zanašajo na ruske oborožitvene sisteme, saj je 90 odstotkov oborožitve ruskega izvora (Smith 2013).</i> | |
| <i>Trajanje intervencije</i> | <i>Od 31. marca 2011 do 31. oktobra 2011 (padec Sirte in smrt Gadafija) – 7 mesecev</i> | | | |
| <i>Intenzivnost sil</i> | | <i>Zapis iz resolucije VS ZN 1973, ki omejuje uporabo sile in posredno določa intenzivnost sil, ki so dovoljene, je: da se izrecno izključuje okupacija kateregakoli dela ozemlja Libije. S tem VS omeji operacijo na jasne cilje, okupacija pa je iz teh izvzeta.</i> | | |
| SKLEP | | | | <i>Kriterij lahko delno potrdim.</i> |

| Priloga G: Legitimnost intervencije | |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tabela obsega opredelitev vseh kriterijev legitimnosti vojaške intervencije in njihovo potrditev oziroma nepotrditev na primeru Libije. | |
| Kriteriji legitimnosti vojaške intervencije | potrjen/nepotrjen kriterij |
| <i>prava avtoriteta</i> | <i>potrjen</i> |
| <i>pravičen razlog</i> | <i>potrjen</i> |
| <i>pravičen namen</i> | <i>potrjen</i> |
| <i>zadnje sredstvo</i> | <i>ni potrjen</i> |
| <i>sorazmernost uporabe sredstev</i> | <i>delno potrjen</i> |
| <i>utemeljena verjetnost uspeha</i> | <i>delno potrjen</i> |
| SKLEP | <i>Ker je kritični, glavni in prvi kriterij, prave avtoritete dosežen, lahko legitimnosti intervencije <u>pritrđimo</u>, vendar z <u>zadržkom</u>, saj preostali kriteriji niso bili popolnoma izpolnjeni in izčrpani.</i> |

| Priloga H: Graditev miru in dobre vlade | | |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med definicijo graditve miru in dobre vlade (kot enega izmed elementov tretjega stebra koncepta odgovornost zaščititi), kot je opredeljen v ICISS, v mandatu misije UNSMIL in dejanskim stanjem/uporabo teh definicij na primeru Libije. | | |
| Zahteve poročila ICISS | Misija UNSMIL (mandat UNSMIL) (UNSMIL 2013) | Libija po vojni |
| Obnovitev teritorialne oblasti državnih struktur in obnovitev avtonomije | <ul style="list-style-type: none"> - pomoč pri demokratični tranziciji, zagotavljanje pomoči pri volitvah - zagotavljanje tehničnih in političnih nasvetov Nacionalnemu kongresu pri njegovem oblikovanju, sprejetju zakonodaje in operativnem delovanju - UNSMIL se ukvarja in pomaga ministrstvu za pravosodje pri oblikovanju sistema sodišč, pravosodnega sistema. | <ul style="list-style-type: none"> - Priznanje NPS kot legitimne vlade - Leta 2012 so bile izvedene volitve, glede na poročilo IMF so bile izpeljane pošteno. Izjemno razširjena korupcija (Libija ostaja na 160. mestu, glede na Transparency International List). V Libiji so 7. julija 2012 potekale volitve, na katerih je libijsko ljudstvo glasovalo svobodno in izbiralo člane Nacionalnega kongresa, ki bo vodil drugo fazo tranzicije. 39 sedežev je dosegla National Forces Alliance, stranka, nekdanjega notranjega ministra Mahmouda Jibrila, Muslimanska bratovščina je zasedla drugo mesto, s 17 sedeži. Manjše stranke so si razdelile preostalih 24 sedežev. Presenečenje je bilo, da Islamska nacionalna stranka (Islamist National Party, ki jo vodi nekdanji poveljnik upornikov Abdel-Hakim Belhaj) ni dobila nobenega sedeža. 200-članska Nacionalna skupščina bo nadomestila NPS (Filiu 2011, Sharqieh, Ibrahim 2013, HRW 2012, TV Slovenija 2011a). |
| Sprejetje nove ustave in zakonov | <ul style="list-style-type: none"> - pomoč pri procesu oblikovanja nove ustave - ZN pomagajo (v okviru misije) pri nujenju tehničnih nasvetov in mednarodnih izkušenj, ki se nanašajo na tranzicijsko pravico - organizacija nacionalnih konferenc in lokalnih delavnic za pomoč pri razvoju strategij za uresničevanje tranzicijske pravice | <ul style="list-style-type: none"> - Nepotrpežljivost s počasnim napredkom reform. |

| | | |
|---------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Širjenje in zagotavljanje človekovih pravic | <ul style="list-style-type: none"> - širjenje in pomoč pri vključevanju žensk - pomoč Ministrstvu za pomoč družinam pogrešanih oseb pri oblikovanju strategije ministrstva o zakonodaji glede pogrešanih oseb, zagotavljanje tehnične podpore organizacijam, ki pomagajo družinam, ki pogrešajo svojce - UNSMIL pomaga pri zagovarjanju človekovih pravic - UNSMIL vodi delavnice v številnih krajih po Libiji, s ciljem povečati in okrepiti civilno družbo na področju človekovih pravic in njihovem izvajanju | <ul style="list-style-type: none"> - Hiše v Libiji so porisane z grafiti, rdeče-črno-zelena libijsko zastavo, ki je bila v Libiji prepovedana 42 let zaradi povezave z odstavljenim kraljem Idrisom. Na velikih oglasnih panojih so napisali: »Dobrodošli v novi Libiji!« Starejši pravijo, da so Libijci leta 1952 svojo neodvisnost dosegli skoraj brez žrtev, tokrat pa so jo plačali s krvjo. - Zahteve po popolni lustraciji nekdanjih uradnikov Gadafijevega režima (Filiu 2011, Sharqieh, Ibrahim 2013). |
| Zaščita manjšin | -mandat UNSMIL med nalogami določa tudi zaščito manjšin | |

Priloga I: Varnost in zaščita

Tabela je narejena na podlagi primerjave med definicijo varnosti in zaščite (kot enega izmed elementov tretjega stebra koncepta odgovornost zaščititi), kot je opredeljen v ICISS, v mandatu misije UNSMIL in dejanskim stanjem/uporabo teh definicij na primeru Libije.

| | | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <p>Zahteve poročila ICISS Razorožitev, demobilizacija borcev in reintegracija le teh v lokalne varnostne strukture</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zaščita za vse člane družbe, ne glede na etnični izvor ali odnos do nekdanjih varnostnih sil (nekdanjega režima) | <p>Misija UNSMIL (mandat UNSMIL) (UNSMIL 2013)</p> <ul style="list-style-type: none"> - UNSMIL tesno sodeluje z libijsko vlado pri zagotavljanju nasvetov in podpore pri razvoju nacionalnih varnostnih struktur - UNSMIL je usposobil osebje z znanjem čiščenja posledic delovanja min, njihovem uničevanju, odstranjevanju eksplozivnih ostankov vojne, streliva, in izobraževanjem o tveganjih, ki jih prinaša konec vojne, zbiranju podatkov. - UNSMIL zagotavlja nasvete in pomoč ministrstvu za notranje zadeve glede policijskih zadev, kar vključuje krepitev zmogljivosti policijskih oddelkov, mobilizacijo in koordinacijo mednarodne podpore libijski policiji, pomoč pri integraciji revolucionarnih borcev v policijsko službo. - UNSMIL skupaj z libijskimi avtoritetami in ob pomoči mednarodne skupnosti pomaga z reformnimi pobudami preko razvoja prve libijske obrambne bele knjige (obnova in prestrukturiranje libijskih oboroženih sil). - UNSMIL pomaga pri nadzoru meja in mejne varnosti. - UNSMIL pomaga pri programih DDR . | <p>Libija po vojni</p> <ul style="list-style-type: none"> - Še danes je tri četrtine libijskih policistov skorumpiranih. Resnično moč v mestu pa imajo Tuvarji. - Spori med in znotraj različnih skupin milic (okrog 1700 različnih skupin je izšlo iz uporniških borcev). Šibka nacionalna policija in oborožene sile, širjenje orožja. - Nestabilnost v širši okolici regije (MENA) - Arzenal upornikov je izjemno velik, približno 200.000 upornikov je bilo vključenih v vstajo; le 10.000 jih je podpisalo programe razorožitve, demobilizacije in reintegracije ter predalo svoje orožje državnemu nadzoru (Sharqieh, Ibrahim 2013). - Revolucionarji so med seboj zelo razdeljeni. Resničnih upornikov proti Gadafiju je okrog 40.000, ostalih 160.000 je večinoma iskalcev priložnosti v novi državi. Kar pa združuje vse upornike, je »kultura zmage«, ki predstavlja resnično oviro za pokonfliktno spravo. Ta kultura je razdelila mesta, kot so Misrata, Zintan in Bengazi, in premagana kot sta Bani Walid in Sirta (TV Slovenija 2011a, TV Slovenija 2011b, Filiu 2011, Sharqieh, Ibrahim 2013). |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|

| Priloga J: Pravica in sprava | | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med definicijo pravice in sprave (kot enega izmed elementov tretjega stebra koncepta odgovornost zaščititi), kot je opredeljen v ICISS, v mandatu misije UNSMIL in dejanskim stanjem/uporabo teh definicij na primeru Libije. | | |
| Zahteve poročila ICISS | Misija UNSMIL (mandat UNSMIL) (UNSMIL 2013) | Libija po vojni |
| Zločince pripeljati pred sodišče | - UNSMIL poziva in pomaga državnemu tožilcu in relevantnim ministrom pri pospeševanju procesa, ki zadeva zapornike, ki so zaprti zaradi konflikta, ki je potekal v letu 2011 - pomaga pri nadzoru zaporov in dela skupaj z pravosodno policijo pri povečevanju nadzora nad zapori | Slabo sodelovanje z ICC, pripor predstavnikov ICC leta 2012. |
| Sprava | - pomoč libijskim nacionalnim spravnim naporom | - Ni poskusa sprave, prihaja do maščevalnih pobojev. - Rasizem do črnškega prebivalstva. |
| Definiranje vira konflikta | - v dokumentu ZN – UNSMIL – Tranzicijska pravica poudarjajo reševanje zgodovinskih vzrokov konflikta (UNSMIL 2012) | |
| Vrnitev beguncev | - v Libiji, v okviru misije UNSMIL delujejo številne organizacije, programi in agencije ZN, med njimi tudi UNHCR, ki pomaga vladi in civilni družbi pri širjenju ugodnega okolja, kamor se bodo begunci in iskalci azila lahko vrnil. Prav tako izvaja naloge pri vrnitvi notranje razseljenih oseb | - Državljska vojna v Libiji je povzročila begunsko krizo in povečala verjetnost infiltracije članov Al Kaide v islamskem Magrebu (Al Qaeda in Islamic Magreb AQIM), čigar omrežje aktivnosti je prisotno v Alžiriji, Maliju in Nigru. - 95 odstotkov beguncev se je že vrnilo, nekatera mesta so etnično popolnoma očiščena (Tawergha). |

| Priloga K: Ekonomski razvoj | | |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Tabela je narejena na podlagi primerjave med definicijo ekonomskega razvoja (kot enega izmed elementov tretjega stebra koncepta odgovornost zaščititi), kot je opredeljen v ICISS, v mandatu misije UNSMIL in dejanskim stanjem/uporabo teh definicij na primeru Libije. | | |
| Zahteve poročila ICISS | Misija UNSMIL (mandat UNSMIL) (UNSMIL 2013) | Libija po vojni |
| Spodbujanje ekonomskega razvoja, oblikovanje trgov in trajnostnega razvoja | - Mandat UNSMIL med nalogami piše tudi o pomoči pri spodbujanju ekonomskega razvoja. | IMF v svojem poročilu piše, da je za Libijo nujno izvajanje strukturnih reform in vzpostavljanje učinkovitih institucij. BDP je bil v letu 2012 izjemno visok, medtem, ko je bila rast BDP v letu 2013 negativna. Proizvodnja nafte dosega v letu 2013 samo 40 odstotkov vrednosti, kot bi jo lahko (IMF 2013). |
| Odprava ekonomskih sankcij | | Sankcije ZN, ki so zamrzile libijska finančna sredstva v tujini, so bile odpravljene 16. decembra 2011. |